لە شەهیدانی ڕێگای نیشتمانەوە

چوار ئەفسەری قارەمان

ڕێبوار ڕەمەزان عەبدوڵڵا

وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان

بەڕێوەبەرایەتی گشتیی رۆژنامەنووسی وچاپ وبڵاوکردنەوە

بەڕێوەبەرایەتی بڵاوکردنەوەی هەولێر

ناوی کتێب: لە شەهیدانی ڕێگای نیشتمانەوە (چوار ئەفسەری قارەمان)

توێژینەوەی: توێژەری کۆمەڵایەتی" ڕێبوار ڕەمەزان عەبدوڵڵا

پیتچنین: ڕێزان سالح بازی و سەلوا ڕەمەزان عەبدوڵڵا

هەڵەچنین: توێژەر

نەخشەسازی بەرگ: نادر خەیاتی

چاپی یەکەم – چاپخانەی ڕۆشنبیری – هەولێر/٢٠١١

لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان

ژمارەی سپاردنی (٢٤٥٠) ساڵی (٢٠١١)ی پێی دراوە

* ماف چاپکردنی پارێزراوە بۆ وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان و خاوەنی کتێبەکە

* ئەم کتێبەو کتێبەکانی وەزارەتی رۆشنبیری و لاوان لەسەر ئەم سایتە بخوێنەوە

www.kurdchap.com

بەرێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان
چالاکی و ئامادەکردنی کتێب

ناوەڕووک

پێشەکی ٥
دەسپێکێک لە لایەن خانەوادەی شەهید خەیروڵڵا عەبدولکەریم.......... ٩
بەشی یەکەم:.................................... ١١
شۆڕشی بارزان، حزبی هیوا و لیژنەی ئازادی، ڕۆڵ و قارەمانی چوار ئەفسەرەکە
بەشی دووەم:.................................... ٢٦
محەمەد مەحمود قودسی وچەند وتارێکی ڕۆژنامەوانی
1-1 ئاڵای کوردستان.............................. ٢٨
1-2 جێژنی نەورۆز لە مهاباد.......................... ٣٠
1-3 خطاب بە لاوان................................ ٣٣
1-4 قارەمان خۆشەوی خەلیل مزووری...................... ٣٥
بەشی سێیەم:.................................... ٤٢
ئازایەتی هێزی بارزانیان و ئەفسەر و سەرکردەکانیان لە حکومەتی میللی کوردستاندا
1-1 بەرزکردنەوەی پلەی ئەفسەرە کوردەکان و پێشمەرگە بارزانیەکان... ٤٦
1-2 سوپاسکردن لە کردەوەی ئازایەتی عێلی بارزان و ئەفسەر و سەرکردەکانیان.٤٧
1-3 نوێنەرەکانی کوردستان و تاران لە سەقز..................... ٥٢
بەشی چوارەم:.................................... ٥٩
لە ڕۆژانی پڕ لە تێکۆشان و فیداکارییەوە بۆ ڕۆژی شەهید!!
پانۆرامای ڕۆڵ و قارەمانی، ئەرک و فەرمان، گفتوگۆ و دانوستانی ئەفسەرەکان

هەواڵنامەی کتێب

بەشی پێنجەم:.. ٧٩

ژیان و تراژیدیای خەیروڵلا عەبدولکەریم و دایکی

١-١ ژیان و تراژیدیای خەیروڵلا عەبدولکەریم و دایکی بە زمانی خانەوادەکەیان٧٥

١-٢ ژیان و تراژیدیای خەیروڵلا عەبدولکەریم و دایکی بە زمانی ئەبولحەسەن

تەفرشیان.. ٩٢

بەشی شەشەم:.. ١٠٧

نامەیەك لە شەهیدانی رێگای نیشتمانەوە

بەشی حەفتەم:.. ١٢١

بڕیاری نرخ دانەوە و بەخشینی گشتی بۆ شەهیدانی شۆڕشی بارزان و چوار

ئەفسەرەکە

بەشی هەشتەم:.. ١٢٧

سێ رۆژ پرسە و ماتەمینی

١-١ سێ رۆژ مانگرتن و پرسە و ماتەمینی.. ١٢٩

١-٢ دوو نموونە.. ١٣٤

بەشی نوویەم:.. ١٣٩

نامە و دیکۆمێنت

بەشی دەیەم:.. ٢٢٥

فەرماندەی لکی ١ ی هێزی بارزانیان

سەرچاوەکان.. ٢٦٢

توێژەر و پرۆژەی ناساندن و بە دیکۆمێنتکردنی جینۆسایدی بارزانیەکان.... ٢٦٦

پێشەکی

سینیکای (Seneca) ئەدیب و سیاسەتمەدار، بە هەموو واتایەك پەیڕەوکارێکی ڕاستەقینەی ڕەواقیەکان بوو و مرۆڤ دۆستێکی مەزن و کەم نموونە بوو لە مێژوودا، دەڵێت:

مرۆڤ شتێکی پیرۆزە بۆ مرۆڤ

بەزمانی سینیکا خۆی:

((.... بەر لەو سەردەمە سەردەمێکی دی هەبوو کە پێی دەگوترا سەردەمی ئاڵتوونی، خەڵکی ئەوینداری ژیانێکی دیکەیان هەبوو، لەم سەردەمە سەرەتاییەدا مرۆڤەکان بە ئاسوودەیی دەژیان و بە هاودەمیکردنی یەکتر بەختەوەر بوون.

بێگومان نەیاندەزانی ناپاکی و گوناه چییە. وەڵێ ئاوەز و هۆشیان نەبوو. ڕۆحی وان لە خوداوە دەهات هەر لە بەر ئەوەش پلەیەکی بەرزی هەبوو. لە گەڵ ئەوەشدا ئەوان کامڵ و خاوەن ڕۆح و هزرێکی بوێرانە بوون، گوناهیان نەدەناسی، بەڵام بێگوناهی ئەوان لە نەزانینەوە بوو نەك لە فەزیلەت و داناییەوە. فەزیلەتیان نەبوو... چونکە مرۆڤ بە فەزیلەتەوە لە دایك نابێ بەڵکو ئامادەیی فێربوونی فەزیلەتی هەیە لەم بارودۆخە سەرەتاییەدا مرۆڤ بە ئارامی و خۆشی دەژیان.

نەیاندەزانی موڵکایەتی تایبەت چییە و کۆیلایەتیان نەدەناسی و حکومەتی ستەمکاریش لە ئارادا نەبوو، ئەوان سیستەمێکی زۆر باشیان هەبوو، چونکە لە سەر ڕاستە ڕێ و بە پێی یاساکانی سروشت دەژیان.

باشترین و داناترین مرۆڤەکان فەرمانڕەوایەتیان دەکرد و ئەم کارەشیان بە پێی بەرژەوەندی خەڵکی ئەنجام دەدا.

قورسترین سزای ئەو سەردەمە وەدەرنانی تاك بوو لە ناو خەڵك. بە تێپەڕینی کات پاکژی و بێگوناهی سەرەتایی لە ناوا نەما و مرۆڤەکان کەوتنە ئازاردانی یەکتر. چێژ بینینی پێکەوەییان لە بەخشندەییەکانی جیهان لە بیرچووە و کەوتنە سەوداسەری بە دوای بەرژەوەندی تایبەتیدا. ئازار و زیان بە یەکتر گەیاندن بووە هۆی هەڵوەشانەوەی کۆمەڵگای خۆش بەخت و تەنانەت ئەوانەش کە بە توانا بوون، سەرگەردان بوون، چونکە مەیلی ئەوانیش بۆ موڵکایەتی تایبەت بووە هۆی ئەوەی دەست لە زۆر شت هەڵبگرن. فەرمانڕەواکان بەو دەسەڵاتە باوکانەیەی هەیانبوو، تێر نەدەبوون و ئارەزووی پلە و پایە لە کەللەیدان، ئیدی حکومەتی ستەمکاری هاتە ئاراوە و خەڵکیش بۆ چاودێریکردنی فەرمانڕەواکان پێویستیان بە یاسا دانان هەبوو...))

((مرۆڤ شتێکی پیرۆزە بۆ مرۆڤ))

ئەم گوتەیە دواتر لە ڕوانگەیەکی نوێ یەوە بوو بە:

((مرۆڤ بەرامبەر یەکتر وەکو گورگن))(هۆبس)

... لە زووەوە حکوومەتەکانی عیراقیش وەکو گورگ ڕەفتاریان لە گەل کوردا کردووە و ژیان و موڵك و ماڵ و خاکی کورد و کوردستانیان داگیرکردووە و نیشتمان پەروەرانیش بۆ ئازادی و وەدیهانی مافەکانیان دژبە ستەمکاران ڕاپەڕیوون، بەو ڕادەیەی لە سەرانسەری کوردستانی گەورەدا و لە هەموو ئەو پارچانەی دابەشکراوە نیشتمانپەروەران لە بزووتنەوەیەکی ڕزگاریخوازی کوردستاندا خەباتیان کرد بێگوێدانە عەشیرەت و بیر و باوەڕ و ئاین. کوردپەروەران لە نێو سوپای عێراقیشدا داوای یەکیتی و یەکرێزی کورد و عارەبیان کرد و زولم و زورداری و داگیرکردن و کوشتن و سوتاندنی هاونیشتمانی و خاکەکەیان قبول نەکرد، توێژینەوەی ئەمجارەمان خەبات و تیکۆشانی چوار

ئەفسەرە، کە دوا وێستگەی ژیانیان پەنابردن بۆ، بۆ شۆڕش و ڕاپەڕینی دووەمی بارزان، ئەم توێژینەوە باس لە قارەمانیەتی سێ ساڵی واتە ساڵی ١٩٤٥ و ١٩٤٦ و ١٩٤٧ ی هەرچوار ئەفسەر (عیزەت عەبدولعەزیز و مستەفا خۆشناو و خەیروڵلا عەبدولکەریم و محەمەد مەحمود قودسی) دەکات.

بەڵێ دوای ئەوەی ئەم چوار ئەفسەرە وەکو ئەفسەری پەیوەندی لە نێوان ڕزگاریخوازان و حکوومەتی ئەوسای عێراق و ئینگلیز دانران، لە ڕێگەی ئەم چوار ئەفسەرە و چەند ئەفسەرێکی تری کوردپەروەرەوە، لە سەردەمی ماجد مستەفای وەزیری کاروباری کورد لە حکوومەتی پادشایەتی ئەوسای عێراق بە مەبەستی وەدیهێنان و دابینکردنی خزمەتگوزاریەکان بۆ کوردستان بە گشتی و دەڤەری بارزان بە تایبەتی، کە ئەوکات و پێشتو ترو و دواتریش مەکۆی سەرهەڵدان و بەرخودان و قوربانیدان بوو، بۆ بە دەستهێنانی مافە ڕەواکانی کورد و ئازادی و سەربەخۆیی کوردستان. بەڵێ لەم ساتە وەختەدا شۆڕشی دووەمی بارزان بە سەرکردایەتی ڕیبەری نەتەوەیی کورد بارزانی نەمر خەباتی دەکرد بۆ بنیادنانی ئەمرۆی کوردستان، ئەم چوار ئەفسەرەی چونکە پەروەردی چەند بنەماڵەیەکی کورد پەروەربوون، لە هەستێکی نەتەوەیی بەهێزدابوون، دوای نزیکبوونەوەیان لە بارزانی نەمر و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد و کوردستان، بڕیاریان دا بێنە بارزان و لە گەڵ بارزانی نەمر لە ڕیزی پێشمەرگەدا بۆ ڕێگای ئازادی نیشتمان تێبکۆشن، چارەنووسیان بە چارەنووسی بارزانیەکان گریدا و بوون بە ئەفسەری هەرە پێشکەوتووی فەرماندەی بەرزی هێزی بارزانیان هەم لە شۆڕش و ڕاپەڕینی بارزاندا و هەم لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا و بەشداریکردنیان لە کۆماری میللی مهاباد. سەرکردی گشتی هێزی بارزانیان بارزانی نەمر، پلە و پایە و دەسەڵاتی تەواویانی پێدان و لە بەرە هەرە گرنگەکانی کۆماردا دەجەنگان، بەڵێ شان بە

شانی بارزانی نەمر و پێشمەرگە بارزانیەکان و نیشتمان پەروەرانی کورد دژی عێراق و ئینگلیز و ئێران وەستانەوە، بارزانی نەمر و بارزانیەکان و ئەم تێکۆشەرانە و چەند نیشتمانپەروەرێکی تر، حوکمی غیابی لە سێدارەدانیان لە لایەن حکومەتی ئەوسای عێراقەوە بۆ دەرچوو...

لەم توێژینەوەیەدا کەسایەتی و ڕۆڵ و قارەمانیەتی هەرچوار ئەفسەر خراوەتە ڕوو، هەر یەکەیان سەرەڕای قارەمانیەتیان وەك ئەفسەر، بە دیوەیکی تردا ئازەز و ئۆمێد و خزمەتکردنیان لە بوارەکانی تری ژیاندا باسکراوە، بۆ نموونە؛ محەمەد مەحمود قودسی زیاتر وەك ڕۆشنبیر و ڕۆژنامەوانێك، جگە لە شارەزایی لە بوارەکانی جەنگدا، کە چون بە پێنوسەکەی بەرگری لە خاك و نیشتمانەکەی کردووە، خەیروڵڵا عەبدولکەریم، خۆشی و ژیان و تەنانەت ئەلقەی دەزگیرانیەتی و سۆز و میهرەبانی دایکی، فیدای خاك و نیشتمانەکەی کرد، مستەفا خۆشناو لە هەردوو ڕووەوە وەك ئەفسەرێکی شارەزا و لێهاتوو، عیزەت عەبدولعەزیز وەك ئەفسەرێکی خانەنشینکراو و سیاسەتمەدارێکی پایە بەرز، لە دانوستان و گفتۆگۆیەکاندا.

با خزمەت و قارمانیەتی زیاتریان لەم توێژینەوەیەدا و لە لاپەرەکانی داهاتوو دا بخوێنینەوە...

توێژەری کۆمەڵایەتی

ڕێبوار ڕەمەزان عەبدوڵڵا

گوندی بازێ - دەڤەری بارزان

١١/١١/١١

دەسپێکێك لە لایەن خانەوادەی شەهید خەیروڵڵا عەبدولکەریم:

هەموو ئەو کەسانەی بەشدارییان لە بزاڤی کوردایەتی کردووە، کەسانی دانسقە و لە خۆ بردوو بووینە. هەستیان بەچەوسانەوە و زوڵم و زۆری کردووە، ڕێگای پەرچەکرداریان گرتووتەبەر و ڕێگای پڕ زەحمەت و برسییەتی و ئێش و ئازار و شەونخوونی و دوور لە خۆشی و شادی و حەسانەوە و پاك و خاوێنی و دوور لە ماڵ و مناڵ و خزم و کەسوکاریان هەڵبژاردووە. تەنانەت کوردایەتی وای لە هەندێ کەسانی جوامێر کردووە کە بە تەواوی مرادی خۆیان نەگەن لە پێکهێنانی کونجی هاوسەرگیریی سایلی هاوەڵانیان کە لە وەختی خۆیاندا مرادەکەیان بە ئەنجام دەگەیێنن. تەنانەت بەوەش ڕانەگەیشتینە کە ئەڵقەی دەستگیرانی لە پەنجە بکەن، یا لە پەنجەیشیان کردبێ بوار نەبووە کە ژنیان بۆ گواستڕابێتەوە. ئەوان عەشقی کورد و کوردستانەکەیان بووینە. ئەو جۆرە کەسانە خۆشی و شادی و هەموو دەسکەوتێك لە ڕزگاری کورد و کوردستانەکەیان بەرجەستە دەکەن. بە دەیان، بگرە بە سەدان کەس خوێنی خۆی بە قوربانی کورد و کوردستان کردووە و لە پێناوی شەهیدبوون، لە ناو میللەتی چەوساوە کەسانی ئازا و قارەمان بەچڕنووك دەستەواژەی "یان کوردستان یان نەمان"یان لە سەر تاشەبەردی چیا سەرکەشەکانی کوردستان نەخشاندووە، لە ئەنجامیشدا بەم فرە ڕەهەندییە سەرکەوتوو دەبن، چونکە ڕاستیخوازن.. ڕاستیخوازیش ڕاستی گەرەکە. ئەگەرچی شەهیدیش بن ناویان هەر بە نەمری دەمێنێتەوە، چجای شەهیدبوونێك کە لە پێناو دۆزی میللەتێکی بە جینۆساید هەڕەشە لێکراو بێت. بۆیە هەموو کەسی بە نەمەك و بە ئەمەگی ئەم میللەتە ئەسڵەمێنە شانازییان

پێوەدەکەن و میدالی ئیفتیخاریان پێ دەبەخشن و بەچاوی ڕێز و شانازییەوە باسیان لێوەدەکەن، بەڵکو هەر بەو چاوە سەیری خزم و کەسوکار و ناسیاویشی دەکەن.

شەهیدان (عیزەت عەبدولعەزیز و مستەفا خۆشناو و خەیروڵلا عەبدولکەریم و محەمەد مەحمود قودسی)، ناویان هەر بە نەمری ماوەتەوە و کوردستان و گەلی کورد شانازی بە هەر چوار شەهیدە ئەفسەرەکەی ڕێگای ڕزگاری کوردستان دەکەن.

هەواڵنامەی کتێب

خانەوادەی شەهید
خەیروڵلا عەبدولکەریم
٢٠١١

بەشی یەکەم:

شۆڕشی بارزان، حزبی هیوا و لیژنەی ئازادی، ڕۆڵ و قارەمانی چوار ئەفسەرەکە

هەواڵنامەی کتێب

بەشی یەکەم:

شۆڕشی بارزان، حزبی هیوا و لیژنەی ئازادی، ڕۆڵ و قارەمانی چوار ئەفسەرەکە

دوای ئەوەی نوری سەعید لە ١٩٤٢/١٢/٢٥ کابینەی حکوومەتی بۆ جاری هەشتەم پێکهینایەوە، ئەم کابینەیە سێ وەزیری کوردی تێدابوو بریتی بوون لە:

١- ئەحمەد موختار - وەزیری داد

٢- عومەر نەزمی - وەزیری ناوخۆ

٣- ماجد مستەفا - وەزیری بێ وەزارەت

ئەمەی دواییان بە ناوی وەزیری دەوڵەت زیاتر پەیوەست بوو بە کێشەی گەلی کوردەوە، دەسەڵاتی تەواوی درابوویی سەبارەت بە کێشەی کورد و گفتۆگۆکردن لە گەڵ شۆڕشگێرە کوردەکان و بە دەنگەوە هاتنی داخوازییەکانیان.

پاش پەیوەندیکردنی ماجد مستەفا بە حزبی هیواوە ناوبراو لە حزبی هیوا سێ ئەفسەری هەڵبژارد بریتی بوون لە:

١- ئەمین ڕەواندزی

٢- عیزەت عەبدولعەزیز

٣- سەید عەزیز سەید عەبدوڵڵا.

ئەم سێ ئەفسەرە بە ناوی ئەفسەری پەیوەندی دیاریکران و چوون بوو دیداری مەلا مستەفای بارزانی و دوای گفتۆگۆ کردن و ڕا گۆڕینەوە، چەند داخوازییەک لە لایەن بارزانیەوە خرانە ڕوو.

هەواڵنامەی کتێب

دواتر كۆبوونەوەی نێوان ماجد مستەفا و بارزانی نەمر لە ١٩٤٤/١/٧ لە گوندی سپیندارای نزیك مێرگەسۆر دەستیپێكرد.

ئەو داخوازیانەی لە شێوەی مەرج لە لایەن بارزانی نەمرەوە خرابوونە ڕوو بریتی بوون لە:

١- دەركردن و گواستنەوەی ئەو فەرمانبەرانەی كە بە وەرگرتنی بەرتیل و خراپ بە كارهێنانی دەسەلات ناوبانگیان هەیە.

٢- پێكهێنانی ویلایەتێكی جیاوازی كورد لە بابەتی (ڕوم ئیلی ڕۆژهەلات لە بۆلگاریا)، كە لیواكانی (كەركوك و سلێمانی و هەولێر و درنە و باجەلان – خانەقین- و قەزا كوردیەكانی سەر بە لیوای مووسڵ وەكو دهوك، زاخۆ، ئامێدی، ئاكرێ، شەنگار و شێخان) لە خۆ دەگرێت.

٣- ناسینی زمانی كوردی بە زمانی ڕەسمی.

٤- دامەزراندنی بریكارێكی كورد بۆ وەزیرەكان لە هەموو وەزارەتەكاندا.

٥- دیاریكرنی وەزیرێكی كورد لە كابینەی وەزارەتدا كە بەرپرسی ویلایەتی كوردستان بێت.

معروف جیاوك ئەم پێنج داخوازییەی سەرەوەی لە كتێبی (كارەساتی بارزان ی زوڵم لێكراو) تۆماركردووە، هەرچی مێژوونووس عەلائەدین سەجادییە لە كتێبی (مێژووی ڕاپەڕینی كورد) تەنیا ئاماژەی بە چوار داخوازی كردووە، جگە لە داخوازی خاڵی یەكەم، ئاماژەی بە خاڵەكانی تری سەرەوە كردووە، بەڵام بەڕێز مەسعود بارزانی لە كتێبی (بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی كورد ١٩٤٢-١٩٤٥) داخوازییەكانی لە (٩) نوو خاڵدا كۆكردووتەوە، جگە لە پێنج خاڵی سەرەوە ئەم خاڵەنەش نووسراون:[١]

٦- ئەوانەی زیانیان پێگەیشتووە بۆیان ببژێردرێ.

٧- کردنـەوەی قوتابخانـە و نەخۆشخانەکان و تـەخت کردنـی ڕێگـا و ئاوەدانکـاری ناوچە.

٨- لە ویلایەتی کوردستاندا کاروباری سەربازی و دارایی و دەرەوە تایبەت دەبێ بە حکوومەتی ناوەندی.

٩- گێڕانەوەی دوورخراوەکان بۆ ناوچە و بەردانی زیندانییەکان.

پاش گەڕانـەوەی ماجد مـستەفا بـۆ بەغـدا، ئەنجوومـەنی وەزیـران لـە ١٩٤٤/١/٢٥ کۆبووە و ئەم بڕیارانەی دەرکرد:

١- دانانی کەسانی تـازە بـۆ ئیـدارەی قـەزاکانی ئامێدی و ڕەوانـدز و مێرگەسـۆر و ئاکرێ و دانانی ئەفسەری پەیوەندی لە مەڵبەندی ئەم قەزایانەدا.

٢- کردنەوەی بنکەی پۆلیس لە ناوچەی بارزان.

٣- کردنەوەی ڕێگای نێوان بنکەکان.

٤- دوورخستنـەوەی مەلا مستەفا لە ناوچەی بارزان.

٥- گێڕانەوەی شێخ ئەحمەد و خزمەکانی بۆ شوێنی خۆیان.

٦- چەکەکان بدرێنەوە بە حکوومەت.

٧- یەکـەم هـەنگاوی حکوومـەت دەرکردنـی بـە خـشینێکی گـشتی یـە، جگـە لـەو کارمەند و کەسانەی هێزی چەکدار کـە چوونـە لای بارزانی، جارِدانی بەخـشینی گشتی داپندرێ بۆ ئەو کاتەی حکوومەت بە باشی دەزانێ.

٨- بە جێهێنانی هەردوو برگەی (٤ و ٥) دەدرێتە دەست وەزیری ناوخۆ و وەزیـری دەوڵەت کە لە کاتی لە بارا بە جێی بهێنن.[٢]

لە ١٩٤٤/١/٢٥ حکوومەت بڕیاری دا ئەم ئەفسەرە کوردانە بنێرێتـە ئـەو شـوێنانەی بۆیان دانراوە: معروف چیاوك[٣] بەم شێوەیەی خوارەوە باسیان دەکات:

١- عه‌قید ئه‌مین ره‌واندزی: ئه‌فسه‌ری په‌یوه‌ندی ناوچه‌ی ره‌واندز و بارزان. ئه‌م پیاوه حکوومی بوو واته جێبه‌جێکه‌ری سیاسه‌تی حکوومه‌ت بوو.

٢- رائد عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز: ئه‌فسه‌ری په‌یوه‌ندی ناوچه‌ی بلێ، ئه‌م ئه‌فسه‌ره برای خێزانی یه‌کێك له شێخه‌كانی بارزان بوو، دامه‌زراندنی له‌م جێگایه تاوانێك بوو به هه‌قی خۆی و عه‌شیره‌ته‌كه‌ش.

٣- نه‌قیب مسته‌فا خۆشناو: ئه‌فسه‌ری په‌یوه‌ندی بارزان، ئه‌و یه‌كێك له‌و لاوانه بوو كه له داواكردنی ئازادیدا تونده‌ڕه‌و بوون.

٤- نه‌قیب میرحاج ئه‌حمه‌د: ئه‌فسه‌ری په‌یوه‌ندی ئاكرێ، كوڕی سه‌رۆكی پێشووی شاره‌وانی ئاكرێ بوو، یه‌كێك بوو له لاوه جه‌سوره ئازادیخوازه‌كان.

٥- نه‌قیب مه‌جید عه‌لی: ئه‌فسه‌ری په‌یوه‌ندی ئامێدی. ره‌نگه خزمی عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز بێت.

٦- نه‌قیب سه‌ید عه‌زیز سه‌ید عه‌بدوللا: ئه‌فسه‌ری په‌یوه‌ندی مێرگه‌سۆر و برادۆست. پیاوێكی نیاز پاك بوو، به‌ڵام شاره‌زایی كه‌م بوو، له قبوولكردنی ئه‌م وه‌زیفه‌یه به ناونیشانی خزمه‌تكردنی مه‌مله‌كه‌ت به هه‌ڵه‌یان برد.

٧- نه‌قیب فۆئاد عارف: ئه‌فسه‌ری په‌یوه‌ندی پشده‌ر، ئه‌مه كوڕی خۆشكی ماجید مسته‌فا بوو...

له ١٩٤٤/٦/٣ له دوای ده‌ست له كاركشانه‌وه‌ی نوری سه‌عید و پێكهێنانی كابینه‌ی وه‌زاره‌ت له لایه‌ن حه‌مدی پاچه‌چی، وه‌رده وه‌رده باروده‌خ به‌ره‌و خراپی و توندوتیژی چوو، كاری ئه‌فسه‌ره په‌یوه‌ندیه‌كانیش كۆتایی پێهات و بڕیار و داخوازه‌كانی سه‌رده‌می نوری سه‌عید و ماجید مسته‌فاش وه‌ك مه‌ره‌كه‌بی سه‌ر كاغه‌زی لێهات و كاری پێنه‌كرا، هه‌ندێك له ئه‌فسه‌ره‌كانیش كه كاریان له كوردستان و ناوچه‌ی بارزان كۆتایی پێهات گه‌ڕانه‌وه به‌غدا، هه‌ریه‌ك له میرحاج

ئەحمەد و مستەفا خوشناو بەرەو کوردستانی ڕۆژهەلات و موکریان و مهاباد و پەیوەندی نهێنییان بە کۆمەڵەی ژێکاف (ژ، ك) و عیزەت عەبدولعەزیزیش بۆ سوریا و پەیوەندیکردنی بە کۆمەڵەی خۆیبوون و پاشانیش بۆ میسر، دوای گەڕانەوەیان بە ماوەیەکی کەم فەرمانیان بۆ دەرچوو و دران بە دادگایی سوپایی، میرحاج زیندانی کراو و مستەفا خوشناویش خۆی گەیاندە بارزان.

عەقید بەکر عەبدولکەریم حەویزی[4] دەڵێت: نامەیەکم لە مستەفا خۆشناوە وە بە دەست گەیشت نووسیبووی:" کاکە ئیستال من لە بێتواتەم، دەمەوێ چەکێك پەیدا بکەم و ئینجا دێمە گوندی شیواشان بۆ لات."

بەڵام هەر لەوێوە بۆ بارزان ڕوویشتبوو.

عیزەت عەبدولعەزیزیش دوای گەڕانەوەی پاش ماوەیەك کە گومانی حکوومەتی لە لا دروست بوو، خۆی گەیاندە بارزان.

معروف چیاوك[5] دەڵێت: (ڕۆژێك بەرەو ماڵ دەڕوویشتمەوە، بە ڕێکەوت لە نزیك وەزارەتی بەرگری عیزەت-م بینی، سڵاوم لێکرد و گوتم:

- وابزانم دەمناسی؟

گوتی: چۆن ناتناسم تۆ مەعروفی، هەردووکمان پێکەنین.

پاشان گوتم: پێم خۆشە ئەمڕۆ لە گەڵم بێتەوە بۆ ماڵەوە خواردنێکی کوردەواریمان هەیە.

گوتی: ئەوە ئاواتی منە، دوای نان خواردن پێم گوت:

- بیستوومە دەتەوێ بچتە لای زاواکانت لە بارزان، ئەمە هەڵەیەکی گەورەیە و هەروەها تاوانێکی گەورەیە بۆ خۆت و بۆ عەشیرەتیش، کەسانی وەکو تو نابی بکەونە هەڵەی واوە بەڵکو دەبێ بژین بۆ ئەوەی خزمەتی نەتەوەکەیان بکەن.

وەڵامی دایەوە و گوتی:

- چی بکەم! حکوومەت ڕاوم دەنێ، هەروەکو چوون ڕاوی ئەفسەرە هەڵاتووەکانی نا. پێم گوت: من دەچمە لای وەزیرەکەتان و هەروەها دەچمە لای سەرۆک وەزیرانیش و بە یارمەتی خوا کۆتایی بەو ڕاونانە دێنم، سوپاسی کردم و هەستا ڕوویشت...

عەقید بەکر عەبدولکەریم حەویزی[٦] دەڵێت: نامەیەکم لە ڕەئیس ئەوەل ڕوکن عیزەت عەبدولعەزیز-ەوە بە دەست گەیشت و نووسیبووی:" من لە شوێنی خۆم هەڵاتووم و لە گوندی بیستانە چاوەڕوانت دەکەم بۆ ئەوەی بەرەو بارزان بچین." بەڵام نامەکە ڕۆژێك درەنگتر بە دەستم گەیشت، ئەویش هەڵەی تەتەرەکە بوو کە ڕێی وون کردبوو، هەر ئەو شەوە دەستوبرد لە شیواشانەوە بەرەو بیستانە کەوتمە ڕێ، بەر لە وەی بگەمە جێ زانیم کاك عیزەت چەند چەکدارێکی عەلی ئاغای مەحمودی کاکە خانی دزەیی لە گەڵدا بووە لە ڕێگەی دەربەندی گۆمەسپانەوە بەرەو شەقلاوە لەوێشەوە بەرەو بارزان کەوتووتە ڕێ. لە دوای تێکچوونی ئەم بارودۆخە و کۆبوونەوەی چەند ئەفسەرێك لە بارزان و بۆ پاڵپشتی کردنی لە بارزانی و بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردی، ئەفسەرەکان بریتی بوون لە:[٧]

١- عیزەت عەبدولعەزیز

٢- مستەفا خۆشناو

٣- محەمەد مەحمود قودسی

٤- بەکر عەبدولکەریم حەویزی

٥- عەبدولحەمید باقر

٦- شەوکەت نەعمان

٧- ئەحمەد ئیسماعیل

هەواڵنامەی کتێب

٨- حیفزوڵڵا ئیسماعیل

٩- خه‌یروڵڵا عه‌بدولکه‌ریم

١٠ میرحاج ئه‌حمه‌د

١١- جه‌لال ئه‌مین

١٢- ئه‌مین ڕه‌واندزی

١٣- سه‌ید عه‌زیز شه‌مزینی

له ١٩٤٥/١/١٥ بارزانی له گه‌ڵ ئه‌فسه‌رانی ناوبراو بڕیاریاندا به پێکهێنانی لیژنه‌ی ئازادی به سه‌رۆکایه‌تی بارزانی نه‌مر.

ئه‌م بڕیار و به‌رنامه‌ی خواره‌وه‌یان دا:

١- یه‌کبوون و یه‌کگرتنی هۆز و عه‌شیره‌ته‌کانی کوردستان.

٢- ڕێك و پێکردن و پێکهێنانی هێزی چه‌کدار بۆ پاراستنی خاکی کوردستان.

٣- ڕزگارکردنی کوردستان و ڕزگارکردنی له زولم و زۆرداری له ڕێگای سیاسی هێمنه‌وه.

٤-گه‌یاندنی ده‌نگی گه‌لی کورد و زۆرلێکراوه‌کانی به ڕای گشتی جیهانی و ده‌وڵه‌تان به‌هۆی باڵویزخانه‌کان له به‌غدا.

٥- یه‌کگرتن له گه‌ل کۆمه‌ڵ و ڕێکخراوه نیشتمانی و ئازادیخوازه‌کانی کوردستان.

٦- گه‌یاندنی ده‌نگیان به هۆی که‌ره‌سه‌کانی ڕاگه‌یاندن.

٧- ڕیسواکردنی سیاسه‌ته دۆژمنکارانه‌ی حکوومه‌تی به‌غدا به گه‌لی کورد، به‌ربه‌ره‌کانێ سیاسه‌تی ئیستعماری عێراق.[٨]

لیژنه‌ی ئازادی کۆبوونه‌وه‌یه‌کی له گه‌ڵ ئه‌ندامه‌کانی ئه‌نجامدا، هه‌روه‌ها محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی و جه‌لال ئه‌مین له ڕێکه‌وتی ١٩٤٥/٢/١٠ گه‌یشتنه لیژنه‌که و نامه‌یه‌کی هیوایان پێبوو.[٩]

هه‌واڵنامه‌ی کتێب

لەو کۆبوونەوەیەدا ئەم بڕیارانە دران:

١- دانرانی مستەفا خۆشناو بۆ سەرکردایەتی بەرەی مێرگەسۆر- ڕەواندز واتە هێلی ڕۆژهەلات: (شێتنە، مێرگەسۆر، ناوچەی برادوست)، بە هاوکاری محەمەد مەحمود قودسی.

٢- دانرانی عیزەت عەبدولعەزیز بۆ سەرکردایەتی بەرەی ئامێدی، واتە هێلی ڕۆژئاوا: (ئامیدی و ناوچەی ڕیکانی)، عەبدولحەمید باقر یارمەتی بدات.

٣- دانرانی شێخ سلێمان بارزانی بۆ سەرکردایەتی بەرەی ئاکرێ، واتە (هێلی باشوور)، ئەفسەرێك یارمەتی بدات.

٤- ئەم سەرکردایەتیانە دەبەسترێتەوە بە سەرکردەی گشتی هێزەکانی شۆڕش مەلا مستەفای بارزانی.

سەرکردایەتی لە ئازاری ١٩٤٥ نامەیەکی نهێنی حزبی هیوای پێگەیشت بریتی بوو لە:

ڕۆژی ١٩٤٥/٢/٣

بۆ ئاگاداری

١- لەشکری عیراق دەیەوێت بە بیانووی مناوەرەی ئاسایی لە ڕۆژی ١٩٤٥/٢/٥ تاکو ڕۆژی ١٩٤٥/٢/١٤ بێتە بارزان و شوێنە ستراتیجیەکان داگیرکەن و هێزی ئازادی گەمارۆ بدەن.

٢- لیوای چواری لەشکری عیراق پێکهاتووە لە سێ فەوج، فەوجی (١، ٢، ٣) و پارێزگاری سنووری ڕەواندز بەشی توپخانەی چیایی (ل ٢)، (ج ٤)، (تۆپی ٧ و ٣)، کە پێکدێت لە هەشت تۆپ.

٤- بەشی تۆپخانە دانراوە کە ڕێگای نێوان (هەولێر - ڕەواندز - مێرگەسور) دەگاتەوە.

له گه‌ڵ وه‌رگرتنی ئه‌م نامه‌یه بارزانی فه‌رمانێکی ئاشکرای بۆ مسته‌فا خۆشناو نارد، ئه‌مه‌ی خواره‌وه ده‌قه‌که‌یه‌تی:

بۆ مسته‌فا خۆشناو فه‌رمانده‌ی به‌ره‌ی ڕۆژهه‌ڵات

١- به پێی زانیاری ته‌واومان، هێزه‌کانی سوپا له ره‌واندز به بیانووی مناوه‌ره‌ی ئاسایی له ٤ی ئازار تا ١٥ ئازار شوێنه ستراتیجیه‌کانی ناوچه‌که‌تان داگیرده‌که‌ن و ئه‌م هێزانه تێدا به‌شدار ده‌بن:

لیوای چوار، هێزی زرێپۆش، هێزی تۆپخانه‌ی چیایی عه‌یار- ٣/٧ملم، هێزی ئه‌ندازیار، هێزی مه‌یدان، ڕێی تێده‌چێت هێزێکی پولیس سیاره به ئه‌ندازه‌ی لیوا.

٢- پێویسته نه‌هێڵن ئه‌م نه‌خشه‌یه به هه‌ر ناوێکه‌وه بێ جێ به‌جێ بکرێ، ده‌سه‌ڵاتان ده‌ده‌ینێ چی پێویسته بیکه‌ن بۆ پاراستنی ناوچه، وامان پێ باشه وریاکه‌ره‌وه‌یێك بده‌ن به فه‌رمانده‌ی سوپایی ناوچه‌ی ره‌واندز و له ئاکامی ئه‌م کاره‌ی وریا بکه‌نه‌وه.

٣- هه‌ر جموجوڵێکی سوپا بیکا، ئێوه ده‌سبه‌جێ مێرگه‌سۆر ڕزگار بکه‌نه‌وه.

٤- نابێ هێزه‌کانتان به زۆری له یه‌ك جێ کۆببنه‌وه تا به هۆی تۆپ و هێزی هه‌وایی دووچاری زیان نه‌بن.

٥- گونده‌کان چۆڵ بکرێن و دانیشتوان بچنه ده‌وروبه‌ری گونده‌کانیان تا ئاگایان له ماڵ و حاڵیان بێ له هه‌موو گونده‌کان لیژنه دابندرێ.

٦- هه‌تا فرۆکه زۆر نزم نه‌بێته‌وه ته‌قه‌ی لێ نه‌کرێ.

هەوڵنامەی کتێب

٧- لیژنەیەك دابنرێ بۆ كاری دیلەكان و گەیاندنیان بۆ بارەگای سەركردایەتیی گشتی.

٨- لە ڕووداوەكان ئاگادارمان بكەنەوە و پێمان ڕابگەیێنن كە ئەم نامەیەتان پێگەیشتووە.

١٩٤٥/٣/٢ — سەركردەی گشتی هێزەكانی شۆڕش

مستەفا بارزانی(١٠)

مستەفا خۆشنا لە ٤ی مانگدا نامەیەكی بۆ سەركردەی گشتی سوپای ئەو ناوچەی عێراق، رەفیق عارف نووسی:(١١)

((... وەكو بۆمان دەركەوتووە پلانتان وایە ڕۆژی ٥ی مارت بە ناوی مەشق و مناوردوە لە شوێنی خۆتان بەرەو پێش بێن، لە ڕووی ئەم فەرمانەی ئێوەوە ئەگەر هەر زیانێك ڕوویدا ئۆباڵ لە ئەستووی ئێمەدا نییە.))

هەواڵنامەی کتێب

سەرچاوە و پەراوێزەکانی بەشی یەکەم

١- بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە:

أ- مەسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاری خوازی کورد، (شۆرشی بارزان ١٩٤٣-١٩٤٥)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوك، ١٩٩٨، ل١٠٤

ب- مەعروف چیاوك، کارەساتی بارزانی زۆلملێکراو، وەرگێرانی ئەبو بەکر سالح ئیسماعیل، چاپخانەی ڕۆشنبیری و لاوان، چاپی دووەم، هەولێر ٢٠٠٩، ل١٢٧

ج- عەلائەدین سەجادی، مێژووی ڕاپەرینی کورد، چاپخانەی ئیران - شاری کورد، چاپی دووەم، سالی ١٩٩٦، ل١١٩

٢- مەسعود بارزانی، هـ، س، پ، ل١٠٤

٣- بڕوانە مەعروف چیاوك، هـ، س، پ، ل١٦٣

٤- عەقید بەکر عەبدولکەریم حەوێزی، گەشتێك بە کۆماری مەهابادا، (بیرەوەریەکانم لە ڕۆژهەلاتی کوردستاندا ١٩٤٤-١٩٤٧)، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی ئاراس، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، چاپی دووەم، سالی ٢٠٠١، ل١١

٥- مەعروف چیاوك، هـ، س، پ، ل١٩٨

٦- عەقید بەکر عەبدولکەریم حەوێزی، هـ، س، پ، ل٢٢

٧- عەلائەدین سەجادی، هـ، س، پ، ل١٣٣

٨- بڕوانە:

أ- عەلائەدین سەجادی، هـ، س، پ، ل١٢٢

ب- مەسعود بارزانی، هـ، س، پ، ل١١٢

٩- مەسعود بارزانی، هـ، س، پ، ل١١٤

١٠- هـ، س، پ، ل١١٦

١١-عەلائەدین سەجادی، هـ، س، پ، ل١٢٥

بەشی دووەم:

محەمەد مەحمود قودسی و

چەند وتارێکی ڕۆژنامەوانی

هەواڵنامەی کتێب

ئه‌فسه‌ری شه‌هید محه‌ممه‌د مه‌حمود قودسی

بەشی دووەم:

محەمەد مەحمود قودسی و چەند وتارێکی ڕۆژنامەوانی

محەمەد مەحمود قودسی خەڵکی شاری سلێمانی و دەرچووی زانستگای جەنگی عێراق بوو، لە ناوەڕاستی سییەکان دا ئەندامی کۆمەڵی برایەتی و دوایی یەکێ لە ئەندامە چالاك و تێکۆشەرەکانی حزبی هیوا و نووسەر و خەتیب بوو، چەندین وتاری سیاسی لە بڵاوکراوە نهێنیەکانی حزبی هیوا و گۆڤاری گەلاوێژ و ڕۆژنامەی کوردستان دا نووسیوە. بەشداربووی شۆڕشی بارزان و یەکێ لە دامەزرێنەرەکانی لیژنەی ئازادی بوو. لە گەڵ بارزانی نەمر چووە کوردستانی ئێران و یەکێ لە هاوکارە نزیکەکانی بوو. لە وێ وەکیلی مەلا مستەفای نەمر بوو. لە زۆر بۆنەکاندا بەتایبەتی سیاسیەکان محەمەد مەحمود بە ناوی مەلا مستەفاوە قسەی دەکرد و وتاری دەخوێندەوە.[1]

محەمەد مەحمود قودسی لە کوردستانی ڕۆژهەڵات ژیانی هاوسەری پێکهێناوە و نەسرین خانی[2] خەڵکی کوردستانی ڕۆژهەڵات هاوسەری ژیانی بوو.

١-١ ئاڵای کوردستان

له ڕۆژی ههڵکردنی ئاڵای کوردستان له نهغهده محهمهد مهحمود قودسی ئهم وتارهی خوێندووتهوه:

له ڕۆژنامهی کوردستان له ژمارهی ٥ دا[٢]، ڕۆژی ١٣٢٤/١٠/٢٩ - ١٩٤٦/١/٢٠ هاتووه:

گهورهکانم! ئهی گهلی به شهرهف! خوشهویستان و ڕاوهستاوان!

ئهی کرێکار و فهلاح و سهپان و پاڵهی کوردی به نرخ!

ڕۆژهها به سهر شۆڕشی میللی پیرۆزی کوردا ههڵات و تیری دوژمن کهلله و سینگی بهچکهشێرانی کوردی پێکا و خاکی کوردستان لاشهی جهوانانی گرته باوهش. چیا و دۆڵ و دهشتهکانی کوردستان پڕه له گۆڕستانی دلێران و نهبهزانی کورد که له پێناوی ڕێگای ئازادیدا، له پێناوی ههڵکردنی ئاڵای موقهدهسی کوردا گیانی پاکیان له لاشهیان جیاواز بوهوه.

ئهی برای کورد! شۆڕشهکانی دیاربهکر، دهرسیم، سلێمانی، ئامێدی، بارزان، ههموو نیشانهی ئهو جهوانمهردییهیه که بۆ ئازادی کراوه. ئهمڕۆ کورد به چنگی ئاسنینی خۆی ئهو ئاڵا پیرۆزه ههڵدهکا. بهڵێ ئهو ئاڵایه ههڵ دهکات که له سهرهتای مێژووهوه کورد خۆی بۆ بهخت کردووه.

برایان! پیرۆزبایی خۆم پێشکهشی ههموو کوردێك و ههموو میللهتێکی ئازادیخواز دهکهم.

ئهی برای کورد! ئهزانی ئاڵای خوشهویست چ ئامۆژگاریهکت دهکا؟ ئهڵی بۆ کۆبوونهوهیهکی بێ جیاوازی گهوره و بچوك، ئاغا و کرێکار، قوتابی و شوان و فهلاح و ژن و پیاو، منداڵ و کچ، ههمو پێکهوه به یهك دڵ بۆ یهك ئامانج تێدهکوشن، ههوڵ دهدهن. دیسان دهڵێ:

ڕهنگی سوورم نیشانهی جهنگاوهری و نهبهزی گهلی کورده.

ڕەنگی سپیم دەڵێ میللەتی کوردی نەجیب گیانێکی پاك و ڕاستی هەیە.

ڕەنگی سەوزم هاوار دەکا خاکی کوردستان پڕە لە دەغل و دان کانگای زێڕ و زیوە.

ئەی کورد هەموو بە گیانێکی خاوێنەوە و بیرەوەرییەکی پاك و ڕاستەوە هەموو پێکەوە کەلك لە کوردستان وەرگرن.

دیسان دەڵێ:

ئەی فەللاح، ئەی کرێکار و پاڵەی کورد دڵت لە خۆ دانەمێنێ لە سەر نیشانەی پاکی و ڕاستی نیشانەی تەقەڵا و هەوڵی دەستی تۆ ئەو دوو گۆڵە گەنم و جۆیە هەمیشە بە پێش چاوتەوەیە پێت ئەڵێن هەوڵ بدە ئیش بکە و وڵاتت بڵند بکەرەوە.

ئەی کورد دیسان ئاڵاکەت ئەڵێ و ئەمرت پێ ئەکات سەرکەوتنت و گەورەییت لە خوێندنایە، ژن و پیاو و کوڕ و کچ بە جارێ بخوێنن چونکی خوێندن هەموو مێوەیەکی خۆش و زیندەگانی پێوەیە. کردگاریش تیشکی ڕۆژی خۆی بە سەر هەموو سیفاتی جوانی ئینسانیدا بڵاوئەکاتەوە و جوانتری ئەکا. ئەی کورد ئێمەش بەرامبەر بە ئاموژگارییەکانی ئەڵێین:

ئەی ئاڵا پەیمانت دەدەینێ، هەموو پێکەوە بە یەك دڵ بە تەنیکی ئاسنینەوە هەوڵ بدەین ببینە سپەرد، ڕاست بین، ئیش بکەین، بخوێنیین.

ئەی کورد ئاڵا ڕەمزمانە لە دوای هەڵکردنی نرخی هێنانە خوارەوەی قوربانیکردنی هەموو میللەتی کوردە.

ئیتر بژی کورد و کوردستان

بژی پێشەوای یەکیەتی جەماهیری شورەوی سۆسیالیستی مارشاڵ ستالینی مەزن.

بژی هەموو میللەتێکی ئازادی خواە.

١- ٢ جێژنی نهورۆز له مهاباد

ڕۆژنامهی کوردستان ژمارهی ٢٨، چوارشهمۆ ٧ی خاکه لێوهی ١٣٢٥ ههتاوی (٢٧ی مارسی ١٩٤٧)[٤]

جێژنی نهورۆز له مهاباد

خیتابهی برای خوشهویست محهمهد مهحمود:

به ناوی پارتی دیمۆکراتی کوردی عێراقهوه به بۆنهی جێژنی نهورۆزهوه پیرۆزبایتان لێ دهکهم.

گهورهکانم: ئهی ڕاوهستاوهکانی گهلْ! دهزانن نهورۆز نیشانهی چ دهکا؟ ئهمهیه که لهم وتهدا وهڵامی دهدهمهوه:

چاخهها، ساڵهایی درێژه به سهر ئهم ڕۆژه دا ڕابردووه و گهلی کورد به جیژنێکی سهر ئهفرازی نههێناوهتهوه نهژماردن، لهو زنجیرهی ئهسارهتهدا دهی ناڵاند که بێگانه پێی بهند کردبوو و ناخۆشی و سهرگهردانی پێ تام دهکرد.
دهرگای ئازادی و حقوقی تهبیعی ئینسانی لێ دادهخست، ڕهنجی ڕۆڵهکانی بۆ شکاندنی زنجیرهی ئهسارهت و نهزانی و ژێر دهستهیی. ئهم ڕهنجه گهورهیه له هەموو ماوهکانی مێژوودا ئهوهی له بیر بردبووهوه که جێژن ههیه و ڕۆژێکیش ههیه که پێی دهڵێن نهورۆز و چاوی به سهرهتای بههار دهگهشێتهوه. گهل لهو سهفهره درێژه دڕکاوییهی بۆ گهیشتن به قیبلهی مبارهکی که "سهربهخۆیی، ئازادییه" تووشی گهلێك ئهزییهت و ناخۆشی هات.
ڕۆژ باش ئهی نهورۆز، ههزار ڕۆژباش... ڕۆژباش ئهی جێژنی میللی ڕۆژ باش... ئهی ڕۆژی پیرۆز! بوویته هۆی هێنانه جێی ئهو ڕابردووانهی که له مهیدانی شهرهف دا له خوێنا گهوزیون. تۆی خاوهنی ڕووناکی به تین و جوان چونکی حکوومهتی کوردستان و حقووقی دیمۆکراتی گهلت له ژێر باڵ دایه.

مەرحەبا ئەی جەژنی دڵگراوە مەرحەبا! ئەوە ڕۆڵەی کوردستان خۆی لە چەك داوە و لە هەنگاوەکانیا سێبەرێکە بۆ پارێزگاری ئەو ئامانەتە موقەدەسە کە شەهیدانی نشتیمان بۆیان بە جێ هێشتووین... بۆ گەلی ئازادکراو.

ڕۆژباش، هەزار ڕۆژ باش! دایکی ڕۆڵە لە خوێن گەوزەکان دڵنیابوون چونکی زانییان کە بە خۆڕایی نەچوون. منداڵەکانمان لە خۆراك و مەدرەسەکانیان دڵنیان، گەل لە حقووقی خۆی دڵنیایە چونکی دەزانێت کە دەستی زاڵم ناتوانێ داگیری کا، بە تەواوی بۆی وەرگەون کە ئەویش وەك ئادەمیزادی دی بە ئازادی دەژی و بەرێی زانستی و پیشەسازی خۆی دەخوا و میوانی شارستانیەتی و بازرگانی بۆی دەبێتە یەکەتییەك و لە دوایی ئەو ڕۆژە هیچ زاڵمێك و بەکارهێنەرێك ناتوانێ دەست ڕەنجی بدزێت.

هیچ دەمێك فرمێسك بە سەر ئەو جەوانانەدا کە دەبنە سێبەرێکی پۆڵایی لە ڕووی هێرش و زەبر بە دەستیدا نارێژرێ. نا، هیچ دەمێك گوێمان لە هاواری سەرگەردانی برسی نابێت، دەنگی ئەو ئازارانەمان نایەتە گوێ کە دەستی دڕندە لە گیانی گەلدا بە جێی هێشتووە. چاخی پارێزگاری کەرامەتی ئینسان لە گەڵ نەورۆزی ئازادیدا دەست پێدەکا.

نەورۆز! ئەی سەرەتای ژیانی نوێ! ڕاناوەستین، سارد نابینەوە، هەر وەکوو گەیشتینە لووتکە و هیچی تری لە دوا نەبێ. هێشتا لە سەرەتای عەهدی نوێین. پێویستە لە نوێ وە دەست بکەنە کار و بکەوینە چالاکیکی بێ سستی. ئەی نەورۆز لە عێراقدا کورد هەیە لە زنجیرەی ئەسارەت و ژێر دەستی دان چاویان بڕیوەتە تۆ و دڵیان پڕ لە هیوایە بۆ ڕزگاربوون و ئازادی. لە تورکیادا دڵ شکاوە، چونکی بە بەندی ئاسنین بەندکراوە، ئێستا خۆی کۆدەکاتەوە بە هیواداری ئەو ژیانەوە کە تۆ دەرگای ڕزگاری بیت. ئەی ئەوەڵ نەورۆزی حکوومەتی نوێ ببەرە

ڕۆژی بەند شکاندن بۆ نیشتمان، ببەرە ڕۆی بڵندی کورد لە گەڵ کاروانی میللەتانی پێشکەوتوودا ببە بەرێوە.

بژی گەلی کورد بە ژیانێکی کامرانی وەك کامرانی دنیا لە سەرەتای بەهاردا.

بژی حکوومەتی کورد دامەزرێنەری ڕۆژی ئازادی گەل!

بژی سەرۆکی حکوومەتی نوێ جەنابی پێشەوای موعەزم.

بژی سەرگردەی هێزی ئازادی زەعیم مەلا مستەفا بارزانی.

بژی نەورۆزی هیوادار و ژیانی پڕ ئاسایش و کامرانی.

٣-١ خطاب به لاوان

ڕۆژنامه‌ی كوردستان، لاپه‌ره ٤، ژماره ٢٨، چوارشه‌ممه ، ١٣٢٥/١/٧ — ١٩٤٧/٣/٢٧ دەنووسێت:(٥)

خطابێك به ناوی زعیم مه‌لا مصطفی خوێنداراوه‌ته‌وه

خطاب به لاوان

محه‌مه‌د محمود

برا خوشه‌ویسته‌كانم:

به ناوی زه‌عیمی خوشه‌ویسته‌وه و به ناوی جوانانی كوردستانی مه‌زنه‌وه كه له ژێر باڵی ظلم و دكتاتوره‌تیشدا هێشتا واز له تعصیبی مللی ناهێنێ و تێده‌كۆشی و خۆیان تووشی تاریكی گرتی خانه و پێوه‌ندیی ئاسنین ده‌كه‌ن، پیرۆزبایتان پێشكه‌ش ده‌كه‌ین.

له لایه‌ن هه‌موو چینه‌كانی گێتییه‌وه زانراوه كه بۆ ئاسوده‌یه‌گی هه‌موو میلله‌تێك كوششی شه‌و و ڕۆژی جه‌وانان و پلان دانی پیره‌خه‌ون بیره‌وه‌رییه به نرخه‌كانیه‌تی، له به‌ر ئه‌وه ئه‌ی لاوانی ڕه‌وشه‌ن فكری كورد، به‌ره‌و یه‌كیه‌تی، به‌ره‌و كۆششێكی شه‌و ڕۆژیی بۆ بڵاوكردنه‌وه‌ی شارستانیه‌تی، بۆ بڵندكردنه‌وه‌ی نیشتمان ئه‌و نیشتمانه‌ی كه صدها ساڵ بوو كاول و وێرانه‌ی ده‌ستی دۆژمنی به‌دفه‌ڕ بووه ئیمرۆ، ئا له‌م چاخی بیسته‌مدا كه به‌هۆی عبقریت و دووربینی پێشه‌وای معظمی كوردستان و ئه‌ندامانی به ئه‌شره‌فی حزبی دیموكراته‌وه به هۆی لاوانی باز و ئاسنینی كورده‌وه گه‌یشته ئازادی نابێ ئه‌وه‌تان له بیر بچێت كه

ئیستا پێویستی کۆششە لە ژێر سێبەری باڵی یەکەتی بە گیانێکی دیموکراتی ڕاستەوە.

لاوان: لاوانی کوردی ژێردەستە چاوەڕوانی کوششی ئێوەن بۆ ڕزگارکردنیان، بۆ ئازادکردنیان، لە دوایدا دەڵێم بژی پێشەوای معظمی کوردستان، بژی جەوانانی کورد و کوردستانی مەزن، بژی هەموو میللەتێکی ئازاد.

٤-١ قارەمان خۆشەوی خەلیل مزووری

ڕۆژنامەی کوردستان[٦] لە ژمارەی ٦٢ چوارشەممو ٥ی پووشپەری ١٣٢٥ هەتاوی (٢٧ی ژووەنی ١٩٤٧)

بابەتێکی بە قەلەمی محەمەد مەحمود قودسی لە سەر ژیانی شەهید خۆشەوی خەلیل مزووری بڵاوکردوتەوە و ئەمەی خوارەوە دەقەکەیەتی:

"قارەمان خۆشەوی خەلیل مزووری"

خۆشەوی کوری خەلیل خۆشەوی ڕەئیسی عەشیرەتی بارزان. لە ساڵی ١٩٢٨ی میلادی دا لە کوێستانی موسەکا لە وڵاتی مزووری لە دایك و بابێکی کورد هاتووتە دنیاوە.

باوکی ئەم قارەمانە کە خەلیل خۆشەوییە ژیانی خۆی هەر لە گەڵ بەربەرەکانیی دەوڵەتی تورك و دەوڵەتی عەرەبدا بە سەر بردووە. لە ساڵی ١٩٣٠ ی میلادی دا لە قوەتێکدا کە عێلی بارزان لە نەتیجەی فشاری هێزی ئینگلیس و عەرەب چوونە خاکی تورکیاوە و لە پاش دا لە سەر وەعدی حکوومەتی عێراق گەڕانەوە. لە گەڕانەوەیان دا دەردەست گیران و نەفی کران بۆ وڵاتی خوارووی عێراق. لەم قوەتەدا خەلیل خۆشەوی لە شاخ مایەوە نزیکەی شەش ساڵ لە دەوڵەتی عێراق عاسی بوو و لە دواییدا لە زستان دا بە هۆی هێزی تورك و عێراق لە سەر سنووری ترکیا و عێراق کوژرا. لەم وەقتەدا قارەمان خۆشەوی خەلیل، منداڵ بوو و لە ماڵی مامی ئەسعەد خۆشەوی گەورە بوو و فێری خوێندن و نووسین بوو و لە ئاکرێ تا کلاسی چوارەمی ئیبتیدائی تەواو کردووە. لە ساڵی ١٩٤٢ دا زەعیم مەلا مستەفای بارزانی لە سلێمانی فیراری کردەوە بارزان، ئەسعەد خوشەوی و خوشەوی خەلیل لە دوای داگیرکردنی پۆستی ئەمنییەی بیرەکەپرە گەیشتنە مەلا مستەفا و دەوامی شەڕی ئازادیيان کرد.

دیسان ئەم قارەمانە لە ساڵی ١٩٤٥ لە شەڕی دووەمی بارزان دا ئیشتراکی کردووە و لە دوایی دا لە گەڵ عێلی بارزان هاتە خاکی کوردستانی ئێرانەوە... ئەم قارەمانە لە لایەن زەعیم مەلا مستەفای بارزانیەوە بە فەرماندەی چلی دوو لکی یەك دانرا و نێررا بۆ جەبهەی سەقز. لە ڕۆژی ١٣٢٥/٣/٢٥ دا هێزی دیکتاتوری فاشیستی تاران لە سەقزەوە حەملەیان هێنا بووە سەری هێزی دیمۆکرات لە تەرەفی جەبهەی قارەمان خوشەوی خەلیل، ئەم قارەمانەش فەوری گوزارشی خۆی دایە فەرماندەی لك مستەفا خۆشناو، لە جواب دا ئەمری پێکرا کە ئەگەر هێزی فاشیزمیان گەیشتە ناو سەنگەرەکان فەرمانی حەملە بدرێت. قارەمان خۆشەوی خەلیل فەرمانی فەرماندەی لکی خۆی بە دیقەت بە جێ هێنا وە کە هێزی دیکتاتۆری نزیك بوونەوە بە ٥٠٠ کەس و دوو تانك و سێ تەییارە قەهرەمان خەلیل خوشەوی دەستووری حەملەی دا بە پێشمەرگەکانی کە عیبارەت لە ٤٠ نەفەر بوون بەرابەر ٥٠٠ نەفەر شەڕێکی زۆر سەخت کرا و لە نەتیجەی سێ حەملە دا ئەم هێزە بچووکەی دیمۆکرات نیهایەتەن هێزی دیکتاتۆریان شکاندن. هەر لەو ڕۆژەدا قەهرەمان خۆشەوی خەلیل وە ١٠ پێشمەرگەی بریندارکران و لە لایەن فەرماندەی سەراوە نێردرانِ بۆ بۆکان و لەوێش را بە دەستووری پێشەوای موعەزەمی کوردستان قەهرەمان خوشەوی خەلیل نێردرا بۆ تەوریز. لە تەوریز لە خەستەخانەی شوورەوی چوار ڕۆژ لە تەدای دابوو وەڵێ داخەکەم بای ئەجەل هات و لە ناکاو دەفتەری ژینی دڕی. هێشتا خونچە بوو لە باخدا بە ناحەق هەڵوەری. گیانی پاکی بە ئەندی سپارد و لەوێ لە لایەن وەزیری هێزی کوردستان جەنابی محەمەد حوسێن سەیفی قازی جەنازەی بۆ مەهاباد بە ڕێ کرا. لە تەشیعی جەنازەی ئەم قارەمانەدا تەواوی هێزی ناوەندی کوردستان و دانیشتووانی مەهاباد و حەزرەتی پێشەوای موعەزەم و ژەنرال مستەفای بارزانی و

هەیئـەی وەزیرانـی دەوڵـەت و هەیـئەی عولـەما و شـێخ و مـەلا و هەیئـەتی نووسـەران و ئەفسـەران هـەموو حوزووریـان بـوو و جـەنازەی ئـەم قـەهرەمانی نەمری کوردستانە بە غایەتی ئیحترام بۆ ماڵی ئەبەدی ڕۆیشت. خۆشەوی خـەلیل لە ڕێگای ئازادی کوردستان دا، لە ڕێگای پارێزگاری ئاڵای موقەدەسی کوردستان دا، لە ڕێگای شەرەف و نیشتمان دا لاشەی بە خاك سپارد. بەڵام ئەم قەهرەمانە ناوی ئەبەدی یە. لـە زەمینـی ئـازادی کوردستـان دا نێـژرا، گیـانی پـاکی بـە سـەر ئـاڵای کوردستـانەوە لـە سوورانەوە دایـە. قـەهرەمان خۆشـەوی خـەلیل ئـەورۆ گەیشتە شوهەدای ڕێگـای نیشتمان، بنـوو ئـەی قـەهرەمان! بنوو بـە نوستنێکی ئەبـەدی! خاکی کوردستانی ئازاد شانازی دەکا کە ئەورۆ جەسەدی پاکی هـەوەڵین شـەهید و قارەمانی ڕێگای ئازادی خۆی لە ناو دڵی خۆی دا جێ کردووتەوە و داینـاوە...

مەهاباد/ محەمەد مەحمود قودسی

هەر سەبارەت بە ئازایـەتی و دڵسۆزی و نیشتمانپەروەری بنەماڵـەی خۆشـەوی خەلیل بەڕێز مسعود بـارزانی[٧] داستانی خـەبات و شۆڕشگێری و قارەمـانی بـاوکی خۆشەوی خەلیل واتە خەلیل خۆشەوی بەم شێوەیە دەنووسێت:

(... خـەلیل خۆشـەوی و برادەرانـی چـوون بـۆ چـیای گۆڤەنـد و خێزانەکـەی دوورخرایەوە بۆ خوارووی عێراق.

لە ئەیلوولی ١٩٣٥ دا ئەحمەد نادر شەهیدکرا لە شەڕێکدا کە هێزی تـورك لـە گـەڵ عێراقییەکانا دەیانویست بیانگرن یا بیان کوژن. بـە شـەهیدبوونی ئەحمـەد نـادر وزەی شۆڕشگێران تـەواو دابـەزی، چونکە پڕکردنـەوەی شوێنی ئـەو زۆر ئەسـتەم بـوو، عەبـدوڵڵا گەرگـەمویش بـە برینـداری ناچـار بـوو خـۆی بـدا بـە دەسـت عێراقیەکانەوە، بەڵام خەلیل خۆشەوی توانی بە خۆی (٣٠) کەس لە خزمانی لەو

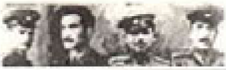

تۆقە ڕزگار بیّ کە هیّزەکانی تورك و عیّراق بۆیان دانابووە، چووە ناوچەی ڕیّکانیان و لەویّشەوە چوو بۆ سنووری سوریا بە هیوای ئەوەی بچیّتە سووریا کە ئەوسا لە ژیّر دەستی داگیرکەری فەرەنسەییدا بوو. حکوومەتی عیّراق لە سەر پالّنانی ئینگلیز، ژمارەیەکی زۆری لە دەستە پولیس و جاش نارد بۆ شویّن کەوتنی خەلیل و (٥٠٠٠) دیناریشی خەلاّت دیارکرد بۆ هەرکەسیّك کە بە زیندوویی یا مردوویی بیگریّ.

خەلیل نەیتوانی بگاتە سووریا، گەڕایەوە ناوچەی دوسکی ژووری (بەشیّکن لە هۆزی دۆسکی لە باکووری خوارووی ناوچەی بارزان دادەنیشن، هەمیشە ڕیّکانییەکان دەستدریّژیان دەکردە سەریان). بڕیاری دا تا بەهار دادیّت خۆی بشاریّتەوە. لیّرەدا بیری کەوتەوە کە کاتی خۆی چ خزمەتیّکی گەورەی بۆ کەلحیّ ڕیّکانی کردووە و لە مەترسی ڕزگار کردووە، ئەوکاتەی لە لایەن سیتۆ هۆرەمارییەوە (هۆرەماری هۆزیکن بە ئازایەتی ناسراون بە تایبەتی لە سەردەمی سەرۆکایەتی سیتۆ ئاغادا، لە ویلایەتی هەکاری لە کوردستانی تورکیا، بەلاّم پاش مردنی سیتۆ گەلیّك لەو ناوبانگەی کەم بووە، تەنانەت خاکیشی)، لە سالّی ١٩٢٢ پەلاماری درا، پەلاماری لیّ ڕەتکردەوە و ڕزگاری کرد، خەلیل پیّی وابوو ئەو هەلّویّستە جیّ دەگریّ لە لای کەلحیّ، بۆیّ پەیوەندی پیّوەکرد و ئەویش بەلّیّنی دایێ یارمەتی بدات و تا بەهار بیحەویّنیّتەوە. خەلیل چووە ناوچەی ڕیّکانیان، چونکە ناوچەی دۆسکی ژووری زۆر هەژار بوون نەیان دەتوانی نانی سی کەس بدەن. لە زستانا هەتا بەهار لە بەر زۆری بەفری گران ڕیّگاکان دەگیریّن، ئەویش لە ناوچەی ڕیّکانی چووە نیّو ئەشکەوتیّکی دوور لە هەموو ئاواییێك، کەلحیّ ڕیّکانی بەشی دوو هەفتە ئەرزاقی بۆ نارد، بەلاّم لە لایەکی دیکەوە، چوو بۆ ئامیّدی و حکوومەتی ئاگادار کردەوە، دوو سریە سوپا و یەك سریە پولیسی هیّنا

و ئه‌شكه‌وته‌كه‌ی پێشان دان، خه‌لیل خۆشه‌وی و هاورێیه‌كان كاتێ به‌ خۆیان زانی كه‌ له‌ هه‌موو لایه‌كه‌وه‌ ده‌وره‌دراون، داوایان لێكردن خۆ به‌ده‌سته‌وه‌ بده‌ن، به‌ڵام خه‌لیل خۆشه‌وی و هاورێیانی تا دوا فیشه‌ك و دوا دڵۆپی خوێن به‌ربه‌ره‌كانییان كرد تا هه‌موویان به‌ شه‌ره‌ف و سه‌ربه‌رزی شه‌هیدكران.

كه‌لحێ رێكانیش تۆڵه‌ی ئه‌م خیانه‌ته‌ی زۆر به‌گران لێ سه‌ندرایه‌وه‌، له‌ ساڵی ١٩٦١ سزای خۆی وه‌رگرت.

به‌رێز مه‌سعود بارزانی له‌ نوسینه‌كه‌ی به‌رده‌وام ده‌بێت ده‌نووسێت:

(خه‌لیل خۆشه‌وی له‌ شۆباتی ١٩٣٦ دا شه‌هیدكرا، سه‌ریان بری و بردیانه‌ شێروان له‌وێ دایكی و ژنه‌كه‌یان هێنا و ئه‌فسه‌رێك له‌ دایكی خه‌لیلی پرسی: ئا ئه‌م سه‌ره‌ ده‌ناسیته‌وه‌؟ له‌ وه‌ڵامدا گوتی: به‌ڵێ؛ ئه‌مه‌ سه‌ری خه‌لیلی كوڕمه‌ كه‌ به‌ غه‌در و ناپاكی كوشتوتانه‌ و من شانازی پێوه‌ده‌كه‌م... به‌ڵام ژنه‌كه‌ی خه‌لیل خه‌ریك بۆ ببورێته‌وه‌ و ده‌گریا، كه‌چی خه‌سوی قیژاندی به‌سه‌ریا و گوتی: له‌ به‌رده‌می ئه‌م خوێرییانه‌ مه‌گری باپێمان خۆش نه‌بن...)

مه‌به‌ستی حكوومه‌تیش له‌م كاره‌ی دوور له‌ هه‌موو خۆ ره‌وشتێكی مرۆڤایه‌تی، لێكردنه‌وه‌ی سه‌ری "خه‌لیل خۆشه‌وی" و سێ له‌ هه‌ڤاڵانی له‌ لاشه‌یان بردنیان بۆ شێروان مه‌زن كه‌ سه‌نته‌ری ناحیه‌كه‌یان بوو، بۆ ماوه‌ی چه‌ند رۆژێك هه‌ڵواسین له‌ به‌ر چاوی خه‌ڵكه‌كه‌:

یه‌كه‌م: نیشاندانی سه‌ركه‌وتن و هێزو بازووی خۆی بوو.

دووه‌میش: بۆ چاو ترساندن و په‌ند لێوه‌رگرتنی خه‌ڵكه‌كه‌ بوو.[٨]

مه‌به‌ست و ئامانجه‌ سه‌ره‌كیه‌كانی بزاڤه‌كه‌ی خه‌لیل خۆشه‌وی له‌م چه‌ند خاڵانه‌ی خواره‌وه‌دا كورت ده‌كه‌ینه‌وه‌:[٩]

١- درێژه‌دان به شۆڕشی یه‌كه‌می بارزان و ڕاپه‌ڕینه نه‌ته‌وه‌یییه‌كانی پێشووی شێخانی شۆڕشگێڕی بارزان.

٢- گه‌ڕانه‌وه و ئازادكردنی بنه‌ماڵه‌ی شێخانی بارزان له زیندان و دوورخستنه‌وه‌ی زۆره‌ملێ بۆ ناو هۆز و خزمانیان.

٣- هه‌ڵگرتنی گه‌مارۆی سه‌ربازی و ئه‌حكامی عورفی له سه‌ر ده‌ڤه‌ری بارزان و واز هێنان له خه‌ونه ئه‌زوكه‌كانیان.

٤- ڕاگه‌یاندنی لێبوردنێكی گشتی ڕاسته‌قینه له هه‌موو ئه‌وانه‌ی به‌شداری شۆڕشی یه‌كه‌می بارزانیان كردووه.

٥- ده‌ست هه‌ڵگرتن له پیاده‌كردنی سیاسه‌تی به زۆر نیشته‌جێكردنه‌وه‌ی ئاسوورییه‌كان له بارزان و هێلی سنووری برۆكسل.

٦- وازهێنانی حكوومه‌ت له هاندان و ئاڵۆزكردنی ململانێی هۆزایه‌تی و ده‌ست وه‌رنه‌دان له كاروباری هۆزه‌كانی دژی بارزان.

٧- دانانان به مافه نه‌ته‌وه‌ییه سروشتییه‌كانی گه‌لی كورد وه‌ك هه‌ر گه‌ل و نه‌ته‌وه‌یه‌كی تری ناوچه‌كه.

سەرچاوە و پەراوێزەکانی بەشی دووەم

١- نەوشیروان مستەفا ئەمین، حکومەتی کوردستان، (کورد لە گەمەی سۆڤیتی دا)، چاپی سێیەم، بڵاوکراوەی سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجی ی کوردستان، چاپخانەی تیشک، سلێمانی ٢٠٠٧، ل١٨٥

٢- زانیار سەردار قرگەیی، ڕۆژنامەی خەبات، ژمارە (٢٨٠٢) ڕێکەوتی ٢٠١١/٦/١٩، چاوپێکەوتن لە گەڵ ڕەفیق محمود قودسی.

٣- ڕۆژنامەی کوردستان، ژمارەی ٥ دا، ڕۆژی ١٣٢٤/١٠/٢٩ - ١٩٤٦/١/٢٠

٤- ڕۆژنامەی کوردستان ژمارەی ٢٨، چوارشەمۆ ٧ی خاکە لێوەی ١٣٢٥ هەتاوی (٢٧ی مارسی ١٩٤٧).

٥- ڕۆژنامەی کوردستان، لاپەرە ٤، ژمارە ٢٨، چوارشەممە ، ١٣٢٥/١/٧ — ١٩٤٧/٣/٢٧

٦- ڕۆژنامەی کوردستان لە ژمارەی ٦٢ چوارشەمۆ ٥ی پووشپەری ١٣٢٥ هەتاوی (٢٧ی ژووەنی ١٩٤٧)

٧- مەسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد، (یەکەم ڕاپەرینی بارزان ١٩٣١-١٩٣٢)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوک، ١٩٩٨، ل٤٨

٨- ڕێبوار ڕەمەزان عەبدوڵلا، مێژووی جینۆسایدکردنی بارزانییەکان لە سەدەی بیستەمدا، بە بەراورد لە گەڵ ڕێککەوتننامە ناوخۆیی و نێودەوڵەتییەکان، چاپی یەکەم، چاپخانەی منارە، ٢٠١١، ل٢٠١

٩- مستەفا جوندیانی، هەڵدانەوەی چەند لاپەرەیەک لە ڕاپەرینەکەی خەلیل خۆشەوی، لە کتێبی (کۆنگرەی یادەوەری سەد ساڵەی بارزانی نەمر) ئامادەکردنی مومتاز حەیدەری، د.کوردستان موکریانی، د.دلێر ئیسماعیل حەقی شاوەیس، بەشی دووەم، هەولێر،٢٠٠٣، ل١١٣٧

به‌شی سێیه‌م:

ئازایه‌تی هێزی بارزانیان و ئه‌فسه‌ر و سه‌رکرده‌کانیان له حکوومه‌تی میللی کوردستاندا

به‌شی سێیه‌م:

ئازایه‌تی هێزی بارزانیان و ئه‌فسه‌ر و سه‌رگرده‌كانیان له‌ حكوومه‌تی میللی كوردستاندا

ئازایه‌تی و نیشتمان په‌روه‌ری و خۆڕاگری ئه‌فسه‌ر كورده‌كان و پێشمه‌رگه بارزانیه‌كان له‌ به‌رگریكردنی كۆماری مهاباد (حكوومه‌تی میللی كوردستان) كه‌م وێنه‌ بوو، فه‌رمانده‌ی هێزی بارزانیان سه‌ربه‌ وه‌زاره‌تی هێزی كۆمار بوون هه‌ندێك جار به‌ وه‌زاره‌تی (به‌رگری) یاخۆد (جه‌نگ) ده‌ناسرا، له‌ به‌ره‌ی هه‌ره‌ گرنگی كۆماردا به‌رگرییان كردووه‌ ئه‌ویش به‌ره‌ی سه‌قز بووه‌، بارزانیه‌كان و ئه‌فسه‌ره‌ كورده‌كانی عیراق به‌هێزترین و ئه‌كتیفترین هێز بوون له‌ كۆماردا. تیكۆشه‌ر و ئه‌فسه‌ره‌كان چه‌ند جارێك پله‌یان به‌رزكراوه‌ته‌وه‌ و خه‌ڵات كراون به‌هۆی ئازایه‌تی و فیداكارییان. له‌م به‌شه‌دا هه‌وڵمان نه‌داوه‌ به‌ درێژایی باس له‌م هێزه‌ و قاره‌مانی فیداكارییه‌كانی بكه‌ین، چونكه‌ له‌ چوارچێوه‌ی كتێبێكی ترماندا به‌ناوی (بارزانیه‌كان له‌ ڕێڕه‌وه‌ مێژووییه‌كاندا - كۆماری مهاباد -) به‌ درێژی باس كراوه‌.

١-١ بەرزکردنەوەی پلەی ئەفسەرە کوردەکان و پێشمەرگە بارزانیەکان

ڕۆژنامـەی کوردسـتان[1] ژمـارەی ٥١، چوارشـەمۆ ٨ی جـۆزەردانی ١٣٢٥ هـەتاوی (٢٩ی مەی ١٩٤٦).

ئیعتای دەرەجە

لە نەتیجەی لـە خۆڕابردوویی و خۆ فیداکردن بۆ حیفزی ئازادی نیشتمان لـە مەرحەلـەی ئـەوەڵ داو لـە پاشانیش لـە سـەر تـەقازای ژەنـەڕاڵ مستەفا بارزانی بەرامبەر بە ئەمری پێشەوای موعەزەم ئەو برا خوشەویست و بەرزانـەی بارزانی بەو دەرەجانەی خوارەوە:

- ئاغـای عیـزەت عەبدولعـەزیز، میرحـاج ئەحمـەد، مـستەفا خۆشـناو و بـەکر عەبدولکەریم بە دەرەجەی پۆدپۆلکۆڤنیك یەعنی (نایب سەرهەنگ).

- نـوری ئەحمـەد تـەها، خـەیروڵڵا عەبدولکـەریم و جـەلال ئـەمین مـەحمود بـە دەرەجەی مایۆری یەعنی (سەرگورد).

- عەبدولرەحمان تـەیب موفتی و محەمەد مـەحمود بە دەرەجەی کاپتانی یانی (سەروانی).

لە لایەن وەزیری بەرزی هێزی کوردستان بە هۆی ئـەحکامات موفتەخـەرکران و پێیان ئیبلاغ کرا.

٢-١ سوپاسکردن لە کردەوەی ئازایەتی عێلی بارزان و ئەفسەر و سەرکردەکانیان.

هەر سەبارەت بە پاڵەوانیەتی و قارەمانی ئەفسەر و سەرکردەکانی هێزی بارزانیان لە کۆماری میللی کوردستاندا، لە نامەیەکدا حەمە ڕەشید خان فەرماندەی هێزی بوکان و ناوچەکەی لە سەرا بۆ پێشەوا قازی محەمەد، لە ڕێکەوتی ١٣٢٥/٢/١٢ بەرامبەر بە ١٩٤٦/٥/٢ دەنووسێت:[٢]

بۆ پێشەوای بەرزی جمهوریەتی کوردستان

بابەت/ سوپاسکردن لە کردەوەی ئازایەتی عێلی بارزان و ئەفسەر و سەرکردەکانیان.

١- بە کەماڵی ڕوو سوری و سەربەستی و سەربەرزی کردەوەی خارەقی عێلی بارزانی و ئەفسەر و سەرکردەکانتان بە عەرز دەگەیەنم، هەرچەندە بە نووسینی ژمارە ١٤٦- ١٣٢٥/٢/١١ – ١٩٤٦/٥/١ موختەسەری ئەوم تقدیم بە ستادی گل کردووە بەڵام بۆ ئەوەی پێشەوای بەرزیش لە ڕەشادەتی ئەم برا بە قیمەتانەم ئاگادار بکەم ئەوە نموونەیەکی قابلەتیان عەرز دەکەم.

٢- لە ڕۆژی ١٣٢٥/٢/٩ سەعات ١١:١٥ پێش نیوەڕۆ دوژمن بۆ جیهەتی سەرچاوە و جیهەتی سەرا لە ناکاو هجومی کردە سەر ملقەرەنی کە لە ژێر نظارەتی بەکر ئاغای حەوێزیدا بوو و لە جیهەتی سەرا هجومی استحکاماتی سەرای کرد کە لە ژێر نضارەتی میرحاج دا بوو، جیهەتی تریشیان ڕوونی کردبووە، ئەو شانەی کە جناحی ڕاستە کیوی بالوقای پێ دەڵێن و لە ژێر نظارەتی مستەفا خوشناودا واقع بوو، لەو وەختەی کە دوژمن لە هەموو لایەکەوە خەریکی تقدیم (پێشڕەوی) و

ئاگرباران بوو، پێشمەرگەکانی هێزی بارزان یەك بە یەك بە نیهایەتی حەماسەتی و نەشلەژان گوێیان لە اوامری فەرماندە و سەرکردایەتی ڕاگرت و بە وێنەی نظامی مودەربی دەولەتی و صرفا تەتبیقی ئەو پرۆگرامانەیان دەکرد کە لە تەرەف قیادە و سەرکردە و افسران دەبێژرا بە ئەندازەیەك لە ئیقدام و فنونی جەنگ و نیشانگرتن و هەڵمەت بردن شارەزا بوون کە قەلەم لە نوسینی عاجزە.

٣- سەرکردەی بارزانی، ئاغای میرحاج، ئاغای بەکر ئاغای حەوێزی، ئاغای مستەفا خوشناو و وەهاب ئاغای ئاوە فوق العادە سەربەرزیان کردم حەقیقەتەن خزمەتی ئەو چوار زابتە گەنجە بە هەموو مەعنایەکەوە تقدیر دەکرێ، ئەوە لە شەرەفێکی سیاسەتی خاوێن دەبن و هەر چواریان شایستەی سوپاس و خەلات کردنن و ڕێورەسمی سەربازی حوکم دەکات بە بارەگای مەزنی کۆمار بناسرێن و سوپاس لە پالەوانەتیان بکرێ، لە بەر ئەوە داوا دەکەم چۆنیەتی ئەو عەمەلیاتە سەرکەوتوو لە دوسیەی پێشمەرگایەتی ئەواندا ڕاگرن، بە پێویستی دەزانم جەنابتان بە شێوەیەکی ڕەسمی ئەم فەرماندانە خەلات بفەرموون.

٤- جێگرەکانی ئەو فەرماندانە، بەڕێزان محەمەد ئەمین میرخان، مامند مسیح، ساکۆ و خۆشەوی خەلیل کە ئەوپەری نیشتمان پەروەرییان نیشاندا، خەلات کردنیان پێویستە، لە بەر ئەوە داوای دانی پلەی باڵا بۆ ئەو پالەوانە حەماسە خولقێنەرانە دەکەم، کە لە عەمەلیاتی ئەوان سوپاس بکرێ.

٥- لەم بارەیەوە لە گەل زەعیمی گەورە مەلا مستەفا قسەم کردووە، بەڕێزیان لەگەڵ ڕای من هاودەنگن.

فەرماندەی هێزی بۆکان و سەرا

دەقی نامەکە

بۆ پێشەوای بەرێزی جمهوریە ... ٣

سەرموضوع/ تقدیری کردەوەی ئەفرادی بارزانی و ئەفسەر و سەرکردە ئازایان

١- ئیشارەی دووسواری و سەرپەرستی و سەرپەرشتی کردەوەی خاوەنی عێلی بارزانی و ئەفسەر
و سەرکردە ئازایانە بە عەرضی ئەگەیەنم هەر چەندە بە نووسینی ژمارە ١٢٦ ی
مختصری ئەم معروضاتم تقدیم بە ستاد کردبوو، بەلام بۆم دەرکەوت پێشەوای بەرز
لە ... ئەم برایە بە قیمەتانەم ئاگادار بکەم ئەوەیە خۆم ... قابلیەتیان لە خۆ ...
عەرض دەکەم.

٢- لە ڕۆژی ٩/٢/٢٠ ... ساعة ١١ و ١٠ دقیقەی پێش نیوەڕۆی ... دوژمن بۆ جبهەی ...
جامە ... و بۆ جبهەی ... هێرشامانی ... قارەمانی ...
کە لە ژێر نظارەتی ئاغای بکر ئاغای حوزین دابوو. و لە جبهەی ...
هێرشامانی کردبوو کە لە ژێر نظارەت و مسئولیەتی ئاغای میرحاج بوو ...
ترتیبات ... کرابوو ... کە جناحی ڕاستی ... بالوقالەکان بە ژێر نظارەتی
ئاغای مصطفی خۆشناو دابوو ... بوو. لە دەستپێکردنی شەڕ ...
تقدم و گرباران بوو. بێنی مرگانە حزبی بارزانی یەک بە یەک ...
و ئەشکران گوێیان لە ئەمری فرماندە و قیادەی خۆیان ...
نظامی عەسکەری دەولەتی. و حرفیاً تطبیقی ئەو پرۆگرامەیان ... کرا.
زیادە و سەرکردە و ئەفسەرانی پێیان ئەبەخشرێ
بە ئەندازەیەک لە اقدام و شجاعەت ... نیشان کردن و ... شایانی ...
کە قەڵەم لە تعریفی عاجزە

٣- ... دوژمن ... بارزانی ئاغای میرحاج و ئاغای بکر ئاغای حوزین و مصطفی خۆشناو

و حضرتی آغا نادرلت فوق العادە .

و سەر بەرزیان کردم . حقیقتاً خدمتانێم چوار ظابطم کە بە ناز . هەموو معنایکەوە

تقدیر الکرێ . ئەوە لەشەرێکی حماسیە کردم ئە زاتانە خاوەن حسیات و آرائی

عسکریە زانانی لجزینە بەم نظری باسەکان بەرزی جمهوریتی کوردستان . و هەروەها

برامبەری قابلیەت و شجاعەتی خۆیان دلداری و تلطیف بکرێن .

جا بەو مناسبتەوە تکام هەروەها ئەوەی کە آثاری خدمتیان لجزینە ناو دفتری

خدمتیانەوە . بە پێ وثیقەیە زانم کە رسماً تقدیری عملیات و خدماتی خۆ

خۆیان تبلیغ بفرموورێت .

٢ـــ دەعادنی ظابطانی نادر لە [آغای محمدامین میرخان . و مامەندی مسیح و ساکو

و خوشۆری خلیلی] فوق العادە نشانی قارەمانیەتی . و هیچ کەس نیتیا

بە سەوری یان بە صراحت را حقیقتاً بو لشکری تازە [ئەوەی کاری کوردی

پێویستە کە هەر بەم زاتانە اقدامات و تزییناتی پێ بدرێ . جا تکایە ئەم زاتانە

مقابل بە عملیات و حماسەتی مردانەی خۆیان بە درەجاتی لائقە مسرور

و تشجیع بفرموونە ایجابە متوقفە ئیرادەی بارەگای بەرزی پێشەوا سا

٣ـــ نظریەی زعیم محترم جنابی ملا مصطفی هەولسەرێم تقریم و تفصیلاتی خۆیەوە

کە عوضتان کراوە .

فرماندەی لجزینی بارزانی و مەنتقەی

لەسەرا

بـەهۆی شۆڕشـگێری و قارەمانیـەتی و نیـشتمانپەروەری و بـەرگریکردن لـە کۆماری مهاباد، لە لایەن سەرکردایەتیەوە دواجار ئەم پلانەش بەخشران بە هەر چوار ئەفسەر بەم شێوەیە:

أ- ڕائد ڕوکن عزەت عەبدولعەزیز بۆ پلەی عەقیدی.

ب- نەقیب مستەفا خۆشناو بۆ پلەی موقەدەمی.

ج- مولازم خەیروڵڵا عەبدولکەریم بۆ پلەی نەقیبی.

د- مولازم محەمەد مەحمود قودسی بۆ پلەی نەقیبی.

ئەفسەری شەهید عیزەت عەبدولعەزیز

٢-١ نوێنەرەکانی کوردستان و تاران لە سەقز

ڕۆژنامەی کوردستان[٢] ژمارەی ٥٢، دووشەمۆ ١٣ی جۆزەردانی ١٣٢٥ ی هەتاوی، ٤ی ژووەنی ١٩٤٦

بە قەلەمی ئیبراهیم سەلاح یەکێ لە ئەندامانی دەستەی نوێنەرانی کوردستان.

نوێنەرەکانی کوردستان و تاران لە سەقز

ڕۆژی یەکشەمۆ ەی ٣ی ٢٥ هەینەتی نوماینەدگی حکوومەتی کوردستان گەیینە سەقز لای ڕۆژئاوا سەر لەشکر رەزم ئاراش لە گەل سێ نەفەر نوماینەدەکانی ئازەربایجان:

١- ئاغای جودەت وەزیری کار

٢- ئاغای عەلی زادە موفەتیشی مەخسووسی جەنابی پیشەوەری

٣- ئاغای ئازەربادگان فەرماندای مەراغە

لە تارانەوە واردی سەقز بوون سەعاتێك لە شەو چوو بوو جەلەسە لە مەنزلی سەرتیپ هومایوونی تەشکیل بوو، موزاکەرە تا سێ سەعات و نیو تولی کێشا:

١- سەرهەنگ ٢ عیزەت عەبدولعەزیز بۆ کردنەوەی جەلەسە بە زمانی کوردی بەیاناتێکی زۆر باشی کرد کە جوملە بە جوملە بە زمانی فارسی تەرجومە دەکرا. بینای ئەو بەیاناتە لە سەر ئەوە بوو کە زۆر جێی خۆشوەختییە لە گەڵ برایانی ئازەربایجانی دا دۆستێکی مەحکەم و برایەتییەکی تەواومان بۆ حاسل بووە و لەم جەلەسەش داو وادیارە کە برایانی فارس مەیلیان لە سەر حوسنی تەفاهومە کە تەقازایان کردووە ئەمە بێینە سەقز و ئاغای سەرلەشکریش بۆ موزاکەرات لە تارانەوە هاتۆتە ئێرە. تا ئێستا کە دوو برای ئازەربایجانی و کورد دەستیان پێك

دابوو، هەویایان هەیە کە لە گەڵ برایانی فارسیش دا لە سەر ئەسلی برایەتی مووافەقەت حاسل ببێ و ببینە ٢ برا.

٢- ئاغای سەرلەشکر رەزم ئارا لە پاش بەیاناتی برای خۆشەویست سەرهەنگ ٢ کاك عیزەت مەنزووری جەلەسەی بەیان کرد کە:

چونکو بەم زووانە دووبارە موزاکەراتی بەینی دەوڵەتی مەرکەزی تاران و نوماینەدەگانی ئازەربایجان و کوردستان دەست پێدەکرێتەوە لە بەر ئەوە کە موزاکەرە لە سەر ئەسلی حوسنی تەفاهوم قەرار بگرێ وا بە چاك زانرا کە ئەم مەجلیسە لێرە تەشکیل ببێ و کارێکی وا بکەین لە تەواوی جەبهەدا تا دوایی موزاکەرە ئارامی بەر قەرار بێت.

٣- سەرهەنگ ٢ کاك عیزەت جوابی داوە کە ئەسڵی هاتنی ئێمە لە سەر ئیعتیبارنامەیەکە بە ئەمە دراوە و ئەوەیە کە سابیت بکرێ شەری قاراوا، بەرواری ٩ی بانەمەڕ هەوەڵ جار حەملە لە تەرەف کێوە بووە؟ جا لە سەر ئەم ئەسڵە چەندین دەلیلی بەیان کرد لەوانە یەکێك ئەوەبوو: بە هەموو قاعیدێکی حەربی هەمیشە تەلەفات لە عیدەی موهاجیم زیاتر دەبێ، چون لە عیدەی نیزامی ئیران لەو شەرەدا تەلەفاتێکی زۆر بووە و لە عیدەی ئەمە یەکێك خوێن لە قامکی نەهاتووە ئەوە خۆی دەلیلە کە عیدەی نیزامی ئیران حەملەی کردووە بۆیە لێیان تەلەف بووە، ئەمما هی ئێمە چون لە سەنگەری خۆیان دابوون گوللە نەیگرتوون.

دەلیلێکی دی ئەوەیە لە ئەسیرانی خۆتان کە لە مهاباد و تەوریزن بپرسن تالیتان مەعلووم بێت کە نیزامی ئێران حەملەی کردووە.

سەرتیپ هومایوونی گوتی: من عیدەیەکم بۆ شیمالی سەقز نارد بو ئەمانە چوبونە خاکی مەهابادەوە لەو سوورەتە دا ئەوە بە حەملە مەحسووب نییە.

سەرهەنگ ۲ کاك عیزەت لە جوابی دا وتی: سەقز و مهاباد لە یەك جوێ نین، هەردووك خاکی کوردستانن، هەرکوێ کوردی لێیە ئێمە بە هی کوردی دەزانین. لەو بەینەدا برای خۆشەویست کاپیتان سەعید زادە لە سەر دوو سێ مەتلەبی دی لە قابیلی فڕینی تەییارە و هیند شتی دی پیلەی بە سەرتیپ هومایوونی گرت، چون سەرتیپ هومایوونی دەلیلی حەقی بە دەستەوە نەبوو ناچار لە مەجلیس وەدەرکەوت ئیدی نەهاتەوە. لە ئاخردا ئاغای سەرلەشکر ڕەزم ئارا ئیقراری کرد کە لەوە دا عیدەیەك لە سەقزەوە نێردراوە بۆ سەر عیدەی کوردستان هیچ قسەی تێدا نییە، مەوزووعی حەملە بەو جۆرە لە جەلەسەی ڕەسمی دا مەعلووم بوو کە خەتای نەیروی ئێران بووە.

٤- مەوزوعی بەرقەراری ئارامی لە جەبهە دا لە پاش گفتۆگۆیەکی زۆر و موتالەعەی نەخشەجاتی نیزامی ئێران بە ئیتیفاقی ئارا قەرار کرا تا تەواوبوونی موزاکەرە هیچ لایەك حەقیان نییە بچنە پێشەوە، دەبێ هەر کەس لە جێیەك هەیە ڕابوەستێ و هیچ لاش حەقیان نییە تەقەبکەن، زیمنەن سەر لە شکر ڕەزم ئارا تەقازای کرد کە هیزی کوردستان چوار هەزار گەز لە دەورەی سەقز دورەوە کەون و سێ هەزار گوزیش لە سەر جادەی بەینی بانە و سەقز بکشێنەوە و بۆ لای خوراوا، تا نیزامانی ئێران بتوانن بە ئازادی بۆ عیدەی بانە و میرەدێ ئازوخە بەرێبکەن و لە موقابیل دا ئیمزایان دا کە تەییارانی ئەوان هەر بە سەر جادە دا حەقی حەرەکەتی ببێ و عەلاوە سێ نەفەر نومایەندەی خۆمان هەمیشە لە سەقز و بانە و سەردەشت دا هەبێ و ئازری کاری ئەوان بن کە عیدەی و هوهیمات بۆ ئەو ۲ نوختە لە تەرەف دەولەتی ئێرانەوە بە ڕێ نەکرێ، ئەمما ئەگەر عیدەیان بۆ عەوەز کردنی نەفەراتێك کە وادەی خزمەتیان تەواو بووە بێت مانیع نەبن. ئەو مەوزوعە بە مەقاماتی بەرزی خۆمان عەرزکرا لە جواب دا

فه‌رمویان که له سه‌ر ئه‌سلی ئیحتیرامی دوو ته‌ره‌فی ئێمه هه‌ر چه‌ند بکشێینه‌وه دواوه، ئیزاماتی ئێرانیش هه‌ر به‌و قه‌راره ده‌بێ بکشێنه دواوه، ده‌نا غه‌یره مومکینه و هه‌ر جێیه‌ك که ئیشغالمان کردووه هه‌ر له ده‌ست ئێمه‌دا ده‌بێ و جاده‌ش به جێ ناهێڵین. هه‌ر به‌و جۆره له جه‌له‌سه‌ی ڕه‌سمی دا به ئاغای سه‌رله‌شکر ره‌زم ئارا جواب دراوه.

٥- له موده‌تی ٢٨ سه‌عاتدا که ئێمه له سه‌قز بووین فه‌رمانده‌ی ئیزامیانی ئێران چه‌ند جار هاواری بۆ ئێمه نارد که ئه‌وا له مه‌یره‌دێ شه‌ڕه وه‌رن مه‌هێڵن، ئه‌وا جاده‌ی به‌ینی سه‌قز و سنه هێزی کوردستان داگیری کرد بچن بیان گێرنه‌وه، تا وابوو بۆ وه‌ی نه‌هێڵن ته‌قه بکرێ نوێنه‌ره‌کانی کوردستان له ماشێن دا که به‌یداغی شه‌هامه‌تی کوردستانی له سه‌ر ده‌له‌راوه له سه‌قزه‌وه به سه‌ر جاده‌ی بانه‌دا هاتینه حه‌ره‌که‌ت و له پشت سه‌ری ئه‌وانه‌وه ماشێنی ئیزامیانی ئێران که یه‌کێك له نمایه‌نده‌کانی و دوو سه‌رهه‌نگی ئێرانی تێدا بوو له ژێر په‌ناه و حیمایه‌تی به‌یداغی ئه‌رزی کوردستاندا هێواش هێواش به دوای ئێمه‌دا ده‌هات، له ئایچی، له ته‌مووغه، له به‌له‌جه‌ر و له ئه‌غله‌بی کێو به چاوی خۆیان عیده‌ی مونه‌زه‌می پێشمه‌رگه‌کان و سه‌رکرده‌کانی کوردیان ده‌دی که چون له که‌ماڵی شه‌هامه‌ت و بێ باکی دا ئه‌و جێیانه‌یان داگیرکردووه و مونته‌زرین به مه‌حزی سادر بونی فه‌رمان قه‌لبی دوژمن هه‌ڵدرن. یه‌کێك له نوێنه‌ره‌کان ئیبراهیم سه‌لاح.

سەرچاوە و پەراوێزەکانی بەشی سێیەم

١-ڕۆژنامەی کوردستان ژمارەی ٥١، چوارشەمۆ ٨ی جۆزەردانی ١٣٢٥ هەتاوی (٢٩ی مەی ١٩٤٦).

٢- حامید گەوهەری، کۆماری کوردستان بە سەرۆکایەتی پێشەوای نەمر قازی محەممەد و ڕۆڵی بارزانیەکان لەودا، لە کتێبی (کۆنگرەی یادەوەری سەد ساڵەی بارزانی نەمر) ئامادەکردنی مومتاز حەیدەری، د.کوردستان موکریانی، د.دلێر ئیسماعیل حەقی شاوێس، بەشی یەکەم، هەولێر،٢٠٠٢، ل٢٢٧

٣- ڕۆژنامەی کوردستان ژمارەی ٥٢، دووشەمۆ ١٣ی جۆزەردانی ١٣٢٥ ی هەتاوی، ٤ی ژووەنی ١٩٤٦

به‌شی چواره‌م:

له ڕۆژانی پڕ له تێکۆشان و فیداکارییه‌وه بۆ ڕۆژی شه‌هید!!

پانۆڕامای ڕۆڵ و قاره‌مانی، ئه‌رك و فه‌رمان، گفتۆگۆ و دانوستانی ئه‌فسه‌ره‌کان

به‌شی چواره‌م:

له ڕۆژانی پڕ له تێكۆشان و فیداكارییه‌وه بۆ ڕۆژی شه‌هید!!

پانۆرامای ڕۆڵ و قاره‌مانی، ئه‌رك و فه‌رمان، گفتوگۆ و دانوستانی ئه‌فسه‌ره‌كان

ئه‌م باسه له ژێر ناوی له ڕۆژانی پڕ له تێكۆشان و فیداكارییه‌وه بۆ ڕۆژی شه‌هید!! باس له ڕۆڵ و قاره‌مانی و ئه‌رك و فه‌رمان و گفتوگۆ و دانوستانی ئه‌فسه‌ره‌كان و ڕۆژه سه‌خت و دژوار و پڕ له فیداكاریه‌كان له سه‌رده‌می ساڵانی ١٩٤٥ و ١٩٤٦ و ١٩٤٧ ده‌كات، به كورتی له‌م چه‌ند خاڵه‌دا كۆی ده‌كه‌ینه‌وه:

١- له ناوه‌ڕاستی ئاداری ساڵی ١٩٤٥ و پاش دڵنیابوون له به‌هێزی هێلی به‌رگری له به‌ره‌ی مێرگه‌سۆر- ڕه‌واندز مسته‌فا خۆشناو له گه‌ل هاوكاره‌كه‌ی محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی سه‌ردانی هه‌ردوو به‌ره‌ی برادۆست و به‌ره‌ی باڵه‌كی كرد.[١]

٢- له ٢٠ ی نیسانی ١٩٤٥ موته‌سه‌ریفی هه‌ولێر برۆسكه‌ی بۆ بارزانی نارد دوای لێ كرد عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز بنێرێ بۆ حه‌ریر بۆ چاوپێكه‌وتنی مێجه‌ر مۆر. پاش لێكۆڵینه‌وه‌ی ئه‌م داوایه له لایه‌ن لیژنه‌ی ئازادی، بڕیاردرا عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز و محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی، بچن بۆ حه‌ریر، كاتێ ئه‌وان چوون مۆر چوو بوو.[٢]

٣- ڕۆژی ٢٢ نیسانی ١٩٤٥ له لایه‌ن به‌ڕێوه‌به‌ری ناحیه‌ی باتاس-ه‌وه ئاگادارگرانه‌وه كه ئیسماعیل نامیق وه‌زیری جه‌نگ ئه‌یه‌وێ عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز له پیرمام ببینێ، فه‌رماندار فه‌رمانی دا به عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز و محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی بچن بۆ پیرمام و ئه‌و چاوپێكه‌وتنه بكه‌ن.[٣]

٤- ڕۆژی ٢٥ی نیسانی ١٩٤٥ عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز و محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی چون بۆ هه‌ولێر بۆ تێگه‌یشتن له گه‌ڵ سه‌رۆكانی هێوا و له‌وێ له گه‌ڵ میجه‌ر ویلسن ی یارمه‌تیده‌ری سیاسی كۆبوونه‌وه، عیزه‌ت و قودسی و میجه‌ر مۆر چوونه بارزان و

چـاویان بـه خـودانی بـارزان (شـێخ ئه‌حمـه‌د)و بـارزانی نـه‌مر کـه‌وت، لـه‌م چاوپێکه‌وتنه‌ مۆر به‌ گه‌وجی و که‌لله‌ ڕه‌قی جوڵایه‌وه.[٤]

٥- له‌ ٣٠ی نیسانی ١٩٤٥ لیژنه‌ی ئازادی کۆبووه‌ و بڕیاردرا ئه‌فسه‌ره‌کان بگه‌ڕێنـه‌وه، جگه‌ له‌ میرحاج ئه‌حمه‌د و مسته‌فا خۆشناو، چونکه‌ ئه‌و دووانه‌ به‌ هۆی سه‌فه‌ری مهابادەوه‌ جیاوازبوون.

٦- له‌ ٢/٥/ ١٩٤٥ مه‌لا مسته‌فا بارزانی و عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز و محه‌مه‌د مه‌حمودو ئه‌حمه‌د ئیسماعیل به‌ ئۆتۆمبێلی ولسن له‌ ڕێگای شه‌قلاوه‌ گه‌یشتنه‌ هه‌ولێر له‌وێ مه‌لامسته‌فایان بـه‌ جێهێشت و خۆشیان لـه‌ ٥/٥/ گه‌یشتنه‌ کـه‌رکوك چاویان بـه‌ ولسن که‌وت و ئه‌ویش ئاگاداری کردن که‌ پێویسته‌ خۆیان بچنه‌ به‌غدا و خۆیـان ته‌سلیمی وه‌زاره‌تی به‌گری بکه‌ن گه‌ر پیویستی بوو.[٥]

٧- دوای ٢٠ ڕۆژ لـه‌ چوونی ئه‌فسه‌ره‌کان بۆ به‌غدا و خۆ بـه‌ ده‌سته‌وه‌دانیان بـه‌ وه‌زاره‌تی جه‌نگ، گۆمانیان له‌ کرده‌وه‌کانیان، محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی و جه‌لال ئه‌مین مه‌حمود له‌ ١٩٤٥/٦/٥ ڕایان کرد و گه‌ڕانه‌وه‌ بارزان.[٦]

٨- لـه‌ کۆتـایی مـانگی حوزه‌یرانـدا بـارزانی لـه‌ گـه‌ڵ محه‌مـه‌د مـه‌حمود قودسـی و جه‌لال ئه‌مین و ٢٥٠ چه‌کداری بارزانی سه‌ردانی قه‌زا کوردیه‌کانی لیوای موسـلیان کرد.[٧]

٩- دواجار له‌ ١٩٤٥/٦/١٩ ده‌سه‌لاتداریّتی عورفی لـه‌ هـه‌ر کـام لـه‌ هـه‌ولێر و مووسـل ڕاگه‌یه‌نرا و له‌ ١٩٤٥/١٢/١ حوکمی له‌ سێداره‌دانی غیـابی بـه‌ سـه‌ر ٣٥ لـه‌ شێخان و ئه‌فسه‌ران و فه‌رمانبه‌ران برا و ٧٠ پیاوی تریش به‌ حوکمی هه‌تاهه‌تایی وێـرا بـه‌ کاری سه‌خت، له‌ گه‌ڵ کۆمه‌ڵێك حوکمی جۆربـه‌جۆری تـر کـه‌ لـه‌ ژمـاره‌ نایـه‌ن.[٨] ئه‌م بڕیاری له‌ سێداره‌دانه‌ هه‌ر چوار ئه‌فسه‌ره‌که‌شی گرته‌وه.

١٠- دوای كۆتایی هاتنی شۆڕشی ١٩٤٢-١٩٤٥ ی بارزان له ١٩٤٥/١٠/١١ بارزانیهكان له ڕێگای كێلهشین - مهرگهوهڕهوه چوونه نێو خاكی كوردستانی ئێرانهوه لهم ڕێرهوهدا ژمارهیهك ئهفسهر و شۆڕشگێڕی تری كورد له گهڵ بارزانیهكان بوون له نێوایاندا (عیزهت عهبدولعهزیز و مستهفا خۆشناو و محهمهد محمود قودسی...)

١١- بارزانی له گهڵ هاوڕێ و ئهفسهره نیشتمانییهكانی ئهندامانی لیژنهی ئازادی بڕیاریاندا به دامهزراندنی حزبێك كه بتوانێ به پێی گۆڕانكاریه تازهكان ئهركی ئهم قۆناغهی ئهمڕۆی ههڵبگرێت و ئامانجهكانی له گهڵ ئاواتی خهڵكی كوردستاندا بگونجێ. ئهم بۆچوونه له دواییهكانی مانگی شوباتی ١٩٤٦ گهڵاڵه كرا، بارزانی لهگهڵ تێكۆشهران[٩] (پارێزهر ههمزه عهبدوڵلا، موقهدهم میرحاج ئهحمهد، عهقید روكن عیزهت عهبدولعهزیز، موقهدهم مستهفا خۆشناو، نهقیب خهیروڵلا عهبدولكهریم، نهقیب محهمهد مهحمود قودسی، نهقیب نوری ئهحمهد تهها) یهكهمین بهردی بناغهی پارتی دیموكراتی كوردستانیان دانا تا دواتر ئهم حزبه له ١٦ ئاب یهكهمین كۆنگرهی خۆی بهست له بهغدا.

١٢- عهقید بهكر عهبدولكهریم حهوێزی[١٠] پسپۆری و شارهزایی ئهم چوار ئهفسهرهی بهم چهشنه نووسیووه.

أ- عهقید روكن عیزهت عهبدولعهزیز- تۆپچی

ب- موقهدهم مستهفا خۆشناو- پیاده

ج- نهقیب خهیروڵلا عهبدولكهریم- دروع

د- نهقیب محهمهد مهحمود قودسی- تهموین و ئیعاشه

١٣- هێزی پێشمهرگهی بارزانیهكان كه بهسهر چهند لكێكدا دابهشكرا لكی یهكی هێزی بازانیان له ڕێگهی سهقز بۆ ئاخكهند مستهفا خۆشناو به فهرماندهی ئهم لكه دانرا و سێ فهرماندهشی ههبوو كه بریتی بوون له (سهعید وهلی بهگ و

خۆشه‌وی خه‌لیل و مسته‌فا جانگیر). ئه‌م لکه له کۆمه‌لێك شه‌ردا قارمانیه‌تیان نواند و ته‌نانه‌ت قوربانیشیان دا له گێرانه‌وه‌ی داستانی یه‌کێك له شه‌ره‌کان به‌رێز مه‌سعود بارزانی ده‌نووسێت[11]: (له کاتژمێر پێنجی به‌ره‌به‌یانا لیوایه‌کی له‌شکری ئێران هێرشی توندوتیژی کرده سه‌ر شوێنه‌کانی به‌تالیونی دوو له ملقه‌ره‌نی ده‌که‌وێته خۆرئاوای سه‌قز، شه‌رێکی در و خوێناوی ده‌ستی پێکرد، عه‌جه‌مه‌کان زۆر لاساریيان نواند و هه‌موو جۆره چه‌کێکیان خسته‌کار به شێوه‌یه‌کی باشتر و کاریگه‌رتر له شه‌ری پێشوو.

له سه‌ره‌تادا تای ته‌رازووی شه‌ر به لای له‌شکری ئێراندا قورسایی نواند، فرۆکه‌کانیان پشگیرییه‌کی باشی به‌شی پیاده‌یان کرد و تانك و تۆپخانه‌ش یارمه‌تیان دان.

سریه‌ی یه‌که‌م له به‌تالیۆنی یه‌ك به سه‌رکردایه‌تی حه‌مه‌ده‌مین میرخان گه‌یشتنه فریای به‌تالیۆنی دوو که قورسایی په‌لاماره‌که‌ی له سه‌ربوو، به پالپشتێکی باش هاوکارییان کردن و له لای خۆرئاواوه گه‌یشتنه شاری سه‌قز و تۆپخانه‌یێکی دوژمنیان بێده‌نگ کرد، که سه‌ربازخانه‌ی سه‌قز که‌وته به‌ر سێره‌ی فه‌نگ و شه‌ست تیری به‌تالیۆنی یه‌که‌م ... پاش خۆراگری و وه‌ستانێکی پاله‌وانانه به تالیۆنی دووه‌م توانی ته‌وژمی شالاوی عه‌جه‌مه‌کان بشکێنێ و ده‌ستکه‌وه‌که‌ری خۆی بکا به په‌لامار...

بۆ پاش نیوه‌رۆ باری شه‌ر به ته‌واوه‌تی گۆرا، هێزه‌کانی له‌شکری ئێران خۆیان بۆ نه‌گیراو دیسان تێك شکان و زیانێکی هێجگار زۆری گیانی و ماددی لێکه‌وت، کورده‌کان ده‌سکه‌وتێکی زۆری چه‌ك و جبه‌خانه‌یان پێبرا.

ژماره‌یه‌ك بارزانی بریندار بوون و خۆشه‌وی کوری خه‌لیل خۆشه‌وی که یه‌کێك له سه‌رکرده‌کانی په‌لامار بوو، شه‌هیدکرا، ئه‌م شه‌هیده لاوێکی نوزده سالانه بوو...))

خەلیل فەتاحی قازی لە کتێبی (کورتەی مێژووی بنەماڵەی قاز لە ویلایەتی موکری)[١٢] دەنووسێت، وایان بۆ گێڕامەوە:

((لە جەبهەی سەقزدا لە دوو خاڵی نزیک لە یەکدی دوو پۆستی بچووك لە تاکوتەرای بارزانی دامەزرابوون، هەر پۆستەی دە کەس بوون. چەند ڕۆژ بەر لە شەڕەکە چەند کوردانی پیادەنیزم و چەند دەستگا تانك بۆ مانۆڕەدان دەگەنە دەورووبەری ئەو پۆستەی کە لە ژێر فەرماندەی میرحاجدا بوون و لەوێ دەست دەکەن بە مانۆڕەدان و جموجۆڵی سەربازی. میرحاج لەو مانۆڕە نیگەران دەبێ گۆمانی ئامێنی ئەوە دەستپێکێکە بۆ هێرش هێنان بۆ سەر پۆستەکەی ژێر فەرماندەی خۆی. بۆیە دەستبەجێ نامەیەك بۆ مستەفا خۆشناو دەنووسێ و پێی ڕادەگەیەنێ چەند ڕۆژە ژمارەیەکی زۆر لە هێزەکانی دەوڵەت لە دەوروبەری سەنگەری پێشمەرگەکانی من خەریکی مانۆڕەدان و تاقیکردنەوەی و ناسینی زەوین و وابزانم بە زوویی پەلامارمان دەدەن. بۆیە باش دەبێ ئێوە هەرچی زووتر لە گەڵ ئەو پێشمەرگانەی لە بەر دەستاندایە لە گەڵ ئێمە کەون و فریامان بێن، چونکە هێزی دوژمن پشتیوانی تانکی قورس و فڕۆکە و تۆپخانەی ١٠٥ گەلێك بە هێزە و من بەو چەند پێشمەرگەیە ناتوانم خۆڕاگری بکەم، مستەفا خۆشناو وەڵامی دەداتەوە ڕاستە جمۆجۆڵ و مانۆڕ لە دەورووبەری پێگەی ئێوە دەگرێ، بەڵام ئامانجی سەرەکی منم و هێرش دەکەنە سەر من، بۆیە ئێوە خاتر جەم بن و بێ نیگەرانی لە شوێنی خۆتان بمێننەوە و مەبزووێن و من لە گەڵ پێشمەرگەکانم بەرگری دەکەین. سەرپۆلی دوو مستەفا خۆشناو گێڕابوویەوە؛ لە بەر ئەوەی شوێنی تاکوتەرای من پتەو نەبوو و دڵنیا بووم هێرش دەکەنە سەر پێگەی من، بۆیە بیرم لە کەڵەکێکی شەڕ کردەوە و بە شەو لە تاریکیدا بێ ئەوەی لای تر هەست پێبکەن. سەد مەتر چووینە پێشەوە و سەنگەری تازەمان لێ

داو گلی سەنگەری تازەمان بە نێو بنچك و گیا و گۆڵدا بڵاوکردەوە بۆ ئەوەی هیچ شوێنێك لە سەنگەری تازە نەبیندرێ و سەنگەرەکەی پێشوومان کە دوژمن نەخشەی لێ گرتبوو و بە وردی دەیزانی لە کوێ هەڵکەوتووە، چۆڵمان کرد، ڕۆژێك دوای هەڵکەندنی سەنگەری تازە بەرەبەیانی یەکێك لە مانگەکانی پۆشپەڕی ١٣٢٥ تاریك و روون، فڕۆکەکانی دوژمن لە ئاسمانەوە و تۆپی ١٠٥ و لە زەوییەوە سەنگەرەکەی پێشوویان بە گۆمانی ئەوەی ئێمە تێدا دامەزراوین بە شێوەیەکی ئەوتو دا بەر توپ و بۆمباران کە لە ماوەی چەند دەقیقەدا سەنگەرەکە بوو خەڵووز و بە تەواوی سەروبن بوو و شوێنێکی لێ نەما، بێ خەبەر بوون لەوەی شەوێ چۆڵمان کردووە و نزیکەی سەد مەتر بەرەو پێشەوە چووینە، دوای کوتانی سەنگەرەکەی پێشوومان پیادە نیزامی دوژمن بە خەتی زنجیرە پەلاماریان داین، ئێمەش بەو پەڕی لە سەرەخۆیی بێ ئەوەی بپەشۆکێین چاوەڕێمان کردن تا گەیشتنە مەودای سەد مەتری ئێمە و دوایە بە ئاوری موسەلسەلی قورس و سووك دامانگرتن بە شێوەیەك کە سەربازانی پەلاماردەر وەك گەڵای پایزێ هەڵدەوەران و دەکەوتنە سەر زەوی و پەڵاماردەران بە چەشنێکی وا تووشی ئاوری ئێمە هاتن و خەساریان وێ کەوت بە تەوای پەشۆکان و چەکەکانیان فڕێ داو هەڵاتن و ئێمە بە دوایاندا چووین و ژمارەیەکمان لێ بە یەخسیر گرتن، دوایێ یەخسیرەکانمان بەردان، چونکە ژمارەی یەخسیرەکان پێنج شەش هێندەی ئێمە دەبوون و گوللەشمان زۆر کەم پێ مابوو لە یەخسیرەکان دردۆنگ بووین هێرشمان بکەنە سەری و بە مست و پێلاقە لە پێمان خەن، بە کورتی هێزی دەوڵەت لەو شەڕەدا زیاتر لە دووسەد کوژرا و بریندارێ لێ بە جێ ما و لە تاکوتەرای بارزانی تەنێ کەسێك بە نێوی خۆشەوی خەلیل خۆشەوی کە یەکێك لە فەرماندەرانی بە

نێوبانگ له كه‌سانی نزیكی مه‌لا مسته‌فا بوو، شه‌هیدكرا و یه‌كێكیش بریندار بوو.))

١٤- له ١٩٤٦/١٢/١٢ كاتێك بارزانی و هاورێیه‌كانی به‌ره‌و تاران كه‌وتنه رێ بۆ گفتۆگۆكردن له باره‌ی چاره‌نووسیان، شه‌هیدی رێگای نیشتمان عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز یه‌كێك بوو له یاوه‌ره‌كانی.

١٥- له كاتی گه‌ڕانه‌وه‌ی بارزانیه‌كان به‌ره‌و عیراق و دوای شه‌ڕ و پێكدادانێكی زۆرو بۆردوومانی به‌رده‌وامی منداڵ و ئافره‌ته بارزانیه‌كان له لایه‌ن حكوومه‌تی ئێرانه‌وه، له ١٩٤٧/٤/١٠ له سه‌ر چه‌می گاده‌ر و له كاتی گه‌ڕانه‌وه‌یان بارزانی ئه‌مرو (٥٦٠) له یاوه‌رانی خۆیان ڕاده‌ستی حكوومه‌تی عێراق نه‌كرده‌وه، ئه‌وانی تر خودانی بارزان (شێخ ئه‌حمه‌د) و چه‌ند ئه‌فسه‌رێك و ئافره‌ت و منداڵه‌كان گه‌ڕانه‌وه عێراق.

عه‌قید به‌كر عه‌بدولكه‌ریم حه‌وێزی ده‌ڵێت[١٢]:((وامان به چاك زانی له سه‌ر گاده‌ره‌وه، سنوور به سنووری توركیا و ئێران بڕۆین تاده‌گه‌ینه سه‌ر ئاوی ئاراس و له وێوه ده‌چینه خاكی ڕووسیا و داوای په‌نابه‌ریه‌تی ده‌كه‌ین، من و محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی و جه‌لال ئه‌مین و چه‌ند چه‌كدارێكی دیكه كه ژماره‌یان (٢٢) كه‌س بوو له گاده‌ر په‌ڕینه‌وه كوردستانی عێراق... پاش ڕوویشتنێكی سێ ڕۆژی به‌نێو ئه‌و هه‌موو به‌فره‌ی چیایه‌كانی سنووردا بێ هیچ خۆراكێك كابرای ڕێی نیشانده‌ر و شاره‌زا ڕێی لێ تێك چوو. هه‌ر هێنده به خۆمان زانی كه گه‌یشتووینه‌ته سه‌ر شاخه‌كانی نێوچه‌ی لۆلان كه سه‌ربازخانه‌ی عیراقی تێدابوو، له بارودۆخێكی كه‌ڵێك شه‌پرزه و بێ هێزی و برسیه‌تیدابووین، له‌وێ كاك محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی و كاك جه‌لال ئه‌مین و چه‌ند كه‌سی دیكه وتیان: (كه ئیدی هێزی ڕوویشتنمان نه‌ماوه و هه‌ر ده‌مرین، له به‌ر ئه‌وه ته‌سلیمی له‌شكری

عێراق ده‌بین)،... له کاتی خۆ ته‌سلیمکردنه‌وه‌ی شێخ ئه‌حمه‌دی بارزانیشدا خه‌یروڵڵا عه‌بدولکه‌ریم گه‌لێك ئه‌خۆش بوو، له سه‌ر ئه‌قاله ده‌بێت...))

به‌م شێوه‌یه خوداتی بارزان (شێخ ئه‌حمه‌د) و ته‌واوی خێزانه بارزانیه‌کان و چه‌ند ئه‌فسه‌رێك خۆیان ته‌سلیم به حکوومه‌تی عیراق کرده‌وه، به‌ڵام حکوومه‌ت دوواجار له پاشگه‌زبوونه‌وه له به‌ڵێنه‌که‌یان، منداڵ و ئافره‌ته‌کان له ئۆردووگای ته‌لبه‌ندکراوی دیانا ده‌سبه‌سه‌ر کران و نێرینه‌گانی سه‌رووی هه‌ژده ساڵ ده‌ستگیرکران، له ١٩٤٧/٦/١٩ هه‌ر چوار ئه‌فسه‌ری قاره‌مان (عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز، مسته‌فا خۆشناو، خه‌یروڵڵا عه‌بدولکه‌ریم، محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی) له سێداره‌دران و بوون به شه‌هیدی ڕێگای ڕزگاریخوازی کوردستان.

بارزانی ئه‌مر[14] ده‌ڵێ: ((زۆرم ته‌قه‌للا دا ئه‌فسه‌ره عیراقیه‌کان بمێنه‌وه و نه‌چنه‌وه عێراق، چونکه ئه‌وان بارێکی جیاوازیان هه‌یه، به‌ڵام جگه له میرحاج ئه‌حمه‌د و عه‌بدولره‌حمان مفتی که‌سیان نه‌مانه‌وه، عیزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز و مسته‌فا خۆشناو و محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی و خه‌یروڵڵا عه‌بدولکه‌ریم سووربوون له سه‌ر گه‌ڕانه‌وه، به‌کر عه‌بدولکه‌ریم و نوری ئه‌حمه‌د ته‌ها و جه‌لال ئه‌مین به‌گ و محه‌مه‌د سالح ده‌یان ویست به نهێنی بگه‌ڕێنه‌وه، بۆیی چواره‌که‌ی پێشوو شه‌هیدکران و ئه‌وانی تر له خنکان ڕزگار بوون!...

عه‌بدول ئیلاهی وه‌سی ئه‌و به‌ڵێنه‌ی خۆی ئه‌گه‌یانده جێ که دابووی له مه‌ر به‌خشینیان یا هیچ نه‌بێ نه خنکاندنیان، به‌ڵام گوایه سالح جه‌بر پێی داگرتبووو ناچاری کردبوو له‌و به‌ڵێنه‌ی په‌شێمان بێته‌وه))

ره‌فیق مه‌حمود قودسی ده‌ڵێت[15]: ((شه‌هید محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی برام و مسته‌فا خۆشناو و دایکم و هاوسه‌ری هه‌ر دوو شه‌هید، له گه‌ڵ شێخ ئه‌حمه‌دی بارزانی هاتنه کوردستانی باشوور، پاشان جیاکرانه‌وه... ئێمه ئاگاداری

دەستگیرکردنیان نەبووین، کاتێك لە لایەن شەهید محەمەد مەحمود قودسی برامەوە بروسکە کرا بۆ باوکم، کە بچێت بیبینێ، باوکم و وەستا فەرەج خەزوری مستەفا خۆشناو چوون بۆ بەغدا، بەڵام مخابن کاتێك ئەوان چوون هەرچواریان لە سێدارەدرابوون...))

محەمەد ئەمین سەعید عسمان یەکێکە لە هەڤاڵانی بارزانی نەمر لە ڕێرەوە مێژووییەکاندا و بەشداربووی کۆماری مەهاباد و یەکێتی سۆڤیەتی پێشووە، دەبێژێ[16]: ((من لە گەڵ بارزانی نەمردا بووم، پاسەوانی تایبەتی ئەو بووم لە پاشەکشێمان بەرە و عێراق لە بەهاری ساڵی ١٩٤٧ ڕەئیس عیزەت عەبدولعەزیز هاتە لای بارزانی نەمر و بە بارزانی نەمری وت: (خالە خۆم تەسلیمی حکوومەتی عێراق دەکەم، من پیربوومە و هێزم نەماوە، حکوومەت چیم لێدەکات با بیکات تەنانەت ئەگەر لە سێدارەدانیش بێت... بارزانی زۆر تکای لێ کرد، بەڵام هەوڵ و تەقەلای بارزانی نەمر بێ سوود بوو).

عیزەت برنۆیەکی درێژی ١٧ای پێبوو و لە گەڵ سێ ڕەختە.

لە دوا ساتەکانی خاترخواستنا چاوی هەردووکیان (مەلا مستەفا و عیزەت عەبدولعەزیز) پڕ لە فرمێسك بوون، ئەم دیمەنە زۆر خەمناك بوو زۆر.

عیزەت، برنۆ و ڕەختەکانی لە شانی کردەوە.

بارزانی نەمر فەرمووی: محەمەدئەمین چەکەکەت فڕێبدە و چەکی عیزەت هەڵبگرە.

منیش چەکەکەی خۆم فڕێداو چەکی شەهید عیزەتم لە شانکرد.))

ئەو ڕۆژە واتە ڕۆژی ١٩٤٧/٦/١٩ بوو بە (ڕۆژی شەهید)[17] لە کوردستان و ئەوانیش (واتە چوار ئەفسەرەکە) کرانە دروشمی نەمریی لە مێژووی کورد و کوردستاندا.

بەڕێز کاظم شانەدەری هاوڕێی بارزانی نەمر لە ڕێرەوە مێژوویەکان بۆ ڕۆژهەلاتی کوردستان -کۆماری مهاباد- و یەکێتی سووڤیەتی پێشوو،[١٨] دەڵێت: ((ئەم چوار ئەفسەرە شەهیدە، لە پێناو کوردایەتی و نیشتمانپەروەری و ڕێبازی بارزان گیان فیداکرد، بەڕاستی سەرکردەی چالاك بوون... میرحاج لە ڕادیووی ڕووسیای ئەوکات گوێبیستی لە سێدارەدانیان بوو بە بارزانی نەمری ڕاگەیاندبوو پاشان ئیمەش هەواڵی لە سێدارەدانی هاوسەنگەرەکانمان پێگەیشت...))

مێژوونووسی گەورەی کورد د.کەمال مەزهەر دەڵێت[١٩]: ((ئەوان زۆر گەورەن، چونکە بەو پەری شانازییەوە چوونە سەرپای قەنارە لە پێناوی کورد و کوردایەتیدا... بەڵام ئەو هەڵەیان کرد لە گەڵ بارزانی نەمر نەچوونە یەکێتی سووڤیەت...))

مەعروف چیاوکیش دەڵێت[٢٠]: ((... کابینەی صالح جبر سوور بوو لە سەر لە سێدارەدانی چوار ئەفسەرەکە، بڕیارمدا ئەندامانی ئەنجوومەنی نوێنەران و ئەعیانی کورد کۆبکەینەوە بۆ ئەوەی دیدەنی خاوەن شکو (وصی) بکەین و هەندێك ڕاستی بخەینە بەر چاوی خاوەن شکۆ و داوای بەزەیی بۆ سوککردنی ئەو سزایانە بکەین کە بە سەر ئەفسەرەکان و بارزانیەکاندا سەپێنراوە.

ئەوەبوو نامەی تایبەت و بە پەلەم بۆ بەڕێزان ئەندامەکانی نوێنەرایەتی و ئەعیان لە باکوور ڕەوانە کرد، بەڵام جگە لە بەڕێز هبەالله مفتی و مەحمود ئاغای زێباری و خوالێخۆشبوو میرزا فەرەج شەریف کەسی تریان ئامادە نەبوون، منیش ئەمانەم لە پەلەکردنی وەزارەت بۆ لە سێدارەدانی ئەفسەرە کوردەکان ئاگادارکردەوە و بۆم ڕوون کردنەوە کە پێویستە دیدەنی خاوەن شکۆ بکەین هبەالله مفتی ئەفەندی گوتی:

-وڵڵا ئەوە کارێکی مرۆڤایەتییە بەڵام نوێنەران و ئەعیان کووان؟

بەڵام مەحمود زێباری پسوڵەیەکی بچووکی لە گیرفانی دەرهێنا بە قەڵەمی سوور لێی نووسرابوو، گوتی:

- ئەمە نامەی مەلا مستەفایە کە هەڕەشەی کوشتنی لێ کردووم.

پێم گوت: ئێستا وەختی گلەیی و سەر کونە کردن نییە، کۆمەڵە لاوێک لە بەردەممانداn پەت بە ملیانەوەیە و زنجیر لە دەستیان دایە و شایانی مردن نین.

ئەوەبوو بێ دەنگ بوو، دوای ئەوە نزیکەی سێ کاتژمێر چاوەڕێمان کرد، هبەاللە مفتی گوتی:

براکەم، لە مەسەلەیەکی وادا ئەم نوێنەرانە نایەن و چوونی ئەو سێیەمان بە تەنیا سوودی نییە، ئینجا هەستا و مەحمود زێباریش بە دوای ئەودا هەستا بە یەکەوە چوونە دەرەوە، دوای ئەوانیش خوا لێخۆشبوو میرزا فەرەج هەستا چووە دەرەوە، تەنیا من مامەوە، لە وکاتەدا هەروا بیرم دەکردەوە هێندە نیگەران بووبووم کە بە تەواوی هێز و توانای لێ بڕیبووم. پاش چەند ڕۆژێک هەندێک وەڵامم لە نوێنەرانەوە پێگەیشت بە پاساوی پڕوپووچ پاساویان بۆ خۆیان هێنابووە، کە هیچ بناغەیەکی نەبوو، لە شەوی ١٩٤٧/٦/١٩ چوار ئەفسەرەکە لە سێدارەدران.))

قەدری جەمیل پاشا لە نێوان ٢١-٢٨ی خەرمانانی ١٣٢٥ی هەتاوی – ١٢-٢١ سێپتامبری ١٩٤٦ی لە مەهاباد لە گەڵ ژنەراڵ مەلا مستەفای بارزانی و هەندێك لە سەرکردە و فەرماندەکانی هێزی بارزانییان.

ڕاوەستاوان لە ڕاستەوە بۆ چەپ ١- نەناسراو. ٢- مایۆر خەیروڵڵا عەبدولکەریم ٣- قەدری جەمیل پاشا نوێنەری حزبی دیمۆکراتی سوریبە. ٤- ژەنەراڵ مستەفا بارزانی (فەرماندەی گشتی هێزی بارزان). ٥- یۆدبۆلکۆفنیك عیزەت عەبدولعەزیز. ٦- ئەنوەر دڵسۆز (نووسەر و بەرپرسی گۆمرگ و دابەشکردنی خۆراك لە نەغەدە. ٧- سەرپۆل ٢ پۆدپۆلکۆفنیك میرحاج ئەحمەد ئاکرەیی (فەرماندەی لکی ٢ی هێزی بارزانیەکان). ٨- نەناسراو.

دانیشتوەکان لە ڕاستەوە ٩- وەهاب ئاغای محەممەد عەلی ئاغای جوندیانی موعاونی لکی ٤ی هێزی بارزانیەکان. ١٠- نە ناسراوە.

بیندەچێت ئەم وێنەیە لە ٢٢ خەرمانانی ١٣٢٥ ی هەتاوی (١٤ای سێپتامبری ١٩٤٦) گیرابێت.
ڕیزی یەکەم دانیشتوان لە ڕاستەوە بۆ چەپ: ١- خەلیلی خسرەوی سەرۆکی کاری کوردستان، ٢- عەبدولرەحمانی زەبیحی پشکن، نووسەری ئەنجوومەنی ڕەوابیتی فەرهەنگی ئێران — شووروەوی، شۆعبەی کوردستان و کادری کۆماری کوردستان بۆ پەیوەندی دیبلۆماتیک، ٣- قەدری جەمیل پاشا (زنار سلۆپی) نوێنەری حزبی دیموکراتی کوردی سوریە، ٤- پێشەوا قازی محەممەد سەرۆک کۆماری کوردستان، ٥- غەنی خسرەوی شارداری مهاباد، ٦- نەناسراوە، ٧- مەنافی کەریمی وەزیری فەرهەنگ و ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی حزبی دیموکراتی کوردستان. ڕاوەستاوان لە ڕاستەوە بۆ چەپ؛ ١- یۆدبۆلکۆفنیک بەکر عەبدولکەریم حەوێزی فەرماندەی لکی ٣ی بارزانیەکان، ٢- ڕەحمانی نوودیسی هەڵسوراوی یەکێتی جەوانانی کوردستان، کەفیلی ئیدارەی کاری کوردستان، ٣- نەناسراو، ٤- نەناسراو، ٥-مستەفای سولتانیان ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی حزبی دیمۆکراتی کوردستان و ئەندامی دەستەی نوێنەرانی کۆماری کوردستان بۆ وتووێژ لە گەڵ کاربەدەستانی تاران، ٦- نەناسراو، ٧- عەزیز مەنسووری قازی ئەفسەری کۆماری کوردستان، ٨- وەهابی قازی رەئیسی ئیدارەی باربەری کوردستان، ٩- عەلی خەسرەوی لە کادرە هەڵسوراوەکانی حکوومەتی کوردستان، ١٠- مایۆر محەممەدئەمینی شەریفی ڕەئیس ئیدارەی ئەخشایی وەزارەتی هێزی کوردستان، ١١- دلشادی رەسوول ئەندامی کۆمیتەی مەرکەزی حزبی دیموکراتی کوردستان، موعاوین و بازرەسی کول وەزارەتی، ١٢-موهەندیس مەحمود وەلیزادە وەزیری کشاوەرزی کوردستان، ١٤- یۆدبۆلکۆفنیک مستەفا خۆشناو فەرماندە و سەرگردەی هێزی بارزانیان لە ئەحمەد ئاوا.

دانشیتوان له ڕاسته‌وه بۆ چه‌پ: ١- ئه‌حمه‌دی ئیلاهی (مام ئه‌حمه‌دی حاجی ئه‌لایی) وه‌زیری ئابووری حکومه‌تی میللی کوردستان، هێمن شاعیری میللی و نووسه‌ری هه‌یئه‌تی ڕه‌ئیسه‌ی میللی کوردستان، ٢- مه‌نافی که‌ریمی له ڕێبه‌رانی کۆماری مهاباد و وه‌زیری فه‌رهه‌نگ، ٤- دوکتور ئیسماعیل ئه‌رده‌لان، به‌ڕێوه‌به‌ری نامه‌ی هه‌فته‌یی کوهستان و ماموستای زانکو له تاران، ٥- سه‌دیقی حه‌یده‌ری له ئه‌ندامانی هه‌یئه‌تی مه‌رکه‌زی حزبی دیموکراتی کوردستان و وه‌زیری ته‌بلیغاتی حکومه‌تی کۆماری کوردستان، ٦- سه‌ید محه‌مه‌دی ئه‌یوبیانی ته‌هازاده‌ی مه‌رکه‌زی وه‌زیری ته‌ندروستی حکومه‌تی میللی کوماری کوردستان، ٧- سه‌رهۆل ٢ مسته‌فا خۆشناو فه‌رمانده‌ی لکی ١ ی هێزی بارزانیان له به‌ره‌ی سه‌قزی له مه‌هاباد. ڕاوه‌ستاوان له ڕاسته‌وه بۆ چه‌پ: ١. ڕه‌حیمی له‌شکری ڕه‌ئیسی ده‌فته‌ری پێشه‌وا، ٢- نه‌ناسراو، ٣- نه‌ناسراو، ٤- عه‌بدولباقی حه‌یدری فاروقی، ٥- نه‌ناسراو، ٦- سه‌عیدی هومایوون، ئاجوودانی پێشه‌وا قازی محه‌مه‌د و ئه‌ندامی ده‌فته‌ری پێشه‌وا، ٧- دلشادی ڕه‌سول جیگری وه‌زیری فه‌رهه‌نگ، ٨- سه‌ید ئه‌حمه‌دی سه‌ید ته‌ها فه‌رمانداری کۆمار له ئه‌غه‌ده، ٩- عه‌لی خه‌سره‌وی له کادره هه‌ڵسوراوه‌کانی کۆمار و سه‌روکی سازمانی جه‌وانان، ١٠- سه‌رهۆل ٢ ڕه‌ئیس عزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز سه‌رۆکی ده‌سته‌ی نوێنه‌رایه‌تی کورد بۆ وتو وێژ له گه‌ڵ سه‌ر له‌شکر ره‌زم ئارا له سه‌قز، ١١- ڕه‌حیمی جوانمه‌ردی قازی ئاجودانی پێشه‌وا قازی محه‌مه‌د و ئه‌ندامی ده‌فته‌ری پێشه‌وا، ١٢- ڕه‌حمانی وه‌یسی، ١٣- سه‌ربه‌رز کاپیتان خه‌یروڵلا عه‌بدولکه‌ریم، ١٤- نه‌ناسراو.

ئەم وێنەیە لە کاتی سەردانی دکتور ئیسماعیلی ئەردەلان، بەڕێوەبەری نامەی هەفتەیی کووهستان لە مەهاباد گیراوە.

بە پێی ڕێپۆرتاژێکی ڕۆژنامەی کوردستان دکتور ئیسماعیل ئەردەلان لە هەفتەی کۆتایی مانگی خەرمانانی ١٣٢٥ای هەتاوی گەیشتووتە مەهاباد و هەفتەیەك لە وێ ماوەتەوە. لە ڕاستەوە بۆ چەپ: ١- برایمی نادری سەرۆکی ئیدارەی فەرهەنگی مهاباد، ٢- سەدیقی حەیدەری ٣- سەربەرز (کاپیتان) محەممەد مەحمود قودسی، ٤- سەرپۆل ٢ مستەفا خۆشناو فەرماندەی لکی ١ ی هێزی بارزانیان لە بەرەی سەقز. دانیشتوو: دکتور ئیسماعیل ئەردەلان بەڕێوەبەری نامەی هەفتەیی کووهستان.[٢١]

سەرچاوە و پەراوێزەکانی بەشی چوارەم

١- مەسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد، (شۆڕشی بارزان ١٩٤٢-١٩٤٥)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوك، ١٩٩٨، ل١١٧

٢- هـ. س، پ، ل١٣٠

٣- عەلائەدین سەجادی، مێژووی ڕاپەرینی کورد، چاپخانەی ئیران - شاری کورد، چاپی دووەم، ساڵی ١٩٩٦، ل١٣٥

٤- مەسعود بارزانی، هـس.پ.ل١٣٠

٥- مەعروف چیاوك، کارەساتی بارزانی زۆڵملێکراو، وەرگێرانی ئەبو بەکر سالح ئیسماعیل، چاپخانەی ڕۆشنبیری و لاوان، چاپی دووەم، هەولێر ٢٠٠٩، ل١٨٥

٦- عەلائەدین سەجادی، هـ. س، پ، ل١٣٧

٧- مەسعود بارزانی هـس.پ، ل١٢٢

٨- مەعروف چیاوك، هـ. س، پ، ل١٩٧

٩- مەسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد، (شۆڕشی بارزان ١٩٤٥-١٩٥٨)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوك، ١٩٩٨، ل١٥٨

١٠- عەقید بەکر عەبدولکەریم حەوێزی، گەشتێك بە کۆماری مەهابادا، (بیرەوەریەکانم لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا ١٩٤٤-١٩٤٧)، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، چاپی دووەم، ساڵی ٢٠٠١، ل٢٨

١١- مەسعود بارزانی، هـ. س، پ، ل١٥٥

١٢- خەلیلی فەتاحی قازی، کورتە مێژووی بنەماڵەی قازی لە ویلایەتی موکری، وەرگێران و ئامادەکردنی حەسەنی قازی، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، چاپی یەکەم، هەولێر، ٢٠٠٩ ل١٤٤

١٣- عەقید بەکر عەبدولکەریم حەوێزی، هـ. س، پ، ل١٢٧

١٤- مەسعود بارزانی، هـ. س، پ، ل١٨٣

١٥- زانیار سه‌ردار قرگه‌یی، رۆژنامه‌ی خه‌بات، ژماره (٢٨٠٢) رێکه‌وتی ٢٠١١/٦/١٩، چاوپێکه‌وتن له گه‌ڵ ره‌فیق محمود قودسی.

١٦- چاوپێکه‌وتن له گه‌ڵ محه‌مه‌د ئه‌مین سه‌عید عسمان ده‌ربوتکی، بلێ ٢٠١١

١٧- بروانه مه‌سعود بارزانی، هـ، س، پ، هـ، ل، پ.

١٨- چاوپێکه‌وتن له گه‌ڵ کاظم شانه‌ده‌ری، هه‌ولێر ٢٠١١

١٩- زانیار سه‌ردار قرگه‌یی، رۆژنامه‌ی خه‌بات، ژماره (٢٨٠٢) رێکه‌وتی ٢٠١١/٦/١٩، چاوپێکه‌وتن له گه‌ڵ، د. که‌مال مه‌زهه‌ر.

٢٠- مه‌عروف چیاوك، هـ، س، پ، ل٢٠٨

- وێنه‌كان و ناو زانیاریه‌كانی وێنه‌كان له ئینته‌رنێت وه‌رگیراون.

بەشی پێنجەم:

ژیان و تراژیدیای خەیروڵڵا عەبدولکەریم و دایکی

بەشی پێنجەم:

ژیان و تراژیدیای خەیروڵڵا عەبدولکەریم و دایکی

لەم باسەدا کە تایبەتە بە ژیانی شەهید خەیروڵڵا عەبدولکەریم بە هەموو ئاستەنگ و هەوراز و نشێویەکانی، تراژیدیای ژیانی شەهید و دایکەکەی، بە دوو بیر و بۆچوونی جودا، یەکەمیان؛ لە لایەن خانەوادە و کەسوکاری شەهید و دووەمیان؛ بە زمانی ئەفسەرێکی ئێرانی هاوڕێکا لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە بۆ کوردستانی باشوور و دواتریش بۆ عێراق، هەرچەندە لە گێرانەوەی دووەمدا هەندێ زانیاری نادروست و هەڵە لە کاتی نووسین و گێڕانەوەی لەلایەن (تەفرشیان) تومارکراون، چونکە وەك خۆی ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە تەنیا پشتی بە یادگاریەکانی خۆی بەستووە، بە نموونە لە ڕستەی کۆتایی داستانەکەی دەڵێت:

((بۆ سبەی، دایکی خەیری لەسەر گۆڕی کوڕەکەیدا دەبینەوە، سەری خستووتە سەر گۆڕەکە و مردووە))

دایکی شەهید خەیروڵڵا ڕۆژی دواتر کوچی دوایی نەکردووە، بەڵکو ٢٢ ساڵ پاش لە سێدارەدانی کوڕەکەی کوچی دوایی کردووە.

شەهیدی هەمیشە سەربەرز خەیروڵڵا عەبدولکەریم

١-١ ژیـان و تراژیـدیای خـەیروڵڵا عەبدولکـەریم و دایکـی بـە زمـانی خانەوادەکەیان:(١)

خـەیروڵڵا کـوڕی سـەید عەبدولکـەریم کـوڕی عەبـدوڵڵا ئاغـای کـوڕی سـەلیم ئاغای گورجی زادە. لە سـاڵی (١٩١٢ز) لـە شـاری هـەولێر، لـە گـەڕەکی تۆپخانـە لـە قەڵای هەولێر لە دایکبووە. باوکی لـە دایکبـووی سـاڵی ١٨٤٥ی زایینیـە و لـە ژیـانی وەزیفیی پلەی (مـدیر مـال)ی هـەبووە لـە هـەولێر، لـە زۆربـەی زۆری نـاوچـەکانی کوردستان گـەڕاوە بـۆ بەجێگەیانـدنی ئـەرکی فەرمانبەریـەتی و لـە سـاڵی ١٩٢٥ز کوچی دوایی کردووە.

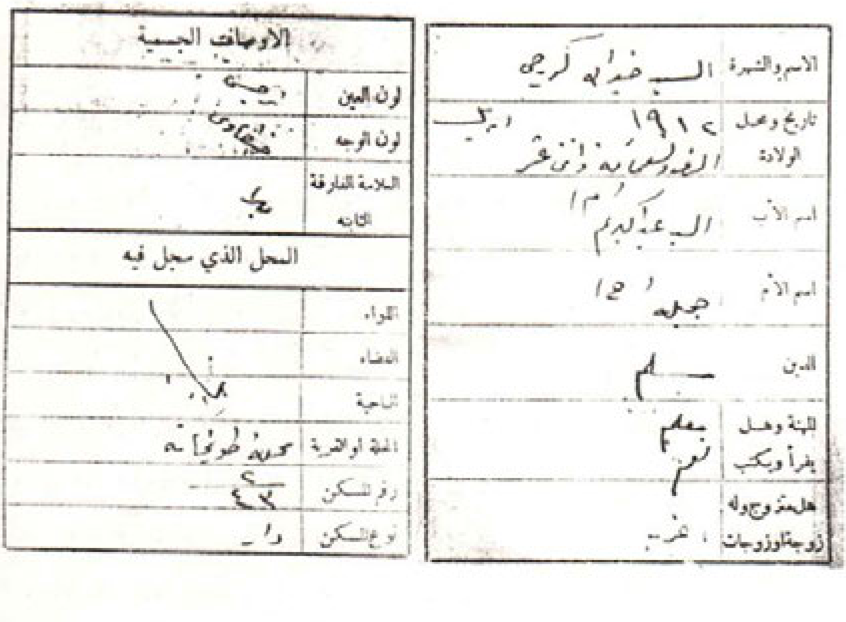

الاسم والشهرة	السيد خير الله كريم
تاريخ ومحل الولادة	١٩١٢ اربيل
اسم الأب	السيد عبد الكريم
اسم الأم	
الدين	مسلم
اللغة وهل يقرأ ويكتب	
هل متزوج وله زوجة او زوجات	

الأوصاف الجسمية	
لون العين	
لون الوجه	
العلامة الفارقة الكائنة	
المحل الذي سجل فيه	
اللواء	
القضاء	
الناحية	
المحلة او القرية	
رقم المسكن	
نوع المسكن	

نەزیرە خانی خوشکەزای شەهید خەیروڵلا دەڵێ: ((باپیرەم عەبدولکەریم خاوەن (٣) سێ ژن بووە، خەیروڵلا و خێرییەی خوشکی لە یەك دایك بووینە. دایکەش ناوی جەمیلە کچی عەبدولحافز بوو لە ڕێکەوتی ١٩٧٠/١/٩ کوچی دوایی کردووە)).

سەرەتای چوونە بەر خوێندنی خەیروڵلا لە حوجرەکانی قەلآت خوێندوویەتی. دواتریش بۆ تەواوکردنی خوێندنەگەی ڕووی لە قوتابخانەی (أربیل الاولی) کردووە. لە ساڵی (١٩٣٠) شەهید خەیروڵلا دەچێتە بەغدا بۆ خوێندنی ماموستایەتی.

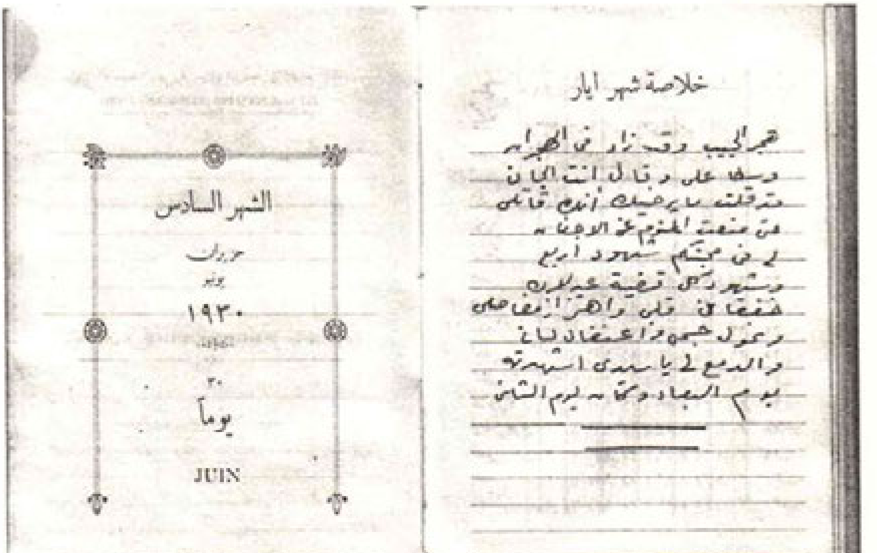
الشهر السادس
حزيران
يونيو
١٩٣٠
٣٠
يوماً
JUIN

خلاصة شهر ايار

له سالآنی سییهکان حکوومهتی ئهوسای عیراق جاڕی ئهوه دهدات که خولێکی سهربازی له بهغدا بۆ مامۆستایان دهکاتهوه، ئهوهیش بهخولێکی تایبهت دادهنرێت لهبهرئهوهی کوڕی مهلیك لهم خولهدا بهشدار دهبێت، دهرچووانیشی پلهی ئهفسهری سهربازییان پێدهدرێت. شههید خهیروڵلاش به مهبهستی بهشدارییکردن لهم خولهدا له ۱۹۳۷/۱/۱ڕووه و بهغدا دهچێت و پاش تهواوکردنی پێداویستییهکانی له خولهکه وهردهگیرێ.

شههید خهیروڵلا و چهند هاوڕێیهکی له خولی سهربازیدا، سالّی ۱۹۳۷

که خولهکهی تهواوکردووه پلهی ئهفسهری دووی پێدراوه. دواتر له ئیدارهو میرهی کهرکووك کاری پێدهسپێردرێ، ئهم جێنشینهشی له کهرکووك دهبێته هۆی دروستبوونی پهیوهندییهکی زۆر بهتین لهنێوان خانهوادهی شههید خهیروڵلا لهگهڵ بنهماڵهی (حامد بهگی جاف). له لایهکی دیکهوه ئهرکی ئهفسهرییهتی و ئهو ڕۆحه بهرزهی کوردایهتی وا له شههید خهیروڵلا دهکات که له گهڵ شههیدی

ئەفسەری هەمیشە زیندوو (عیزت عەبدولعەزیز) پەیوەندییەکی زۆر بەتین و هاوچارەنووس ببەستێ.

شەهید خەیروڵلا

دەستپێکی لە چوارچێوەدانی کاری حزبایەتی شەهید خەیروڵلا لە ساڵی ۱۹۳۹ بووە، بەئەندامیەتی کاری کردووە لە حزبی هیوا، کە پێشترێ ناوی (دارکەر) بووە...

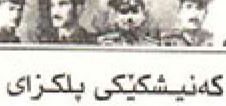

شەهید خەیروڵڵا لە ناو خزمانی نزیکی خۆی کەنیشکێکی پلکزای هەولێری جێنشینی مووسل بۆی دەستنیشان دەکرێ و ڕێورەسمی بە دەستگیرانکردنی بۆ دەکرێ، هەروەك مامۆستا نەزیرە بۆمان دەگێرێتەوە کە نیشانی دەزگیرانەکەی قۆڵبەستێك، بەعەرەبی پێی دەڵێن (زنادی) و ئەڵقەیەکی زێڕ دەبێت. ئەم کەینوبەینە لە ساڵانی چلەکان، یان تەواوتر بڵێین پێش پەیوندیکردنی بە شۆڕش لە کۆماری کوردستان بە شەش حەوت مانگ دەبێت. لە بەر ئالوودەبوونی شەهید خەیروڵڵا بە دۆزێکی پیرۆزترەوە و بە پیرەوەچوونی بانگەوازی ڕزگاری کوردستان، پڕ بەشانازییەوە ڕێگای شۆڕشی میللەتە چەوساوەکەی گرتەبەر و هەموو ڕەهەندە نایاب کارییەکانی گوزەرانی لە ژیانی تایبەتی پشتگوێ خست. لە گەڵ ئەوەش ئەو کچەی کە بە دەزگیرانی گردبوو، تا پاش شەهیدبوونی خەیروڵڵاش، هەر بە کچێتی دانیشت و زیاتر لە پەنجا ساڵ بەڵێن و پەیمانی پیرۆزی ئەڵقەکەی دەستی نەشکاند...

دوای ئەوەی کە بارزانی نەمر لە سلیمانی چوو بۆ ئێران بۆ بەشدارییکردن لە شۆڕش، لە شۆڕشی دووەم خەیروڵڵا خۆی و چەند ئەفسەرێکی پلەدار پەیوەندییان بەشۆڕشەوە کرد. لە چوونی شەهید خەیروڵڵا بۆ کوردستانی ڕۆژهەڵات لە ماڵی میرزا مەناف کە لە شاری شنۆ بووە جێنشین دەبێ، لەبەر مێرخاسی و جوامێری شەهید خەیروڵڵا، میرزا مەناف کچەکەی خوی پێشکەش بە شەهیدکرد، ناوی (صالحە) بوو.

پاش ئەوەی کە کۆماری کوردستان تووشی خیانەتکاری و هەرەسهێنان دێت، لەو سەروبەندەش ڕژێمی ئەوسای عیراق، بە مەبەستی هێنانەدی مەرامی گلاوی خۆی.. لێبووردنێکی گشتی جاڕ دابوو. لە لایەکی دیکە لە سێدارەدانی سەرکردەی کۆمار پێشەوای نەمر قازی محەمەد و حەمە حوسێن خان و سەدری قازی لە

١٩٤٧/٤/٣١ و زۆری خه‌ڵکی سفیل و ماڵ و منداڵ و شکستهێنانی سه‌رفرازانی کۆمار له هه‌ندێك به‌ره‌ی شه‌ڕدا، تاڕاده‌یه‌ك وره‌ی به‌رەنگاربوونه‌وه‌ی تۆپ و ته‌یاره و جبه‌خانه پێشکه‌وتووه‌کانی سه‌رده‌می ئه‌وسایان داده‌به‌زێنێ. له‌و کاته‌دا خه‌یروڵلا دووچاری ئه‌خۆشی گرانه‌تا دێت.. به‌جۆرێك که له‌سه‌ر ئه‌قاله ده‌بێت...

شه‌هید خه‌یروڵلا و سێ ئه‌فسه‌ره هه‌میشه زیندووه‌که (عزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز، مسته‌فا خۆشناو و محه‌مه‌د قودسی) پاش ئه‌وه‌ی بارزانیی ئه‌مر بواری ئه‌وه‌یان پێده‌دا بگه‌ڕێنه‌وه، بڕیاری خۆبه‌ده‌سته‌وه‌دانیان ده‌ده‌ن له‌ناو خاکی کوردستانی عیراق.

خه‌یروڵلا یه‌کراست دێته‌وه هه‌ولێر و دێته‌وه لای دایك و خوشکه‌که‌ی، دوای حه‌سانه‌وه‌ی بۆ چه‌ند ڕۆژێك، به دایکی ده‌ڵێ "دایه ده‌چمه به‌غدایێ، بزانم چاره‌نووسم به چی ده‌گات"... هه‌ر ئه‌و چوونه‌ی بووه بۆ به‌غدا. پاش چه‌ند ڕۆژێکی پڕ له بێ ئۆقره‌یی و دڵه‌ڕاوکێ.. دایکی به دوای سۆراخیدا ده‌چێته به‌غدا. که ده‌گاته به‌غدا له به‌رئه‌وه‌ی عه‌ربیزانێکی باش بووه، گه‌یشته ئه‌و ئه‌نجامه‌ی که خه‌یروڵلا له‌گه‌ڵ سێ ئه‌فسه‌ره‌که‌ی هاوه‌ڵانی له به‌ندیخانه کراینه، فه‌رمانی له‌سێداره‌دانیان بۆ ده‌رچووه.

که گوێی له فه‌رمانی له سێداره‌دان ده‌بێت.. ئارامی و ئۆقره‌ی لێ هه‌ڵده‌گیرێ، ده‌که‌وێته وێزه‌ی ئه‌وه‌ی که هه‌ر ئه‌و ڕۆژه ده‌سه‌ڵاتدارێکی پایه‌به‌رز ببینێ، ئه‌وه خوایه به‌لکو دڵیان ئه‌رم بکات و له بڕیاره‌که‌ی خۆیان په‌شیمان ببنه‌وه.. ئه‌گه‌رچی ئه‌وانه له سه‌ر بڕیاری خودی عه‌بدولئیلاه_ی وه‌سی لێبووردنی گشتییان بۆ ده‌رچووبوو، به‌لام ساڵح جه‌بر پێی له سه‌ر ئه‌وه داگرتبوو که ده‌بێ بڕیاری له سێداره‌دان له سه‌ر ئه‌م چوار ئه‌فسه‌ره به‌ئه‌نجام بگه‌یێنرێ. بۆیه له دوا هه‌وڵه‌کانی دایکی خه‌یروڵلا ئه‌وه بوو که به‌یانییه‌که‌ی ده‌چێته به‌رده‌م ده‌رگای

وه‌زاره‌تی به‌رگری ئه‌وسا، که‌ پێده‌که‌وێته‌وه‌ خودی عه‌بدولئیلاه‌ له‌ وه‌زاره‌ته‌که‌یه‌ و له‌کاتی ده‌رچوونی خۆی داوێته‌ پێش ئۆتۆمۆبیله‌که‌ی و تکای خوای لێ ده‌کات که‌ له‌م بڕیاره‌ی له‌ سێداره‌دانی چوار ئه‌فسه‌ره‌که‌ ببوورن، چونکه‌ ئه‌وان به‌ بڕیاری لێبووردنی خۆدی وه‌سی خۆیان به‌ده‌سته‌وه‌ داوه‌.. به‌لاَم داخه‌که‌م، به‌ دڵ ڕه‌قییه‌کی زۆره‌وه‌ وه‌لاَمی ئه‌وه‌ له‌ خۆدی عه‌بدولئیلاه‌ وه‌رده‌گرێته‌وه‌، که‌ بڕیارێکه‌ و ده‌بێ جێبه‌جێ بکرێت. به‌لاَم وه‌ك به‌زه‌یی پێداهاتنه‌وه‌یه‌ك ڕێگای بۆ دواجار بینینی کوڕه‌که‌ی پێده‌دا. دایکه‌ش بۆ به‌یانییه‌که‌ی که‌ ده‌کاته‌ ١٨ی حوزه‌یرانی ١٩٤٧ ده‌چێته‌ به‌ندیخانه‌ تا بۆ دواجار خه‌یروڵلاَ ببینێ.. له‌ چاوپێکه‌وتنه‌که‌ش دڵی دایکه‌ داڕماوه‌که‌ی ده‌داته‌وه‌ که‌ به‌هیچ شێوه‌یه‌ك خه‌م نه‌خوات، چونکه‌ ئه‌و چاره‌نووسه‌، نه‌مرییه‌کی هه‌میشه‌یی به‌دواوه‌یه‌، کارت لێ نه‌کات. من له‌ سه‌ر ڕێبازێکی پیرۆز له‌ سێداره‌ده‌درێم.. به‌هیچ جۆرێك قبووڵم نییه‌ که‌س بۆم بگرێ. ئه‌وه‌ش به‌گێڕانه‌وه‌ی مامۆستا نه‌زیره‌یه‌ که‌ له‌ خودی داپیره‌که‌ی که‌ ده‌کاته‌ دایکی خه‌یروڵلاَ گوێبیست بووه‌ ، لێره‌دا خه‌یروڵلاَ زۆر به‌وره‌ به‌رزییه‌وه‌ وتوویه‌تی "دایه‌ گیان.. چه‌ند وه‌سیه‌تێکم هه‌یه‌ ده‌بێ جێبه‌جێی بکه‌ی پاشه‌خۆم...

یه‌که‌م/ نابێ بچیته‌ هیچ تازییه‌یه‌ك، نه‌وه‌کا منت به‌بیر بێته‌وه‌و ئازاری خۆت بده‌ی به‌گریان.

دووه‌م/ هه‌وڵی ئه‌وه‌ بده‌ نه‌چیته‌ گه‌رماوی ئافره‌تان، نه‌وه‌کا بووکێکی ڕازاوه‌ له‌ گه‌رماو ببینی، که‌ به‌و ئه‌رکه‌ دایکایه‌تییه‌ت ڕانه‌گه‌یشتی بۆ منی به‌ئه‌نجام بکه‌یَنی و کارت تێ بکات.

سێیه‌م/ نه‌چیته‌ زه‌ماوه‌ند و شایلۆغانی ژن گواستنه‌وه‌، نه‌بادا منت به‌بیر بێته‌وه‌و خه‌مگین بی.

چوارەم/ تەرمەکەم ببەنەوە هەولێرێ و لەسەر گردی (بێش بەرماغ) بمنێژن.

سەرباری ئەوەش، هەر چوار ئەفسەرە ئەستێرە گەشەکانی ڕێگای ڕزگاریخوازی کوردستان باوەڕێکی بێ سنوور و لەبن نەهاتوویان بە بزاڤی شۆڕشگێڕی کوردایەتی هەبووە، بە چەند کاتژمێرێك پێش داسەپینی فەرمانی لە سێدارەدانیان، نامەیەکی ئەسڵمینەوە و بڕەودان، بە واژۆی هەر چواریان ئاراستەی ڕۆڵە پڕ جۆشەکانی دەرەوەی بەندیخانە دەکەن، کە لە ژێر هەر جۆرە فشارێکی داپڵۆسێنەر دژ بە گەلەکەیان سڵ نەکەنەوە و بەرەنگاری ببنەودو هەر بەردەوام بن لە خەبات و تێکۆشان تا سەرکەوتن و بەهیچ جۆرێك دوای جەهالەت نەکەون. وەك دیارە دایکی دوا کەس بووە کە چاوی بە شەهید خەیروڵڵای کوڕی کەوتووە... لەوانەیە هەر ئەو دایکە بووە کە بەهیچ جۆرێك لە قسەی کوڕەکەی دەرنەچووە، بەڵێننامەی هەر چوار شەهیدە سەربەرزەکەی لە بەندیخانە هێنابێتەدەر و گەیاندبێتیە لایەنی پەیوەندار.

هەرچی بووبێت.. داخی گەورە لەوەدایە کە بۆ بەرەبەیانی ڕۆژی پێنجشەممەی ۱۹۴۷/٦/۱۹ هەرچوار ئەفسەرە قارەمانەکەی ڕێگای ڕزگاری کوردستان، دەستی لەرزۆکی غەدر و خیانەتی ڕژێمی بۆگەنیان دەگاتێ و بە سێدارەوە دەکرێن... جێگای ئاماژە پێدانیشە، لەو بەڵگانەی کە بە دەستمان کەوتن ئەوەیە کە ئەو چوار ئەفسەرە قارەمانە پێش ئەوەی لە سێدارە بدرێن، کە شەهید خەیروڵڵا_ش یەکێکیانە لە پلەی ئەفسەری خۆیان لادەدرێن (فصل) دەگرێن پێش ئەوەی بە سێدارەوە بکرێن.

ئەوەی بەلەنگازی و تەزینی بەدوژمنان دابوو، ئەو پەرچەکردارەی شەهید خەیروڵڵا بوو، کە پێش لەسێدارەدانیان..دوو ڕکات نوێژ دەکات و هەروەك عورفی لەسێدارەدانیش ئەو کات، کە داوای دوا وتەو دوا داواکاری لێ دەکەن، دەڵێ (من

لاوێکی کوردم و شانازی دەکەم لەپێناوی سەربەخۆیی کوردستاندا گیان ببەخشم). داواکاریشی ئەوە دەبێ کە تەرمەکەی ڕادەستی دایکی بکەنەوە. پاش لەسێدارەدانیشی، ڕژێمی فێزەوەن داواکارییەکەی شەهید خەیروڵڵا بەجێ ناگەیێنن، تەرمە پیرۆزەکەی بە ئۆتۆمۆبیل و مەئموور ڕەوانەی هەولێر دەکەنەوە. لەو کاتەی دایکی کە دەزانێ تەرمی کوڕەکەی وا بەڕێوەیە بۆ هەولێر، بەهەڵەداوان خۆی دەگەیێنێتە وێستگەی شەمەندەفەر و ڕووە و هەولێر دەبێتەوە. لە بەرئەوەی ڕێگای وشکانی - ئۆتۆمبێل، ئەو سەردەم خێراتر بووە، بۆیە تەرمەکە پێشی دایکەکە دەگاتەوە هەولێر، دەیبەنەوە ماڵەکەی خۆیان کە لە تەیراوە بووە. وەك خوالێخۆشبوو دایکی مامۆستا نەزیرە بۆی گێڕاێتیەوە و گوتوویەتی: ئەو کات، کە تەرمەکەیان هێناوە، من لە ماڵ نەبوویمە.. بۆ سەردانیکردن لە ماڵە جیرانێك بوویمە، کاتیش پاش عەسرانێك بووە. کە گەڕشامەوە بەرەو ماڵ، چاوم بەتەرمێك کەوت کە لەپێش دەرگای ماڵەکەمان دانرابوو. سام گرتمی و هەرچەند بەتەنیاش بووم، بەڵام لەتاوی زوخمی بەسەرهاتەکەمان پڕم دایێ و لای سەری تەرمەکەم هەڵداوە... لە فیژەوهۆڕم دا، دەروجیران بەهاوارمەوە هاتن، لەو بەینەدا کە دەمێك ئاگام لەخۆم بڕابوو. دیاربوو پیاوانی خزم و کەسوکار و جیران تۆپێك قوماشی ئاوریشمی بتەویان بۆ کفنی هێنابوو، بەڕێو ڕەسمی بەئەمانەت شاردنەوەکەشی لە گۆڕستانی (چراغ)ی شاری هەولێر هەستابوون، لەبەرئەوەی دایکە هێشتا بەڕێوە بووە بۆ هەولێر.

لە زەردەپەڕی ڕۆژئاوابووندا لە بەخاکسپاردنی تەواودەبن، لە کاتی گەڕانەویان بۆ ماڵەوە، هاوکات دایکەش لە ڕێیە دوورەکەی بەغدا دەگاتەوە ماڵ. لەپاش هێورکردنەوەی، لە هەڵپەی گریان و هاواری.. بەخزمانی دەڵێ کە کوڕەکەی وەسیەتی کردووە لە گردی (بێش برماغ)ی مولکی باب و باپیرانی بینێژن. پاش

وەرەوردو، گرتنەبەری ڕێی شەرعی.. بەتاریکەشەو، کە نزیکی پاشێوان بووە، مرۆڤگەلێکی نزیکەخۆی... ڕێیان کردووە بۆ دەرهێنانی تەرمەکەی لە گۆڕستانی چراغ و هێناویانە لە سەر وەسیەتەکەی خۆی لە سەر گردی (بێش بەرماغ) ناشتوویانە. هەر لە گەڵ ناشتنی کوڕەکەی دایکە سەر گۆڕی کوڕەکەی بەجێ نەهێشتوە و مەگەر بە تاریکی شەو پاش لە هۆشچوونەوەی خۆی بیانهێنایەتە ژوورەوە، چونکە ماڵە دایکی هەر لە ژوور سەری گۆڕەکە بووە. بۆ ماوەی ٢ ساڵیش ئەو دایکە خۆی نەشووشتوە تا ئەو ڕادەیەی کە لە دەرئەنجامی شین و شەپۆڕی پرچی هەموو ڕووتاوەتەوە. تا شەوێکیان شەهید خەیروڵڵا دێتە خەونی دایکەو پێی دەڵێ.. دایە چەندی تۆ وا لە خۆت دەگەی من لە ناڕەحەتیدا دەبم، ئینجا بۆ بەیانییەکەی دایکە هێوردەبێتەوە و ئەوەندە نابات شۆڕشی گەلاوێژی ساڵی ١٩٥٨ز لە عیراقدا بەسەرۆکایەتی عەبدولکەریم قاسم سەردەکەوێ و نزاو پاڕانەوەی دایکە لە دادی خودایی یەکتا دەبێتەوەو وەسی و داروودەستەو خزمەکانی لەسێدارەدەدرێن...

بە بڕیارێکی کۆماریی ئەم چوار ئەفسەرە لە سەرکار لابردراوە، بەپلەی ئەفسەریی خۆیان بەشەهیدی نەتەوەیی لەقەڵەم دەدرێن و گوتەی (حەقی کەس لەسەر کەس نامێنێ) خۆی دەسەپێنێ و... دایکەش پاش شەهیدکردنی کوڕەکەی بۆ ماوەی ٢٢ ساڵ دەژیێ و بەکڵۆڵی سەری دەنێتەوەو ماڵئاوایی دەکات.

شەهیدی هەمیشە لە یاد خەیروڵڵا عەبدولکەریم

٢-١ ژیان و تراژیدیای خەیروڵڵا عەبدولکەریم و دایکی بە زمانی ئەبولحەسەن تەفرشیان:

سەرەتا بەرلەوەی بچینە سەر باسەکە، بابزانین ئەبولحەسەن تەفرشیان کێیە:

پاش ڕووخانی هەردوو کۆماری مەهاباد و ئازەربایجان چەند ئەفسەرێکی خۆراسان، ئەوانەی بە کۆماری ئازەربایجانەوە پەیوەست بوون و بەشداربوون لە بەرگریکردنی ئەو کۆمارە و شەڕکردن دژی سوپای دەوڵەتی ئێران، کەوتنە بەردەم هێرش و پەلاماری سوپای ئێرانەوە و ئەمانەش بڕیاری خۆیان لە سەر ئەوە دەدەن کە چارەنووسیان بە چارەنووسی بارزانیەکانەوە گرێبدەن و لە گەڵ ئەوان ڕووبەڕووی سوپای ئێران ببنەوە و بەرەو کوردستانی باشوور و عێراق پاشەکشە

بکەن، ئەفسەرەکان بریتی بوون لە عەلی ئەسغەری ئیحسانی و نەجەف قولی پەسیان و مورتەزا زەربەخت و ئەبولحەسەن تەفرشیان... هتد ئەمانە هەریەکە و بە جۆرێ بیرەوەری خۆیان لەم پاشەکشێیەدا لە گەڵ بارزانیەکان نووسیووە، ئەمەی ئێمە لەم باسەدا سوودمان لێ بینیووە باسێکە لە کتێبی ڕاپەڕینی ئەفسەرانی خۆراسان، ئەو بەشەی تایبەت بە بارزانیەکان بەم ناوە و یاخۆد بارزانی خۆی بەدەست کەسەوە نادات...

بە زمانی ئەبولحەسەن تەفرشیان خۆی:[٢]

((... گەلاوێژی ساڵی ١٣٢٠ لە کۆنگەری شەڕی دووەمی دنیادا، بووم بە ئەفسەر، دەستبەجێ لە لایەن سۆڤیەتەکانەوە بە دیل گیرام. چەند مانگێکم لە گرتووخانەی ئاشقاوە(عشق اباد)دا بردە سەر، لە ڕاپەڕینی ئەفسەرانی خۆراساندا پشکداریم کرد، بووم بە ئەفسەری سوپای گەلێری ئازربایجان، لە شەڕ و شۆڕشی بارزانیەکان لە دژی سوپای ئێراندا بەشداریم کرد و دوواجار لە ئاخەلێوەی ١٣٢٦ دا پەنام بردە بەر عێراق و لە ئاخەلێوەی ١٣٢٩ دا منیان بۆ ئێران گێڕایەوە و هەر لەو مێژووەوە لە گرتووخانەی جۆراوجۆردا گیرام. پاشی کودێتای ٢٨ی خەرمانان بۆ دوورگەی خارك دوور خرامەوە، هەتا پاش شازدە ساڵ و چەند مانگێك مانەوە، لە گرتووخانەدا، لە ئاخەلێوەی ١٣٤٢دا بەربووم.

لەم باسەدا تەنێ لە ڕوودا و دیتەنی و بیستەنییەکانی کەناڵێکی باریکەڵە دەدوێم کە خۆم پێیایدا ڕابردووم.

ئەمجارەش دووپاتی دەکەمەوە کەمن ماسییەکی بچکۆڵە بووم و لەو لاوە خزامە سەر تاتە بەردەکانی ئەم کەناڵە زۆر سەیرە زیندوو مامەوە. بەم پێیە ئەمدەتوانی زانیارییەکی تێروتەسەلم لە بارەی بە سەرهات و ڕووداوەگەلی مێژوویی ئەو سەردەمەوە هەبێ بێ ئەوەی بگەڕێمەوە سەر ئەرشیف و دەستهاوێژ

و سەرچاوەکانی ئەو سەردەمە، تەنێ بە یاریدەی بیری خۆم هەوڵمداوە چیم بینیبێ و بیستبێ یان ئەوەتا ڕۆڵم تیادا گێرابێ بۆ کچەکەمی بگێڕمەوە، پاش بیست و پێنج ساڵ دووری، کچەکەمم لە ساڵی ١٣٥٠ لە بەرلینی ڕۆژهەڵاتدا بینییەوە...))

ئەبو لحەسەن تەفرشیان دەڵێت[٣]: ((زستانی ساڵی ١٣٢٤ لە شنۆ دۆستایەتیم لە گەڵ لاوێ بە ناوی خیروڵلا-دا پەیداکرد، لە بەر ئەوە هەمووان بو ناوی (خەیری) یەوە بانگیان دەکرد بۆیە منیش هەر بەو ناوەوە یادی دەکەمەوە. ئەو یەکێك بوو لە ئەفسەرانی کورد لە سوپای عێراق و چووبووە پاڵ بارزانییەکان، لە تەك ئەواندا هاتبوو بوو ئێران و لە سوپای حکوومەتی گەلێری کوردستان بە ڕێبەرایەتی قازی محەمەد پلەی (نەقیب)ی هەبوو. لە مەهاباد کچێکی یەکجار جوانی مارە کرد. پاش هەڵمەتی سوپای ئێران، لە هاوەڵەتیی بارزانییەکاندا کەوتە کشانەوە.

بەڕوالەت خۆی لە سەرووی چل ساڵی دەدا بەڵام ڕەوت و بزاوتی بە تایبەتیش کاتێ سواری ئەسپ دەبوو، مرۆڤی بۆ خۆی بە کێش دەکرد بە جۆرێ کوڕێکی گەنجە و تەمەنی ناگاتە بیست و پێنج و بیست و شەش ساڵان. هەتا بڵێی گورجو گۆڵ، نازا و بزێو بوو. یەکجار بەورە بوو، لە هەرهەواڵێکی هەرچەندە زۆر نالەباریش بووایە. دەیتوانی ئەنجامی گەشبینانە بخوێنێتەوە. یەکێك لە پیاوانی خێڵ کۆنە ڕادیۆیەکی بە پێل ئیشکەری هەبوو، هەندێ لەو شەوانەی هەڵمان نەبوو خۆمان گوێ لە هەواڵی ڕادیۆ بگرین، بۆ بەیانی خەیری هەواڵ و شرۆڤەی تێروتەسەلی بۆمان دەهێنا لە بەر ئەوەی ئەو یەکێك بوو لە گوێگرانی هەموو شەوانی ڕادیوو بۆ نموونە؛ ئەگەر ڕادیۆیی مۆسکۆ لە گوتارێکی ڕاگەیاندندا بیگوتایە. (دەمی هەرزەوێژان تێك دەشکێنین) ئەوا ئەو وای شرۆڤەدەکرد هەر

سبەی سوپای سوور لە باکووری ئێرانەوە شۆڕ دەبێتەوە، سوپای داگیرکەر و زۆرکاری ئێران تێك و پێك دەشکێنێ و کۆماری میللی کوردستان دەڕژێنێتەوە.

ئەو کارداری دابین کردنی پێ بژێوی بارزانییەکان بوو هەر جارەی لە گەشتی پەیاکردنی پێ بژێو دەگەڕایەوە کۆمەڵێك دەنگوباسی تایبەت بە خۆی دەهێنایەوە. فلانە خێڵ قورئانی سوێند خواردووە لە کاتی شەڕدا لایەنی بارزانییەکان بگرێت فیسارە خێڵ خۆی لە میری ئێران تەکاندووتەوە و بەڵێنی داوە هیچ جارێك ئالیکاری بە سۆپای ئێران نەدات. یا بۆ نموونە؛ سەرۆکی ئەو خێلەکەی تر لە سەردەمی ڕەزا شادا کوژراوە، بۆیە ئەستەمە ئالیکاری بدات بو سۆپای ئێران ئیتر لەم جۆرە هەواڵ و شرۆڤانە...

بەکورتی، لە تێکرای هەواڵ و شروڤەگەلی ئەودا ئەوە دەبینرا تەواوی گەلی کوردستان هەمووی لە دوای بارزانییەکانەوە وەستاون ئەگەر سۆپای ئێران دەست بە شەڕ بکات ئەوە زۆ بەزۆ لەبەر یەك هەڵدەوەشێت ئەو نەك تەنێ بۆ خۆی لاوێکی بەردەوام دڵگەش بوو بگرە هیوا و دڵگەشی بەم لاو بەو لاشدا بڵاودەکردەوە.

لە شنۆ، کەسانێك هەن پەیوەندی خۆشەویستی ئەو یان لە گەل خێزانەکەی دابینیوە. من بۆخۆم ڕۆژێکیان بینیم برا بچووکی ژنەکەی لەگەڵ خۆی دەهێنا بۆ گەرماو وەك منداڵی خۆی بەو پەری خۆشەویستی دەیشوشت و وشکی دەکردەوە ئەو بە چاکی پێشانی دەدا نەك تەنێ پیاوێکی شەڕوان و کاردارە بگرە بەتەواوی واتاوە پیاوی ماڵەوەشە. سۆپای ئیران هەڵمەتی هێنا و بارزانییەکان پاش چەندین ڕۆژ لە شەڕ و هەڵاتن بەرەو سنووری عێراق کەوتنە کشانەوە لە کاتی کشانەوەدا دایك و ژن برای خەیری لە شنۆ مانەوە بەڵام ژنەجوانەکەی لە گەڵی کەوت.

به سه‌رهاتی ئێمه له سنووری عێراقه‌وه ده‌ست پێده‌کات له‌وێ کاتێک سه‌ردانی چادره‌کان و پرسینی هه‌واڵی ئه‌و ماڵانه‌ی ده‌مانناسین، نه‌قیب خه‌یری‌مان بینی له ناونوێن که‌وتووه ده‌ناڵێنێ، تایێکی گه‌رمی لێ هاتبوو ناو به ناوێ وڕێنه‌ی ده‌کرد کورد به نه‌ریت (له‌یه‌ك دوو له ده پله‌ی) تادا ناڵه‌یان ده‌گاته ئاسمان چ جا ئه‌وه‌ی بگاته نزیکی سێ پله.

که ئێمه‌ی بینی سه‌ری ڕه‌زامه‌ندی ڕاله‌قاند ئێمه چه‌ند ئه‌فسه‌رێك بووین له کشانه‌ی بارزانیه‌کاندا هاوڕێگه‌بووین، خه‌یری داوای لێکردین له ته‌نیشتی دابنیشین پاشان به زمانی تورکی به‌ده‌م ئاه و ناڵه‌وه گۆتی:

- من ده‌وێ تکاتان لێ بکه‌م بڕوا به ژنه‌که‌م بێنن بگه‌ڕێته‌وه بۆ مهاباد، من نه‌خۆشم و ناچارم خۆم به‌ده‌ستی عێراقه‌وه بده‌م له به‌ر ئه‌وه‌یش له سوپای عێراق فه‌رمانی له سێداره‌دانم به‌دواوه هه‌یه، ئیتر نازنم چ چاره‌نووسێك بووم له پارێزدایه. هه‌بوونی ژنه‌که‌م ده‌ست و پێم ده‌به‌ستێت وره‌م دێنێته‌خوار وێڕای ئه‌مه‌ش جاحێل و جوانه...

ئێمه ده‌مان بینی ژنه‌که‌ی وه‌ك په‌پووله به ده‌وریدا ده‌سووڕایه‌وه و ده‌یلاوانده‌وه.

- خه‌م مه‌خۆ، زوو چاك ده‌بیه‌وه...

ئه‌و ده‌مه‌ی خه‌یری بابه‌تی گه‌ڕانه‌وه‌ی ئه‌وی بۆ مه‌هاباد له گه‌ڵ ئێمه‌دا کرده‌وه گوتی:

- خۆت ماندوومه‌که خۆت پێشتر هه‌موو ئه‌و قسانه‌ت پێ گوتم، قسه‌ی ئه‌مانه‌ش له قسه‌ی خۆت زیاتر کارم تێناکه‌ن، من له‌م حاڵ و باڵه‌دا به‌هیچ جۆر ده‌ستت لێ هه‌ڵناگرم، هه‌لومه‌رج هه‌رچون بێ من خێزانی تۆم، بۆ هه‌رکوێ بچی له‌گه‌ڵتا دێم و له هه‌رچییه‌کی به‌سه‌رت دێ هاوبه‌ش ده‌بم، هه‌تا به ژیان بمێنی له پاڵ تۆدا ده‌بم ئه‌گه‌ر مردیشی...

لێره ڕووی خۆی به‌لایه‌که‌ی تردا وه‌رگێڕا.

ئێمه له‌به‌ر ئه‌وه‌ی ده‌مانزانی قسه‌کانمان کارێکی ئه‌وتۆی تێناکه‌ن پێمان گوت:

له به‌ر ئه‌وه‌ی تۆ ژنێکی جاحێل و جوانی، به تایبه‌تیش له به‌ر ئه‌وه‌ی ژنی پیاوێکی حوکمدراوی، له عێراق مه‌ترسیت له‌سه‌ر هه‌یه. له‌وانه ببی به مایه‌ی ڕێزنه‌گیری و ته‌نانه‌ت ده‌ستدرێژیش، له‌م باره‌یه‌شدا ئازار و ئێشی پیاوه‌که‌ت پتر ده‌بێ ئه‌گه‌ر ئه‌وت خۆش ده‌وێ بگه‌ڕێوه بۆ مهاباد، ئه‌مه‌یش له دووحاڵ به‌ده‌ر نییه یان ئه‌وه‌تا پیاوه‌که‌ت ده‌رباز ده‌بێ و ده‌گه‌ڕێته‌وه لات یان ئه‌وه‌تا له سێداره ده‌درێ... ئیتر ئه‌و کاته‌ش هیچ جیاوازیه‌کی نییه تو له مه‌هاباد بی یان له به‌غدا...

نه‌ده‌زانرا قسه‌کانی ئێمه کاری لێده‌که‌ن یان نا، به‌ڵام هه‌رچۆن بێ کاتێ جارێکی تر خه‌یری-مان له‌ناو خاکی عێراقدا بینییه‌وه ژنه‌که‌ی له‌گه‌ڵدا نه‌بوو ئێمه‌ش بوو ئه‌وه‌ی برینی نه‌کولێنینه‌وه پرسیارمان لێ نه‌کرد، وا پێده‌چوو ژنه‌که‌ی له سنووره‌وه گه‌ڕابێته‌وه بۆ مهاباد.

ئێمه له دوو سێ قۆناغی ناو زه‌وی عێراق، له ناوچه‌یه‌ك به‌ناوی بابپشتیان که بنکه‌یه‌کی پۆلیسی عێراقی بوو، جارێکی تر خه‌یری-مان بینیه‌وه هێشتا نه‌خۆشییه‌که‌ی گران بوو، به‌ڵام به بۆنه‌ی ئه‌وه‌ی ئه‌فسه‌رانی عێراقی پێشتر ده‌یانناسی له ڕووی داووده‌رمانه‌وه چاویان لێ بوو، بۆ سبه‌ینی گه‌یشتینه شوێنێك به ناوی دیانا وڵاغیان بۆی گرت و به سواری به‌ڕێیان کرد ئێمه هه‌موومان به پێیان بووین.

به‌سه‌ر هات له دیانه‌وه که یه‌که‌مین خالگه‌ی سنووره ئۆتۆمبێلی بگاتێ ده‌ستی پێکرد، له‌وێ ئێمه‌یان سواری ئۆتۆمبێلی لوری کرد، ئێمه گیراویان له دوو لۆری سوارکرد و دوو لۆری زرێداریش پاسه‌وانییان لێده‌کردین. دوو سێ کیلومه‌تر له

دیانە دوور نەکەوتبووینەوە لە بەری چەپی ڕێگەدا ژنێکم بینی بەهەڵەداوان ڕووە و ڕێگە دەهات بە دەنگێکی بڵند شتێکی دەگوتەوە کاتێ نزیك کەوتەوە گوێم لێبوو دەیگوت:

- کوڕم خەیری! کوڕم خەیری!

بەهەڵەداوان و پرچی گراوەوە ڕای دەکرد، ئەو کۆنەی لە پشتێنی بەستبوو، لە سەرەوەرا شۆڕ ببووە و دەگەیشتە سەر زەوی، لە دوایەوە دەکشا و تۆزی بڵندی دەکردەوە. سەری گراوەبوو و مووە مشکی ڕەنگییەکانی وەك پەڕی جووچکە تیژ ڕاوەستابوون، بەژن و باڵایەکی درەوشاوە و هێشکدار و لەبەر ڕۆژ سوتاوی هەبوو، لە تەواوی ڕواڵەتیدا تەنێ دووچاوی سوور دەبینرا بریسکیان دەدا. بێ ئەوەی خەیری ببینێ ڕووە و ئێمە و پۆلیسەکان و ئۆتۆمبێل تەنیا هاواری دەکرد:

-کوڕم خەیری!کوڕم خەیری!

پاش ئەوەی خۆی هاویشتە سەر بودی ئۆتۆمبێلەکە، خەیری سەری خۆی شاردەوەو بە چرپە پێی گوتین:

- دایکی منە، پێی بڵێن من لێرەنیم.

بەلام نە ئێمە لە زمانی ئەو دەگەیشتین و نە پۆلیس مۆڵەتیان دەدا قسەی لە گەڵدا بکەین، ئۆتۆمبێل وەستا و دوو عەریف دابەزین، ئەویان لە ئۆتۆمبێلەکەی دوورخستەوە و لە لێوارە ڕێگەیان دانا، بەلام هەر لە گەڵ بەڕێ کەوتنەوەی ئۆتۆمبێل، ئەو لەیەك ترووکەی چاودا خۆی هاویشتە سەر لۆزی ئۆتۆمبێلەکە. ئەم ڕووداوە دوو سێ جار دووبارەبووە، هەتا دوواجار پۆلیسەکان لە پیلی ئەوین و چەندین مەتریان بەسەر زەویدا ڕاکێشا و هەڵیاندایە ناو جۆگەیەکی تەنیشتی ڕێگەوە. ئەم جارە هەتا پێراگەیشت هەستێتەوە ئۆتۆمبێلەکان بە دوورکەوتبوون.

گەس نەیدەزانی ئەم ژنە لە کوێ زانیووە کوڕەکەی لەم ئۆتۆمبێلەدایە. بەڵام هەرچی بێ لە قۆناغی پاشتر ئەومان بینیەوە. لە قۆناغی پاشتر ئێمەیان برد بۆ چادری پاسەوانیی فەوجێکی سوپا. ئەو فەوجە لە پەرگەی گوندێکدا هێوری بوو. ئێمە هەر لە ئۆتۆمبێل دابەزین دایکی خەیری-مان بینی لە تەنیشت چادری پاسەوانیدا لەسەر چۆکان دانیشتبوو. دەم و دەست بە چ شێوەیەک بەر لە ئێمە خۆی گەیاندبووە ئەو شوێنە، کەس نەیدەزانی! مرۆڤ دەیتوانێ هەست بکات ئەو تەنیا بە بوون و هەستی دایکانە بەرامەی کوڕەکەی لە هەر کوێ بێت خۆی دەگەیەنێتە ئەو شوێنە.

ئەو شەوە ئێمەیان بردە قەڵایەک گوایە بنکەی پۆلیس بوو. بەو پێناوییەی ئێمە کردمان و ئەو پارەیەی دامان، مۆڵەتیان دا دایکی خەیری بۆ چەند ساتێک کوڕەکەی ببینێ. لەو دیمانە کورتەدا، بێ ئەوەی یەک وشە چییە بپەیڤێ، تەنها سەرەنجی کوڕەکەی دەدا، دەتگوت هەموو گیانی بووەتە سەرنج و هەر بەو سەرنجە هەموو خۆشەویستی و لاواندنەوەی دایکانەی خۆی بەسەر کوڕەکەی دا بڵاودەکاتەوە. وەک ئەوەی بەم بێ دەنگییە هەموو قسەیەک دەرببڕێ. تەنها قسەیەکی دەیکرد ئەوە بوو:

- کوڕم خەیری!...

بێگومان خەیری قسەی دەکرد و شتێگەلی پێ دەگوت. هەبێ نەبێ دڵی دەدایەوە و داوای لێدەکرد بگەڕێتەوە ماڵ، بەڵام ئەو لە هەموو ئەو ماوەیەدا لەوانەیە پێنج شەش وردکە بێ ترووکەی چاو تەنها سەرنجی لە کوڕەکەی دابێ.

بۆ سبەی، لە گەڵ گەردی بەیانی ئێمەیان بەرەو کەرکوک برد. هەتا دەمێ ڕۆژئاوا لە کەرکوک بووین. بەرەبەری ڕۆژئاوا ئێمەیان بۆ ویستگەی هێلی ئاسنین برد،

له فارگۆنێكی تایبهتیان سواركردین. لهوێ حاڵی خهیری خراپتربوو. بهردهوام دهیناڵاند و دهیگوت:

- انزل الطبیب فی سبیل الله... ((واته له ڕێگهی خوادا دكتور بێنن)).

فارگۆنهكهی ئێمه بهجیا و دهرگه گیراو بوو، پێوهندی به فارگۆنهكانی ترهوه نهبوو.

دهستی ئێمهیان، ههردوو كهس دووكهس، كهلهپچه كردبوو. خهیری-ش ههرچهنده پهكی كهوتبوو، بهڵام دهستی به كورسی فارگۆنهكهوه بهسترابوو. دوای سهعاتێك له به ڕێ كهوتنی شهمهندهفهر، دهنگهدهنگێك له پشتی دهرگهوه هاته گوێ، دهتگوت پشیلهیهك پهنجهی به دهرگهدا دهكێشی و نووزه نووز دهكات، ئهم دهنگه سهرنجی پاسهوانی بهكێش كرد.

سهرهك پاسهوانی ئێمه مفهوهز-ێكی یهكجار بهفیز و له خۆبایی بوو. ههڵسوكهوت و ڕهفتاری لهو كهنجانه دهچوو كه ڕابردووێكی له باریان نهبێ. عهریفهكهش، ههر بهم جۆره له بارهی ئهو دهدوا. لهم ئهركهیدا زۆر بهخۆیهوه دهنازی و دهیویست له ههر ههلێكی بۆی ههڵدهكهوێ هێزی خۆی پێشان بدات. فهرمانی بهعهریفهكهدا بزانێ ئهو دهنگه چییه.

كاتێ دهرگهی ناوهندی فارگۆن كرایهوه بینیمان دایكی خهیری وا لهپشت دهرگه وهستاوه. ئێمه بههۆی عهریفهكهوه كه توركی دهزانی، داوامان له مفهوهزكه كرد مۆڵهت بدات ئهم دایكه له تهنیش كوڕهكهی دابنیشێ، بهڵام ئهو به تیژی بهرتهكی دایهوه و فهرمانی دا ژنهكه لهپشت دهرگه بهدوور بخهنهوه و دهرگهش دابخهن. بێگومان خهیری-ش حهزی نهدهكرد دایكی لهم حاڵی نهخۆشی و دهست بهستراوهییهدا ببینێ. ههرچوون بێ دهرگه داخراوه، جارێكی تر دهنگی ناهۆ ناڵینی دایكی خهیری و دهنگی لهپه كوتهی به دهرگهدا بڵند بووه و ئهم جاره

هەتا بەیان درێژەی کێشا. بێگومان دوو سێ جار، پۆلیسەکان بە توندوتیژی ئەویان لەپشت دەرگە بەدوور دەخست بەڵام ئەو لە هەمبەر هەموو ئەو تیژییانەدا نە قسەیەکی دەکرد و نە بەرگرییەك، تەنیا سینگی دەکوتا و دەیگوت:

-کوڕم خەیری!...

نە تکا و پاڕانەوەیەك، نەتووڕەیی و دەمارگرژییەك و نەهیچ بەرتەکێك...

بە درێژاییی شەو، خەیری لەم بەری دەرگەوە، بەدەستی بەستراوە بە کورسییەوە، دەیناڵاند:

- انزل الطبیب فی سبل اللە...

دایکیشی لەودیو دەرگەوە ناو بەناوێ دەیگوت:

- کوڕم خەیری!... بۆ سبەینێ ئێمەیان برد بۆ بەغدا -مەرگەز سەرا- و پاش بەخێرهاتنێکی سەرەتایی ئێمەیان فڕێ دایە ژوورێکی پیس و پۆخل. ئەمجارەش دایکی خەیری لە پێش دەرگەی گرتووخانەدا وەستابوو. وەك پێشان سەرنجی لە کوڕەکەی دەدا و لەژێر لێوەوە بە چرپە دەیگوت:

- کوڕم خەیری!...

پاش نیو سەعات پۆلیسێك پرێسکەیەکی بۆ خەیری هێنا. دایکی ناردبووی؛ برێك نانی هیشك و حەوت هەشت دەنکە خورما!

پاش سێ ڕۆژ، سەرەودەری ئێمە ڕۆناك بوودوە و لە-مەرگەوز سەرا- وە بردیانین بۆ گرتووخانەی ئەبووغریب. ئەمجارە خەیری-مان لەگەڵدا نەبوو، ئەویان حەواڵەی سوپا کردبوو. ئیتر بەو شێوەیە ڕێگەی ئێمە و ئەو لەیەکتر جیا بوودوە، چیتر هەواڵی ئەومان پێ نەگەیشت، تەنیا لەڕێگەی ڕۆژنامەکانەوە زانیمان کە سپاردوویانە بەدادگەیەکی سوپایی.

پاش پێنج شەش مانگ، کاتێ علی ئەسغەری کە یەکێك بوو لە هاوەڵانی ئێمە، گەیشتەوە لامان، لە چارەنووسی ئەو و دایکی ئاگەداری کردینەوە. علی ئەسغەری لە کاتی شەڕ بریندار بوو، بە ناچاری بەر لە خۆمان ئەومان بەدەست سنوورروانی عێراقەوە دابوو، پاش چاببوونەوەشی، دەستەبەجێ بە گرتووخانەی گشتی سپاردرابوو. ئەو بۆ ئێمەی گێڕایەوە:

- خەیری لە هەموو شوێنێك بەهۆی دایکیەوە ناوبانگی دەرکردبوو. ئەو لە هەموو شوێن بەدوای کوڕەکەیەوە بوو. ئەو دەمەی خەیروڵڵا لە مولگەی سوپا گیرابوو، دایکی ببوو بە جێنیشتەی بەردەوامی مولگەکە. کاتی دەیان بردە دادگە بەدوایدا ملی ڕێگەی دەگرت و لە گەلیشیدا دەگەڕایەوە. سەر لە بەر ئەفسەران و دادوەرانی دادگە دەیانسی، دڵیان دەدایەوە دڵنیایان دەکرد کوڕەکەی بەم زوانە بەردەبێ. ئەو تەنیا ئەوەی بە ئەفسەران دەگوت کوڕەکەی بدەنەوە بوو ئەوەی بیباتەوە ماڵ.

دوواجار، خەیروڵڵا فەرمانی لە داردانی بوو دەرچوو، ڕۆژنامەکانیش نوسییان لە گرتوخانەی ناوەندی لە بەغدا بەدارەوە هەڵواسرا، بەڵام دایکی هێشتا هەر داوای دەکردەوە.

بەرەبەیانی ڕۆژی بەدارەوەکردن، خەیروڵڵا دوو رکات نوێژدەکات و ئامادەی لە داردان دەبێ، لەبەر پێی داردا دەڵێ:

- من لاوێکی کوردم و شانازی دەکەم لە پێناوی سەربەخۆیی کوردستاندا دەمرم...

لە دووا ساتیشدا ڕادەسپێرێ تەرمەکەی بدەنەوە بە دایکی..

هەر ئەو ڕۆژە بە دایکی خەیروڵڵا دەڵێن کوڕەکەت لە دارەوە دراوە، بەڵام ئەو هێشتا دەڵێ:

- کوڕەکەم بدەنەوە، دەیبەمەوە بۆ ماڵ...

کوڕەکەی پێ دەدەنەوە بەڵام بەبێ گیان.

چەند کەسێکی کورد هاوکاری دەکەن و پیکابیک دەگرن و ئەم شەهیدە کوردە دەبەنەوە بۆ هەولێر. دەڵێن دایکی خەیری لە ئۆتۆمبێلەکەدا لە پشت سەری کوڕەکەی دادەنیشێ سەری لەسەر تەرمەکە دادەنێ و بێ ئەوەی شێوەن و گریان بکات دڵی دەداتەوە.

- کوڕم خەیری سەغلەت مەبە، هەر بگەینەوە ماڵێ چاك دەبیەوە...

عەلی ئەسغەری لە گرتووە کوردەکانی بەغدای بیستبوو کەوا لە هەولێر خزم و کەسانی خەیری کۆدەبنەوە، تەرمەکەی پاش بەڕێ کردنێکی بە کۆمەڵ لە گۆڕستانی شار دەیشێرنەوە و دەچنەوە، بەڵام دایکی خەیری لەناو کۆمەڵ نابینرێ.

بۆ سبەی، دایکی خەیری لە سەر گۆڕی کوڕەکەیدا دەبینەوە، سەری خستووتە سەر گۆڕەکە و مردووە.[٤]

سەرچاوە و پەراوێزەکانی بەشی پێنجەم

١- چاوپێکەوتن لە گەڵ ماموستا نەزیرە محەمەد، سوودم لە ڕاپۆرتی ئامادەکراو لە لایەن نەزیرە محەمەد خۆشکەزای شەهید خەیروڵڵا عەبدولکەریم و هاوسەرەکەی نووسەر و ڕۆژنامەنووس لتفی فەتاح و لە ئامادەکردنی عەبدولوەهاب شیخانی، وەرگرتووە. گەڕەکی تەیراوە، هەولێر، ٢٠١١

٢- ئەبولحەسەن تەفرشیان، بارزانی خۆی بە دەستی کەسەوە نادات، بیرەوەری، لە دووتۆی کتێبی بارزانی لە ماهابادەوە بۆ ئاراس، وەرگێرانی شەوکەت شێخ یەزدین، لە بڵاوکراوەی دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، چاپی یەکەم، هەولێر ٢٠١١، ل٢٢٥

٣- هـ، س، پ، ل٣١٩

٤- لەچەند شوێنێکی گێڕانەوەی ئەبولحەسەن تەفرشیان، چەند هەڵەیەک بەدیدەکرا، بۆنموونە (ژن برای خەیری، لە پشت سەری کورەکەیدا، لە سەر گۆڕەکەی مرد...هتد) بەڵام بە پێویستمان نەزانی هەموویان ڕوونبکەینەوە، بێگۆمان کاتێک نێوەی بەڕێز تراژیدیای خەیروڵڵا عەبدولکەریم و دایکی بە زمانی خانەوادەکەیان لە پێشووتر خوێندەوە، درک بە کەم و کورتی و هەڵەکانی ئەبو حەسەن تەفرشیان دەکەن و سەرنج و ڕاستیەکانمان بۆ نێوە بەجێهێشتووە.

بەشی شەشەم:

نامەیەك لە شەهیدانی ڕێگای نیشتمانەوە

بهشی شهشهم:

نامهیهك له شههیدانی ڕێگای نیشتمانهوه(1)

ئهمهی خوارهوه ئهو نامه و وسیهتنامهیه كه ١٤ سهعات پێش خنكاندنیان به دهستنووسی محهمهد مهحمود قودسی نووسیویانه و داویانه به میللهتی كورد: دهقی وێنهی نامهی وهسیهتنامهی چوار ئهفسهره شههیدهكه.

بهغدا

١٨/حوزهیران/١٩٤٧

له: شوههدای ڕێگای نیشتمانهوه

عیزهت عهبدولعزیز و مستهفا خۆشناو و خهیروڵلا عهبدولكهریم و محهمهد مهحمود - دوه

بۆ:

برایانی میللهتی كوردی خۆشهویست

له دوای تهبلیغی حوكمی ئیعدام به یهك سهعات نووسراوه

برایان:

له ژیانی ژێر دهستی و ئیستعماردا له نووسینی ئهم نامهیهوه تهنیا ١٤ سهعاتمان ماوه به پهتی ئیستعمار دهگهینه دنیای ئازادی و گیانمان دهگاته گیانی پاكی شوههدای ڕێگای نیشتمان.

برایان:

خۆمان زۆر به بهختیار دهزانین كه بهرامبهر واجبی میللی هیچ دوا نهكهوتین تهنیا نهسیحهتی ئێمه ئهوهیه كه لاوان و نیشتمانپهروهرانی كورد نیگرانی زات

بکەنە نیشانە و یەکیەتی بکەنەپەیرەوی خۆیان بۆ شکاندنی تەوقی ئیستعمار و ڕزگارکردنی هەموو میللەتێکی مەزلووم بێ جیاوازی.

برایان:

دوژمنی جەهالەت بن بە هەموو تواناتان شەڕی جەهالەت بکەن وە دوای جەهالەت مەکەون. ئێمە نیشانەی تێکوشینی میللی میللەتی کوردینّ لە ساڵی ۱۹٤۷ دا. برایانی ئێمە کە ماون بۆ ڕێگای شەرەف تێدەکوشن و پشت بە خودای گەورە میللەت ڕزگار دەبێ.

برایان:

هاتنمانە بەر سێدارە لە بێ دەسەڵاتیەوە و سێ و دوو کردنەوە نەبوو بۆ تێکۆشین، بەڵکو هەر وەکو سەربازێکی ئازاد تا ئاخرین توانا هەوڵمان داو و گەیشتینە ئەم نەتیجەیە. ئیدی بۆ یەکیەتی وە بۆ ئازادی. بژی کورد و کوردستان.

واژووی

خیرالله عبدالکەریم   مستەفا خۆشناو   عیزەت عبدالعزیز   محمد محمود

٣ حبند

١٨ / حزیران / ٩٤٧ :

لە شەهیدانی ڕێگای نیشتمانەوە

عزت عبدالعزیز و مصطفی خوشناو و خیرالله عبدالکریم و محمد محمود ەوە ،

بۆ برایانی مللەتی کوردی خۆشەویست

لە دوای تبلیغی حکمی اعدام لە بەیانی سبەینێ . نووسراوە

برایان

لە برایانی خۆمان و نیشتمانیدا لە دوایینی ئەم نامەیەوە نەوعی ١٩ سەعاتان
... ڕێگای ئازادی ژیانمان دەکەینە قوربانی پاک
مادام بە پێی ئیسلام ...
شەهیدی ڕێگای نیشتمان .

برایان

... بۆ ... ڕاستی ملی هیچ دوا نەکەوتی
خۆمان ... بە ... ئێوەی کوردی ئیراق
... ئەوەیە لە ... هەریەک لە ...
... نیشانە ... نیشتمانی ... جیاوازی
نەوەی ئیستعمار ...

برایان

... بە ... ئەو ... تا ... دوای حوکم
... بە ... ملی کوردی ... ١٩٤٧ ...
... بۆ ڕێگای ... دوورە
... ڕێگای ...

برایانە .

... دەستی ... بۆ ...
... تا ... هەڵمان ... ئێمە
...
... لە ئازادی ... کوردستان

خیرالله عبدالکریم — مصطفی خوشناو — عزت عبدالعزیز — محمد محمود

کە برانە بەر قەنارەکەش لەو وەختـەدا پەتەکـەیان ئـەکردە ملی خۆیانـەوە هـەر یەکە بە وتەیەکی مێژوویی ماڵاواییان لە میللەتی کورد کرد.

سەرەتا عیزەت عەبدولعەزیز وتی:

دوا ئامۆژگاریم ئەوەیە بۆ گەلەکەم ئەو ڕێگایەی من گرتوومەتە بەر ئەوانیش بیگرن، مردن لە پێناوی کامەرانی گەل، بەرزترین سەربەرزییە بۆ ئادەمیزاد.

مستەفا خوشناو وتی:

داری ئازادی گەلان بە خوێن ئاو ئەدرێت. با خوێنی منیش دڵۆپێك بێت لـەو خوێنـە بـۆ ئـازادی عـیراق و گـەلی کـورد. بـژی کـورد و کوردسـتان بـە ئـازادی و سەربەستی.

خەیروڵڵا عەبدولکەریم وتی:

ئیستعمار و نوکەرانی ئیستعمار ئەتوانن من و سەدەهای وەك من بکوژن، بەڵام ناتوانن ۱۲ ملیۆن کورد و ملیۆنەها ئازادی خواز لە جیهانا لە ناو بەرن.

محەمەد مەحمود قودسی دوا هەناسەی لە سەر ئەم ئاخاوتنە بڕایەوە:

مـردن لـە ڕێگای وڵات خۆشـترین شتە ئـادەمیزاد دەستی بکـەوێ، ئێمـەش لـە ڕۆژی لە دایك بوونمانەوە هەر بە ئاواتی ئەمەبووین کە لە ڕێگای ئـازادی کـورد و کوردستان و کامەرانی گەلانی تردا سەر بنێنەوە.

معـروف چـیاوك دەڵێـت[٢]: دوای لـە سـێدارەدانی ئەفـسەرەكان و ڕاپێـچكردنی بارزانییەكان بۆ باشووری عێراق، دیدەنی مستەر دیگرون ڕاوێـژكاری وەزارەتی نـاوخۆ، یـان وەك پیـان دەگـوت - سـەرۆكی پشكنەرانی كـارگێری -م كـرد و لێـی پرسیم:

- ڕات چییە بە لە سێدارەدانی چوار ئەفسەرەكە؟

گـوتم ئـەم پرسـیارە لـە پـای چـی؟ ئەوانـە پـاش ئـەوەی مـەرگ هـەڵی لووشـین، خەڵكیش بۆ ئەوان كە لە هەرەتی لاویدابوون لە غەمێكی قووڵ دایە؟

بێدەنگ بوو...

ئینجا دووبارە گوتم:

- وەزارەتی صالح جبر بە لە سیدارەدانی ئەو ئەفسەرانە دوو هەڵەی گەورەی كرد:

١- ئەوكەسـەی كـە دەخالـەت و تۆبـەی هێنـاوە و داوای بـەزەیی دەكـا، بـە حـوكمی شەرعی و عورفی ئێمە، مـادام گوێرایـەڵی و تۆبـەی خـۆی خستوتە ڕوو ناشـێ لە سێدارە بدرێ.

٢- ئەم لە سێدارەدانە تۆرەبوونێكی گەورەی لە ناو دڵ و دەروونی هەموو كورد دا ناوەتەوە، هەرگیز ناتوانرێ كاریگەرییەكەی بسڕێتەوە...))

پێشمەرگە و خەباتكاری شۆڕشەكانی بارزان و كۆماری مهاباد و شۆڕشـی ئـەیلول و گـوڵان و ڕاپـەڕین، ئەحمـەد مـستەفا شـوان (ئەحمـەدێ مـستێ -كانیـەلنجی-) دەڵێت:[٣]

... پەككەوتە و بریندار و نافرەت و منداڵ لە گەڵ شێخ ئەحمـەدی بـارزانی پـاش خۆبەدەسـتەوەدان هێنراینـە نێـو سیمی دیانـا، پـاش ماوەیـەكی كـەم نێرینـەكان دەستگیركران و كران بە چوار بەش:

أ- بەشێك بۆ زیندانەكانی بەغدا.

ب- بەشێك بۆ زیندانەكانی مووسڵ.

ج- بەشێك بۆ زیندانەكانی كەركوك.

د- بەشێك بۆ زیندانەكانی بەسرا.

لەم كاتەدا كەم ئەندام و كوێر و نەخۆش و منداڵ بە بێ سەرپەرشت مانەوە، ئافرەتانی شێرەژن بوونە سەرپەرشتیاری ماڵ و خێزانیان، من بریندار بووم، ناوی خۆشم گۆڕیبوو، بەڵام لە كۆتاییدا بە گەڕان و پرسیارن من ئاشكرا بووم لە لایەن، رەئیس وەهبی تەها و رەئیس هیدایەت و رەئیس حەكیم، كە پلە داری سەربازی ئەوكات بوون لە دادگای عورفی و چەند كەسێكی تری نەفس نزم و نوكەر و بەكرێگیراو شاهیدیان لە سەر دام و سوێندیان خوارد.

برایەكەم بە ناوی (حاجی مستەفا شوان) لە ژێر ئەشكەنجەداندا لە زیندانی كەركوك گیانی لە دەستدا و شەهیدكرا و هەر لەوێ نێژرا، منیش مەحكووم بووم بە حوكمی لە سێدارەدان لە بەغدا ئیمە چواردە ئەفسەر بووین...

سەردرای ئەو حالەی تێیكەوتبووین، لە ڕێگای یوسف سەلمان (رەفیق فەهد) سكرتێری حزبی شیوعی عێراقی لە ڕۆژی ١٩٤٧/٦/١٨ پێی ووتم مژدە لە نێوە مەلا مستەفای بارزانی بە یاوەری هەڤاڵانی بە سەلامەتی لە ڕووباری ئاراس پەڕیوەتەوە بۆ نێو خاكی یەكێتی سوڤیەت، نەك تەنیا من بەڵكو هەموومان وامان هەست كرد كە كوردستا تازە ئازادكرا، لە زینداندا كردمانە شادهی و شادی پیاوانی حكومەتی عیراق سەریان سوڕما، بارزانی ئەمر بەو لیزانینەی نەك تەنیا توانی خۆی و زیاتر لە پێنج سەد پێشمەرگەی یاوەری لە چوومی ئاراس دەربازبكات، بەڵكو توانی بزاڤی ڕزگاری خوازی نەتەوەیی كورد و كوردستان لە خنكان ڕزگاربكات و دوستمان شاد و دلخۆش و دوژمنانمان سەرسام بكا...

بەڵام مخابن ڕژێمی ستەمکار، ڕەفیق فەهدی لە ڕێکەوتی ١٩٤٩/٢/١٤ لـە سێدارەدا، ئـەوی جێگـای داخـە بـەر لـەم ڕێکەوتـەش لـە ڕێکـەوتی ١٩٤٧/٦/١٩ هـەر چوار ئەفـسەری کـورد لـە سـێدارەدران، محەمـەد مـەحمود قودسـی و خـەیروڵڵا عەبدولکەریم لە پێش چاومان لە حەوشەی زیندان لە سێدارەدران، بەڵام عیـزەت عەبدولعەزیز و مستەفا خۆشناو لە ژۆرەوە لە سێدارەدران.

دەستەکانمان کەلەبچە کرابوون و پێیەکانمان زنجیرکرابوون (٦) جۆر خلخاڵی ئاسن و زنجیر و خـەتام لـە پێمـان کرابـوون، پاشـان بـە سـنگێکەوە (ئاسـنێکەوە) گرێدرابووین.

محەمەد مەحمود قودسی هەتا پەتی خرا قورگی بە بەردەوامی شیعاری دەوت و دەوتەوە...

(السجن ليس لنا، السجن لطغاة).

پاش لە سێداردانی هەرچوار ئەفسەر، حوکمی ئیعدامی ئیمە گرا بوو حوکمی زیندانیکردنی (٢٠) ساڵ، شیخانی ئیمـەش بـە هـەمان شێوە مـاوەی (٢٠) سـاڵ لـە زیندانی بەسرا حوکم دران.

... ئێمـە هەنـدێکمان لـە بەغـدا و هەنـدێکیش لـە کـەرکوك و مووسـڵ، ئێمـە بـۆ ماوەی ٣-٤ مانگ لـەژێر پـەتی سێدارەدابووین، دواتـر بـۆ مـاوەی ٢٠ سـاڵ حـوکمی زیندان، بەڵام بۆ ماوەی حەوت ساڵ و هەشت مانگ زیندانی کراین، چوار سـاڵ لـە زینـدانی بەغـدا و سـێ سـاڵ و هەشـت مـانگ لـە مووسـڵ بەنـدبووم، دواتـر ئـەم ئازادکراین، حکومەت داوای لە شێخ ئەحمەد کرد کە دوای لێبۆردن بکات و باسی کیشەی کورد نەکات، حکومەت بە هەموو شێوەیەك هاوکارییان دەکات و تەنانـەت و شوان و گاوانی بارزانیەکان مووچەیان پێدەدات. بەڵام بەرسیفی شـێخ ئـەحمەد بۆ حکوومـەت نەمـەبوو؛ فـەرمووی: ((پێویسـتە تاوانبـار داوای لێبۆردن بکات و

حکومـهتیش تاوانبـار و زاڵـم و زۆردار و ستـهمکاره و مللـهتی کـوردیش هـهژار و ڕهبهن و مهزلومه، پێویسته حکوومهت داوای لێبۆردن لـه میللـهت بکات؛ (مللـهت له ناو ناچێت بهڵکو له ناوچوون ههر بۆ زاڵم و تاوانبارنه).

ڕۆژێك دادێت ئهم میللهته ههژار و بێ دهسـهلاته، تۆڵـهی لـه تاوانبـارن دهکاتـهوه، ئهو دهردهسهرییهی به سهرماندا هاتووه له سهر کێشهی ئهم میللهته مهزلومهیـه، ئێمـه بـۆ مـاڵی دونیـا هـیچ کاتێـك میللهتـه مهزلومهکـهمان پـشکۆێ ناخـهین و (نافرۆشین)، خزمهتی ئهم میللهته مهزلومه بۆ ئێمه جێگای فهخر و شانازییه.))

بهڵی شێخ ئهحمهدی بارزانی (خودانی بارزان) ههتا شۆڕشی ۱۹۵۸ ههر له زینداندا مایهوه، پاش شکاندنی قوفلی ژهنگاوی زیندانهکانی ڕژێمی پادشایهتی عێراق لـه ڕۆژی ۱۹۸۵/۷/۱۹ شێخ ئهحمهدی بارزانی ئازادکرا...

حوکمهکانی ئهوکات جۆراوجۆر بوون؛ لـه سێدارهدان، زینـدانی ئهبـهدی، ۲۰ ساڵ زیندانی و ۱۵ و ۱۰ و ۷ و ۵ و ۲ ساڵ زیندانیش کهمتر نهبوو.

ئهوانهی دووساڵ حوکمی زیندانیان ههبوو زۆرینهیان له زیندانی کـهرکوك بـوون، پاشـان بـهردران بـهڵام بـه زۆرهملـێ ڕاگـوێزران و دابهشـکرانه سـهر گونـدهکانی دهوروبهری ههولێر و مووسڵ، ههر لـه چڕه و بـهربنێن مـهقلوب و هـهتا رانیـه...

ههر چهند ماڵێك برانه لای ئاغایهك، ماڵی ئێمهش ڕاگوێزرایه گونـدی دالـداغانێ، مردنێکی لـه رادهبـهدهر کهوتـه نێـو ڕاگوێزراوهکـان و منـداڵێکی زۆر گیانیـان لـه دهستدا، چوار برازام به ناوهکانی (مستهفا و تهم له نێران و خـاتون و فاتیمـه لـه دادالداغانێ) مردن و منـداڵی برایهکـهم شـێخ مـستهفا شـوان بـوون هـهوهها چـوار منداڵی تری (عهلی) خوارزام له دالداغانێ گیانیان له دهستدا به ناوهکانی (ئایشێ و محهمهد و هورێ و مهحمود).

پاش شەش ساڵ و نیو لە دوورخراوەیی گەڕاینەوە بۆ سەر گوندەکەمان کانیە لنجا لە دەڤەری بارزان سەرباری ئەم هەموو دەردەسەریە ئێمە زۆر بە ئیرادە و خوراگربووین لە سەر هەستی نەتەوایەتیمان دوژمنانیشمان زۆر زاڵم و ستەمکار و درندەبوون.

حوکمدراوەکان بۆ لە سێدارەدان بەم شێوەیە دابەشی زیندانەکان کرابوون:

ئەلیف: ئەو زیندانیانەی حوکمی لە سێدارەدانیان بۆ دەرچوو لە بەسرا:

١- شێخ ئەحمەد بارزانی –خودانی بارزان-.

٢- محەمەد خالد بارزانی.

٣- جەمال شێخ ئەحمەد بارزانی.

٤- شێخ محەمەد صدیق.

٥- شێخ صادق شێخ بابو.

با: ئەو زیندانیانەی حوکمی لە سێدارەدانیان بۆ دەرچوو لە بەغداد:

لەوانە:

١- عیزەت عەبدولعەزیز.

٢- مستەفا خۆشناو.

٣- محەمەد مەحمود قودسی.

٤- خەیروڵڵا عەبدولکەریم.

٥- مەحمود میرحەمەد بێرسیافی

٦- حەسەن ئاغا کانی بۆتی.

٧- شێخو حەسەن کەکلەیی.

٨- مستەفا ئەحمەد کەکلەیی.

٩- ئەسعەد عومەر سیدەکی.

١٠- عەزیز عەلی کانی بۆتی.

١١- عەبدولرەحمان گەلالەیی.

١٢- عەریف محەمەد سلێمان.

١٣- نایب زابت عەبدولرەحمان سلێمان.

١٤- ئەحمەد مستەفا شوان

جیم: ئەو زیندانیانەی حوکمی ١٥ساڵ یان بۆ دەرچو لە بەغدا:

١- بابەکر قورتاس کانی بووتی

٢- عبدالله محەمەد کانی بووتی

دال: حوکمی لە سێدارەدان و ٢٠ ساڵ و ١٥ ساڵ و ٧ ساڵ زیندانی لە مووسڵ.

١- محەمەد ئاغا مێرگەسۆری

٢- وهاب ئاغا عەلی ئاغا بێشووکی

٣- ساڵح عبدالعزیز ئامێدی

٤- شوان ئاغا شانەدەری

٥- فارس کانی بوتی

٦- زبەیر بارزانی

٧- مستەفا ئامێدی

٨- ئەحمەد حەجی عبدالله ئامێدی

٩- مەلا حەبیب ئیدڵبی

١٠- مەلا شەفیق ئیدڵبی

١١- رەفیق مەمەد شەریف ئیدلبی

١٢- یاسین رەشافەیی

١٣- چیچو باڵندی

١٤- عه‌بدوللا چیچو بالندی

١٥- محه‌مه‌د چیچو بالندی

١٦- مسته‌فا چیچو بالندی

١٧-ئه‌حمه‌د حاجی عه‌بدولله‌تیف ئامێدی

١٨- ئیسماعیل باپ یه‌زدین کانی بوتی

١٩- حسنی سنجو ئه‌رگوشی

٢٠- مسته‌فا تاهر ئاغا

٢١- محه‌مه‌د ده‌روێش زوره‌گڤانی

٢٢- سه‌فه‌ت حه‌سه‌ن شیڤی

٢٣- عه‌بدوڵلا محه‌مه‌د فارس ئاکره‌یی

سەرچاوە و پەراوێزەکانی بەشی شەشەم

١- عەلائەدین سەجادی، مێژووی ڕاپەرینی کورد، چاپخانەی ئیران - شاری کورد، چاپی دووەم، سالی ١٩٩٦، ل١٥٤

٢- مەعروف چیاوك، کارەساتی بارزانی زۆلملێکراو، وەرگێرانی ئەبو بەکر سالح ئیسماعیل، چاپخانەی ڕوشنبیری و لاوان، چاپی دووەم، هەولێر ٢٠٠٩، ل٢١٢

٣- خۆشەوی عەلی بابیر، ئاوارەیی و ژیانی کۆلەمەرگی کورد لە هەندەراندا، چابخانەی رۆشنبیری، چاپی یەکەم، هەولێر ٢٠١١ ، ل١٧٣

بەشی حەفتەم:

بڕیاری نرخ دانەوە و بەخشینی گشتی بۆ شەهیدانی شۆڕشی بارزان و چوار ئەفسەرەکە

بەشی حەفتەم:

بڕیاری نرخ دانەوە و بەخشینی گشتی بۆ شەهیدانی شۆڕشی بارزان و چوار ئەفسەرەکە

دەقی بڕیاری نرخ دانەوە بە شەهیدانی شۆڕشی بارزان:[1]

" ئەنجوومەنی عورفی سوپایی لە هەولێر، لە کێشەی یەکگرتووی ژمارە ۱۹٤٥/۹۸ بڕیاری دەرکرد بە لە سێدارەنی هەریەك لە ڕەئیس ئەوەلی خانەنشین عیزەت عەبدولعەزیز و ڕەئیس مستەفا خۆشناو و ڕەئیس خەیروڵڵا عەبدولکریم و مولازم محەمەد مەحمود قودسی، بە پێی فەرمانی بەندی (۱۱) لە یاسای دادگای عورفی ژمارە (۱۸) ساڵی ۱۹۲٥ و لێ سەندنەوەی هەموو سامانێکی گوێزراوە و نەگوێزراوەیان و فرۆشتنی و درانی پارەکەی بەخەزینەی حکوومەت لە باتی ئەو زیانەی بە بزوتنەوەکەیان گەیاندویانە، بە پێی فەرمانی بەندی (۳ و ٤) لە قانوونی کلکی قانوونی عورفی ژمارە (٦٠) ساڵی ۱۹٤۱.

فەرمانی کوشتنیان بە خنکاندن تامردن بە نهێنی لە نێو زیندان دا بەجێ هێنرا لە ڕۆژی ۱۹٤۷/٦/۱۹." نەدیمەی کچی عەباس دایکی شەهید محەمەد مەحمود قودسی ڕۆژی ۱۹٥۸/۹/۳۱ سکاڵایەکی دا بەم لیژنە داوای کرد لە پاش بەجێ ماوی کوڕەکەی بۆیان ببژێردرێ، هەروەها هەمزە عەبدوڵڵا وەکیلی گشتی سالحە میرزا مەناف ژنی شەهید خەیروڵڵا عەبدولکەریم داوای لەم لیژنە کرد بژاردنی پێویست بۆ خێزانی شەهید لە گەڵ بەخشیش و خانەنشینی مانگانەی بدرێتێ.

پاش لێ وردبوونەوە. ئەو فەرمانەی بە سەر هەر یەك لە ڕەئیسی یەکەم عیزەت عەبدولعەزیز و ڕەئیس خەیروڵڵا عەبدولکەریم و ڕەئیس مستەفا خۆشناو و مولازم محەمەد مەحمود قودسی دا دراوە بریتی بووە لە خنکاندن تامردن و بە

جێ گه‌یاندنی ئه‌و فه‌رمانه به سه‌ریاندا ده‌كه‌وێته ژێر مه‌ودای به‌ندی یه‌كه‌م له قانوونی (٢٣)ی ساڵی ١٩٥٨.

بۆیه بڕیار درا كه خۆیان و هاورێكانیان له‌م كێشه‌یه‌دا به‌خشینی گشتی بیانگرێته‌وه و كه‌سوكاریان به‌خشیش یان بدرێتی و مافی ئه‌وه‌شیان ببێ هه‌ر سامانێكی گوێزرا و نه‌گوێزراویان لێ سه‌ندرابێ وه‌ری بگرنه‌وه به پێی به‌ندی سێیه‌م و حه‌وته‌م و بڕگه‌ی (أ) له به‌ندی (١٠)ده له یاسای ناوبراو، ئه‌نجوومه‌نی وه‌زیرانیش ئاگادار بكرێ به پێی به‌ندی (١١) و ئه‌م بڕیاره به تێكرایی ده‌ركرا له ١٩٥٩/٩/٢٥ به پێی ڕاستكردنه‌وه‌ی ژماره (١٩) ساڵی ١٩٥٩.

سه‌رۆك:	ئه‌ندام:	ئه‌ندام:
عه‌بدول ئه‌مير ئه‌ل عه‌كيلی	فه‌خری سۆز دادكار	عه‌بدولخالق دروبی
ڕاوێژكاری داد له وه‌زاره‌تی به‌رگری		

ئه‌م بڕیاره به‌خشینه گشتییه (١٠١) كه‌سی له تێكۆشه‌ره هاوبه‌شه‌كانی شۆڕشی بارزانی گرته‌وه.

ره‌فیق مه‌حمود برای شه‌هید (محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی)[٢] ده‌ڵێت: ((كاتێك سه‌ركرده‌ی نه‌مر مسته‌فا بارزانی له ساڵی ١٩٥٨ له سوڤیه‌ت گه‌ڕایه‌وه (واته دوای شۆڕشی چوارده‌ی ته‌مموزی ساڵی ١٩٥٨) بارزانی نه‌مر داوای له سه‌رۆك كۆماری عیراق عه‌بدولكه‌ریم قاسم كرد، كه به‌ڕه‌سمی حكومه‌ت له‌م بڕیاره‌ی په‌شیمان ببێته‌وه و (داوای لێبوردن له خانه‌واده‌كان بكات) به بڕیارێكی ڕه‌سمی كه به (خائین) له قه‌له‌م درابوون، به بڕیارێكی تری ڕه‌سمی نرخیان پێبداته‌وه و قه‌ره‌بوویان بكاته‌وه‌و بیانكاته‌وه شه‌هید، خۆشبه‌ختانه به بڕیارێكی ڕه‌سمی به تێكۆشه‌ر و نیشتیمانپه‌روه‌ر و شۆڕشگێر ناسرانه‌وه، هه‌ر له سه‌ر فه‌رمانی بارزانی نه‌مر مووچه‌ی شه‌هیدانه بۆ هه‌ر چوار ئه‌فسه‌ره شه‌هیده‌كان برایه‌وه))

سەرچاوە و پەراوێزەکانی بەشی حەفتەم

١- مەسعود بارزانی، بارزانی و بزووتنەوەی ڕزگاری خوازی کورد، (شۆرشی بارزان ١٩٤٢-١٩٤٥)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوک، ١٩٩٨، ل

٢- زانیار سەردار قرگەیی، ڕۆژنامەی خەبات، ژمارە (٢٨٠٢) ڕێکەوتی ٢٠١١/٦/١٩، چاوپێکەوتن لە گەڵ، ڕەفیق محمود قودسی.

بەشی هەشتەم:

سێ ڕۆژ پرسە و ماتەمینی

بەشی هەشتەم:

سێ ڕۆژ پرسە و ماتەمینی

١-١ سێ ڕۆژ مانگرتن و پرسە و ماتەمینی

بـە لـە سێدارەدانی هەرچوار ئەفسەری قارەمـانی شـەهید، لـە سـەرتاپای کوردستانا و تەنانەت لە نێو ئەو بارزانیانەی سنووری ولاتانیان بری بوو، پرسە و ماتەمینی و مانگرتن باڵی بەسەریانا کیشابوو، بەیاننامە و ئیدانـەکردن لـە لایـەن پـارتی دیمـوکراتی کوردسـتان دەرچـوون و نـارەزایی نیـشتمانپەروەران گەیـشتە چـلەپوو، هـەروەك لـەو نامەیـەی مـام جـەلال بـۆ بـارزانی نـەمر و میرحـاج، نووسیویەتی، بەم شێوەیەیە:

پارتی دیمۆکراتی کوردستان - عێراق[1]

١٩٥٥/١٠/٥ پیکین

بۆ هاوڕێی پێشەوا مستەفا بارزانی و هاوڕێی خۆشەویست میرحاج ئەحمەد

((... لـە سـاڵی ١٩٤٧ دا بـە تایبـەتی پـاش گەڕانـەوەی بارزانیـەکان بـۆ نیـشتمان، حزبمان شاڵاوی فراوانی بۆ پاریزگاری لێیـان دەستی پێکـرد، داوای لـە حکوومـەت کرد بیان بەخشێت و بیـان گـەڕێنـێتەوە شوێنی خۆیـان، حزب شـاڵاوی ئـەرز و حاڵ و مەزبەتەی زۆری دژی حکوومەت سازکرد بـە تایبـەتی کـاتێ ویـستی چوار ئەفسەرە شەهیدەکان مستەفا خۆشناو و خەیروڵڵا و عیزەت و محەمەد مـەحمود لە داربدا، تەقەڵای بەتین درا کە ڕێگای ئەوە بگرێ، بەڵام کاتێك ئەوان لە داردران

حزب ئه‌وه‌ی كرده ده‌رفه‌ت، به‌یانی ده‌ركرد و خۆپێشاندانی ڕێكخست، وشه و ڕاسپێری شه‌هیده‌كانی بڵاوكرده‌وه، زۆر به سه‌ركه‌وتوویی خۆپێشاندانی پڕ له قیره‌ی پێكهێنا له هه‌موو ناوچه‌كانی كوردستاندا به تایبه‌تی له شاری سلێمانیدا كه شار بۆ ماوه‌ی سێ ڕۆژ مانی گرت و تازیه‌باری ڕاگه‌یاند...))

جه‌لاله‌دین حیسامه‌دین تاڵه‌بانی

ئه‌ندامی لیژنه‌ی ناوه‌ندی حزب و لێپرسراوی كاری قوتابیان

پیرۆت

مۆسكو ١٩٥٢/١٠/٨

پارتي ديموكراتي كوردستان يەكيەتيە

٥ - ١٠ - ٩٥٨ - بيكين

الى الرفيق الزعيم الجنرال مصطفى البارزاني والرفيق العزيز مير حاج المحترمين

وقفوا سنة ١٩٤٧ وخاصة بعد عودة البارزانيين الابطال الى الوطن، كما وخضنا حملات واسعة للدفاع عنهم ومطالبة الحكومة بتلبية مطالب اعمالهم واسكانهم منطقتهم ونظم الحزب حملات عرائض واحتجاجات واسعة ضد الحكومة وعند محاولة الحكومة اعدام الضباط الاربعة الرفاق مصطفى خوشناو وخير الله عبد الكريم وعزت ومحمد محمود قدسي الحزب حملة قوية لمنع ذلك ولدى تنفيذ حكم الاعدام بهم استغل الحزب واصدر بيانات احتجاجية ... تأبينية الشهداء وكلما تم تنفيذ الاعدام التي حصل عليها الحزب سريعاً وقاد بنجاح مظاهرات صاخبة في عدة اماكن من كردستان ... وخاصة في السليمانية حيث اضرب ... ثلاثة ايام اعلن فيها الحداد

مصطفى البارزاني (جلال ... الباقي)

(... ضيا ... رئيس الحزب ...) بيروت

عضو اللجنة ... شؤون ...

محمد ... البارزانيين

موسكو - ٨ - ١٠ - ١٩٥٤م.

ڕەفیق مەحمود قودسی دەڵێت[٢] : ((هەڵوێستی خەڵکی بەشەرەفی کوردستان بە گشتی و سلێمانی بە تایبەتی هەرگیز لە یاد ناکرێت، هەڵوێستان لەو قۆناغە هەستیارەدا بەرامبەر بەو چوار ئەفسەرە قارەمانە، لە سەرجەم کوردستانا بۆبە پرسە و ماتەمینی... زۆربەی شاعیران هۆنراوەی تایبەتیان بەو چوار ئەفسەرە هوونییەوە، لە شاری سلێمانیدا بۆ ماوەی سێ ڕۆژ دوکان و بازاری شاری سلێمانی داخران... سەراپای ئەو شارە ماتەمینیان ڕاگەیاند و لە پرسەدا بوون، لە بەر قەلەبالغی و ئاپۆرای جەماوەر پرسەکە برایە گەورەترین مزگەوتی ئەو شارە، ئەویش مزگەوتی گەورەی سلێمانی بوو... بەو رادەیەی تا سێ مانگ لە لایەن خەلکانێکەوە تەنانەت ڕادیو و تەسجیل هەلنەگیرسان...))

هەر دوای شۆڕشی چواردەی تەمموزیش بۆ یەکەمجار لە ڕێکەوتی ١٩٥٩/٦/١٩ یادی هەر چوار ئەفسەری قارەمانی کورد لە بەردەم بارەگای پارتی دیموکراتی کوردستان بە ئاشکرا کرایەوە، لە لایەن جەماوەرێکی زۆری شاری هەولێر بە ڕێپیوانێکی هێمنانە کە کرێکار و قوتابی و ... بەشدار بوون بەرەوە گۆڕستانی شەهید خەیروڵڵا لە تەیراوە،[٣] ڕێوڕەسمی ماتەمینی گێڕا.

لە ساڵی ١٩٥٨ کە بارزانیی ئەمر دێتە هەولێر، موتەسەرف و ئامیر لیوای هەولێر و گەورە بەرپرسان و پیاو ماقووڵان لە پێشوازی دەبن، پێش ئەوەی بچێتە شوێنی مەبەست، بەڕێو ڕسمێکی شایستە لەگەڵ جمەی پێشوازیکاران سەردانی سەر گلکۆی شەهید خەیروڵڵا دەکات و ئاماژە بە گەورەیی خەبات و بەرخودانی شەهید خەیروڵڵا و هەرسێ شەهیدی هاوەڵانی ڕێگای ڕزگاری کوردستان دەکات.[٤]

ڕێپێوان بە بۆنەی یادی ماتەمینی هەر چوار نەفسەر، ١٩ی حوزەیرانی ١٩٥٩

بەلای چەپەوە: قادر شۆرش شێخ لە تیف بەرزنجی، عەزیز هەرکی (پۆلیسەکە)، مەلا خالد مورتکەیی، ئافرەتەکە سالحە خان خێزانی شەهید خێروڵلا عەبدولکەریم کە وێنەی شەهید خەیروڵلای بە دەستەوەیە، ساڵح شێرە، حەسەن مستەفا دروشمەکەی بەرزکردووتەوە.

٢-١ دوو نموونه

لـه‌م باسـه‌دا دوو نموونـه ده‌هێنینـه‌وه كـه تایبـه‌تن بـه‌ڕێزگرتنی سـه‌ركرده‌ی هه‌میشه زیندوو بارزانی نه‌مر به كه‌سوكاری شه‌هیدان و خانه‌واده‌ی ئه‌م چوار ئه‌فسه‌ره شه‌هیدانه.

نموونه‌ی یه‌كه‌م:[٥]

عـه‌دنان نه‌قشبه‌ندی ئـه‌ڵێ: لـه یـه‌كێك لـه‌و ئێوارانـه‌ی لـه خزمـه‌تی بـارزانی نـه‌مردا بـووین، بینیمـان پیـاوێكی ته‌مـه‌ن (٦٥-٧٠) سـاڵه لـه سـه‌ر قه‌نه‌فه‌یـه‌كی ته‌نیشت بارزانی نه‌مردا دانیشتووه و (شاڵ و شه‌پكی) له به‌ر بوو له شێوه‌ی قسه‌كردنیدا دیار بوو، خه‌ڵكی ناوچه‌ی بادینانه، بارزانی نـه‌مر ڕێزێكی تایبـه‌تی لێده‌گرت، هه‌ر جارێك كاك صالح بارزانی چای بهێنایه، بارزانی نـه‌مر به ده‌ستی خۆی چایه‌كه‌ی له به‌ر ده‌م داده‌نا هه‌ر هه‌مان مرۆڤ گه‌ر بیویستبایه جگه‌ره‌یه‌ك دابگیرسێنێ، بارزانی نه‌مر شقارته‌كه‌ی بۆ لێده‌دا ئه‌ویش بارزانی هه‌ر به ناوی خۆی ناوده‌برد.

ئێمه زۆر له‌وه دڵگیر و ناره‌حه‌ت بووین و زۆرمان لا ناخۆش بوو، به شێوه‌یه‌ك كه له ڕوومان دیار بوو، نه‌مانـده‌توانی بیشارینه‌وه تـا كـات گه‌یشه (١٠ی شـه‌و)، ئـه‌و ده‌مـه بـارزانی نـه‌مر فـه‌رمووی كـه بـه ئۆتۆمبیله‌كـه‌ی خـۆی ئـه‌و مێوانـه ببه‌نـه جێگای حه‌وانه‌ی. دوای ماوه‌یه‌ك كه مه‌جلیسی بـارزانی نـه‌مر تـا ڕاده‌یـه‌ك چۆڵ بوو دیار بوو بارزانی نه‌مر چاك سه‌رنجی ئێمـه‌ی دابـوو ده‌مـوو چاوی ئێمـه‌ی به وردی خوێندبووه.

ڕووی تێ كردین و فه‌رمووی: (وابزانم ئێوه زۆر له‌و مێوانه ناره‌حه‌ت بوون؟)

ئێمه‌ش هه‌ر هه‌موومان بێده‌نگ بووین و سه‌رمان داخست.

تۆزێكی تر به تۆندی فه‌رمووی: (له گه‌ڵ ئێوه‌مه)

گوتمان: بەڵێ.

فەرمووی: (دەزانن، ئەو میوانەی وا من ڕێزی لێدەگرم کێیە؟)

گوتمان: نەخێر

فەرموویی: ((خانەوادەی ئەم میوانە ڕۆڵەیەکی قارەمانی بە گەلی کورد بەخشیووە، ئەویش شەهید(عیزەت عەبدولعەزیز)ە ئەی ئەگەر من ڕێز لە خانەوادەی شەهیدان نەگرم لە کێی بگرم؟!!

نموونەی دووەم:[٦]

لەو کاتەی کە بارزانی نەمر لە بارەگای خۆی دەبێت لە دیلمان، وەك دەربڕینی پێزانینێك دایکی خەیروڵڵا سەردانی بارەگای بارزانیی نەمر دەکات، کە ئەوسا لەبەر نەبوونی ڕێگاوبان و هۆی گواستنەوەی گونجاو ئەستەم بووە بۆ ئافرەتێك بە سواری وڵاغ و پیادەڕۆیی بەرەو ئەو شوێنانە ڕێ بکات.

بەڵام لە کاتی گەیشتنی بۆ دیوەخانی بارەگا، کە بارزانیی نەمر چاوی پێ دەکەوێت، پێی دەڵێ: وەرە لای من دانیشە دانیشە تۆ دایکێکی زۆر گەورەی لای من.

هەر بۆ ڕێزگرتن و زیندوو مانەویان لە دڵی میللەتی کوردا ئیستا لە هەر سێ پارێزگا، هەولێری پایتەخت و سلێمانی و دهۆك پەیکەری هەر چوار ئەفسەری هەمیشە زیندوو دروستکراون. ئەمەیان پەیکەری شەهید خەیروڵلا عەبدولکەریمە لە هەولێر.

سەرچاوە و پەراوێزەکانی بەشی هەشتەم

١- مسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد، (شۆڕشی بارزان ١٩٤٥-١٩٥٨)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوك، ١٩٩٨، ل٤٠٢

٢- - زانیار سەردار فرگەیی، ڕۆژنامەی خەبات، ژمارە (٢٨٠٢) ڕێکەوتی ٢٠١١/٦/١٩، چاوپێکەوتن لە گەڵ ڕەفیق محمود قودسی.

٣- شاخەوان شۆڕش، قادر شۆڕش، چل ساڵ خەبات و تێکۆشان، دیوی ناوەوەی هەندێ لایەنی مێژووی خەباتی نەتەوەیی کورد لە نێوان ساڵی ١٩٤٦ تا ١٩٨٢، چاپخانەی خۆیبوون ، چاپی دووەم، سلێمانی ٢٠٠٢، پەراوێزی ل ٢٥

٤- چاوپێکەوتن لە گەڵ ماموستا نەزیرە محەمەد، سوودم لە ڕاپۆرتی ئامادەکراو لە لایەن نەزیرە محەمەد خۆشکەزای شەهید خەیروڵڵا عەبدولکەریم و هاوسەرەکەی نووسەر و ڕۆژنامەنووس لتفی فەتاح و لە ئامادەکردنی عەبدولوەهاب شیخانی، وەرگرتووە. گەڕەکی تەیراوە، هەولێر، ٢٠١١

٥- د. ناسیح غەفور ڕەمەزان، کەلەپوور و ڕێبازی بارزانی نەمر لە تیۆری پراکتیکدا، لە کتێبی (کۆنگرەی یادەوەری سەد ساڵەی بارزانی نەمر) ئامادەکردنی مومتاز حەیدەری، د.کوردستان موکریانی، د.دلێر ئیسماعیل حەقی شاوێس، بەشی دووەم، هەولێر،٢٠٠٢، ل٧٧

٦- چاوپێکەوتن لە گەڵ ماموستا نەزیرە محەمەد، سوودم لە ڕاپۆرتی ئامادەکراو لە لایەن نەزیرە محەمەد خۆشکەزای شەهید خەیروڵڵا عەبدولکەریم و هاوسەرەکەی نووسەر و ڕۆژنامەنووس لتفی فەتاح و لە ئامادەکردنی عەبدولوەهاب شیخانی، وەرگرتووە. گەڕەکی تەیراوە، هەولێر، ٢٠١١

بەشی نوویەم:

نامە و دیکۆمێنت

به‌شی نوویه‌م:

نامه و دیکۆمێنت

له‌م به‌شه‌دا چه‌ند به‌ڵگه‌نامه و دیکۆمێنت و نامه بڵاوکراونه‌ته‌وه، که‌م تا زۆر په‌یوه‌ندییان به بابه‌ته‌که‌وه هه‌یه، به‌ڵام ئه‌وه‌ی ده‌مانه‌وێت تیشکی بخه‌ینه سه‌ر دیکۆمێنتی ژماره (١)، هه‌روه‌ك ده‌بینرێ ڕاپۆرتناسانی ڕوس له هه‌ندێ شوێنی ڕاپۆرته‌که‌یان بێ بنه‌ما هێرش و په‌لامار ده‌به‌نه سه‌ر سه‌رکرده نه‌مره‌کانی کورد، له کاتێکدا جێگای فه‌خر و شازی هه‌موو میلله‌تی کورد و کوردستانن، وه‌ك له‌م ڕاپۆرته به (لاواز و... چه‌ند ده‌سته‌واژه‌یه‌کی تری ناڕاست و نابه‌جێ) له قه‌له‌م دراون، بێگومان ئه‌مه‌ش دووره له ڕاستی، خودانی بارزان و بارزانی نه‌مر و قازی محه‌مه‌د... هتد، که‌سایه‌تی به هێز و سه‌رکه‌وتوو بوون، ته‌واو پێچه‌وانه‌ی بیرۆ بۆچوونی ئه‌م ڕاپۆرتناسه، به هه‌ر حاڵ ئه‌مه‌یان بۆچوون و تێگه‌یشتی چه‌وتی ڕاپۆرتناسه، له ڕاستیدا ئه‌م که‌سایه‌تییانه پێویستییان به به‌رگری هیچ که‌س و هیچ لایه‌نێك نییه، چونکه ڕابردووه پاك و پڕ له باوه‌ره‌که‌یان و مێژووی ژیانی ئه‌م سه‌رکردانه ڕوون و ئاشکرایه له نێو فه‌رهه‌نگی مێژوودا، ئه‌مانه بیر و بۆچوونی چه‌وتی ڕوسه‌کانه سه‌باره‌ت به که‌سه دڵ و ده‌روون پاکه‌کان و ئه‌وانه‌ی بیر و باوه‌ڕیان پڕه بووه له سۆز و میهره‌بانی و ئایینی ئیسلامیان به پاکی پاراستووه، پابه‌ندن به داب و نه‌ریت و مۆراڵ و ترادیسیونی خۆیان و عه‌شیره‌ت و ئایینه ئاسمانیه‌که‌یان...هتد، (ئه‌م ڕاپۆرته کورتکراوه‌ته‌وه).

دیکۆمێنتی ژمارە (١)

بۆ کۆمیتەی ناوەندی پارتی کۆمۆنیستی یەکێتی سۆڤیەت (بەلشەویک)- بەشی سیاسەتی دەرەوە.[1]

نهێنی

بۆ هاوڕێ سۆسلۆڤ.م. ئا

سەبارەت بە کێشەی کورد کۆپییەی ئەم کەرەستانەتان بۆ دەنێرم:

١- پرۆتۆکۆلی وتووێژ لە گەڵ کەسایەتیەکانی بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد.

٢- پرۆگرامی پارتی دیموکراتی کورد لە عێراق و بەیاننامەی ئەم حزبە.

٣- پرۆگرامی حزبی دیموکراتی کوردستان.

تێبینی: کەرەستەی ناوبراو(٧٢) لاپەرەیە.

١٩ی نیسانی ١٩٤٦

سەرۆکی بەڕێوەبەرایەتی بەرزی بەشی حەوتەمی دەزگای سیاسی بورتسۆڤ.م

پرۆتۆکۆل-

وتووێژەکان لە ١٦ و ١٧ و ١٨ ی کانوونی دووەم، لە ورمێ و لە ٢٢ ی کانوونی دووەم لە شاری تەورێز لە گەڵ کەسایەتییەکانی بزووتنەوەی کورد دا کراوە.

ئاگادار کشتی

دوای سەرکوتکرانی ڕاپەڕینی خێڵی بارزان بە سەرۆکایەتی مستەفا بارزانی لە ئابی ١٩٤٥ لە ناوچەکانی باکووری عێراقدا، ژمارەیەک لە کەسایەتی بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد لە گەڵ بارزانیەکاندا دەربەدەری ئێران بوون کە ئەمانەن:

١- هەمزە عەبدوڵلا (پارێزەر)

٢- ئه‌نوه‌ر عه‌بدوڵڵا (فه‌رمانبه‌ر - مووچه‌خۆر)

٣- وه‌هاب محه‌مه‌د عه‌لی ئاغا (سه‌رۆکی خێڵی باڵه‌ك نیزیکی ره‌واندز).

٤- مسته‌فا خۆشناو (کاپیتان- نه‌قیبی سوپای عێراق).

٥- میرحاج ئه‌حمه‌د (کاپیتان- نه‌قیبی سوپای عێراق).

٦- به‌کر عه‌بدولکه‌ریم (کاپیتان- نه‌قیبی سوپای عێراق).

٧- سه‌ید عه‌زیز عه‌بدوڵڵا ئه‌هری کۆڕی شێخ له‌تیفی ئه‌هری.

٨- محه‌مه‌د مه‌حمود (لیتینانت - ملازمی سوپای عێراق).

٩- عه‌بدولره‌حمان سالیب (لیتینانت - ملازمی سوپای عێراق).

١٠- نوری ئه‌حمه‌د ته‌ها (لیتینانت - ملازمی سوپای عێراق).

هه‌موو ئه‌و که‌سانه و ژماره‌یه‌کی تریش به تاوانی به‌شداری له ڕاپه‌رینی بارزان له (مانگی کانوونی دووه‌می ١٩٤٦)ه‌وه له لایه‌ن داداگای نیزامی له‌شکری دووی سوپای عێراقه‌وه له که‌رکوك له پاشمله به مردن دادگه کراون. ئێستا ئه‌مانه له ناو کورده‌کانی ئێران له شنۆ، ده‌شته‌بێل، ته‌رگه‌وه‌ر، مه‌رگه‌وه‌ر، مه‌هاباد و شوێنه‌کانی تردا ده‌ژین، به‌رده‌وامن له کاروباری پارتایه‌تی خۆیان، سێ که‌س له‌مانه واته: هه‌مزه عه‌بدوڵڵا، مسته‌فا خۆشناو و میرحاج ئه‌حمه‌د، ئێستا له شنۆدا ده‌ژین و به‌سه‌ردان هاتبوونه ته‌وریز، من توانیم به وردی له سه‌ر بارودۆخی کوردستان له گه‌ڵیاندا بدوێم.

بیۆگرافی به‌شدارانی وتووێژه‌که

١- میرحاج ئه‌حمه‌د: ٣٥ ساڵه، سه‌ڵته (ژنی نه‌هێناوه)، دایك و باوکی کۆچی دواییان کردووه، کوڕی فه‌رمانبه‌رێکی بچووکه. دوو ساڵ له قوتابخانه‌ی نیزامی خوێندووه، به پله‌ی ئه‌فسه‌ر قوتابخانه‌که‌ی ته‌واو کردووه و بووه‌ته ئه‌فسه‌ری سوپای عێراق. پاشان خولێکی شه‌ش مانگی ئه‌فسه‌ری توپخانه‌ی ته‌واو کردووه،

هەروەها هەندێ کۆرسی خولی باڵەفڕەوانی و هەندێ کۆرسی بۆ ئامادەکردنی ئەفسەرانی تەکنیکاری بینووە. ١٠ ساڵە کاروباری ئەفسەری دەکات، دوایین پلەی کاپیتان- نەقیبی تۆپخانە بووە، یەکێك لە چالاکەکانی بزوتنەوەی نەتەوەیی کوردە. ڕێکخەری دەستەی ئەفسەران و سەربازانی دیموکراتخوازی کورد لە ناو کوردەکانی سوپای عێراق بووە. لە ساڵی ١٩٤٢ یەکێك لە دەمەزرێنەرانی پارتی ژێکاف و پارتی دیموکراتی کوردی عێراق بووە.

لە ئابی ١٩٤٢ میرحاجم لە مەهاباد بینی، بە پێی ڕاسپاردەی دەستە ئەفسەرە دیموکراتیخوازەکانی کوردی ناو سوپای عێراق لە عێراقەوە هاتبووە مەهاباد و پێشنیاری پێکردین کە ژمارەیەك لە ئەندامانی ئەفسەرانی کوردی دەستەی ناوبراو ئامادەن بچنە بەرەی شەڕی سۆڤیەت - ئەڵمانیا، ئەوانە لە ڕابردوو لە کارگەکانی فۆرد لە ئەمەریکا کاریان کردووە و شارەزای چاککردنەوەی ئۆتۆمبێل و باڵەفڕەن. لەو هەلومەرجە دژوارەی یەکێتی سۆڤیەت تێدا دەژیێت و لەو کاتەدا کوردێکی زۆر لە ژێر کاریگەرییەتی پرۆپاگەندەی ئەڵمانیادا باوەڕیان بە سەرکەوتنی کۆمەڵگەی نەتەوەکان بە سەر فاشیزمدا نەبووە، میرحاج چالاکێکی دژە فاشیزمی لە بواری پرۆپاگەندەدا بوو، سۆزی خۆی بۆ سۆڤیەت نە شاردووەتەوە. هەڵوێستی میرحاج لەو کاتەدا بەرامبەر بە ئینگلیز نەرێنی (نیگەتیڤانە) بووە گەرچی پێی وابوو هەڵسوکەوت دژی ئینگلیز لەو کاتەدا کە ئینگلیز دژی فاشیزم شەڕ دەکەن پێویست نییە.

دوای یەکەم ڕاپەڕینی کوردەکانی بارزان لە ١٩٤٣ دا لە گەڵ ژمارەیەکی تر لە ئەفسەرانی کوردی سوپای عێراق وەك ئەڵقەی پێوەند و نێوبژیکەری نێوان دەوڵەتی عێراق و کورد دیاری کرا، وەك فەرماندەی نیزامی ناوچەی ئاکرێ بوو. ئەم کارەی ئەوەبوو بە هۆی نزیك بوونەوەی لە گەڵ مەلا مستەفا بارزانی، لە ١٩٤٤

دا کاتێك ئینگلیز ئاگاداری چالاکی میرحاج له ناو بزوتنه‌وه‌ی ڕزگاریخوازی کوردا بوون، ده‌یگرن و ڕه‌وانه‌ی ئۆردووگای زۆره‌ملێی ده‌که‌ن، له‌وێ چه‌ند مانگێك ژیان ده‌باته سه‌ر، له ١٩٤٥ دا میرحاج به‌شداریی ڕاپه‌رینی دووه‌می بارزان ده‌کات.

٢- مسته‌فا خوشناو: ٢٢ ساڵه، زنداره و سێ منداڵی هه‌یه، بنه‌ماڵه‌که‌ی لای خزمانیه‌تی له سلێمانی، خزمه‌کانی ئه‌و ماڵ و منداڵه‌کانی له ترسی ده‌ستدرێژی ده‌وڵه‌تی عێراق شاردووته‌وه، ناوبراو له بنه‌ماڵه‌یه‌کی جوتیاره، ئه‌ویش وه‌کو میرحاج خوێندنی سوپایی ته‌واو کردووه. مسته‌فا خۆشناو نزیکترین دوست و هاوبیری میرحاجه، ئه‌وان پێکه‌وه ده‌سته‌کانی ئه‌فسه‌ری دیموکراتیخوازی کوردیان له ناو سوپای عێراق ڕێك خستووه و پاشانیش بوونه‌ته ڕێکخه‌ری کۆمه‌ڵه‌ی ژیکاف و پارتی دیموکراتی کورد له عێراق.

خۆشناو له دوای ڕاپه‌ڕینی یه‌که‌می بارزانه‌وه بووه یه‌کێك له ئه‌لقه‌ی پێوه‌ندییه‌کانی کورد و ده‌وڵه‌تی عێراق، له بواری سیاسی و بۆچوونیشدا زۆر له میرحاجه‌وه نزیکه.

٣- هه‌مزه عه‌بدوڵلا: ٣٥ ساڵه، سه‌ڵته، باوکی له شه‌ڕی یه‌که‌می جیهانیدا به ده‌ستی سوپای ڕوسیا کوژراوه، پارێزه‌ره، ئه‌ندامی حزبی شیوعی عێراقه، پێش ئه‌وه‌ی حزبی شیوعی عێراق ژیانی نهێنی ده‌ست پێبکات، ئاواره‌ی تورکیا بووه، چه‌ند ساڵێکی له ناو کورده‌کانی تورکیادا به ناوی مه‌لا ڕه‌حیمی بردووته سه‌ر، که بۆ عێراقیش ده‌گه‌ڕێته‌وه له کارگه‌ی مووسڵ کار ده‌کات و کاری حزبایه‌تی به‌ڕێوه ده‌بات، یه‌کێك له ڕێکخه‌رانی به‌شی کوردی بووه له ناو پارتی کۆمه‌نیستی عێراق و ڕووڵێکی به‌رچاوی له پێکهێنانی جیهانبینی دیموکراتیخوازی کورده ئه‌فسه‌ره‌کانی سوپای عێراق - له‌وانه میرحاج و مسته‌فا خوشناو- دا بینیووه،

چالاکانه به‌شداری له ڕاپه‌رینه‌که‌ی بارزاندا کردووه، یه‌کێك بووه له ڕێکخه‌رانی پارتی دیموکراتی کورد له عێراق و نووسه‌ری به‌رنامه‌ی ئه‌و حزبه‌ش بووه.

له باره‌ی ڕاپه‌ڕینی بارزانیه‌کان

بزووتنه‌وه‌ی کورده‌کانی بارزان له دژی ده‌وڵه‌تی عێراق له مێژه سه‌ری هه‌ڵداوه، ئه‌م ڕاپه‌رینه له لایه‌ن شێخه‌کانی بارزانه‌وه پشتیوانی و سه‌رکردایه‌تی ده‌کرێت. له‌م سه‌رده‌مه‌دا ئه‌وانه‌ی خواره‌وه ده‌سه‌ڵاتیان هه‌یه:

١- شێخ ئه‌حمه‌د: ڕێبه‌ری بنه‌ماڵه‌ی شێخه‌کانی بارزانه((خودانی خێلی بارزان))...

٢- مه‌لا مسته‌فای بارزانی: برا بچووکی شێخ ئه‌حمه‌دی بارزانه... مرۆڤێکی خوێنده‌وار و ڕۆشنبیر و سیاسی و پێشکه‌وتنخوازه...

ئه‌مانه‌ش برا یان خزمی شێخ ئه‌حمه‌دن ناوه‌کانیان به‌م جۆره‌یه:

١- شێخ سادق

٢- شێخ سلێمان

٣- شێخ محه‌مه‌د خالد

٤- شێخ جه‌مال

یه‌که‌م ڕاپه‌ڕینی بارزانیه‌کان له مانگی ئه‌یلوولی ساڵی ١٩٤٣ دا ده‌ستی پێکرد و سێ مانگی خایاند...

ڕاپه‌رینه‌که به گه‌رمی ده‌ستی پێکرد و په‌ره‌ی سه‌ند و خه‌ڵکێکی زیاتریش به‌شداریان تێدا ده‌کرد. سه‌رئه‌نجام ده‌وڵه‌تی عێراق ناچار بوو له مه‌لامسته‌فادا بکه‌وێته وتووێژه‌وه و ناوبراو وه‌کو سه‌روکی کوردی عێراق وه‌رگرت، به گشتی داخوازیه‌کانی ئه‌وه‌ی سه‌باره‌ت به ئۆتۆنۆمی بۆ کوردستانی عێراق په‌سه‌ندکرد.

هاوکات دەوڵەوتی عیراق لەوەش دەترسا کە بزوتنەوەی کورد پەرە زۆرتر بسێنێت و ناوەڕۆکی فوولتر بێت، بۆیە لە نامەکەیدا بۆ بالیۆزی ئینگلیز لە عێراق بە ناوی کورنڤالیس Kornwahis داوای یارمەتی کرد، بالیۆزی ئینگلیزیش وەك ناوبژیکارێك کەوتە نێوان عەرەب و کوردەوە. نامەیەکی بۆ مەلا مستەفا نارد و بە ناوی دەوڵەتی ئینگلیز داوای ڕاگرتنی ڕاپەرینی کوردانی لە مەلا مستەفا کرد. لە نامەکەدا هۆی ئەو داخوازییەی بۆ مەلا مستەفا روون کردبووەوە کە عێراق شان بە شانی ئینگلیز و سۆڤیەت دژی ئەلمانیای فاشیزم و هاوپەیمانەکانی شەڕ دەکات. هەروەها لە نامەکەدا، دەوڵەتی ئینگلیز بەڵێنی بە کوردەکان داوە پاش تێکشکاندنی فاشیزم و کۆتایی هاتنی شەڕ، پشتیوانی لە داخوازیی کورد بکەن. دەقی نامەکە لە لایەن پالکوڤنیک لین Lyne کە سەرکردایەتی کاروباری ئینگلیزی لە ناو کوردانا دەکات بۆ سەر زمانی کوردی وەرگێڕدرابوو و بە دوو زمانی کوردی و عەرەبیش چاپ کرا و لە ناو کوردە سەرهەڵداوەکان و کوردەکانی تری عێراقدا بڵاوکراونەتەوە. مەلا مستەفا ڕاگرتنی ڕاپەرینەکەی پەسەندکرد، بە پێی بڕیاری هاوبەشی دەوڵەتی عێراق و ئینگلیز لەو لایەك و کوردە ڕاپەریوەکان لە لایەکی ترەوە، ژمارەیەك لە ئەفسەرە کوردەکانی سوپای عێراق وەك ئەفسەرانی سیاسی بۆ ناوچەکانی ڕاپەرین نێردران. ئەوان وەك ئەلقەی پەیوەندی نێوان سوپای عێراق و مەلامستەفا بوون، وەکو نوێنەری دەسەڵاتی مەدەنی و لەشکری لە ناوچە کوردیەکاندا مانەوە. ژمارەی ئەوانە ١٠ کەس دەبوون، ئەو کوردانە ئەفسەر بوون لە ژێر دەسەڵاتی ئەفسەری سیاسی ئینگلیز بە ناوی پەلکوفینك (عەمید) گینك King بوون، لە ڕیزی ئەم ئەفسەرانەدا ئەمانەش هەبوون:

١- جه‌نه‌ڕاڵ عیزه‌ت عه‌زیز: که‌سایه‌تی نزیك به شێخه‌كانی بارزان، خوشكی عیزه‌ت ژنی شێخ سادقی برای شێخ ئه‌حمه‌ده، ته‌واوی تایفه‌ی عیزه‌ت عه‌زیز خزمی نزیكی شێخه‌كانی بارزانن.

جه‌نه‌ڕاڵ عیزه‌ت فه‌رمانده‌ی ئه‌ركانی دووی له‌شكری سوپای عێراق بوو له كه‌ركووك، ناوبراو په‌یوه‌ندییه‌كی نزیكی له گه‌ڵ كه‌سایتییه‌كانی كورد و عاره‌بدا هه‌بوو، هه‌روه‌ها له گه‌ڵ ئینگلیزه‌كانیشدا ئه‌و جۆره په‌یوه‌ندییه‌ی هه‌بوو. عیزه‌ت عه‌زیز تاكه ئه‌فسه‌رێكی كورد بوو كه هێشتوویانه به پله‌ی ئه‌ركانی سوپای عێراق بگات.

مایۆر عیزه‌ت وه‌ك فه‌رمانده‌ی ناوچه‌ی بارزان ده‌ستنیشانكرا و بۆ به نوێنه‌ری سیاسی ده‌سه‌ڵاتدارانی عێراق له ناوچه كوردنشینه‌كاندا.

٢- پالكوفینك (عه‌مید) ئه‌مین ره‌واندزی: وه‌ك فه‌رمانده‌ی ناوچه‌ی ره‌واندز دیاری كرا.

٣- كاپیتان (نه‌قیب) مسته‌فا خۆشناو: فه‌رمانده‌ی ناوچه‌ی زێبار.

٤- كاپیتان (نه‌قیب) میرحاج: فه‌رمانده‌ی ناوچه‌ی ئاكرێ.

٥- سه‌ید عه زیز شه‌مزینی نه‌هری: فه‌رمانده‌ی ناوچه‌ی مێرگه‌سۆر.

٦- كاپیتان (نه‌قیب) فۆئاد عارف: فه‌رمانداره‌ی قه‌لادزه واته ناوچه‌ی پشده‌ر.

٧- كاپیتان (نه‌قیب) مه‌جید عه‌لی: فه‌رمانداری ئامێدی.

٨- به‌هائه‌دین نوری پاشا: فه‌رمانداری سلێمانی، ناوبراو فه‌رمانده‌ی ته‌واوی ئه‌و ناوبژیكاره تازه دانراوانه‌یه.

سه‌ركرده‌ی ته‌واوی كاروباره‌كانی دامه‌زراندنی ئۆتۆنۆمی ناوچه كوردییه‌كانی عێراق ماجید مسته‌فایه، كورده و خه‌ڵكی سلێمانیه، وه‌ك وه‌زیری به ده‌سه‌ڵاتی ده‌وڵه‌تی عێراق State Minister دانراوه، سه‌رۆك وه‌زیرانی عێراق جه‌نه‌ڕاڵ

نوری سەعید، سەرۆکە کوردەکان لای خۆی کۆدەکاتەوە و لە کۆبوونەوەکەدا ڕادەگەیەنێت کە ئەم کردەوانە هەنگاوی یەکەمی ڕێکخستنی ئۆتۆنۆمی کوردەکانی عێراقە، سەرکردە کوردە بەشداربووەکانی ئەم کۆبوونەوەیە، کاغەزێکی تایبەتیان مۆرکردووە، تێیدا ئەم هەنگاوانەی پەسەند کردووە، ئەم ڕووداوە لە نیسانی ١٩٤٤ دا بووە، ئەم جۆرە هەنگاوانە زیاتر لە سێ مانگ درێژەیان کێشا.

ئەفسەرانی سیاسی ئینگلیز لە کوردستان لە گەڵ پالکوفینك (عەمید) لاین کۆدەبنەوە و ڕاپۆرتێکی تایبەت لە سەر بارودۆخی کوردستان بە ئیمزای عەمید لاین ئامادە دەکەن، لە ڕاپۆرتەکەدا هاتووە:

((پێویستە سەربەخۆیی بە کوردەکانی عێراق بدرێت، هەروەها پێویستە جێگری سەرۆك وەزیرانی عێراق لە ناوچە کوردییەکاندا دابمەزرێت و تەواوی هەر پێنج لیوا کوردییەکانی عێراق لە یەك ویلایەتی ئۆتۆنۆمیدا یەك بخرێن، کوردەکان بە تەواوی ئامادەی وەرگرتنی ئۆتۆنۆمین و دەتوانن بە بێ یارمەتی بێگانە خۆیان بەڕێوە ببەن)).

ئەم ڕاپۆرتە ئاراستەی کابینەی وەزیران کرا و لە لایەن نوری سەعید سەرۆك وەزیرانی عێراقەوە پەسەندکرا، ئەم دۆکیۆمێنتە لە لایەن زۆربەی وەزیرانی کابینەکەی نوری سەعیدەوە پەسەند و ئیمزا کرا. بەڵام نە مەلیك عەبدوڵڵا و نە پەرلەمانی عێراق ئەم پێشنیازەی کابینەی وەزیرانی عیراقیان پەسەند نەکرد و گەڵاڵەی ئۆتۆنۆمیی کوردانیان دایە دواوە، بووە هۆی کەوتنی کابینەکەی نوری سەعید و هاتنە سەر کاری حەمدی پاچەچی.

لە کۆتایی مانگی مایسی ١٩٤٤ دا سیستەمی نێوبژیکردنی ئەفسەرانی کورد هەڵوەشایەوە و بەڕێوەبەرایەتی کۆن لە ناوچە کوردییەکاندا دامەزرایەوە. لەو

ماوهیهدا - واته له تشرینی یهکهمی ساڵی ١٩٤٢ - هوه تا مایسی ١٩٤٤ ململانێ و خهباتێکی زۆر بۆ کارتێکردنه سهر مهلا مستهفا بارزانی له نێوان سیخوڕکانی ئینگلیز و ڕێکخراوه دیموکراتیهکانی کورد بهردهوام بوو، بۆ ماوهیهکی دوورودرێژ ئهم بهر و ئهو بهری پێدهکرا و دهگۆڕا...

یهکهمین ڕاپهرینی کوردهکانی بارزان سهرهڕای ئهوهی ههر له سهرهتادا سهرکهوتنیان به دهست هێنا هیچ ئامانجێکی لێنهکهوتهوه تهنها بۆ چهند مانگێك له ناوچه کوردییهکاندا سهربهخۆیهکی نیسبی ههبوو، بهڵام هێندهی پێنهچوو کورد که له پشتیوانی ئینگلیز بێ بهشکران و له بهر ئهوهش ڕاپهرین و خهباتی خۆیان له دژی سوپای عێراق ڕاگرت، ئیتر جارێکی تر کهوتنه ناو بارودۆخی جارانهوه. ئهوه بۆ کهوتنه ههوڵ بۆ بهردهوامی خهباتی خۆیان. جمۆجۆڵ له ناو بارزانییهکاندا بۆ ئامادهکردنی ڕاپهرین له دژی دهوڵهتی عێراق به مهبهستی گهیشت به ئۆتۆنۆمی دهسی پێکردهوه.

بارودۆخی ناوچهی بارزان له سهرهتای ساڵی ١٩٤٥دا بهم شێوهیه بۆ:

زۆربهی شێخهکانی بارزان به سهرۆکایهتی شێخ ئهحمهدی بارزان به نیازی سوود وهرگرتن له نارازایی کوردهکانی بارزان بۆ دهستپێکردنهوهی ڕاپهرینێکی نوێ له دژی دهوڵهتی عێراق بهمهبهستی لاوازکردنی دهسهڵاتی عێراق و به هێزکردی دهسهڵاتی فیوٚداڵی خۆیان ههنگاویان ههڵگرت. مستهفا بارزانی، که له ژێرکاریگهریهتی کورده دیموٚکرات خوازهکاندا بو بۆ بهردهوامی خهبات له پێناو وهرگرتنی سهربهخۆیی بۆ کوردهکانی عێراق له خۆئامادهکردن دا بوو، ئینگلیزهکان نێوبانگ و ڕۆڵی خۆیان له دهستداو ڕۆڵیان له ناوچهی بارزان زۆر کهم بووهوه...

ئەفسەرە کوردەکانی ناو سۆپای عێراق کە ئەلقەی پەیوەندی نێوان ڕژێمی عێراق و کورد بوون، دوای یەکەمین ڕاپەرینی بارزان پەیوەندی خۆیان لە گەڵ مەلامستەفا بارزانی و دەستە و هێزە دیمۆکرات خوازەکانی تری کوردی عێراقی بەهێز کرد، دوای سەرنەکەتنی یەکەم ڕاپەرینی بارزانیش، ژمارەیەکی زۆر لە کەسایەتییە دیمۆکرات خوازەکان دەچنە لای بارزانی لە بارەی دەست پێکردنی ڕاپەرینێکی تر لە ناوچەی بارزان دەکەونە وتوویژ. لە حوزەیرانی ساڵی ١٩٤٤ بە فەرمانی دەستەیەك لە کەسایەتیە دیموکرات خوازەکانی کورد، میرحاج مۆڵەتی پشوو وەردەگرێت و بە مەبەستی یارمەتی وەرگرتن لە کوردەکانی ئێران بۆ کوردەکانی بارزان دێتە ئێران، پارتی ژێکاف ئاگاداری پلانەکانی مستەفا بارزانی بوو، چالاکانە پشتیوانی لە بارزانی دەکرد، بەڵام لە بەر ئەوەی لەم کاتەدا ژێکاف لەلایەن سیخۆڕەکانی ئینگلیزەوە پیس دەکرێت، ئینگلیز لە پەیوەندییەکانی مستەفا بارزانی لە گەل دەستە دیمۆکرات خوازەکانی تری کورد و پلانی هەڵگیرساندنەوەی شۆڕشی نوێ ئاگادارکرایەوە. لە مانگی ئەیلولدا ئینگلیز ئاگادار کرانەوە لە هەبوونی گرووپی دیمۆکرات خوازی کورد لە ناو سوپای عێراقدا، بۆیە هەنگاویان بۆ لە ناوبردنیان هەڵهێنا، میرحاج و خۆشناو لە گەڵ ژمارەیەکی تر گیران دەستبەسەر بۆ عیمارا ڕەوانەکران و لە وێ بە بیانووی لایەنگیری بە فاشییەکان تاوانبار و زیندانی کران، بەوتەی میرحاج زیندان، یان ئۆردگای زۆرەملێی عیمارە بە تایبەتی بۆ کەسانی دژ بە ئینگلیز دانراوە بارودوخ و سیستەمی ئەو ئۆردووگایە زۆر سەخت و ناخۆشە. سەرۆکی ئەو ئۆردوگایە جەنەراڵ ویلسونە، کاتێك میرحاج لە وێ دەبێت سەد و سی کەسیان لەو گرتووخانەیەدا گرتبوو، بەشێك لەو کەسانە سەربە فاشیزم بوون بەڵام زۆربەیان کۆمەنیستەکانی عێراق و کوردە ناسیۆنالیستەکان بوون. زۆری پێنەچوو زۆربەی

ئەو ئەفسەرە گیراوانە توانیان هەڵێن و خۆیان گەیاندە مەلامستەفا بارزانی بە هاتنی ئەوانە بۆ لای بارزانی کاروباری بزوتنەوەی کورد لە عێراق بەرەبەر ڕێك و پێك بوو بەرنامە و پلان لەلایەن ئەفسەرە کوردەکانەوە دارێژرا. پلانەکەی بە جۆرێك بوو کە لە سەرەتادا دەست بە سەر ناوچەی سێگۆشەی سنوورەکانی ئێران و عێراق و تورکیادا بگرن، بەم شێوەیە پشتەوە و ناوچەکانی دەوروبەر بۆ ڕاپەرینەکە دابین بکرێت. لە قۆناغی یەکەمی چالاکی شەروانیشدا ڕاپەریوەکان دەبوایە لە حالەتی بەرگری کردن دابن، هێلی بەرگری لە ڕێگەی ڕەواندوزەوە تا مەهابات بوو، ژمارەی شەروانان لە سەرەتای ڕاپەرینەکەدا لە هەزار کەس زیاتر بوون، لوولە تۆپێکی هۆتیزرکالیبر ٢،٨ و ٢٥٠ گوللە تۆپ و ٢٢ ڕەشاشی سووك و پتر لە ٦٠٠ تفەنگیان هەبوو، هەروەها ٤ ئێستگە ڕادیۆ و ٥ دەزگای تەلەفۆنی تەماتیکیان هەبوو.

ڕێبەرانی بزوتنەوەکە هیوا و حیسابیان بە یارمەتیدانی کەسان و چەك و تەقەمەنی و خواردن بوو کە لە لایەن کوردەکانی ئێرانەوە بە تایبەتیش لە لایەن موکریان و شکاك و هەرکییەکانەوە دەهات.

لە سەرەتای دەست پێکردنی چالاکیی نیزامی کوردە ڕاپەریوەکانیش دا سەر کەوتنی باش وەدەست هاتن چونکە سەرەای ئەوەی کە هێزەکانی دەوڵەتی عێراق دەست بەجێ بۆ سەرکوتکردنی ڕاپەرینەکە لەشکری دووەمی عێراقیان کەلە کەرکوك جێگیرببۆ ناردە سەریان، بەو وتەی ئەوانە- واتە هاوتوێژەکانم- لەشکری دووەمی سوپای عێراق بریتیە لە سێ هەنگ (فەوجی) پیادە و فەوجی تۆپخانە و بەتلیۆنی ئەندازە و فەوجێك مۆتۆر و سی و دوو ئۆتۆمۆبێلی زرێدار، سەرەرای ئەو هێزی زۆرەی دەوڵەت شۆرشگێرانی کورد لە یەکەمین شەڕدا توانییان

ژمارەیەکی زۆر لە هێزەکانی دوژمن گەمارۆ بدەن و نێزیکەی سەد کەسیشیان لێ بە دیل بگرن...

لە کۆتایی هەفتەی دووەمی ڕاپەرینەکەدا، شۆڕشگێرە کوردەکان پێنج شەڕی سەرکەوتوویان لە گەڵ هێزەکانی دەوڵەتدا کرد... لە کاتی شەڕەکاندا لە گەڵ سوپای عێراقدا بە وتەی هاوتوێژەکانم عێراقییەکان تووشی زیانێکی یەکجار گەورە بوون. چەند سەد کەس لە سەربازانی عێراق کوژران و برینداری کران، زیانی وا گەورەی سوپای عیراق. بوو بە هۆی ئەوەی حوکمێکی یەکجار توند بە سەر بە شداربووانی ڕاپەرینەکەدا بدرێت، ئەوەبوو فەرمانی مردن بۆ ١١١ کەس دەرکرا و ٧٦ کەسی تریش لە ٥ ساڵەوە تا ١٠ ساڵ بەندییان بۆ بڕایەوە، ئاڵوگۆڕ و وەرگەرانێکی گەورە کە دەستبەجێ ڕوویدا ڕاپەرینی دووەمی بارزانییەکان بوو، ئەمە نەک تەنیا بوو بە هۆی پەرۆشی و نا ئارامی دەوڵەتی عێراق، بگرە وڵاتی سێیەمیش، تورکیا هەمیشە چاودێری ڕووداوی ڕاپەرینەکەی دەکرد، سوپای تورکیا لە سنوورەکانی خۆی لە گەڵ ناوچەی ڕاپەرینەکەدا مۆڵ درا، باڵەفرەکانی تورکیا بە سەر ڕاپەریوەکاندا دەسووڕانەوە، ئینگلیزیش لە سەرکوتکردنی ڕاپەرینەکەدا بەشدارییان کرد، باڵەفرەکانی ئینگلیز چەندین جار گوندەکانی ناوچەی ڕاپەرینیان بۆمباران کرد، لە ئەنجامی ئەم بۆردوومانەدا ژن و منداڵێکی زۆر کوژران و چەند گوندێکیش سووتان و دارستان و لێرەوارەکان ئاگریان تێ بەربوو، بەڵام هیچ زیانێك بە هێزەکانی شۆڕش نەکەوت. جارێکیان باڵەفرەکانی عێراق بە هەڵە لە جیاتی بۆمبارانی بارزانییەکان، کۆچەرە کوردەکانی ئێرانیان لە تایفەی ماندی سەر بە هۆزی هەرکی بۆمباران کرد کە لە کوردستانی ئێرانەوە بەرەو کوردستانی عێراق لە کوچدابوون، لەم بۆردوومانە نزیکەی بیست کەسی

بێ تاوان کوژران. ئەو بۆمبانەی باڵەفڕەکان بە سەر خەڵکدا باراندییان ئینگلیزی بوون و ساڵی ١٩٤٥ دروستکرابوون...

... لە کاتی ڕاپەڕینەکەدا زۆرجار لە لایەن بزوتنەوەی کوردەوە بە بانگەواز داوایان لە سەربازەکانی سوپای عێراق و هۆز و خێڵەکانی کوردی دراوسێیان کردووە، بۆ لە ناوبردنی دەوڵەتی کۆنەپەرستی عێراق کە دوژمنی هاوبەشی کوردو عەرەبە خەبات بکەن و ئامانج و مەبەستی بزوتنەوەکەی خۆیان بۆ ئەوانە ڕوونکردووتەوە، داوایان لە کوردەکان کردووە، تا وەکو بۆ ڕزگاری گەلی کورد بەشداریی بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی بکەن. لە ڕاپەڕیوەکان لە بانگەوازەکانی خۆیاندا بۆ سەربازی سۆپای عێراقیان ڕاگەیاندووە کە ئەوانە دژی گەلی عەرەب شەڕ ناکەن و داوایان لە سەربازانی عێراق کردووە خۆیان لە خوێن ڕشتنی براکانیان لابدەن و لە دژی ڕاپەڕیوەکاندا بەرگری نەکەن.

لە بەر نەبوونی ئامێری چاپ بانگەوازەکانیان بە دەست نوسیووە و هەر بە دەستیش بە سەدان دانەی زیادیان نوسیووە گەیاندویانەتە ناو سەربازانی سۆپای عێراق و هۆز خێڵە کوردەکانی دراوسێیان. لە نامەیەکی تایبەتیشدا مەلا مستەفا بارزانی ڕابەری بزوتنەوەی کوردەکان بۆ کاربەدەستانی ئینگلیز دەنووسێت کە ڕاپەڕینی کوردەکانی بارزان تەنیا ناوەرووکێکی ناوخۆیی هەیە و بۆ لە ناوبردنی ڕژێمی عێراقە کە دوژمنانە لەگەڵ کورد دا دەجووڵێتەوە. هەر بۆیە بە پشت بەستن بە یاسایی نێونەتەوەیی، بزوتنەوەی کورد داوا لە ئینگلیز دەکات واز لە بەشداریی سەرکوتکردنی بزوتنەوەی کورد بهێنێت. بۆ وێنە لە نامەکەدا هاتووە ((بۆ ئێوە گوندەکانی ئێمە بۆمباران دەکەن و ژن و منداڵی ئێمە دەکوژن، خۆ ئێمە شەڕی ئینگلیز ناکەین؟))

مسته‌فا بارزانی ڕابه‌ری بزوتنه‌وه‌ی کورد هه‌روا له نامه‌که‌یدا بوو جه‌نه‌ڕالیزم ستالین و وه‌زیری کاروباری ده‌ره‌وه‌ی سۆڤیه‌ت هاوڕێ مۆڵه‌تۆڤ، دژی به‌شداری ئینگلیز له سه‌رکوتکردنی گه‌لی کورد ده‌وه‌ستێ، ئه‌م کرده‌وه‌ی ئینگلیز به پێچه‌وانه‌ی یاسای نێونه‌ته‌وه‌یی داده‌نێت ((داوای مافی کورد له ناوچه‌ی مووسڵ ده‌کات که خاکی باپیرانی کورده)). دوای سه‌رکوتکردنی بزوتنه‌وه‌ی کورد که سێ هه‌فته درێژه‌ی هه‌بوو زووربه‌ی کورده‌کانی بارزان له ناوبرا کورده‌کانی خۆیان له ئێران دا گیرسانه‌وه و تا ئێستاش هه‌ر له‌وێ ده‌ژین. جگه له چه‌ند هه‌زار کوردی خێلی بارزان له‌ناو خاکی ئێران ده‌یان بنه‌ماڵه‌ی تری کوردی عێراق له هۆز و خێله‌کانی ناوه‌ی ڕه‌واندز و ئامێدیش بۆ ئێران هاتوون.

بارزانیه‌کان ده‌کرێ بڵێین ته‌واوی سامان و مه‌ڕ و ماڵاتی خۆیان له ده‌ستداوه، ئێستا له بارودۆخێکی هه‌ژارانه‌دا ده‌ژین. سه‌ره‌ڕای ئه‌م هه‌موو کاره‌ساته‌ی به‌سه‌ر بارزانیه‌کاندا هاتووه، به وته‌ی هاوتوێژه‌کانم تا ئێستاش ئه‌وانه خاوه‌ن هێزێکی زۆرن، له بارودۆخێکی له‌بار که بۆیان هه‌لکه‌وێت، دووباره دژی ده‌وڵه‌تی عێراق خه‌بات ده‌سپێده‌که‌نه‌وه. له‌م خه‌باته‌دا ئه‌وانه حیساب بۆ یارمه‌تیدانی هندێ له خێله‌کانی تری کوردی عێراق ده‌که‌ن. هه‌روه‌ها مسته‌فا بارزانی به هه‌ڵوێستی دژ به ئینگلیز دژ به ده‌وله‌تی عێراق، خۆی و سۆز و لایه‌نگریه‌تی خۆی له ناو کورده بارزانیه‌کاندا ڕاگرتووه، به‌و وته‌ی هاوتوێژه‌کانم ئه‌م بارودۆخه وا له ئینگلیز ده‌کا له ناو بارازانیه‌کاندا ئاژاوه بنێنه‌وه و دژی سۆڤیه‌ت یان بزوتنه‌وه‌ی دیموگراتی له ئێران به کاریان بێنن.

به هاتنی به‌هار و ئاڵۆزبوونی بارودۆخی ئابووری بارزانیه‌کان، له وانه‌یه به‌م ئه‌رکه هه‌ڵسن و زۆریش له ڕاستییه‌وه نزیکه.

سەبارەت بە بزوتنەوەی کورد لە عێراق لە سەردەمی شەڕی دووەمی جیهان و هەروەها سەبارەت بە پارت و ڕێکخراوە سیاسییەکانی کورد لە عێراق.

لە سەرەتای شەڕی دووەمی جیهاندا بزوتنەوەی کورد لە عێراق دووچاری ئاستەنگ و ڕاوەستان ببوو، زۆربەیان ئەگەر نەڵێین هەموو پارت و ڕێکخراوە سیاسییەکانی کورد وازیان لە چالاکیی خۆیان هێنابوو، یاخۆ هەڵوەشابوونەوە یان هەر خۆیان هەڵوەشاندبووەوە، زۆربەی فیوداڵە گەورەکانی کورد لە سیاسەتی ئینگلیزەکان تووشی دڵساردی و نائومێدی بوون، هەندێ جار کوردەکانیان لە دژی عەرەبەکان هاندەدا، لە بزوتنەوەی نەتەوەی کورد دوورکەوتنەوە و چوو بوونە ڕیزی چینی دەسەڵاتدارانی عێراقەوە. هەندێك لە وانە بەشێوەیەکی ئاسایی چالاکیی ڕۆشنبیریان دەنواند و دەستنووسی بەرهەمی نووسەران و هەڵبەستوانانی کوردیان کۆدەکردەوە و بەرهەمەکانی ئەوانیان لە چاپ دەدا، بۆ خۆشیان بە زمانی کوردی شیعریان دەنووسی، بەڵام داخوازی سیاسی و ئابووریان نەدەهێنایە کایەوە. ڕۆناکبیرانی کورد، لاوان و هێلی لاوای ئەو فیۆدڵانە، کوڕانی بۆرژوای کورد و هەندێ لاو لە بنەماڵە ساکار و هەژارەکان کەمتر هەستیان بەرامبەر بە دروشمی کۆنی ((سەربەخۆی کوردستان)) دەبزوا و زیاتر و تاڕادەیەکی زۆریش هەوڵیان دەدا بەشداری لە ژیانی سیاسی گشتیی عێراقدا بکەن. ئەمیش لەبەر ئەوەیە کە ڕۆناکبیرانی کورد لە شارە گەورەکانی عێراق وەك بەغدا و مووسڵ و ئەوانی تردا ژیاون و کاریان کردووە و بەشێکیان لە دەرەوە لە ئەمریکا ژیاون و کاریان کردووە. لە بەر ئەو هۆیەش ژیانیان لەم شارانەدا پێ خۆشتر بووە تا ژیانی ناوچە کوردییەکان کە هەندێ جار پێوەندیان لەگەڵدا بڕیون.

ژمارەیەكی زۆر لە كەسایەتیە كۆمەڵایەتییەكانی كورد لە پێش شەڕی دووەمی جیهاندا لە ڕووداوەكان دووركەوتبوونەوە و بەرەو ڕووی سەردەمی گەرمی شەڕی دووەمی جیهان ببوونەوە. لە لایەكەوە ژمارەیەكی زۆر لەوانە لە ژێر كاریگەرییەتی ئینگلیزدا سۆزی خۆیان بەرامبەر بە ئەڵمانەكان نیشان دەدا. ئەمە بۆ خۆی تایبەتمەندییەكی ئاسایی وڵاتانی عەرەبی ئەو سەردەمە بوو. ئەوە بوو لە كودەتاكەی ڕەشید عالی گەیلانیدا بەشداریان كرد. لەلایەكی ترەوە بە پێی ڕەوتی شەڕی دووەمی جیهان، لەناو كورد دا هەندێ جمۆجۆڵ و چالاكیی دژی فاشیستی و لایەنگری لە كۆمەڵگەی نەتەوەكان سەری هەڵدا.

لە كۆتایی ساڵی ١٩٤٠دا گرووپێكی كوردی فیئوداڵ ((كۆمەڵەی كوردی - هیوا)) یان زیندووكردەوە، لە سەرەتادا كۆمەڵە ناوەرووكێكی پێشكەوتوخوازانەی هەبوو، لە ناو ڕێزەكانیدا كەسان و هێزی دژ بە فاشیست و دیموكراتخواز هەبوون، بەڵام كاتێك كە سۆڤیەت چووە ناو شەڕی دووەمی جیهانەوە، كۆمەڵەی هیوا هەڵوێستێكی ئاشكرا و ڕاشكاوانەی لە پشتگیری سۆڤیەت گرتەبەر، پاشان لە ژێر كارتێكردن و چالاكیی ئینگلیزەكان بوو بە ڕێكخراوێكی ئاشكرای ئینگلیز، كۆمەڵە ٤٠٠ تا ٥٠٠ ئاغا و شێخی كوردی لە خۆ كۆكردبووەوە ئەندامانی لیبراڵی كۆمەڵەی هیوا لایەنگیری دیموكراتیەتی ئینگلیزن و هەوڵ دەدەن بۆ كاروچالاكیەكانی خۆیان سوودی لێ وەربگرن، گرینگی و بایەخی ئەم ڕێكخراوە لەم كاتەدا هەم لەناو كوردەكان و هەم لە ژیانی سیاسی عێراقدا زۆر كەمە. لە ساڵەكانی پێش شەڕ و بەتایبەتیش لە ساڵەكانی سەردەمی شەڕ لەناو سۆپای عێراقدا نەك تەنیا سەرباز بگرە ئەفسەری كوردیش هەبوون كە لە ناو سۆپای عێراقدا زوو هەستیان بە نایەكسانیی خۆیان لە گەڵ عەرەبەكاندا دەكرد. ئەفسەرە كوردەكان هەروەك دانراوە و بڕیار دراوە ناتوانن لە پلەی كاپیتان (نەقیب) بەسەرەوەتر تێپەڕن، لە

ستادی (ئەرکانی) سوپای عێراق کار و بەرپرسیاریەتییان پێ نەدراوە. جگە لەوە هەرچەندە ژمارەیەکی زۆر لە ئەفسەرە کوردەکانی ناو سوپای عێراق لە بنەماڵەی فیئۆداڵەکان نەبوون، بگرە لە بنەماڵەی وردە بۆرژوا و پیشەساز و جوتیارانەوە سەر یان هەڵداوە و بۆ ئەوانە کێشەی بەرژەوەندیی تایبەتی خۆیان ڕۆڵێکی زۆرگرنگ دەبینێت. بۆیە ڕێکخراوە نەتەوەییەکە ئەوانەی لە باوەش گرتووە، یان دەستی بەسەردا گرتوون. لەلایەکی ترەوە لەناو ئەم خەڵکەدا بیروباوەڕێکی بەهێزی دیموکراتیانە بڵاوبووتەوە، ڕووداوەکانی شەڕی دووەمی جیهان ئەم بیروباوەڕ و وردە دیموکراتخوازانەی ئەوانی بەهێز کرد. ئەوە بوو لە ناو ئەو ئەفسەرە کوردانەدا هەستی بەرپرسیاریەتی لە خەبات دژی فاشیزم و لایەنگیری بۆ سۆڤیەت پەیدا بوو تا بەشداری چالاکانە لە خەباتی دژی فاشیستیدا بکەن و لە بەرەکانی شەڕ دژی ئەڵمان ڕاوەبوەستن. گرووپێکی دیموکراتیخواز لە ئەفسەران و سەربازانی کوردی ناو سوپای عێراق لە کۆتایی ساڵی ١٩٤١ دا بڕیاری دا ڕێکخراوێکی دیموکرات پێکبێنن، ئەم گرووپە پرووگرامێکی سیاسیی دیاریکراویان نەبووە و بەروونی و ڕێکوپێکی ڕێک نەخرابوو، جاروبار کۆدەبوونەوە و باسیان لە کێشەو و بارۆدخی نێونەتەوەیی و بزووتنەوەی کورد دەکرد. میرحاج و خۆشناو لە ڕیزی ئەندامە چالاکیەکانی ئەم گرووپەدا بوون لەو کاتەدا ئینگلیز دەستیان دایە هەڵبژاردن و سەربازگرتنی لاوانی کورد و ناردنیان بۆ بەرەی ئەفریقیا، ئەندامانی ئەم گرووپە لە ژێر کارتێکردن و پەرەسەندنی ڕۆڵی سۆڤیەت بڕیار دەدەن لەباتی بەشداری لەگەڵ سوپای ئینگلیز لە بەرەکانی شەڕ دژی ئەڵماندا، دەبێ لە بەرەکانی شەڕی سۆڤیەت - ئەڵمانیادا بەشداری بکەن. بۆ ڕوونکردنەوەی ئەم بڕیارە ئەوانە لە ئابی ١٩٤٢ دا میرحاج بۆ ئێران دەنێرن بۆ ئەوەی لەگەڵ فەرماندەی هێزەکانی سۆڤیەت لە ئێران باس لەم پرسەدا بکەن.

میرحاج توانی بێته مه‌هاباد، ئه‌وه بوو منی له‌وێ بینی و ئه‌م پێشنیازه‌ی بۆ باس کردم، منیش له‌و کاته‌دا ناوبراوم په‌شیمان کردەوه و بیانووم بۆ هێنایه‌وه، سوپاسم کرد بۆ ئه‌و هه‌سته باشه‌ی به‌رامبه‌ر به سۆڤیه‌ت ده‌ری بری و گوتم: گه‌لی سۆڤیه‌تی ئه‌وه‌نده که‌س و هێزی هه‌یه بتوانین ئه‌لمانیا تێك بشکێنێت. به وته‌ی میرحاج له گه‌ڕانه‌وه‌یدا بۆ عێراق ناوبراو وتووێژه‌کانی خۆی له گه‌ڵ من بۆ هاوڕێیانی خۆی ده‌گێڕێته‌وه. وتی ئێمه زۆر په‌رۆشی چاره‌نووسی ستالینگردا بووین. هه‌روه‌ها وتی قسه‌کانی تۆ (واته سۆڤیه‌ت ئه‌وه‌نده هێزی هه‌یه که ئه‌لمان بشکێنێت ئێمه‌ی هیورکرده‌وه، دواتر ئێمه گه‌یشتینه ئه‌و ئاکامه که ئێوه ڕاست بوون). میرحاج پێی وتم: گرووپه ئه‌فسه‌ره دیمۆکراتیخوازه‌کانی کورد به هه‌ندێ کوردی ته‌کنیکار و میکانیکار که پێشتر له کارگه‌ی فۆرد له دیترویتدا کاریان کردووه و نێزیکن، به‌م شێوه‌یه په‌یوه‌ندییان به حزبی شیوعی عێراق به نهێنینه‌وه به‌ستووه و زه‌وینه‌یان بۆ به‌هێزکردنی بیروباوه‌ری دیمۆکراتیخوازان له ناو ئه‌م گرووپه‌دا دروست کردووه.

ئه‌م گرووپه به‌شێوه‌ی نیمچه ڕه‌سمی و نیمچه ڕێکخستنه تا ساڵی ١٩٤٥ خۆی ڕاگرت. به‌شێکی زۆری ئه‌ندامانی ئه‌م گرووپه تا ئه‌و کاته چووبوونه ڕیزی ڕێکخراوه سیاسیه‌کانی تره‌وه، یاخۆ له لایه‌ن ئینگلیزه‌کانه‌وه گیرابوون.

له‌گه‌ڵ چالاکیی ئه‌م گرووپه ئه‌فسه‌ره دیمۆکراتخوازه‌ی کورد، به‌ره‌به‌ره که‌سایه‌تییه دیمۆکراتخوازه‌کانی کوردی عێراق و ئێران له‌یه‌کتر نزیك بوونه‌وه، له ناوه‌راستی ساڵی١٩٤٢دا له ناو تاخمه‌کانی کورد بیروڕای دروستکردنی پارتێکی پێشکه‌وتنخوازی گشتیی کوردی هاته کایه‌وه بۆ ئه‌وه‌ی ڕێبه‌رایه‌تی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌ی کورد له عێراق و ئێران له ئه‌ستۆی خۆی بگرێت. له‌گه‌ڵ هه‌وڵدان بۆ ئاڵوگۆڕێکی نوێ له بزووتنه‌وه‌ی ڕزگاریخوازیی کورد و دروستکردنی پارتێکی

ئەوتۆیی، هەروەها بارودۆخی ئەوكاتە كە كۆمیتەی گشتی ڕزگاری كوردان (خووێبوون) نەمابوو، لە كۆتایی ساڵی ١٩٤٢دا دەسپێشخەریی زەبیحی-ی پیشەسازی مەهادی و ڕێكخەری شانەی پارتی توده لە مەهاباد كۆبوونەوەیەك بۆ ڕێكخستنی ڕێكخراوێك پێكدێت كە ئەنجامەكەی پارتی گشتی كوردان (ژێكاف - ژیانەوەی كوردستان) پێك دێت، لەم كۆبوونەوەیەدا ١١ كەس بەشداربوون، لەوانە (زەبیحی، زەرگەری، موقەدەسی، قادری، ئیمامی، تەوحیدی، كیانی و میرحاج).

زبیحی وەك سكرتێری حیزبەكە و حوسێنی زەرگەری وەك سەرۆكی ئەو حیزبە هەڵبژێردران. پرۆگرامی حزبەكە، بە پەلە دانراو شێواو و تێكەڵ و سەرپچڕ بوو، تێیدا دروشمی كۆن و داخوازیی ڕۆڵەتیانە، واتە سەربەخۆیی بۆ كوردستان لە گەڵ خەبات دژی كۆنە پەرستانی كورد و دەوڵەتانی ئێران و عێراق و توركیا و كۆنەپەرستانی نێونەتەوەیی دانرابوو، لە قۆناغی یەكەمدا دژایەتیی فاشیزمی تێدا گونجاو بوو، بەڵام لەم پرۆگرامەدا بە گوێرەی هاو تۆوێژەكانم هەندێ بیروڕای باش هەبوون كە پاشان لە پرۆگرامی پارتە سیاسییەكانی تری كورد دا جێیان گرایەوە. بە وتەی ئەوانە بەرچاوترین ئەم بیروڕایانە خەباتی ناوچەیی نەتەوەی گەلی كورد بوو لە چوارچێوەی ئەو دەوڵەتانەدا كە كوردستانیان بەسەردا دابەش كراوە. واتە خەباتی ووچانی گەلی كورد دژی ئەو دوڵەتانەی كوردیان تیادا دەژیت و هاوسەنگەر و یەكڕیزن لە گەڵ تەواوی هێزە دیمۆكراتیەكانی ئەم وڵاتانەدا. لە ساڵی ١٩٤٤ دا و بە تایبەتیش لە ١٩٤٤ دا (ژێكاف) لە ناو كوردەكانی ئێران و عێراق چالاكییەكی زۆری نواند. زۆربەی دیمۆكرات و پێشكەوتۆخوازەكانی كورد دەهاتنە ڕیزی ژێكافەوە. بە تایبەتی ژێكاف چالاكییەكی زۆری لە ناوچەی سلێمانی و مەهاباد دا هەبوو، ژێكاف گۆڤاری (نیشتمان)ی نیوە نهێنی چاپ دەكرد. لە ساڵی ١٩٤٤ دا ژێكاف نیزیكەی بیست

بەیاننامە و بانگەوازی دەرکرد، چالاکیی کۆمەڵەی ژێکاف هەندێ جار ناوەرووکی دژی ئینگلیزی پێوەبوو، ئەوانی سەغلەت کردبوو، بەڵام ئینگلیز توانیان بەشێکی زۆری باڵی ژێکاف بەرەو لای خۆیان ڕابکێشن. لە بەر ئەوەی پرۆگرامی ئەم پارتییە و تاکەکانی پاش شەڕی جیهانی روون نەبوو، گێرە و کێشەی سەرەکی بە گوێرەی هاوتوێژەکانم لە سەر ئەوە بوو ئاخر ئینگلیز دوژمنی گەلی کوردە! ئاخۆ هەڵسوکەوت و سیاسەتی ئینگلیز لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی ناوەراستدا بە زیانی کوردە! گێرە و کێشەی لە سەر ئەم پرسیارە بوو بە هۆی لێك بڵاوبوونی ژێکاف. ئەوە بوو لە نیوەی دووەمی ساڵی ١٩٤٥دا ژێکاف هەڵوەشایەوە. لێك بڵاوبوونی پارتی ژێکاف لە ئەنجامی ئەوش بوو کە زەبیحی سکرتێری ئەم پارتە لە کاتی سەردانی بۆ لای کوردەکانی باکوور-ڕۆژهەڵاتی لە نزیك شاری ورمێ لە لایەن پۆلیسی ئێران دەستگیر کرا. لە کاتی گرتنەکەدا نووسراو و چاپەمەنی کۆمەڵەی ژێکافی پێدەگیرێ، ئەمە هۆیەکی سەرەکی بوو لە گرتن و تاوانبارکردنی، ئێستە زەبیحی لە تارانە، گەورەترین خزمەتەکانی ژێکاف بە وتەی هاوتوێژەکانم ئەویە کە ورەی دیموکراتخوازەکانی کوردی بۆ بەشداری لە بزوتنەوەی نەتەوایەتی کورد بزواند و نێزیکی کردنەوە و فێری خەباتی سیاسی لە سەردەمی نوێدا کردن. تەواوی ئەندامان و ڕێبەرانی حیزبی دیموکراتی کوردستان کە لە کوتایی ١٩٤٥دا پێك هات، لەوانە قازی محەممەد لە ڕابردوودا ئەندامی پارتی ژێکاف بوون، هاوکات لە گەڵ دامەزراندنی حزبی دیموکراتی کوردستاندا پرۆسەی ڕێکخستنی پارتی کرێکاران و ڕووناکبیرانی کورد لە ناو پارتی نهێنی کۆمۆنیستی عێراقدا دەستی پێکرد...

لە چوارچێوەی حزبی شیوعی عێراقدا، لە ساڵی ١٩٤٤ ەوە بەشی کوردی ئەم حزبە هەیە کە ژمارەی ئەندامانی دەگاتە ٤٠٠ ئەندام و ڕۆژنامەی (یەکێتی تێکۆشین)

دەردەکات، لە ساڵی ١٩٤٥ دوە ناوی بۆ ئازادی گۆڕا. چالاکیی حزبی شیوعی عێراق نهێنیە و بە نهێنیش گۆڤارێکی پێنج سەد دانەیی دەردەکات، هەروەها لەگەڵ چالاکی نواندن لە ناو ئەندامی خۆیدا کە بە زۆری لە بەغدا و مووسل و شوێنەکانی پیشەسازیی نەوتدان، بەشی کوردیی حزبی شیوعی عێراق توانیویەتی کارێکی زۆر لەناو کەسایەتیە پێشکەوتوخوازەکانی کورد و بڵاوکردنەوەی بیری دیموکراتی لە ناو کوردا بکات. بە وتەی هاوتوێژەکانم هەم لە ناو گرووپی ئەفسەرە دیموکراتیخوازەکانی کوردی سوپای عێراق و هەم لە ناو پارتی ژێکافدا هەستێکی زۆری کارتێکردن و ڕۆڵی بەشی کوردیی حزبی شیوعی عێراقیان تیدا بەدی دەکرا، کە ئەمەش یارمەتیەکی زۆری پێشکێش بە بەشداربووانی ئەم ڕێکخراوانە کرد لە بواری ڕوونکردنەوەی بارودۆخی سیاسی و هەڵبژاردنی تاکتیکی پێویست. دوای سەرنەکەوتنی دووەمین ڕاپەڕینی بارزان و هەڵوەشاندنەوەی پارتی ژێکاف، بەشێکی زۆری ئەم گرووپ و پارتییە سیاسیە دیموکراتخوازانەی کورد کە لێك پەرش و بڵاو ببوون، دەیانتوانی هەر ئەوهێزانە لە بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد لە عێراقدا یەك بگرن، بەم شێوەیە بیری پێکهێنانی پارتی دیموکراتی کورد لە عێراق (ئازادی) کە بەیاننامە و پرۆگرامەکەی لە کۆتایی ئەم ڕاپۆرتەدا هاتووە و پێشکێش دەکرێت، ئەم پارتییە دروست بوو. بە وتەی هاوتوێژەکانم بەیاننامە و پرۆگرامی پارتی ئازادی لەلایەن بەشێکی زۆر لە کەسایەتیە پێشکەوتوخوازەکانی کوردی عێراق و ئەوانەیش کە بەشداری ڕاپەڕینی بارزانییەکان بوون، پێشوازیان لێ کرا، لەو کاتەدا ئەم پارتە خەریکی چالاکی و کار بو لە بواری ڕێکخستن و وەرگرتنی ئەندامان. لەبەر ئەوەی هاوتوێژەکانم لە ئەندامانی سەرەتای دروست بوونی پارتی نوێن و ڕاستەخۆ خەریکی ڕێکخستنی ئەو پارتییەن و یەکێکن لە وانە، وەك هەمزە کە

له دانه‌رانی پرۆگرامی ئه‌م پارتییه‌ن، له باره‌ی ژماره‌ی ئه‌ندامانی ئه‌م پارتییه به قسه‌ی خۆیان ژماره‌یان به ئه‌ندامی پالێوراوه ده‌گاته هه‌زار كه‌س كه پێویسته باوه‌ڕیان پێ بكرێت. به‌ڵام له ڕاستیدا چه‌ندایه‌تیی ژماره‌ی ئه‌ندامانی پارتی زۆر له‌وه كه‌متره كه ئه‌وان باسیان كرد. به وته‌ی هاوتوێژه‌كانم جێگه‌ی بایه‌خ و سه‌رنجه كه ده‌یانوت به دروستبوونی ئه‌م پارتییه تازه‌یه پێشوازیه‌كی زۆری له لایه‌ن كورده پێشكه‌وتوخوازه‌كانی عێراقه‌وه لێ كراو، چالاكیی ئه‌م پارتیه له‌وانه‌یه په‌ره‌بسێنێت و، له داهاتوودا ببێته پێگه‌ی گه‌شه‌سه‌ندنی بزووتنه‌وه‌ی كوردی عێراق.

چالاكی وڵاتانی سێیه‌م له ناو كورددا

ئینگلیز، پێش شه‌ڕ و له ساڵانی یه‌كه‌می شه‌ڕدا ته‌واوی كاروباری كوردیان له عێراق سپاردبوو به پرۆفیسۆری ئینگلیزی ئیدمۆنز(EDMONDIS) ناوبراو له هه‌مان كاتدا له خزمه‌تی ده‌وڵه‌تی عێراقیشدا بوو، ئیدمۆنز له‌و كاته‌دا پله‌ی مایۆری سوپای ئینگلیزی هه‌بوو، شاره‌زایه‌كی باشی له پێوه‌ندیی ناوخۆی كوردانا هه‌بوو، خویشی پێوه‌ندیه‌كی به‌ربڵاوی له‌گه‌ڵدا هه‌بوون.

ئه‌دمۆنز زمانی كوردی به باشی ده‌زانی و شاره‌زای ئه‌ده‌بیات و به‌رهه‌مى نوسراوه‌ی كوردی بوو و زۆربه‌ی نووسه‌ران و شاعیرانی كورد حیسابیان بۆ بۆچوونه‌كانی ئیدمۆنز سه‌باره‌ت به‌م پرسیارانه ده‌كرد. نزیكه‌ی سه‌ره‌تای ساڵی ١٩٤٢ بوو ئه‌دمۆنز

له كاروباری ڕاسته‌وخۆی ناو كورددا دووركه‌وته‌وه؛ به‌ڵام هه‌ر له عێراق مایه‌وه. له كوتایی ساڵی ١٩٤٥ دا ئیدمۆنز ڕۆیشت و عێراقی به‌ره‌و ئینگلته‌ره به‌جێ هێشت.

ماوه‌یه‌ك له‌ مه‌وبه‌ر وه‌كو هاوتوێژه‌كانم ده‌ڵێن: بیستۆیانه‌ ئیمۆنز بۆ ڕۆژهه‌ڵات گه‌ڕاوه‌ته‌وه‌ و ئێسته‌ له‌ ئێرانه‌، وا بڵاوه‌، ناوبراو ئێستا له‌ كرمانشانه‌ و له‌ وێش خه‌ریكی چالاكی نواندنه‌ له‌ ناوكورد دا. ئیدمۆنز له‌ كاروباری كورد دا جێی لاین (LYHEN) ی گرتووته‌وه‌. تا كۆتای ساڵی ١٩٤٤ هه‌ر له‌ سه‌ر ئه‌م كاره‌ مایه‌وه‌ و دوای ئه‌وه‌ بۆ ئه‌فریقیا نێردرا. لاین هه‌روه‌ها باش له‌ كێشه‌ی كورد تێگیشتبوو، له‌ گه‌ڵ زۆربه‌ی كه‌سایه‌تییه‌ كۆمه‌ڵایه‌تیه‌كانی كورد پێوه‌ندی هه‌بوو، زمانی كوردیشی به‌باشی ده‌زانی. لاین بۆ ڕاكێشانی كه‌سایه‌تیه‌كانی كورد بۆ لای ئینگلیز هه‌وڵ و تێكوشانی زۆری كرد، بۆ ئه‌م كاره‌ له‌ هه‌موو شێوازێكی وه‌ك پاڕانه‌وه‌ و زمانلووسی و كڕین و هه‌ڕه‌شه‌ سوودی وه‌رگرت و ئه‌سڵه‌میه‌وه‌. له‌ناو كۆمه‌ڵانی كورد دا لاین ڕێزێكی زۆری هه‌بوو، كورد حیسابیان بۆ بیر و بۆچوونی ئه‌و ده‌كرد و گوێیان بۆ شل ده‌كرد.

دوای لاین ئه‌رك و كاروباری ئینگلیز له‌ناو كورددا به‌ كینگ KING درا كه‌ پله‌ی ئه‌فسه‌ری سیاسی (POLITICAL OFFISER) هه‌یه‌ و له‌ كه‌ركوك و مووسڵه‌. كینگ له‌ چاو لاین و ئیدمونز سه‌باره‌ت به‌ ناسینی كێشه‌ی كورد لاوازه‌، به‌ڵام ئه‌ویش زمانی كوردی ده‌زانی. له‌ نیوه‌ی دووه‌می ساڵی ١٩٤٥دا ئینگلیز بانگیان كرده‌وه‌. به‌ڵام ئێسته‌ چالاكی له‌ ناو كورد به‌ ئه‌ستۆی دوو ڕاوێژكاری سیاسی، واته‌ پالكۆفینك (عه‌مید) مید (MIDD) له‌ مووسڵ و جه‌نه‌ڕاڵ و ویلسۆن (WILSON) له‌ كه‌ركوك سپێردراوه‌، هه‌ردووكیان زمانی كوردی ده‌زانن و له‌ زووه‌ له‌ ئێران كارده‌كه‌ن. پێوه‌ندیی ئه‌وان له‌ نێوان خۆیاندا بۆ هاووتووێژكاره‌كانم ڕوونه‌، ئه‌وانه‌ ده‌ڵێن: مید زۆربه‌ی لێكۆڵینه‌وه‌ و كاروباری له‌ باره‌ی ناوچه‌ی كوردییه‌كانی سه‌رسنووری سوریا و توركیایه‌، به‌ڵام ویلسۆن له‌ باره‌ی ناوچه‌ سنوورییه‌كانی ئێران، وه‌ك ده‌ڵێن، ده‌یه‌وێت له‌ باره‌ی سۆڤیه‌ت و

سوپای سۆڤیه‌تی و ئێران ئاگا و زانینی هه‌بێت. به بیروڕای هاوتوێژه‌کانم دانانی دوو ڕاوێژکاری سیاسیی ئینگلیز له باتی یه‌ك که‌س له ناوچه کوردییه‌کاندا نیشانه‌ی ئه‌وه‌یه که ئینگلیز بۆ به‌رژه‌وه‌ندیی خۆیان له باره‌ی کێشه‌ی کورد به‌گشتی له‌لایه‌ك و له‌لایه‌کی تر له باره‌ی کێشه‌ی کوردی عێراق به تایبه‌تی چالاکیی خۆیان زیاد کردووه. هاوتوێژه‌کانم به‌تایبه‌تی ووتیان: دوای ئه‌وه‌ی ئه‌و ڕاوێژکاره‌یان دانا، ئیتر چالاکیی ئینگلیز له ناو کورد دا به‌رچاوتر بووه، له ناوچه کوردییه‌کانی عێراقدا دوو یاریده‌ده‌ری ئه‌وانه له هه‌ولێر و ڕه‌واندوز کار ده‌که‌ن، کاپیتان (نه‌قیب) جاکسۆن (JACKSON) یاریده‌ده‌ری ڕاوێژکاری سیاسی له مێژه له هه‌ولێر کار ده‌کات و زمانی کوردیش به‌باشی ده‌زانێت.

کاپیتان (نه‌قیب) ستۆك stok یش لێزانی کێشه‌ی کورده و له جێی لیتینانت (ملازم) گور goor هاتووه. باره‌گاکه‌ی له ڕه‌واندزه‌وه بۆ دیانه که گوندێکی ئاسوورییه گواستووه‌ته‌وه، گور نه‌ك ته‌نیا زمانی کوردی، بگره زمانی ئاسووریش ده‌زانێت.

ئه‌رکی ڕاوێژکار و یاریده‌ره سیاسییه‌کاننیان به وته‌ی هاوتوێژه‌کانم چه‌ند لایه‌نه، له لایه‌که‌وه ئه‌وانه نوێنه‌ری ڕه‌سمیی ده‌سه‌ڵاتدارانی ئینگلیز و عێراقن له ناوچه کوردییه‌کاندا، به‌کرده‌وه له سه‌ر ته‌واوی کێشه‌ی ڕۆژانه‌ی ژیانی کورده‌کان بڕیار ده‌ده‌ن، یان چاره‌سه‌ریان ده‌که‌ن، وه‌ك دیارکردنی سنوور له نێوان هه‌ندێ له خێڵه کۆچه‌ره‌کانی کورد، گێره و کێشه‌ی نێوان سه‌رۆك هۆز و خێڵه‌کانی کورد، کێشه‌کانی ئابووری و نفاق و خوارده‌مه‌نی و ... هتد، له ناو کورده‌کاندا چاره‌سه‌ر ده‌که‌ن.

له‌م باره‌یه‌وه سه‌رچاوه و پاڵپشتی ئه‌م ئه‌فسه‌ره سیاسییانه که به‌رده‌وام یاخۆ جاروبار سه‌ردانی سه‌رکرده گه‌وره‌کانی کوردیان ده‌کرد، له‌م ڕێگه‌یه‌وه ئینگلیز

ڕۆڵی خۆیان لەناو کورد دا ڕادەگرت. بە وتەی هاوتوێژەکانم ژمارەی ئەو جۆرە ئەفسەرانەی ئینگلیز لە کوردستاندا زیاترە لە بیست کەس، زۆربەی ئەفسەرە سیاسییەکان تاڕادەیەکی کەم یان زۆر زمانی کوردی و ئاسووری دەزانن، لەگەڵ ئەرکی بەڕێوەبردنی ناوچە کوردییەکاندا، ئەرکی سیاسیش بەڕێوە دەبەن، یان پێیان ڕاسپێردراون. ئەوانە لە ناو کورد دا چالاکانە پروپاگەندە دەکەن، بۆ ئەم کارە هەم لە ناو سەرکردەی هۆز و خێڵەکانی کوردا و هەم لە ناو کەسایەتیی کۆمەڵایەتی و ڕۆژنامەنووس و نووسەر و زاناکاندا کار و چالاکی دەنوێنن و سودیان لێ وەردەگرن. ڕاوێژکار و ئەفسەرە سیاسییەکانی ئینگلیز لە گەڵ سەرکردەکانی کورد و کەسایەتییە کۆمەڵایەتییەکاندا وتووێژ و چاوپێکەوتن ئەنجام دەدەن و پارەیان پێ دەدەن، لە بارەی کێشەکانی جیهان و بارودۆخی ناوخۆی عێراق، بارودۆخی سیاسی و ئابووریی ئینگلیز قسەیان بۆ دەکەن و چاپەمەنییان پێ دەدەن. بە یارمەتی و بەڕێگەی ئەفسەرانی ڕاوێژکار و یارمەتیدەرە سیاسییەکانیان، لە ناو کورد دا چاپەمەنییەکانی ئینگلیز بڵاودەکەنەوە و پروپاگەندەیان بۆ دەکرێت و ئەرکی داوودەزگاکانی پروپاگەندەی ئینگلیز بەڕێوەدەبەن. لایەنی سێیەمی چالاکی و پروپاگەندەی ئەفسەرە سیاسییەکانی ئینگلیز سیخوڕی و زانیاری وەرگرتنە، زۆرتریش لە بارەی سیاسییەوە وەك هەڵوێستی کۆمەڵانی خەڵك، چالاکی و فورسایی ڕێکخراوە کۆمەڵایەتییەکان لە بارەی سیاسی لە ناو کۆمەڵانی خەڵك و...هتد. هەموو ئەمانە وەك بڵێی (کاری ڕۆژانە) ڕاوێژکارانی سیاسی و ئەفسەرانی سیاسی ئینگلیزە، لە گەڵ ئەمانەیشدا پەیتا پەیتا لە کاتی دەست پێکردنی چالاکیی ئینگلیز لە ناو کورد دا، هەروەها لە کاتی گەرم بوونی ژیانی سیاسی لە کوردستاندا، وەك سەرهەڵدان، ناهێمنایەتی و ڕاپەڕین و شۆڕش، ڕاوێژکارە

سیاسییه‌كانی هه‌وڵ ده‌ده‌ن كار له‌ ڕه‌وتی ڕووداوه‌كاندا بكه‌ن، هه‌روه‌ك چۆن له‌ ڕاپه‌ڕینه‌كه‌ی بارزاندا به‌م كاره‌ هه‌ڵستان. له‌ بارودۆخێكی ئه‌وتۆدا ڕاوێژكاری سیاسی گرووپێكی تایبه‌تی له‌ ٢-٥ ئه‌فسه‌ری سیاسی پێك ده‌هێنن و هه‌ندێ جاریش به‌هێنانی پسپۆری تایبه‌تی له‌ به‌غداوه‌ ژماره‌یان زیاتر ده‌كه‌ن و ده‌چنه‌ ناوچه‌ی ڕووداوه‌كان. له‌م كاته‌دا گرووپی ئه‌وتۆ كه‌ له‌ سێ تا چوار ئه‌فسه‌ری سیاسی پێكهاتووه‌ له‌ سه‌ر سنوور له‌ گه‌ڵ ئێران، هه‌وڵ ده‌ده‌ن كاریگه‌رییان له‌ بارودۆخی مه‌هاباد دا هه‌بێت، به‌ وته‌ی هاوتوێژه‌كانم ئه‌م گرووپه‌ پیاوه‌كانی خۆیان كه‌ له‌ كورده‌كان پێك هاتوون ده‌نێرنه‌ مه‌هاباد و به‌م جۆره‌ به‌به‌شی كۆنه‌په‌رست و خێڵه‌كی كه‌ به‌شداریی بزووتنه‌وه‌ی كوردیان له‌ مه‌هاباد دا كردووه‌، ناڕاسته‌وخۆ پێوه‌ندی ده‌گرن.

به‌ وته‌ی هاوتوێژه‌كانم ڕاوێژكاره‌ سیاسی و ئه‌فسه‌ره‌ سیاسییه‌كان هه‌میشه‌ هه‌وڵیان داوه‌ و زۆریش ویستوویانه‌ ده‌نگوباسی یه‌كه‌تیی سۆڤیه‌ت و بزووتنه‌وه‌ی دیمۆكراتیك له‌ باكووری ئێراندا ئاگاداربن، ئه‌گه‌ر بێتو ده‌نگوباسی باش له‌ به‌رژه‌وه‌ندیی یه‌كه‌تیی سۆڤیه‌ت له‌ ناو ئه‌م یان ئه‌و خێڵی كورد دا هه‌بێت، ده‌ستبه‌جێ له‌وێ پروپاگه‌نده‌ی ئینگلیز به‌هێز ده‌كرێت و بۆ ناساندن و ئاشكراكردنی ئه‌و كه‌سانه‌ی ده‌نگوباسی ئه‌وتۆ بڵاوده‌كه‌نه‌وه‌ هه‌نگاو هه‌ڵده‌گرن.

هه‌م ئه‌فسه‌ره‌ سیاسییه‌كان و هه‌م ڕاوێژكاره‌ سیاسییه‌كان تۆڕی سیخوڕیی خۆیان له‌ ناو كورد دا هه‌یه‌. ئه‌م سیخوڕه‌ كوردانه‌، هه‌م به‌كرێگیراوی به‌پاره‌ وهه‌م بێ پاره‌یان هه‌یه‌ و كاریان بۆ ده‌كه‌ن و زیاتر له‌و كه‌سانه‌ی كه‌ لایه‌نگری سیاسه‌تی ئینگلیزن، یاخۆ هاوهه‌ستن له‌گه‌ڵیاندا. گه‌رچی پێوه‌ندیی ئه‌م ده‌سكیزانه‌ نهێنییه‌ به‌ڵام زۆربه‌یان لای كورده‌كان ئاشكران، وه‌ك پیاوه‌كانی ئینگلیز چاویان لێ ده‌كه‌ن و زۆر به‌ دووره‌په‌رێزییه‌وه‌ له‌گه‌ڵیاندا ده‌جووڵێنه‌وه‌. بۆ كاری خۆیان له‌ ناو

کوردەکاندا ئەم ڕاوێژکارە سیاسییانەی ئینگلیز گەنجینەی تایبەتیی پارەیان هەیە، بەوتەی هاوتوێژەکانم بۆ ڕووداوێکی کتوپڕ یان پەلە ڕاوێژکارە سیاسیەکان پارەیەکی زیاتریش بۆ ئەو کارە دەدەن، چەندایەتیی یاخۆ ژمارەی ئەم پارەیەی ئەم ئەفسەر و ڕاوێژکارانە دەیدەن نازانن، بەڵام دەڵێن: کەمخەرجی ناکەن و شەرمیش لە پارەدان ناکەن. هەروەها هاوتوێژەکانم دەڵێن: ئەوانە سەر بەچەند داوودەزگایەکی جۆربەجۆرن، بۆ وێنە وەك لای ئەوانە ڕوونە (کلینگ و مید) سەر بەداوودەزگای لەشکرین و (ملازم گوریش) سەر بەدەزگای پاراستنی (دەزگای هەواڵگری)ی بەریتانییە، سیخوڕیی لەشکری لەناو کوردەکاندا بە ئەستۆی جەنەراڵ ڕینتن (rentin)ە کە بارەگاکەی لە کەرکووکە و لە گەڵ ئەرکانی لەشکری دووی سوپای عێراقدا لە کەرکووك پێوەندیی هەیە. جەنەراڵ ڕینتن زیاتر خەریکی کێشەکانی سوپاییە، بەڵام لە هەمان کاتیشدا لەناو کورد دا چالاکیی پروپاگەندەیی ئەنجام دەدات، ئەویش نەك بۆ کوردی عێراق بگرە کوردی سوریا و بە تایبەتیش بۆ کوردی تورکیایە.

ناوەندی پروپاگەندەی ئینگلیز لە ناو کوردی عێراقدا (کۆمەڵەی پێوەندییەکانی کولتووریی کورد - بەریتانیا)یە کە ئۆرگانی چاپەمەنیی خۆی بەناوی (دەنگی گێتی تازە)وە هەیە. بۆ چالاك کردنی ئەم کۆمەڵەیە ئینگلیز توانیویانە هەندێ کەسایەتیی ناوداری کۆمەڵایەتیی کورد، بەتایبەتیش مێژوونووس و ڕۆژنامەنووسی بەناوبانگی کورد سەید حوسێن حوزنی موکریانی کە سەرنووسەری (دەنگی گێتی تازەیە)بۆ لای خۆیان ڕاکێشن. هەروەها ئەدیبە بەناوبانگەکانی وەك تۆفیق وەهبی دانەری گەلالەی نووسینی کوردی بە ئەلفبای لاتینی و ڕەفیق حیلمی کە نووسەر و وەرگێڕێکی بە ناوبانگی کوردە بۆ لای خۆیان ڕاکێشاوە، (کۆمەڵەی پێوەندییەکانی کولتووری کوردی- بەریتانی)

بەشێکەلە کۆمەڵەی گشتی (کۆمەڵەی پێوەندییەکانی بەریتانیا- عێراق). سەبارەت بەکاروباری ئەم کۆمەڵەیەوە لە خواردوە لە بەشی پروپاگەندەی ئینگلیزەکان لە عێراق نووسیوومانە، لقی لە هەموو شارە کوردییەکانی وەکو کەرکووك و سلێمانی و هەولێر و مووسڵ و ڕەواندزدا هەیە. شێوەی سەرەکیی کاروباری ئەم کۆمەڵەیە چاپەمەنییە و بە شێوەیەکی جوان و ڕێکوپێك پروپاگەندەی بەهێزی ئیمپراتۆریەتی بەریتانیا وەك دەرکردنی (گۆڤار، بەلاڤۆك، بەیاننامە، پلاکات، سینەما، پێشانگە، موحازەرات و ڕاپۆرت) دەکات، هەروەها بردنی کولتووری ئینگلیزی بۆ کوردەکان دەدات. ئەندامەکانی کۆمەڵە بواری ئەوەیان هەیە فێری زمانی ئینگلیزی بن و کۆرسی فێربوونی تایبەتیشیان بۆ داناون. کتێب و چاپەمەنی تایبەتییان پێ دەدەن و، موحازەراتی تایبەتییان لەسەر ڕابردووی ئینگلیز و دەسکەوتە کولتوورییەکانی ئینگلیز و هیند بۆ دەخوێننەوە. بەقسەی هاوتوێژەکانم کاروباری ئینگلیز لە بواری بڵاوکردنەوەی زمانی ئینگلیزی لایەنگر و داخوازی زۆربەی لە ناو کورد دا هەیە و، کوردێکی زۆر لە هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگەی کوردەواری بەتاسەوە خەریکی فێربوونی زمانی ئینگلیزن و کۆمەڵەی پێوەندییەکانی کولتووری ئینگلیز- کورد ئەوپەڕی هەوڵی خۆیان بۆ دابین کردنی فێربوونی ئەو خەڵکەدەدەن. هاوتوێژەکانم دەڵێن:" لە هەر شوێنێك ٢ تا٣ کەس بۆ فێربوونی زمانی ئینگلیزی پەیدا ببن، مامۆستایەکی تایبەتییان بۆ دادەنێن". لەگەڵ ئەمەیش لە ناوچە کوردییەکاندا، ئینگلیز کاروباری سیخوڕی و پروپاگەندەییش دەکەن، هەروەها لە ڕێگەی چاپەمەنییە کوردییەکانەوە پروپاگەندەی خۆیان دەکەن. بۆ وێنە ئینگلیز توانییان کۆنترۆڵی خۆیان لەسەر کۆنترین ڕۆژنامەی کوردی لە عێراقدا بکەن ئەویش ڕۆژنامەی (ژین)ە کە لە سلێمانی دەردەچێت. سەردەمێکیش ئۆرگانی شێخ مەحمودی حەفید بووە،

سەرنووسەری ڕۆژنامەی ژین (پیرەمێرد) یەکێکە لە ڕۆژنامەنووسە بەناوبانگەکانی کورد کە لە ساڵانی دوایی ژیانی خۆیدا لە خەباتی سیاسی دوورکەوتەوە و هەڵوێستی دژایەتی کردنی ئینگلیزی گۆڕی، ئێستە ئەویش وەك ئەندامی دەستەی سەرنووسەری ژین، حاجی تۆفیق یەکێکە لە لایەنگران و بەڕێوەبەرانی سیاسەتی ئینگلیز، هەروەك هاوتوێژەکانم دووپاتیان کردەوە کە چالاکی و پروپاگەندەی هەمەلایەنی ئینگلیز لەناو کورد دا بووە هۆی لاوازکردنی هەڵوێستی دژی ئینگلیز لەناو کۆمەڵانی کورد دا، لە هەمووی گرینگتر کولتووری و تووێژەکانی کورد لە گەڵ کولتووری ئینگلیزی نزیك دەکاتەوە، لە گەڵ کولتووری ئەواندا ڕایان دێنن. هاوتوێژەکانم دەڵێن: هەر لەبەر ئەوەیە: (... ئەگەر یەکەتیی سۆڤیەت پێویستی بەکوردە و کۆمەڵانی گەلی کورد بەرامبەر بە سۆڤیەت سۆزیان هەیە، لە هیچ لایەکەوە ئاگەداری و زانیارییان لەبارەی سۆڤیەت پێ ناگات و ئەگەریش شتێك بزانن، هەندێك زەحمەتە بۆیان تێی بگەن، لە بەرئەوە ئەوانە وا ڕاهاتوون دنیا بەچاویلکەی ئینگلیز تەماشا بکەن...).

ئەمریکا: پروپاگەندەی ئەمریکاییەکان لە عێراق لە ڕێگەی (کۆمەڵەی پێوەندییەکانی ئەمریکا- عێراق)ەوە بەڕێوەدەچێت، کە ناوەندەکەی لە بەغدایە و بایەخێکی زۆر بەرامبەر بە کوردەکان دەنوێنن.

سەرۆکی ئەم کۆمەڵەیە پزیشکێکی ئەمریکایی بەناوی هۆلف Holf ە پسپۆڕی نەخۆشییەکانی مێشکە و جوولەکەیە. ناوبراو لە کێشەی کورد ئاگادارە و نەك تەنیا زمانی عەرەبی بگرە زمانی کوردیش دەزانێت و لە گەڵ کەسایەتییە بەناوبانگەکانی کورد دا پێوەندیی هەیە. بە وتەی هاوتوێژەکانم بۆ وێنە هالف پێوەندیی لە گەڵ شێخانی بارزاندا هەیە و لە هەڵوێستی دژی ئینگلیزی ئەوانە پشتیوانی دەکات. ئەوەی لەم کۆمەڵەیەدا لە سەر کێشەی کورد کار دەکات کاپیتان

(نەقیب) ویلسونە wilson کە زمانی کوردی و عەرەبی دەزانێت، هەروەك هاوتوێژەکانم دەڵێن: ویلسون زمانی کوردی لە ئەمریکا لە هەڵسوکەوت و ئاخاوتن لەگەڵ پەنابەرانی کورد لە کارگەکانی فۆرد لە دیترۆیت فێربووە. چاپەمەنیەکی تایبەت بۆ پروپاکندە بە زمانی کوردی لە لایەن ئەمریکایەکانەوە دەرناچێت و پروپاکندەیەکی تایبەتی لە ناو کوردا بە ڕێوە نابەن بە پێچەوانەی ئەو پروپاکندە گشتییەی لە عێراق دەکەن. هاوتوێژەکانم دەڵێن: زۆربەی کارەکانی ویلسۆن سیخۆرییە و چالاکانە لە ناوچەی کوردییەکانی عێراق و ئەو کەسایەتیە سیاسیانەی لە کۆمەڵگەی کوردەواریدا ڕێز و دەنگ و نایان هەیە لێکۆڵینەوە دەکات.

فەرەنسا: بەپێی ئاگەداری هاووتوێژەکانم فەرەنسییەکان چالاکییەکی تایبەتیان لە ناو کورد دا نییە. بەڵام کەنیسەی کاتۆلیکی فەرەنسایی لە مووسڵ تا ڕادەیەك لە ناو کورد دا کار دەکەن، ئەم کەنیسەیە چالاکییەکی بەربڵاوی لە بواری پروپاکندە لە ناو مەسیحییە عەرەبەکان و هەروەها فێرکردنی زمانی فەرەنسی دەست پێکردووە (سەبارەت چالاکیی ئەم کەنیسەیە بروانە بەشی پروپاکندەی فەرەنسیەکان لە عێراق بکەن).

تورکیا: پروپاگەندەکانی تورکیا لە ناو کوردی عێراقدا لە چەند کەناڵێکەوە بەڕێوە دەچێت، بە تایبەت لە کەرکوك و هەولێر. یەکێك لە ناوەندەکانی تورکی، بازرگانی تورك لە هەلێر زەویدار (نازم بەگی نەفتچییە) لە لای ناوبراودا لایەنگیری کوردە بازرگەکانی تورکیا بە تایبەتی لە لە چینی فیۆداڵ کۆبوونەوە دەکرێ.

لەم کۆبوونەوانەدا ڕۆژنامەکانی تورکیا دەخوێننەوە و باسیان لێ دەکەن و گوێ لە

ڕادیۆی تورکیاش ده‌گرن. کۆبوونه‌وه‌که‌یان له کۆبوونه‌وه‌ی فیۆداڵه کورده‌کان (دیوه‌خان) ده‌چێت، زۆر جار له‌وێ کێشه‌ی سیاسی باس ده‌که‌ن، ئه‌و جۆره کۆبووبه‌وانه له (دیوه‌خانه‌کان) دا تا ئێسته‌ش له‌ناو فیۆداڵه کورده‌کانی عێراقدا باوه، تیایدا دەنگو باس و پروپاگه‌نده و ئه‌و کۆبوونه‌وانه‌ش باس ده‌که‌ن که له لای نازم به‌گی نه‌فتچی به‌ستراون.

ناوه‌ڕوکی پڕۆپاگه‌نده‌ی تورکه‌کان بریتیه له:

- به‌هێزیی تورکیا و گرنگی ڕۆڵی گه‌وره‌ی ئه‌م وڵاته له ناو وڵاتانی عوسمانلی له ڕۆژهه‌ڵاتی ناوه‌ڕاستدا.

- ژیری سیاسه‌تی تورکیا له ساڵانی شه‌ڕدا، هاوبه‌شی کولتوور و ئاینی کورد و تورك.

چاره‌نووسی مێژوویی هاوبه‌شی کورد و تورك: له‌م ساڵانه‌ی دوایدا تورکه‌کان چالاکیی پروپاگه‌نده‌ی خۆیان به هێز کردووه، به تایبه‌تی پڕۆپاگه‌نده‌ی ئه‌وه ده‌که‌ن که ویلایه‌تی موسلیان (زۆر به نایاسایی) له تورکیا دابڕیوه و به عێراقیانه‌وه‌ی لکاندووه، ئه‌م ژێر پێخستنه نه‌ك ته‌نیا به‌رژه‌وه‌ندی تورکیا ، بگره هی کوردیشیان له‌که‌دار کردووه. کورد له نێوان ئێران و تورکیادا دابه‌ش کراوه. له‌به‌ر ئه‌وه ناتوانن سه‌ر به‌خۆیی به‌ده‌ست بهێنن، مووسڵ و نه‌ته‌وه‌ی مووسڵ ده‌بێ بۆ تورکیا بگه‌ڕێته‌وه، ته‌نیا له چوارچێوه‌ی تورکیادا کورد ده‌توانن به مافی خۆیان بگه‌ن. ئه‌و مافانه‌ی (دوژمنی هه‌تا هه‌تایی) کورد، واته عه‌ره‌ب نکوڵیی لێ ده‌که‌ن.

وه‌ك هاوتوێژه‌کانم ده‌ڵێن: ئاشکرایه پڕۆپاگه‌نده‌ی ئه‌م دواییانه‌ی تورك به دڵی ئینگلیزه و پشتیوانی لێ ده‌که‌ن، چونکه دوژمنایه‌تی کۆن و ڕواڵه‌تیانه‌ی نێوان کورد عه‌ره‌ب گه‌وره‌تر ده‌کات، له ئاکامیشدا بزوتنه‌وه له دژی ئینگلیز له عێراق

لاواز ده‌کات. جگه له‌وه‌ش له مووسڵ کتێب فرۆشییه‌کی تایبه‌تی تورکان به‌ناوی (مه‌کته‌ب ئومێد)ده‌وه هه‌یه. کتێب و ڕۆژنامه‌ی کوردی که له ئه‌نقه‌ره و ئه‌ستانبوڵه‌وه دێن، ده‌فرۆشێت، هه‌روه‌ها کورده فیوداڵه‌کان، به تایبه‌تیش ئه‌وه‌ی کۆن و به‌ساڵاچوو سه‌ردانی کتێب فرۆشییه‌که ده‌که‌ن و زۆربه‌یان فێری په‌روه‌رده‌ی تورکی ده‌بن.

له‌م دووساڵه‌ی دواییدا تورکیا خه‌ریکی وه‌رگرتنی لاوه کورده‌کانه له قوتابخانه‌کانی خۆی له تورکیا و ساڵانه ٢٥ تا ٣٠ لاوی کورد له حیسابی گه‌نجینه‌ی ده‌وڵه‌ت له قوتابخانه‌کانی ئه‌نقه‌ره و ئه‌سته‌نبوڵ ده‌خوێنن. ئه‌م قوتابیانه هاوینان بۆ پشوودان بۆ ناو خێڵ و هوزه‌کانی خۆیان ده‌گه‌ڕێنه‌وه، بۆ به‌رژه‌وه‌ندی و لایه‌نگیری له تورکیا پڕۆپاگه‌نده ده‌که‌ن. کاربه‌ده‌سته عه‌ره‌به‌کانی عێراقیش سه‌رانسۆی پڕۆپاگه‌نده‌کانی تورک ده‌که‌ن نه‌بادا په‌ره بستێنێت.

پڕۆپاگه‌نده‌ی تورک له ناوکوردی سوپای عێراقدا لایه‌ن جه‌نه‌ڕاڵ مسته‌فا ڕاغیب فه‌رمانده‌ی له‌شکری که‌رکوکه‌وه به‌ڕێوه ده‌چێت، چونکه به لایه‌نگری له تورکیا ناوبانگی ده‌رکرده‌ووه.

چاپه‌مه‌نییه کوردییه‌کان له عێراق

له ساڵه‌کانی شه‌ڕی دووه‌می جیهاندا چاپه‌مه‌نی کوردی له عێراقدا زۆر که‌م بوو، هۆیه‌که‌شی وه‌ك هاوتوێژه‌کانم ده‌ڵێن، بۆ ئه‌مانه‌ی خواره‌وه ده‌گه‌ڕایه‌وه:

١- ئه‌و پارت و گرووپه کوردییانه‌ی تا شه‌ڕی دووه‌می جیهان هه‌بوون، لێك بڵاوبوون و له ئاکامیدا ئۆرگانه چاپه‌مه‌نیه‌کانیشیان نه‌ما.

٢- ڕووناکبیرانی کورد، ساڵانی شه‌ڕ هه‌ستیان به‌رامبه‌ر به کێشه‌ی نه‌ته‌وه‌یی لاواز بوو. ژیان پێویستی کێشه سیاسیه‌کانی به گشتی خسته پێش پلانی یه‌که‌مه‌وه،

لەبەر ئەمە خوێندەوارانی کورد بەتاسە و تامەزرووە ڕۆژنامە و گۆڤارە گشتیەکانیان بە زمانی عەرەبی دەخوێندەوە و کەمتر بایەخیان بە چاپەمەنی کوردی دەدا.

٢- سانسۆری توندی سەردەمی شەڕ نەیدەهێشت چاپەمەنیی کوردی گەشە بکەن. ئێستە داخوازیی چاپەمەنی چ ڕۆژانە و چ ناوە ناوە و تەنانەت کتێبی قوتابخانەو... هتد، بەزمانی کوردی لە پەرەسەندندایە، بەڵام بوونی ڕێکخراوێکی پتەوی کۆمەڵایەتی کە توانای دارایی و کادیریی بۆ دەرکردنی چاپەمەنیی ئەوتۆ بەزمانی کوردی هەبێت، هەروەها سیاسەتی چەوتی دەوڵەتی عێراق بەرامبەر بەچاپەمەنیی کوردی دەبێتە هۆی بووژاندنەوە و بەهێزکردنی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد، ئەمانە هەموویان ئەو هیوایانەیان نەهێشتووە تا لە داهاتوویەکی نێزیکدا چاوەڕێی ئەوە بکرێت کە چاپەمەنیی کوردی لە عێراقدا بە شێوەیەکی زۆر زیاتر پەرە بگرێ. کوردەکان بۆ خۆیان چاپخانە (تیپۆگرافیان) نییە، جگە لە یەك دانە کە ئەویش ئینگلیز بە سەید حوسێن حوزنی موکریانیی فرۆشتووە و پێم وایە ئەویش فرۆشتوویەتیەوە. چاپخانەی عەرەبیش گرانە و هەمیشەش ناکرێت نووسراوە کوردییەکان کە زمانی کوردی پیتی لە پیتەکانی عەرەبی زیاتر یان پێویستی بەپیتی زیادە هەیە، سوودی لێ وەربگیرێت. ئەمەش بۆ خۆی تەگەرەیەکی ترە لە بەردەم چاپخانەی کوردیدا. بۆیە ژمارەیەکی زۆر لە کەسایەتییە سیاسییەکانی کورد، هەروەها نووسەر و شاعیرانی کورد زۆرجار بەدەستنووس بەرهەمەکانی خۆیان بڵاو دەکەنەوە. جگە لەوە زۆربەی خوێندەوارە کوردەکان زمانی عەرەبی دەزانن و لەم ساڵانەی دواییدا بۆ ژیانی سیاسی سوودیان لە زمانی عەرەبی وەرگرتووە. زاراوە سیاسییەکانی عەرەبی کاری باشیان لە سەر کراوە و زۆر ڕێکوپێکن. هاوتوێژەکانم دەیانوت:" نووسین یان

ڕێکخستنی دۆکیومێنتی سیاسی به زمانی عەرەبی بۆ ئێمه ئاسانتره. له چاو زمانی کوردی، چونکه به زمانی عەرەبی پێویست بەوه ناکات بیر بکەینەوه چۆن بیر و هەڵوێست دابڕێژین، بەڵام به کوردی زۆرجار وشه پێویستەکان نادۆزرێنەوه". هەروەها دەیانوت: جگه لەوەش جیاوازییەکی زۆر لەنێوان هەندێ دیالێکتی زمانی کوردی عێراقدا هەیه، ئەمه بۆ خۆی گیروگرفتێکه، هەروەها شێوازی نووسینی عەرەبیش بۆ بەکارهێنانی نووسینی کوردی لەبار و گونجاو نییه، بەڵام خۆشەویستی بۆ زمانی زگماك و هەوڵدان بۆ دەربڕینی بیر و هەستی خۆیان لەناو کورد دا بەهێزه. بۆیه هەر کتێب و ڕۆژنامه و گۆڤار و تەنانەت دەستنووسێکیش ئەگەر بەزمانی کوردی بێت لای کوردەکان زۆر پیرۆز و بەنرخه، ئەو بەرهەمەی بەزمانی کوردی نووسرابن، کوردەکان باوەڕی پێ دەکەن، چونکه بەزمانی زگماکی خۆیان نووسراوه و ئەوەی بەزمانی کوردی نەنووسرابێت ڕەخنەی لێ ناگرن. هاوتوێژەکانم وێنەیان دەهێنایەوه، دەیانوت: چاپەمەنییه کوردییەکان زۆرجار کون بەکون دەگوازرێنەوه، زۆر بەئاگەدارییەوه له هەموو ماڵێکدا هەڵیان دەگرن و زۆرجاریش گرنگ نییه ناوەرۆکەکەی هەرچییەك بێت. کاتێ تەماشای ڕۆژنامەی (کوردستان)یان دەکرد، که له مەهابادەوه بەزمانی کوردی دەردەچوو، هاوتوێژەکانم دەیانوت:"بۆ هەر ژمارەیەك له ڕۆژنامەیەکی ئاوەها له عێراق هەر کوردێك چ هەژار و دەوڵەمەند ئامادەیه پارەیەکی زۆر بدات، ئەویش له بەرئەوەی بەزمانی کوردی نووسراوه".

ئێسته له عێراقدا ئەم چاپەمەنییه کوردییانه دەردەچن:

١- (دەنگی گێتی تازه) گۆڤارێکی پروپاگەندەی ئینگلیزه و وێنەداره، سەرنووسەرەکەی سەید حوسێن حوزنی موکریانییه، چۆنییەتی له چاپدانیشی پێشتر باسمان کرد.

٢- (ژیــن) ڕۆژنامەیــەکی هەفتانەیــە و پیرەمێــرد واتــە حــاجی تۆفیــق سەرنووسەریەتی، ئۆرگانێکی لایەنگری ئینگلیزە، چۆنیەتی و ناوەرۆکی پێشتر باس کرا و، تیراژی ٢٠٠ تا٢٥٠ دانەیە.

٣- (ئازادی) پێشتر بەناوی (یەکەتیی تێکۆشین)ەوە دەردەچوو. ئۆرگانی نهێنی بەشی کوردیی حزبی شیوعی عێراقە، یوسف سەلمان (فەهد) سەرنووسەریەتی و تیراژی ٤٠٠ تا ٥٠٠ دانەیە.

٤- (گەلاوێـژ) گۆڤارێکی مانگانەی کۆمەڵایەتی- زانستی- ئەدەبییە. ئیبراهیم ئەحمەد خاوەن ئیمتیاز و عەلائەدین سەجادی سەرنووسەریەتی، لەکاتی شەڕدا هەڵوێستێکی ئاشکرا و پتەوی لە دژی فاشیزم گرتبووەبەر و بە لایەنگری بۆ یەکەتیی سۆڤیەت هەڵوێستی گرتبوو. ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانی حزبی شیوعی عێراق لەم گۆڤارەدا هاوکاری دەکەن و تیراژەکەی ٥٠٠ تا ٦٠٠ دانەیە.

لە بارەی بارودۆخی کورد لە عێراق

بەشێکی زۆری کوردی عێراق تا ئێستە لە ژێر دەسەڵاتی سەرکردەی تایفە و خێڵ و سەرۆکە عورفی و ئاینییەکانی خێڵانی خۆیاندان، ئەم دەسەڵاتە تا ئێستەش زۆر بەهێزە و زۆرجاریش ڕێبازی سیاسیی خێڵەکان لە لایەن سەرۆکی ئەو خێڵانەوە دیاری دەکرێت. دەوڵەتی عێراق پشتیوانی تەواو لە بنیاتی تایفە – خێڵی کورد و دەسەڵاتی سەرکردەی خێڵەکان دەکات و بەشێوەیەکی ڕەسمی لە (هاوسەنگیی خێڵەکاندا) ڕەنگی داوەتەوە کە هەم خێڵە کوردەکان و هەم خێڵە عەرەبەکان دەگرێتەوە. بەپێی ئەم یاسایە سەرکردەی خێڵ لە چوارچێوەی خێڵی خۆیاندا دەسەڵاتی بەڕێوەبردنیان هەیە کە بەکردەوە خاوەنی خێڵی خۆیانن. ئەم یاسایە لە هەمان کاتیشدا هەندێ مافی ئابووریی بەرامبەر بەئەندامانی خێڵ لە

ئاست سەرۆکەکانیان دەدات. زۆرجار لە پەرلەمانی عێراقدا کێشەی گۆڕینی (موازینی یاسای خێڵەکان) هێنراوەتە کایەوە. هەروەها لەم بارەیەشەوە کۆمەڵگەی عێراق زۆرجار دوای گۆڕینی ئەو یاسایەیان کردووە. بەڵام لە ژێرپاڵەپەستۆی دارودەستەی کۆنەپەرستان کە لەلایەن ئینگلیزەوە پشتیوانی دەکرێت، ئەم یاسایە تا ئێستە لە جێی خۆی ماوەتەوە و جێبەجێ دەکرێت. یاسای خێڵان کە زیاتر بۆ خێڵە کوردەکانە تا ئێستەش زۆربەیان ژیانی کۆچەری و نیمچە کۆچەری بەسەر دەبەن، بەتایبەت لەناو ئاژەڵداران وەکو خاوەن بەشی سەرەکیی ئابووری، بەڕێوەدەچێت. ئەم یاسایە هەل بەسەرۆك خێڵەکان دەدات ئاژەڵدارەکانیان پێ ببەسترێنەوە. هەبوونی ئەم یاسایە بووەتە هۆکارێکی گەورەی ڕاگرتنی پرۆسەی جێبەجێ کردنی کۆچەرە کوردەکان، لە بەرئەوەی گواستنەوەی ئاژەڵدارە کۆچەرەکان بۆ سەر ژیانی کشتوکاڵی، دەبێتە هۆی کەم بوونەوەی ئاژەڵ و لە ئەنجامدا بەسترانی ئەو کوردانە بە سەرۆك خێڵانی خۆیانەوە، کەمتر و لاوازتر دەبێت، بۆیە سەرۆکی تایفە و خێڵانی کورد پرۆسەی جێگیرکردنی کۆچەرەکان ڕادەگرن و لەوە دەترسێن لە مافی ئابووریی خۆیان بێبەش بکرێن. سەرۆك خێڵ و هۆزەکانی کورد زۆرجار لەو هەلومەرجەدا هەوڵ دەدەن دەست بەسەر زەویوزاری خێڵەکەدا بگرن و، خۆیان بکەنە خاوەنی موڵکەکان، واش لەو کوردانە بکەن کە ژیانی کۆچەرایەتیان جێ هێشتووە، لە سەر زەویوزارەکاندا کار بکەن و بەخۆیانەوە ببەسترێن، بۆ وێنە لە عێراقدا جوتیارە وەرزێرەکان زەوی لە ئاغاکان بەکرێ دەگرن، بەم شێوەیە مافی ئابووریی خۆیان دەپارێزن، واتە شێوازی نوێی موڵکداری (بەستنەوەی جوتیار بەزەوییەوە) دەگۆڕن.

جوتیاری مام ناوەندیی کورد دوای ئەوەی کرێ بە ئاغا و پارە بەدەوڵەت دەدات، سێ یەکی بەرهەمەکەی بۆ دەمێنێتەوە، زۆرجاریش لەوە کەمتری بۆ دەمێنێتەوە،

زۆرجاریش لەوە کەمتری بۆ دەمێنێتەوە، ئەوەیش کە بۆی دەمێنێتەوە هێندە کەمە بەشی ئەوە ناکات ژیانی ساڵانەی خێزانەکەی پێ بەڕێوەببات. ناچار دەبێت لە ئاغا، نان یان گەنم بەقەرز تا بەرهەمی ساڵی داهاتوو وەربگرێت. بەم شێوەیە دەبێتە دیلی تەواوی خاوەن زەوی و لە ئەنجامیشدا ئاغا زەویدارەکان وەك سەرۆکی خێڵ و هۆز دەمێننەوە.

دەوڵەتی عێراق بۆ جێگیرکردنی کۆچەرە کوردەکان، هەروەها بۆ بەرژەوەندیی سەرۆك خێڵ و هۆزەکان هەنگاو هەڵدەگرێت. بۆ وێنە ساڵی ڕابردوو واتە ساڵی ١٩٤٥ دەوڵەتی عێراق بەدروستکردنی ناوبەند لە سەر ڕووباری زێی گەورە بەشێکی زۆری لە زەوی نێوان مووسڵ و کەرکوك واتە دەشتی قەراج کە هی خێڵە کوردەکانە ئاودێرکرد. ئەو زەوییەی لە ڕێگەی ناوبەندەکەوە ئاودێر دەکرێت لە نێوان شێخە کوردەکاندا دابەش کرد و، ئەوانیش خێڵەکانی خۆیان وەکو کرێگرتە هێنا و لە وێیان جێگیر کردن. ئەم هەنگاوەی دەوڵەت لە ڕێگەی چاپەمەنییەکانەوە ڕەخنەی لێ گیرا، بە تایبەتی لە لاپەڕەکانی گۆڤاری بەشی کوردیی حزبی شیوعی عێراق. باری ئابووریی جوتیارانی کورد بە کۆچەر و جێگیرەوەکانەوە خراپتر بووە، چونکە باری گوزەران دە قات گرانتر بووە، لەکاتێکدا نرخی بەرهەمی کشتۆکاڵ هەر لە دابەزیندایە، نرخ تەنیا لە شاراندا بەرز بووەتەوە. لێرەش تەنیا بازگان و زەویدار و خاوەن بەرهەم کەلوپەلی زیادەیان بۆ فرۆشتن هەیە، جوتیارانی کورد خاوەن بەرهەمێکی ئەوەندە زۆر نین تا بۆ فرۆشتن بۆ شاری ببەن. بۆیە ناچار دەبن بەنرخێکی هەرزان بەوردە بازرگانەکانی بفرۆشن. سەختی باری ژیانی جوتیارە کوردەکان وای کردووە بە کۆمەڵ بەرەو شار بار بکەن تا کارێك بدۆزنەوە پێی بژین. کرێکارە کوردەکان زۆرینەی کرێکارانی پیشەسازیی نەوت پێك دێنن. کوردێکی زۆریش وەك کرێکاری

گواستنەوە لەبەندەرەکاندا وەك کۆڵکێش بار لە پاپۆڕەکان بار دەکەن. باری ژیانی کرێکارانی کورد لەچاو جوتیارە هەژارەکاندا زۆر باشترە. بەڵام ژیانی ئەوانیش پڕە لە ناخۆشی و سەخڵەتی. لە بەرئەوەی زۆربەیان زانیاریی کارکردنیان وەرنەگرتووە، مووچە و داهاتیان کەمە. لە ساڵەکانی شەڕدا هەقدەست یان مووچەی کرێکاران بەشێوەیەکی مام ناوەندی دووقات زیاد کرا، لە هەمان کاتیشدا ژیان لە شارەکان ١٠ تا ١٢ قات گرانتر بوو، لە پێشەوەی هەمووشیاندا نرخی پێویستییە سەرەتاییەکانی ژیان گران بوو. هاوتوێژەکانم نازانن ژمارەی کرێکارە کوردەکانی عێراق چەندن، بەڵام دەڵێن لە هەموو بارێکدا لە ١٠ هەزار کەمتر نین. ئەگەرچی زۆربەی کرێکارانی کورد پێوەندییان لەگەڵ کەسوکاری خۆیاندا ڕاگرتووە و زۆربەیان ژن و بنەماڵەیان هەر لەناو خێڵەکەی خۆیاندا بەجێ هێشتووە، لەگەڵ ئەمەشدا کاریگەرییەتیی پێوەندیی خێڵەکیی کرێکارانی کورد زۆر بەهێز نییە، بەگشتی لە ژێر دەسەڵاتی سەرگردایەتیی خێڵەکی دێنە دەرەوە. کرێکارانی کورد لە شارە گەورەکانی وەك کەرکوك، سلێمانی، هەولێر ڕەواندوز...هتد، کار دەکەن. لەو شارانەدا کە زۆربەی دانیشتوانیان کوردن، بازرگان و کاسبکار و دوکاندار، پیشەساز و ئەو کەسە ڕووناکبیرانەی کاری سەربەخۆ دەکەن یاخۆ پسپۆڕن، پێوەندیی خێڵەکییان زۆر لاوازە و دەسەڵاتی دەرەبەگە گەورەکان تەنیا بەناو و شێوەیەکی ڕواڵەتین. لە لایەکی ترەوە کوردە شارنشینەکان هەرە چالاکترین توێژی کۆمەڵگەی کوردەوارین. بۆیەش لەم دواییانە لەناو ئەواندا گرووپ و هێزە سیاسییەکان سەریان هەڵداوە. بیروباوەڕ و هەڵوێستی ئەوانە لە ناو چین و توێژەکانی تری کۆمەڵگەی کوردەواریدا، واتە لەناو جوتیاران و بەشێك لە فیۆداڵە پێشکەوتووەکاندا بڵاودەبێتەوە، وەك ئەوەی دامەزرێنەرانی پارتی ژێکاف کردیان و ئەوەبوو لە ساڵی یەکەمدا گرووپێکی کەم

یان بچووك سیاسیی ڕووناكبیرانی كورد بوو، لەم دواییانەدا بوو بەڕێكخراوێكی جەماوەری. ئاشكراشە بەبێ دەستێوەردانی چالاكیی ئینگلیز نەیانتوانیوە ئەم كارە بكەن. لە لایەكی ترەوە دەتوانین بڵێین كوردێكی زۆر لەناو سوپای عێراقدا هەن، سوپای عێراق هەر لە سەرەتای دروست بوونیەوە كوردێكی زۆری لەناودا بووە كە ڕۆڵی لەشكری یان خوێندنی بەرزی سەربازییان لە توركیا بینیوە. جگە لەوە كوردێكی زۆریش، نەك تەنیا دەرەبەگ و فیوداڵ و بۆرژوا بگرە جوتیارە هەژارەكانیش حەز دەكەن، منداڵەكانیان بۆ قوتابخانە و فێرگە نیزامییەكان بنێرن. بۆیە بە وتەی هاوتوێژەكانم ئێستە لە ناو سوپای عێراقدا نێزیكەی ٢٠٠ ئەفسەری كورد هەیە. ئەم ئەفسەرە كوردانە بەشێكی چالاكیی ڕووناكبیرانی كورد پێك دێنن و زۆربەشیان هاوهەستی بزووتنەوەی كوردن. هەندێ جاریش بەشداری تێیدا دەكەن، بۆ وێنە لە كاتی ڕاپەڕینەكەی دووەمی بارزاندا. هاوتوێژەكانم دەڵێن: كوردی عێراق بەگشتی لە كوردی ئێران بەكولتوورترن و كوردە ڕووناكبیرەكانی عێراق لەوەكانی ئێران زیاترن...هتد.

هەروەها ژمارەی قوتابیانی ناوەندی، یاخۆ بەرز و پسپۆریش، واتە ڕووناكبیری مام ناوەندیی وەك ماموستا و مافناس و ئەفسەر و فەرمانبەر و ڕۆژنامەنووس و...هتد، زیاترن. ڕووناكبیرانی كورد لە چین و تووێژەكانی كۆمەڵگەی كوردەواری لە دایك بوونە، بەڵام زۆربەیان كوڕە بۆرژوا و كوڕە جوتیارن، ژمارەی خوێندەوارنی كورد بەگوێرەی هاوتوێژەكانم لە چاو كوردی ئێران زیاترە. كۆچەرانی كورد لە چاو ئەوانیتر كولتووریان كەمترە، ئەوانە هەروەك ڕابردوو لە خانووبەرەی كۆن دەژین، گەرچی لەم دواییانەدا گۆڕانكاری ڕووی داوە و زۆربەی كۆچەران منداڵی خۆیان بۆ قوتابخانە دەنێرن.

هەڵسەنگاندنی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد لە عێراقدا

هاوتوێژەکانم دەڵێن: کوردی عێراق هێز و وزەیەکی زۆریان بۆ پەرەپێدانی بزووتنەوەی کورد هەیە، لە پێناو ئەوەی کە بزووتنەوەکە کۆمەڵگەی کوردەواری بگرێتە خۆ. جموجۆڵە ڕەمەکییەکانی ناو کۆمەڵگەی کوردەواری لەم دواییانەدا بووە بە بزووتنەوە و خەریکە پەرە دەستێنێت، گەرچی لە هەموو شوێنێکدا وەکو یەک نییە. بۆیە ئەم بزووتنەوەی نەتەوایەتی لە عێراقدا لە ئاڵۆزییەکی تەواو دایە، تیایدا دوو ئۆردوگا، یاخۆ دوو بۆچوونی جیاواز و دژ بەیەک دەیانەوێت سەرکردایەتیی بزووتنەوەکە بگرنە دەست. سەرکردە خێڵەکییەکانی کورد دروشمی خەبات لە پێناو سەربەخۆیی کوردستان بەبێ کاریگەریەتیی کولتووری ئەورووپا بەرزدەکەنەوە. هاوکات ڕووناکبیرانی دیموکرات و بەشێک لە هێزە پێشکەوتووە بۆرژواکان و بەشێک لە جوتیار و فیۆداڵە پێشکەوتووەکانی عێراق کە بۆ دیموکراتی کردنی ژیانی کۆمەڵگەی وڵات و لە پێناو ڕزگاربوون لە دەست چەوساندنەوەی ئیمپریالیستی خەبات دەکەن، لە ئۆردوگای هێزەکانی تری عێراقدان و ئێستە لەناو ئەم هێزەدا جموجۆڵی ژێر پەردە و دروشمی بزووتنەوەی نەتەوایەتی دەبینرێت و چالاکییەکانی خۆیان بەژیانی سیاسیی گشتی عێراقەوە گرێ دەدەن.

هاوتوێژەکانم دەڵێن: ئێمە کاروباری عێراقمان بە لاوە زیاتر گرنگە تاکو کاروباری کوردی ئێران و تورکیا. شتێکی سەرسوڕهێن نییە کە ئێستە کوردەکانی عێراق ناتوانن جارێ لە عەرەبەکان دابڕێن. ئێمە لەم دە ساڵەی دواییدا ژیانێکی هاوبەشی ئابووری و کۆمەڵایەتییەکی زۆرمان پێکەوە هەیە. کوردی عێراق هەندێ جار لەناو کوردی ئێران و تورکیادا هەست بەنامۆیی و بێگانەیی دەکەن، لە بەرئەوەیە دروشمی گشتی، واتە سەربەخۆیی بۆ کوردستان ئێستە زۆر کەس

تێی ناگات و سەرەکی نییە. کاتێک دەڵێن: کوردستانی عێراق، ئەوا هەموو کوردێك دەزانێ مەبەست ناوچە کوردییەکانی عێراق دەگرێتەوە، نەك تەواوی ئەو ناوچانەی کوردەکانی ئێران و تورکیای تێدا دەژین. بەڵام ئەوەشیان وتووە کە کەسایەتیی دەرەبەگ و پیاوە ئایینییەکانی کورد تاکو ئێستەش هێزێکی زۆریان لە ناو بزووتنەوەی نەتەوەییی عێراقدا هەیە، ئەوانە لە بەرئەوەی دەسەڵاتی سیاسی و ئابووریی خۆیان پاراستووە و کۆمەڵانێکی زۆر لە خەڵکی کورد، بەتایبەتیش کۆچەرەکان، چونکە هێزێکی نیمچە نیزامین و خاوەن چەکن و لە بزووتنەوەی نەتەوایەتیدا خاوەن هێزێکی گەورەن، بەدوایان کەوتوون یان لەگەڵیاندان. لەگەڵ ئەوەشدا فیۆداڵەکان لەبەر دواکەوتوویی سیاسی و هەندێ جار لە بەر تێنەگەیشتنی بارودۆخی سیاسی بەگشتی چیتر ناتوانن بەبێ هاوبەندی لە گەڵ هێزە دیموکراتەکاندا بجووڵێنەوە. بۆیە ناچارن لە گەڵ هەڵوێست و ڕێبازی تاخمەکانی بزووتنەوەی دیموکراتیکی کورد ڕابێن، (هەر ڕاپەڕینێکی خێڵە کوردییەکانی عێراق ئەگەر بێتو دروشمی سیاسی و ئابوورییان نەبێت، لەلایەن دانیشتوانی تری وڵاتەوە پشتیوانییان لێ ناگرێت). بۆیە بەبۆچوونی هاوتوێژەکانم پێویستە بزووتنەوەی نەتەوایەتیی کورد لە لایەن هێزی هۆشیارەوە بەڕێوە ببرێت، دروشمی گشتی و لەبار بۆ هەمووان هەڵبگرێت، تاکو پێش بکەوێت و پەرەبستێنێت، ئیتر بەڕێڕەوی ئاساییی خۆیدا بڕوات. لەم بزووتنەوەیەدا وا پێویست دەکات هەموو چین و توێژەکانی گەلی کورد لە پێناو وەدەست خستنی مافی نەتەوایەتیدا خەباتی خۆیان یەك بخەن، بەڵام نەك لە ڕێگەی دژایەتی کردنی عەرەب، بگرە لە ڕێگەی یەکخستنی کورد و عەرەب بۆ ئەنجامدانی چاکسازییە دیموکراتییەکان لە عێراقدا، کورد تەنیا لەم ڕێگەیە و بەم جۆرە

خەباتە دەتوانن بەمافە نەتەوایەتییەکانی خۆیان بگەن. بەوتەی هاوتوێژەکانم لەم بارەیەوە پێویستە:

یەکەم: هەوڵی دروستکردنی پارتێکی دیموکراتخوازی کورد بدرێت کە هەموو هێزە پێشکەوتووەکانی ناو بزووتنەوەی کوردی عێراق لە ڕیزەکانی خۆیدا یەک بخات و سەرکردایەتیی بزووتنەوەکە بکات.

دووم: بۆ لاوازکردنی هێزی لەشکری فیۆداڵەکانی کورد پێویستە ئەم پارتییە پێک بێت.

... سەبارەت بەکاریگەریی بزووتنەوەی کوردی وڵاتانی تر بەسەر بزووتنەوەی کوردی عێراقەوە، هاوتوێژەکانم وتیان:" ئێمە بەئاگەدارییەکی زۆرەوە ڕوانیومانەتە ژیانی کوردی ولاتانی تر، هەر شێوە سەرکەوتنێکی گەلی کورد دەبێتە هۆی هەژاندن و خۆشیی ئێمە. وتیان: ئێمە زۆر حەز دەکەین بزانین کوردەکانی سۆفیەت چۆن دەژین. دیارە ئەمانە مرۆڤی بەختەوەرن کە دەتوانن لە باروردۆخیکی هێمنانەدا هەبوونی خۆیان بسەلێنن و بژین و هەست بەچەوساندنەوەی نەتەوەیی نەکەن. ئێمە زۆر حەز دەکەین بزانین لەناو کوردەکانی ئێراندا چی ڕوودەدات، ئاخۆ لەوێ ئۆتۆنۆمییان پێ دەدرێت!

هەموو ئەم دەنگوباسانە بە عێراق دەگەن، بەشێوەیەکی ئاشکرا و زیندوو لەناو کوردی عێراقدا باس و تاوتوێ دەکرێن، هەروەها ئەم دەنگوباسانە دەبنە هۆی ئەوەی خەڵکی پتر ڕوو لە بزووتنەوەی نەتەوەییی کورد بکەن. ژمارەیەکی زۆر کەسایەتیی بزووتنەوەی دیموکراتی کوردی عێراق بەدڵ و دڵسۆزییەوە دەیانتوانی بەشداری خەباتی سیاسی برا کوردەکانی خۆیان لە ئێراندا بکەن. چارەسەری کێشەکەش، تەنیا بە دەستی کوردەکانی ئێران خۆیانە. ئێمە زۆر بەباشی لەمە تێگەیشتووین. بۆیە بەگەشەکردنی بزووتنەوەی کوردی ئێران خۆشحاڵ دەبین، لە

هەمان کاتیشدا بەوە خەمبار و دڵتەنگ دەبین کە ئەم جۆرە سەرکەوتنە لە عێراقدا نییە".

هەڵوێستی کوردەکانی عێراق بەرامبەر یەکێتیی سۆڤیەت

"لە عێراقدا زۆر بەکەمی خەڵك ئاگای لە بارودۆخی سۆڤیەتە. ئێمە تەنیا لە ڕێگەی سەرچاوەکانی ئینگلیزەوە ئاگەداری پەیدا دەکەین و خۆشمان باش دەزانین ئەوەی ئینگلیز لەسەر ئێوە بڵاوی دەکەنەوە، ڕاست نین. لە ساڵەکانی شەڕەوە، خۆشەویستی و ناوبانگی یەکەتیی سۆڤیەت لەناو کوردی عێراقدا بێ ئەندازە پەرەی سەندووە. هەروەها ئێمە دەزانین یەکەتیی سۆڤیەت دوژمنێکی وەکو ئەڵمانیای تێك شکاند، ئەگەر یەکەتیی سۆڤیەت و سوپای سوور نەبوایە ئینگلیز لە مێژبوو لە لایەن ئەڵمانیاوە تێك دەشکا. هەروەها ئێمە دەزانین سۆڤیەت دژی فاشیزم و نەهێشتنی چەوسانەوەی گەلانی بچووك و بۆ بنەما دیموکراتییەکان خەبات دەکات، ئێمە دەزانین گەلانی یەکەتیی سۆڤیەت دۆستانە دەژین و زەحمەتکێشانی یەکەتیی سۆڤیەت خۆیان ژیانی خۆیان دروست دەکەن، ئەم ژیانەی ئێستەشیان خراپ نییە، بەڵام ئەم شتانە بەشێوەیەکی گشتی دەزانین، ئەوە نازانین ژیان لە یەکەتیی سۆڤیەت چۆنە و گەلی سۆڤیەت بەشێوەیەکی کۆنکرێتی چۆن دەژین، ئێمە ئەمە نازانین، تەنانەت زەحمەت دەتوانین ئەو جۆرە ژیانە بێنینە بەرچاوی خۆمان، بەلای زۆربەی ئێمەوە، یەکەتیی سۆڤیەت ڕاستییە نەك چیرۆك و وڵاتێکی ئەفسانەیی، وەك ئەوەی لە ئەفسانەکانی ئێمە باس دەکرێت".

بەم شێوەیە هاوتوێژەکانم هەڵوێستی کوردی عێراقیان بەرامبەر یەکەتیی سۆڤیەت دەربڕی، پاشان وتیان، نیشانە و میدال و ئەستێرەکانی سۆڤیەتی ناو

کوردەکانـدا خۆشەویست و بەنرخن و کوردێکی زۆریش ئەو نیشانە و میدالیا سۆڤیەتییانە بە پارەیەکی زۆر دەکڕن و وەك شتێکی بەنرخ هەڵیان دەگرن.
هەروەها ئەوەشیان دەوت کە چۆن لە گۆڤارە کوردییەکانی وەك گەلاوێژ هەندێ وتـار سـەبارەت بـە یەکـەتیی سۆڤیەت نووسـراوە، هـەروەها دەیـانوت، کتێبێکی یەکجار کەم
لـە لایـەن کوردەکـانی سـۆڤیەتەوە چـاپکراون و لـەناو کوردەکـانی عێراقـدا بڵاوکرانەتەوە، بەڵام ئەمە بەس نییە و بەشێکی کەمی ئەو هیوا و حـەزەی کورد بەرامبەر بەیەکەتیتی سۆڤیەت دێنێتە دی.
هـاو تووێـژەکانم بەتایبـەتی جـەختیان لەسـەر ناوبـانگی هـاوڕێ سـتالین کـرد، دەیانوت: "ستالین بۆ ئێمە بەرزترین مرۆڤە، کورد هەر هەموو چ دەوڵەمەند چ هـەژار لـەو بـاوەڕەدان کـە ستالین تاکـە کەسێکە لـە دنیـا دەزانـێ بەختـەوەریی مرۆڤایـەتی لـە چی دایـە و چۆن مـرۆڤ بـەو بەختەوەرییـە دەگات و بەدەستی دێنێت. ئەگەر کورد بیانزانیایە ستالین بیر لـە کورد دەکاتـەوە. ئـەو کات وایان دەزانی داهاتوویان دابین دەبێت".
لەم بارەیەوە هاو وتوێژەکانم پێیـان دەوتم: ژمارەکـانی ئـەو ڕۆژنامـەی کوردستان کە وتار و وێنەی هاوڕێ ستالینیان پێوەیە بەژمارەیەکی زۆر لەلایـەن ئـەو کوردە عێراقیانـەوە کـە هاتبوونـە مـەهاباد کـراون و بـۆ عێـراق نێـردراون، ئـەوان لـەو باوەڕدان کە ئەم ژمارانە وەك یادگارییەك هەڵدەگیرێن.

هەڵسەنگاندنی بزووتنەوەی نیشتمانیی کورد لە ئێران

لە ماوەی چەند مانگێك دوای هاتنم بـۆ ئێران، هاوتوێـژەکانم توانیویانـە لە نێزیکەوە شارەزایی ژیانی سیاسی برا کوردەکانی خۆیان لە ئێران بـبن، هـەر بۆیە

هەڵسەنگاندنی ڕووداوەکانی کوردستان و هەڵسوکەوت و چۆنیەتیی هەندێك لە کەسایەتییە کوردەکانی ئێران لە لایەن ئەوانەوە زۆر سەرنج ڕاکێشە. سەرەڕای ئەوەیش دەبێ ئەوەش لە بەرچاو بگیرێت کە ئەم هەڵسەنگاندنانە دوور و درێژ و وردنین وزۆریش تەواو نین. دووەم ئەوانە لە بارودۆخی پەنابەریدا دەژین، بواری ئەوەیان نەبووە ڕاستەوخۆ بەشداریی ژیانی سیاسی کوردەکانی ئێران بکەن. هاوتوێژەکانم ئاشکرایە زۆرجار لە هەڵسەنگاندن و بۆچوونەکانی خۆیان بابەتییانە بوون.

چۆنیەتی گشتیی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد لە باکوور- ڕۆژئاوای ئێران

بەپێی بۆچوونی هاوتوێژەکانم بزووتنەوەی نەتەوایەتیی کورد لە باکور-ڕۆژئاوای ئێراندا یەکگرتوو نییە و بگرە چەند ڕێبازێکی دژ و دوژمن بەیەکی تێدایە:

أ- کۆچەرە کوردەکانی سەرسنووری تورکیا لە ناوچە کوێستانەکان (بەتایبەت کوردەکانی خێڵی شکاك) دەیانەوێت لە دەسەڵاتی دەوڵەت ڕزگاریان بێت. ئەم هەوڵە بزووتنەوەیەکی ڕەمەکییانەی هەیە و مەبەستێکی سیاسی جیدیی بەدواوە نییە.

ب- هەوڵدانێکی لەو بابەتەش لەناو کوردە کۆچەرییەکانی کوردستانی موکری (ناوچەی مەهاباد)دا دەبینرێت. جگە لەوەش ئەگەر دەستەی یەکەم لە سەرکردە کوردەکانی شکاك پێوەندییەکی لەمێژینەیان لەگەڵ تورکیادا هەبێ، ئەوا سەرکردە کوردەکانی موکریانیش بەدرێژایی مێژوو مەیلی خۆدانە پاڵ ئێرانیان هەبووە و هەیە و تەنیا هەوڵیان بۆ لاوازکردنی دەوڵەتی ئێران داوە.

پ- بزوتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی دیموکراتی که له ناو ده‌سته‌یه‌کی زۆر به کولتووری کوردی مه‌هاباد و ناوچه‌کانی ده‌وروبه‌ری و دانیشتوانی ئه‌و شوێنانه‌دا سه‌ری هه‌ڵدا، ئه‌م بزووتنه‌وه‌یه که‌م یان زۆر مه‌به‌ستێکی سیاسی و ئابووریی له پێش خۆی داناوه، ده‌یه‌وێت ئۆتۆنۆمی بۆ ناوچه کوردییه‌کانی ئێران به‌ده‌ست بێنێت، به‌م شێوه‌یه له‌باری کۆمه‌ڵایه‌تییه‌وه کوردستانی نوێ دروست بکات، سه‌ربه‌خۆیی ئابووریی بۆ به‌ده‌ست بهێنێت. بزووتنه‌وه‌ی مه‌هابادییه‌کان پێوه‌ندی به‌چالاکییه‌کانی پارتی ژێکاف له‌م ناوچه‌یه‌دا و پارتی توده و پارته سیاسییه‌کانی تره‌وه هه‌یه. ئه‌م حزبانه‌ش له‌م ناوچه‌یه‌دا چالاکییان ده‌گێڕا، تاڕاده‌یه‌کی زۆریش له‌گه‌ڵ بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی کوردی عێراق و بگره پێکه‌وه‌ش به‌ره‌وپێش چوون. بۆ وێنه له کاتی چالاکییه‌کانی ژێکاف له ساڵی ١٩٤٤دا ئه‌م بزووتنه‌وه کوردییه له لایه‌ن ده‌سته‌یه‌ك له که‌سایه‌تییه کورده‌کانی مه‌هاباد به‌سه‌رۆکایه‌تیی قازی محه‌مه‌د به‌ڕێوه ده‌چوو، بزووتنه‌وه‌که له‌لایه‌ن ئه‌ندامه چالاکه‌کانی به‌شی ڕێکخراوی ژێکاف له مه‌هاباد و به‌ده‌ست پێشخه‌ریی حزبی دیموکراتی کوردستان بووه و ڕێك خراوه.

ڕووداوه‌کانی ئازه‌ربایجانی ئێران پارمه‌تیده‌ری هه‌ڵگیرساندنی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی نوێی مه‌هاباد بوون. له‌م باره‌یه‌وه هاوتوێژه‌کانم گه‌رچی جه‌ختیان له سه‌ر ئه‌وه ده‌کرد که ڕووداوه‌کانی ئازه‌ربایجانی ئێران ته‌نیا وه‌ك هۆکارێکی ده‌ره‌کیی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی به‌هێزکرد، به‌ڵام ئه‌م ڕووداوانه ئه‌گه‌ر له گه‌ڵ ڕووداوه‌کانی کوردستاندا به‌راورد بکرێن، ده‌رده‌که‌وێت زۆر که‌م کاریان له سه‌ر ناوه‌رۆکی بزووتنه‌وه‌که کردووه. گۆڕینی پرۆگرامی ژێکاف به پرۆگرامی حزبی دیموکراتی کوردستان به‌وته‌ی هاوتوێژه‌کانم "گۆڕانکارییه‌کی سروشتییانه‌ی پێشکه‌وتخوازانه بوو تیایدا به ڕوونی داخوازییه نوێیه‌کانی کۆمه‌ڵگه‌ی کورده‌واری

ده‌بینرێت"، له‌ ئه‌نجامی وه‌رگرتن له‌ پرۆگرامی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی دیموکراتی ئازه‌ربایجانی ئێران نییه‌، ته‌نیا داخوازییه‌ گشتییه‌کانی هه‌ردوو به‌رنامه‌که‌ نه‌بێ سه‌باره‌ت به‌ گه‌شه‌پێدانی بزووتنه‌وه‌که‌ له‌ چوارچێوه‌ی یاسای بنچینه‌یی ئێران و دان پێدانانی ئه‌وه‌ که‌ هه‌م کوردستان و هه‌م ئازه‌ربایجان وه‌ك دوو به‌ش له‌ ئێران بن. به‌وته‌ی هاوتوێژه‌کانم، ته‌نانه‌ت له‌و باوه‌ڕه‌دابوون که‌ بزووتنه‌وه‌ی ڕزگاریخوازی نه‌ته‌وه‌یی له‌ ئازه‌ربایجانی ئێران ئه‌م تێزانه‌ی له‌ مه‌هابادییه‌کان وه‌رگرتووه‌.

هاوتوێژه‌کانم هه‌ڵسه‌نگاندنێکی به‌رزیان له‌ سه‌ر ڕووداوه‌کانی ئه‌مڕۆی مه‌هاباد هه‌بوو، ده‌یانووت: مه‌هابادییه‌کان له‌ لاوازبوونی گشتیی ده‌سه‌لاتی ده‌وڵه‌تی ئێران و گه‌شه‌کردنی بزووتنه‌وه‌ی دیموکراتی و ئازادیخواز له‌ ئازه‌ربایجانی ئێران و ناوچه‌کانی تری ئێران سوودیان وه‌رگرت، ئه‌وه‌بوو به‌ ڕه‌سمی نه‌ناسینی مافی کورد له‌ لایه‌ن ده‌وڵه‌تی ئێرانه‌وه‌ نه‌یانتوانی بگه‌نه‌ قۆناغی دروستکردنی ده‌سه‌ڵاتی ده‌وڵه‌تیی تایبه‌تی خۆیان. ئه‌م ڕووداوانه‌ به‌وته‌ی هاوتوێژه‌کانم ڕه‌نگدانه‌وه‌یه‌کی زۆری له‌ ناوچه‌ کوردییه‌کانی تر هه‌م له‌ ئێران و هه‌م له‌ ده‌ره‌وه‌ی ئێراندا ده‌بێت.

به‌وته‌ی هاوتوێژه‌کانم، گه‌وره‌ترین ده‌سکه‌وتی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی کورد له‌ مه‌هاباد ئه‌و پێشهاته‌یه‌ که‌ تیایدا حزبی دیموکراتی کوردستانی توانیی به‌ره‌یه‌کی کۆمه‌ڵایه‌تیی به‌ربڵاو له‌ نوێنه‌رانی چین و توێژه‌کانی دانیشتووه‌ کورده‌کان پێك بێنێت، به‌ڵام له‌ گه‌ڵ ئه‌مانه‌شدا هاوتوێژه‌کانم ئامازه‌یان به‌ هه‌ندێ ڕواڵه‌تی هۆکاری ناله‌بار کرد، ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌ ڕۆڵی سه‌ره‌کی له‌م به‌ره‌ به‌ربڵاو و گشتییه‌ی خه‌ڵك له‌ ده‌ستی خاوه‌ن زه‌وی و بازرگانه‌کانه‌ که‌ به‌ وته‌ی ئه‌مان گره‌وی سه‌رکه‌وتنی بزووتنه‌وه‌ی دیموکراتی ناکه‌ن. بۆیه‌ هاوتوێژه‌کانم ئه‌و ڕاستییه‌یان

ڕوون کــردەوە کــە ســەرکردە کۆچــەرییەکانی کــورد لــە ناوچــەکانی دەوروبــەرە هاتوونەتــە ڕیــزی بزووتنــەوەی مــەهابادەوە، هــۆی ئــەم پێکهاتــەش بــە وتــەی هاوتوێژەکانم بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ناوەرۆکێکی ناسیۆنالیستی بە بزووتنەوەکە دراوە، بۆیــە دەچنــە ڕیــزی ئــەم حزبــەوە، کاتێکیش کــە چــوون هەڵوێــستیان لــە هەڵــسوکەوت و کردەوەکــانی حزبــی دیمــوکراتی کوردســتاندا دەرکــەوت. بۆیــە سەرکردەکانی ئەم حزبە، دەبێ بۆ بەشداریی چالاکانە لە بزووتنەوەی دیموکراتی کــورد ئەوانــە ڕابکێــشێت، لــەم بەشــەی هەڵــسەنگاندنەکەیاندا هاوتوێــژەکانم ڕوانگەیەکی بابەتییانەی تایبەت هەبوو، بۆیــە پێوەنــدییان بــە مەهابادییەکانــەوە لەبەر ئەو چالاکییە هاوبەشە بووە کە لە ناو ژێکاف هەیانبووە، بەشێك لەوانە لە بــەر هــۆی جۆراوجۆر ئێستە ڕۆڵــی ســەرەکی لــە مــەهاباد دا نــابینن. جگــە لــەم هەڵسەنگاندنانەش داخ و پــەژارەی خۆیــان لەســەر کەمووکوڕییــەکان دەربــڕی. بۆ وێنە: ئاگــەداری و بایەخــدانی مەهابادییــەکان بەرامبــەر بەشدارانی بزووتنــەوەی بارزانییەکان بە گوێرەی پێویست نەبووە.

ناسنامەی هەندێك لە کەسایەتییە ناودارەکانی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد لە ئێران

١- قــازی محەمــەد: مرۆڤێکــی ژیــر و دووربینــە و بــە باشــی لــە بــارودۆخی سیاســی تێــدەگات، ڕۆشــنبیر و خــاوەن بیروبــاوەڕێکی پێــشکەوتنخوازە و قــسەزانێکی زۆر باشەو لە بارەی ڕێکخستنەوە بە توانایە. لە گەڵ ئەوەشدا مرۆڤێکی دەســەڵاتخواز و کورســی پەرســت و خۆپەرســتە، بەرژەوەنــدی تایبــەتیی خــۆی لــە ســەرەوەی کۆمەڵگە دادەنێت لە پێناوی گەیشتنی خۆی بەدەسەڵات کە زۆر باشی لێ نازانێت.

به وته‌ی هاوتوێژه‌کانم که ده‌ڵێن: "نابێ هه‌میشه باوه‌ڕ به قازی محه‌مه‌د و قسه‌کانی بکرێت، له‌گه‌ڵ هه‌موو که‌مووکوڕییه‌کانی قازی محه‌مه‌د به وته‌ی هاوتوێژه‌کانم که‌سایه‌تیه‌کی هه‌ره پێشکه‌وتووخواز و زانای بزووتنه‌وه‌ی کورده له ئێران".

٢- سه‌دری قازی: برای قازی محه‌مه‌ده و نوێنه‌ری ئه‌نجوومه‌نی ئێرانه، له‌چاو براکه‌ی مرۆڤێکی یه‌کجار کراوه و دڵ ڕاکێشه، مرۆڤێکی ته‌واو ڕووناکبیره، به‌ڵام له کێشه سیاسیه‌کاندا له براکه‌ی لاوازتره و به پێچه‌وانه‌ی ئه‌و که‌متر بۆ پایه په‌رستی هه‌وڵ ده‌دات، به‌ناوبانگه و لای هه‌موو که‌سێك خۆشه‌ویسته، کوموکوڕیی گه‌وره‌ی ئه‌وه‌یه که:"زۆر نه‌رمه و یه‌کجار زۆریش باریك بین و بچووك بینه".

٣- عومه‌ر خان: سه‌رۆکی خێڵی شکاکه، زانایه و مرۆڤێکی خاوه‌ن ئه‌زموونی زۆره له ژیاندا، به باشی کورد ده‌ناسێت، که‌م خوێنده‌واری ته‌گه‌ره و کۆسپی سه‌ر ڕێگه‌ی عومه‌ر خانه که به‌باشی له سیاسه‌ت تێ ناگات و خۆیشی ئه‌م شته ده‌زانیت. هه‌روه‌ها عومه‌ر خان مرۆڤێکی ده‌سه‌ڵاتخوازه. به‌ڵام جیاوازیی له نێوان ئه‌و و قازی محه‌مه‌د دا ئه‌وه‌یه که عومه‌رخان مرۆڤێکی بچووك بین نییه، بگره مرۆڤی شانازی و پیاو چاکییه، له ڕوانگه‌ی سیاسه‌تیشه‌وه، ناوبانگ و ڕێزی نه‌ك ته‌نیا له‌ناو کورده‌کانی ئێران، بگره له‌ناو کورده‌کانی تورکیاشدا هه‌یه.

٤- زێرۆ به‌گ: یه‌کێك له سه‌رکرده‌ی هه‌رکییه‌کانه، مرۆڤێکی چالاك و شه‌ڕوانه و سه‌رکرده‌یه‌کی ته‌واو لێهاتووه، به‌ڵام سیاسییه‌کی خراپه، دووربینیش نییه، لایه‌نگیر و ئاماده‌ی ئاژاوه‌ی سیاسییه، هه‌ڵوێستێکی سیاسیی ڕوونی نییه و به‌ئاسانی ده‌که‌وێته ژێر کاریگه‌ریه‌تی بێگانه‌وه.

٥- عه‌لی خوسره‌وی: بازرگانێکی ده‌وڵه‌مه‌ندی مه‌هاباده، ئه‌ندامی کۆمیته‌ی ناوه‌ندیی حزبی دیموکراتی کوردستانه، مرۆڤێکی زانا و پێشکه‌وتنخوازه، ڕۆشنبیر

و ولاتپارێزێکی خوێنگه‌رمی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی کورده، له بواری هه‌ڵوێستی سیاسیدا، له قازی محه‌مه‌د چه‌پتره، لایه‌نگیری ئاژاوه نییه و پێی خۆشه به ئاشکرایی کار بکات.

٦- شێخ عه‌بدوڵڵا له‌تیف نه‌هری: فیۆدالێکی ئاینیی گه‌وره‌ی کوردستانه، کوڕه‌زای سه‌رکرده‌ی به ناوبانگی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وایه‌تیی کورد شێخ عوبێدوڵلایه که ڕێبه‌رایه‌تی ڕاپه‌ڕینی ساڵه‌کانی هه‌شتای سه‌ده‌ی نۆزده‌یه‌می کرد، کوڕی شێخ قادره و ئێسته له مه‌رگه‌وه‌ڕ ده‌ژی، ده‌سه‌ڵاتی ناوبراو به‌سه‌ر زۆربه‌ی کورده‌کانی تورکیا و ئێران و عێراقدا ده‌ڕوات، مرۆڤێکی چوست و چالاکه، دڵسۆزێکی دڵگه‌رمی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وایه‌تیی کورده، هه‌وڵ ده‌دات چالاکانه تیایدا به‌شداری بکات. له باری سیاسییه‌وه مرۆڤێکی کۆنه‌وانه، به‌ڵام کوڕه‌که‌ی واته شێخ عه‌زیز کارتێکردنێکی زۆری به‌سه‌ریه‌وه هه‌یه. شێخ عه‌زیز کاپیتان (نه‌قیب)ی سوپای عێراقه و به‌شداریی ڕاپه‌ڕینی بارزانییه‌کان بووه و بیروباوه‌ڕێکی پێشکه‌وتنخوازانه‌ی هه‌یه. شێخ عه‌بدوڵڵا له‌تیف خوێنده‌وارییه‌کی باشی به‌شێوه‌ی ڕۆژهه‌ڵاتی هه‌یه و چه‌ند زمانێك ده‌زانێت و زۆریشی خوێندووه‌ته‌وه، به‌ڵام ده‌رباره‌ی ڕۆشنبیریی ئه‌وروپایی شاره‌زایی که‌متره، هه‌رچه‌نده زۆریش به‌ڕێزه‌وه ده‌ڕوانێته کولتووری ئه‌وروپایی. له کۆنگره‌ی حزبی دیموکراتی کوردستاندا که له مانگی کانوونی دووه‌می ئه‌مساڵ له مه‌هاباد به‌سترا، به‌وته‌ی هاوتوێژه‌کانم خه‌باتێکی توندوتۆڵ له‌سه‌ر سه‌رکردایه‌تی کردنی بزووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وایه‌تیی کورد له نێوان قازی محه‌مه‌د که به‌شێکی زۆر له دانیشتوانی مه‌هاباد و به‌شێك له نوێنه‌رانی خێڵکانی مامه‌ش و دیبوکری پشتیوانییان لێی ده‌کرد، له گه‌ڵ شێخ عه‌بدوڵڵای نه‌هری که له‌لایه‌ن نوێنه‌رانی خێڵانی شکاك و هه‌رکی و

زەرزا و بەگزادە و بەشێك لە خێڵانی مامەش و هەندێك لە مەهابادییەکانەوە پشتیوانی لێ دەکرا، هەبوو.

ڕاوێژکاری بەشی حەوتەمی بەڕێوەبەرایەتی بەشی پاراستنی ڕۆژهەڵات

کاپیتان(نەقیب) ڤیلیچیڤسکی

***

پرۆگرامی پارتی دیموکراتی کوردی عێراق- ئازادی

I لە بواری سیاسیدا

أ: سەربەخۆیی کوردستان بەم ڕێگەیانەی خوارەوە دێتەدی:

١- دەبێ عێراق لە دەوڵەتێکی یەکگرتوودا ڕێك بخرێت و کوردستانیش لە ژێر ناوی (دەوڵەتی یەکگرتووی دیموکراتی کوردستان) بکەوێتە ناویەوە.

٢- بنەمای پێوەندییەکانی نێوان ئەم دەوڵەتە یەکگرتووە دەبێ بەپێی پەیمانێك بێت کە لە نێوان(دەوڵەتی یەکگرتووی کوردی) و (دەوڵەتی یەکگرتووی عەرەبی عێراق)دا دەبەسترێت.

٣- دەوڵەتی یەکگرتووی کوردی دەبێ مافی ئەوەی پێ بدرێت کە لەگەڵ دەوڵەتی کوردی لە ئێراندا پێوەندیی هاوپەیمانی ببەستێت.

٤- دەوڵەتی یەکگرتووی کورد دەبێ مافی ئەوەی هەبێت سەربەخۆیانە بەپێی دەستووری دەوڵەتی عێراق پەیمان و پێوەندیی دیپلۆماسی ببەستێت.

٥- لەچوارچێوەی دەوڵەتی یەکگرتووی کوردیدا، دەبێ ئەم شارانەی خوارەوە هەبن: موسڵ، هەولێر، کەرکوك، سلێمانی، خانەقین.

٦- تەواوی دەسەڵات لە دەوڵەتی یەکگرتووی کوردیدا، لە دەستی پەرلەمانی کوردیدایە کە لە لایەن دانیشتوانی کوردستانەوە بە دەنگدانی نهێنی هەڵدەبژێردرێن و سەرۆکی دەولەتی کوردیش لە لایەن پەرمانی کوردییەوە بە

دەنگـدانی نهێنــی هەڵدەبــژێردرێت و یاسـای بنـەڕەتیی دەوڵـەتی یـەکگرتووی کوردستانیش لەلایەن پەرمانەوە پەسەند دەکرێت.

٧- دەوڵەتی یەکگرتووی کورد هەموو شێوە خۆبەستنەوەیەك بە دەوڵەتانی بێگانە بەژێر ڕکێف و چاودێریدا بەڕەسمی ناناسێت و ڕەتی دەکاتەوە.

٨- دەوڵەتی یەکگرتووی کورد هەوڵ دەدات لە گەڵ هەموو دەوڵە دیموگراتییـەکانی دنیادا پەیمانی سیاسی و ئابووری و کولتووری و... هتد ببەستێت.

II لەبواری ئابوویدا

١- پارتی بۆ دەوڵەتی کردنی تەواوی کاریگە و فابریکەکان و پیشەسازیی نیزامـی و سیستەمەکانی ئاودێری و هێڵی ئاسن و ئۆتۆمبێل و گواستنەوەی ئـاوی و کـانزایی وڵات هەوڵ دەدات.

٢- پارتی بۆ پێکهێنـانی بـانکێکی ناوەنـدیی دەوڵـەتی و لـەناوبردنی هـەموو بانکـە تایبەتییەکان و داوودەزگا داراییەکان، هەوڵ دەدات.

٣- پارتی بۆ دروستکردنی بازرگانی و کۆمپانیا و پیشەسازیی ئازاد هەوڵدەدات.

٤- کەرتی تایبەتی دەبێ لە بواری زەوی و داوودەزگا پیشەسازییەکاندا بمێنێتەوە.

٥- پارتی بۆ لە ناوبردنی تریست و کارتێلەکان هەوڵ دەدات.

III لە بواری کۆمەڵایەتی و کێشەی کرێکارانەوە

١- پارتی هەوڵ بۆ ڕێکخستنی یاسایەك دەدات کە پێوەندییـەکانی نێـوان کرێکـاران و خاوەن کارەکان ڕێك بخات.

٢- پارتی بۆ دانانی یاسایەك هەوڵ دەدات کە مووچەی (لایەنی کەم)ی گوزەران بۆ کرێکار و جووتیاران دیاری بکات.

٢- پارتی بۆ دروستکردنی سەندیکای ئازاد و تایبەت بەپیشەکان هەوڵ دادات.

٤- پارتی هەوڵ دەدات یارمەتی و خزمەتە پزیشکییەکان بەخۆڕایی بۆ دانیشتوان دابین بکات، هەروەها هەوڵ دەدات تۆڕێکی بەربڵاوی پزیشکی دروست بکات وەکو دروستکردنی نەخۆشخانە و بنکەی تەندروستی و فریاکەوتنی سەرەتایی و دەرمانخانە.

٥- پارتی بۆ گەشەپێدانی سیستەمی هەرەوەزی و بەرهەمهێنان و کشتوکاڵ، هەوڵ دەدات.

٦- پارتی هەوڵ دەدات لە ڕێگەی دەنگدانی نهێنییەوە بەڕێوەبەرایەتیی شارەوانییەکان هەڵبژێردرێن، سیستەمێکی دەنگدانی نهێنی پەیڕەو بکات.

٧- پارتی بۆ دابین کردنی مافی یەکسانیی ژن و پیاو هەوڵ دەدات.

Iv لەبواری پەروەردە و ڕاهێناندا

١- دابین کردنی خوێندنی خۆڕایی لە قوتابخانە سەرەتایی و ناوەندییەکاندا.

٢- دەبێ خوێندن لە قوتابخانەکانی سەرەتایی و ناوەندیدا بۆ هەموان ئیلزامی بێت.

٣- پارتی بۆ پەرەپێدانی تۆڕی فێرگەکانی خوێندنی باڵا، بە تایبەت لەو بوارانەی بۆ بەڕێوەبەرایەتیی ئابووری و کۆمەڵایەتی و هونەری و... هتد، بەسوود و پێویستن، هەوڵ دەدات.

٤- پارتی بۆ پەرەپێدانی وەرزش، یانە وەرزشییەکان و دانانی پرۆگرامی وەرزشی لە قوتابخانەکانی کوردستاندا هەوڵ دەدات.

٥- پارتی بۆ پەرەپێدانی ناوەند و فێرگەکانی هونەر و مۆسیقا و ئەدەبیات لە هەموو بوارێکدا هەوڵ دەدات.

٦- پارتی بۆ دروستکردنی باخچەی منداڵان و ڕێکخراوی لاوان و پێشخستنی گەشتەوەری هەوڵ دەدات.

V له بواری تردا

١- پارتی دیموکرات پارێزگاری له بەرژەوەندییەکانی کۆمەڵانی خەڵك و ئەندامانی کۆمەڵ، له کرێکار و جوتیار و ڕووناکبیر و خاوەن پیشەکان دەکات.

٢- پارتی بۆ جیاکردنەوەی مزگەوت له دەوڵەت و دابینکردنی ئازادی بۆ پەیڕەوکارانی ئاینی هەوڵ دەدات.

٣- پارتی پرۆگرامی خۆی له چوارچێوەی یاسای بنەڕەتی بۆ بەرەو پێش چوون، دەگۆڕێت.

وەرگێڕ: کاپیتان (نەقیب) ڤیلچیڤیسکی

١٩٤٦/٤/١٦

***

وەرگێڕاو له کوردی و عەرەبییەوە

بەیاننامەی پارتی دیموکراتی کورد له عێراق- ئازادی

لەدوای شەڕی یەکەمی جیهانەوە زۆرجار گەلی کورد هەوڵی داوە سەربەخۆیی بەدەست بهێنێت، چ له ڕێگەی ئاشتییەوە، چ لەڕێگەی نوێنەرانییەوە له کۆنفرانسی پاریس و هەم له ڕێگەی ڕێکخستنی ڕاپەڕینی چەکداران له دەرسیم و دیاربەکر و سلێمانی و ئامێدی و بارزان.

گەلی کورد بەخوێنی خۆی و له ڕێگەی هەوڵی پاڵەوانانەی خۆیدا بۆ گەیشتن بە سەربەخۆیی، خۆی پێشانی دنیای پێشکەوتنخواز داوە. چارەنووس هەرچییەك بێت ئاخۆ گەلی ئێمە دەتوانێ بژی، یاخۆ مەترسیی نەمانی لێ بکرێت، ئەوا وەکو ڕابردوو

دەیەوێت سەربەخۆیی خۆی مسۆگەر بکات. گەرچی کورد لەو سەردەمەدا داخوازە ڕەواکانی خۆی خستەڕوو، بەڵام کەس گوێی له هاواری نەگرت، له بەرنەوەی وڵاتە

زلهێزەكان بۆ سەربەخۆیی و ئازادیی گەلانی بچووك هەوڵیان نەدەدا، بگرە بە پێچەوانەوە هەوڵیان بۆ ئەوە دەدا گەلانی بچووك بخەنە ژێر ڕكێفی خۆیانەوە و، لە نێوان خۆیاندا دابەشیان بكەن، ئەمە لە كاتی شەڕی یەكەمی جیهانیدا بوو، بۆیە بە بیروباوەڕێكی قووڵەوە دەڵێن، ئەم شەڕە، شەڕێكی ئیمپریالیستی بووە و مەبەستی ڕزگاركردنی گەلان ئەوە نەبووە، لە بەرئەمە لەو كاتەوە تائێستە هاوار و دەنگ و داخوازی گەلەكەمان بێ وەڵام ماوەتەوە.

بەڵگەی نەتەوەكان كە پاش بڕانەوەی شەڕ لە سەر بنەمای پەیمانەكانی ئاشتی سست بوو، نەیتوانی مافی گەلانی بچووك بپارێزێت و بەیاننامە و بانگەوازەكانی تەنیا قسەی پووچ و بەتاڵ بوون، هەرچەندە كۆمەڵگەی گەلان بڕیاری دابوو لە ویلایەتی مووسڵ ئۆتۆنۆمی بە كوردان بدات، ئەمە لە چوارچێوەی پەیمانی سیڤەردا دیاربوو، بەڵام بەداخەوە پاشان لە پەیماننامەی لۆزاندا گۆڕا، گەرچی بەپێی ئەم پەیمانەش دان بەمافی ڕۆشنبیری و ئۆتۆنۆمی بۆ كوردان نرابوو. ساڵەكانی دوای شەڕ كۆێرەوەری و سەختییەكی زۆری بۆ گەلە قارەمانەكەی ئێمە پێ بوو. كوردەكانی عێراق زۆر بەباشی ئەوەیان لە بیرە بۆیە بەردەوام بۆ ئازادی و سەربەخۆیی خۆیان و بۆ لابردنی ڕژێمی دیكتاتۆر و كۆلۆنیالی هەوڵ دەدەن و خەبات دەكەن. دەوڵەتی عێراق دوژمنی داخ لە دڵی گەلی ئێمەیە، چونكە ئەو دەوڵەتە بە پێچەوانەی یاسای بنەڕەتی ڕەفتار دەكات. دەوڵەتی عێراق ئەو یاسا بنەڕەتییەی لە ژێر پێ دانایە و وەلای ناوە كە عەرەبەكانی عێراق بە خوێنی ڕۆڵە قارەمانەكانی خۆیان لە بەسرە و شارەكانی تردا دەستیان خستبوو.

كوردی عێراق بە هەموو دنیای خاوەن شارستانییەت ڕادەگەیەنێت كە تا ئاخیری، دژی دیكتاتۆری و ئیمپریالیزم خەبات دەكات و، هەموو هێز و توانای خۆی بۆ شەڕێكی پیرۆز لە دژی فاشیزمی ڕەش یەك خستووە.

ئەنجامی شەڕی دووەمی جیهان سەرکەوتنی دیموکراتییەت بوو بەسەر ڕژێمی هیتلەری فاشیستدا، ئەم سەرکەوتنە لە ئەنجامی هەوڵی یەکگرتووی تەواوی گەلانی ئازادیخوازی جیهان بوو. هەموویان لە دەوری کۆمەڵگەی نەتەوەکاندا یەکیان گرتبوو.

ئەم سەرکەوتنە لە سایەی بوونی یەکێتیی سۆڤیەتدا بەدی هات، کە لەژێر سەرکردایەتیی نەتەوە یەکگرتووەکاندا بوو.

لەم خەباتەدا ئێمەی کورد لە گەڵ نەتەوە یەکگرتووەکاندا بووین و بە خوێنی خۆمان چالاکانە بەشداریی شەڕمان کرد و یارمەتی ئەو سەرکەوتنەمان دا. بۆیە ئێمەش بەپێی بەیاننامەی (ئەتلانتیك) داوا دەکەین بە ڕەسمی مافە ڕەواکانمان بناسێنرێن و دانیان پێدابنرێت. ئێمە داوای ساکارترین مافی خۆمان دەکەین کە خۆی لە سەربەخۆیی گەلی کورد دا دەنوێنێ.

ئێمە وەك نوێنەری ڕاستەقینە گەلی کورد بە هەموو دنیای ڕادەگەیەنین کەوا خەبات لە پێناو وەدەست هێنانی مافی ڕەوای خۆمان لە ئازادی و سەربەخۆییدا دەکەین، هەروەها بەڕاشکاوی ئەوەش ڕادەگەیەنین کە ئێمە هیچ کاتێ دوژمنایەتیی گەلانی عەرەب و تورك و ئێران ناکەین، ئەو گەلانە دۆستی ئێمەن و بەشانازیشەوە ئەوە ڕادەگەیەنین کە هاوبەندی و یەکەتییەکی پیرۆز و ئابڕوودارانە لە نێوان کورد و عەرەبی عێراقدا هەیە و دەبێ بەردەوامیش بێت. ڕێزیش لە مافەکانی گەلی عەرەب دەگرین کە خەبات لە پێناو ڕزگاربوون لە زوڵم و ستەمی دیکتاتۆریەت و ئیمپریالیزم دەکات، ئێمەش ئامادەین لەو پێناوەدا خەباتیان لەتەکدا بکەین بۆ ئەوەی پێکەوە بتوانین دەوڵەتێکی یەکگرتوو لە عێراقدا پێك بهێنین. ئەی برایانی عەرەب، ئێمەش سوێندتان بۆ دەخۆین لە پێناو ئازادی ئێوە و خۆماندا ئاڵای خەبات هەڵبکەین، بۆیە پێویستە ئێوەش هیچ

کاتێ بیر لەوە نەکەنەوە کە لوولەی چەکەکانتان ئاراستەی سینگی ئێمە بکەن. ئێمە دۆستی ڕاستەقینەی ئێوەین، بۆیە دەبێ ڕووی چەکەکانتان لە دوژمنان و دەسەڵاتدارانی خۆتان بکەن و دژی ئەو کەسانە بوەستین کە یارمەتیی چەوساندنەوەی گەلی عەرەب دەدەن، بە تایبەتیش خۆفرۆشانی گەلەکەتان. ئێمە لە پێناو پێکهێنانی دەوڵەتێکی یەکگرتووی ئازاد دا بۆ عەرەب و کورد خەبات دەکەین.

ئەی برایانی عەرەب ئێوە لەم خەباتەدا هاوڕێی ئێمەن، ئێمەی نوێنەرانی کورد کە ئەم بانگەوازە مێژووییەمان ئیمزا کردووە و ئەمە پەیمانی نەتەوەیی ئێمەیە، بەشانازییەوە سوێند دەخۆین کە پابەندی ئەم بەڵێنە پیرۆزە بین.

کۆمیتەی ڕێکخستنی پارتی دیموکراتی کوردی عێراق- ئازادی

وەرگێڕانی کاپیتان (نەقیب) ڤیلیچڤسکی

١٩٤٦/٤/١٦

فونەی ١٧ ئوپیسی ١٢٨ دیلای ١٧٥ ل ٤٦- ٧١

***

بەناوی خوای مەزن

نهێنی لە کوردییەوە وەرگێڕاوە

پرۆگرامی حزبی دیموکراتی کوردستان

سەرماوەرزی: ١٣٢٤ کانوونی یەکەم: ١٩٤٥، مەهاباد، چاپخانەی کوردستان

I بەشی یەکەم

ماددەی یەکەم: ناوی حزب، حزبی دیموکراتی کوردستانە.

ماددەی دووەم: حزبی دیموکراتی کوردستان لە کاروباری خۆیدا ئەم پرەنسیپانەی خوارەوە ڕەچاو دەکات:

یاسا، عهدالهت، شارستانیهتی، تهواوی دهستوورهکانی حزبی ئهو یاسایانهی پهسهند دهکرین، له سهرهتاوه لهلایهن حزبهوه پهسهند دهکرێن و تهنیا پاش ئهوه ئامادهی جێبهجێ کردن دهبن.

ماددهی سێیهم: بۆ نیشانهی حزب قهڵهم و گوڵهگهنم دیاری کراون.

II بهشی دووهم

ماددهی چوارهم: مهبهستی سهرهکی حزب له کوردستان، وهدهست خستنی زۆربهی مافهکانی خۆیهتی له چوارچێوهی دهوڵهتی ئێران، ئهویش له ڕێگهی چهسپاندن و ڕێکخستنی بهڕێوهبهرایهتی ئۆتۆنۆمی لهو ههرێم و ناوچانهی که له سهدهکانی ڕابردووهوه گهلی کوردیان تیادا ژیاوه و کاریان تیادا کردووه. بهپێی یاسا دیموکراتییهکان تهواوی ئهو شتانهی له ناوچهکانی کوردستاندا دهکرێت، دهبێ وهڵامدهری بهرژهوهندیی دانیشتوانی ئهو شوێنانه بن، خێڵ و گرووپه ئاینییهکان بهبێ هیچ سنوورێك و بهبێ ڕهچاوکردنی ژمارهیان، مافیان ههیه نوێنهر بۆ ئهنجوومهن ههڵبژێرن.

ماددهی پێنجهم: حزب له کاروباری خۆیدا، ڕێگهی دیموکراتییهت ڕهچاو دهکات و ههوڵی زۆریش بۆ باشترکردنی گوزهرانی خهڵك دهدات.

ماددهی شهشهم:حزب هیچ ههڵوێستێکی دوژمنانهی بهرامبهر بهدهوڵهتی ناوهندی نییه و بهرههڵستکاری هیچ دهوڵهتێکیش نییه. کورد که تا ئێسته له ژێر چهوساندنهوهی ئیمپریالیزمی داخ له دڵ و بههێزدا ژیاون، تهنیا ئاواتیان ئهوهیه ژیانێکی ئاشتی و هێمنانه بهسهر ببهن و له ڕێگهی یاساوه دهیانهوێ بگهن به مافی ئۆتۆنۆمی نهتهوهیی خۆیان و تهندروستی و کشتوکاڵی دانیشتوان باش بکرێت.

III بهشی سێیهم

ماددەی حەوتەم: دەبێ تەواو داهات و سامانەکان بەپێی بودجە ڕێك بخرێن و چەندایەتیی ئەوانە بەپێی پلان دیاری و دابەش دەکرێن.

ماددەی هەشتەم: دەوڵەت لە یەکەم قۆناغەکانی کاری خۆیدا، دەیەوێت گوزەرانی خەڵکی ناوچەکە باشتر بکات و پەرە بە داوودەزگاکانی ئابووری و سیاسیی ناوچەکە بدات، بۆیە ناوچەکە باشتر بکات و، پەرە بەداوودەزگاکانی ئابووری و سیاسیی ناوچەکە بدات، بۆیە ناتوانێ لە ٢٠٪ی زیاتر لە داهاتی خۆی بە دەوڵەتی ناوەندی بدات.

ماددەی نۆیەم: دەبێ تەواوی داوودەزگاکانی حکوومی، سیاسی، کشتوکاڵی و دەزگا زانستییەکان و...هتد، بە فەرمانبەری کورد پڕ بکرێنەوە، ئەگەر هاتوو ڕاوێژکاری بیانییان بانگ کرد، دەبێ تەواوی بانگ کراوەکان بۆ خزمەتی داوودەزگاکانی کۆمەڵایەتی، دەوڵەتی، دادپەروەری، بەڕێوەبەرایەتی، بارەگایی و دەزگاکانی کڕین و فرۆشتن بن و پێوەندیی نێوانیان بەزمانی کوردی بێت.

ماددەی دەیەم: حزب هەوڵی پەرەپێدانی بواری کشتوکاڵی و بەکارهێنانی شێوازی نوێ دەدات، هەروەها هەوڵ دەدات بەروبوومی جوتیاران لە بازاڕەکاندا پتر بفرۆشرێت.

ماددەی یازدەیەم: حزب هەوڵ دەدات لە ڕێگەی ئاوەدانکردنەوەی گوندەکانەوە کوردە کۆچەرەکان نیشتەجێ بکات و ژیانێکی جێگیر و هێمنانەیان بۆ دابین بکات.

ماددەی دوازدەیەم: حزب لە تەواوی کوردستاندا بەرگری و پشتیوانی لە بەرژەوەندییە سیاسی و ئابوورییەکانی کرێکاران دەکات و لەم بارەیەوە هیچ جیاوازییەکی نەتەوەیی و خێڵایەتی و ئایینی ناکات، هەروەها هەوڵی باشترکردنی گوزەرانی کرێکاران دەدات.

ماددەی سێزدەیەم: بە مەبەستی پەرەپێدان بە کێشەی پەروەردە، دەبێ خوێندن لە قوتابخانە سەرەتایی و ناوەندییەکاندا بۆ هەموان ئیلزامی و بەزۆری بێت و زمانی کوردیش لە قۆناغەکانی خوێندندا بەکاربهێنرێت.

ماددەی چواردەیەم: بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی ژیانی گشتی و بۆ بڵاوکردنەوەی زانیاری، حزب هەوڵ دەدات کۆمەڵەی زانایانی کوردستان و کتێبخانە و کۆبوونەوە و شانۆ و بوارەکانی تر و پەروەردەی یاری کردن داوودەزگایان بۆ دروست بکرێت.

ماددەی پازدەیەم: هەموو کوردە فەرمانبەرەکانی خزمەتگوزاریی دەوڵەتی و لەشکری و مەدەنی، لە گەڵ ئەوانەی، لە داوودەزگاکانی دەوڵەت و بوارەکانی تردا لە ناوچە و هەرێمەکانی تری ئێراندا خزمەت و کار دەکەن، بۆ کوردستان بگەڕێنەوە.

ماددەی شازدەیەم: دەسەڵاتدارانی خۆجێی دەوڵەت مافی ئەوەیان هەیە، بۆ بەرژەوەندیی خۆیان لە گەڵ هەموو دەوڵەتاندا، بە تایبەتیش لە یەکەم هەنگاودا لەگەڵ دەوڵەتی یەکەتیی سۆڤیەتدا پێوەندیی کولتووری و ئابووری ببەستن.

ماددەی حەڤدەیەم: دەوڵەتی ئۆتۆنۆمی مافی پاوانی خۆی بۆ سوود وەرگرتن و دەرهێنانی سەروەت و سامانەکانی ژێر زەوی لە کوردستاندا هەیە و، هەروەها مافی دەرهێنان و سوود وەرگرتنی لەو کانزایانەشدا هەیە کە تا ئێستەدەستیان لێ نەدراوە، ئەمانە بەو کەسانە بدرێن کە خوازیاری بەرهەمهێنانیان.

بەشی چوارەم: VI

ماددەی هەژدەیەم: حزب بۆ گەشەپێدانی کاری بازرگانی تێ دەکۆشێت، بۆ ئەوەی تەواوی دانیشتوانی کوردستان بتوانن بەبێ گیروگرفت و بە نرخێکی هەرزان پێویستییەکانی خۆیان بکڕن.

ماددەی نۆزدەیەم: حزب بۆ پێشکەوتنی بارودۆخی ئابووریی کوردستان و گەشەپێدانی پیشەسازی لە هەموو شارەکانی کوردستاندا هەوڵ دەدات، بەم شێوەیە شوێنەواری خراپی خۆبەستنەوە بە ئیمپریالیزم لە بواری سامانە سروشتییەکانی کوردستاندا لە ناو دەچێت و داهاتی ئەم سامانە بۆ خۆمان دەبێت، دەتوانین باری ژیانی هەمووان باشتر بکەین.

ماددەی بیستەم: ژن لە بواری سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتیدا مافی لە گەڵ پیاواندا یەکسان دەبێت.

ماددەی بیست و یەکەم: مافی گەلانی کەمینە وەك ئازەربایجانی و ئەرمەنی و ئاسووری کە لە کوردستاندا دەژین، دەپارێزرێت.

حزبی دیموکراتی کوردستان

وەرگێڕ لە کوردییەوە بۆ ڕووسی: کاپیتان (نەقیب) ڤیلچیڤسکی

١٩٤٦/٤/١٦

دیکۆمێنتی ژماره (٢)

ڕەواندز ١٩٤٤/٤/٢(٢)

گیانەکەم کاکە عیزەت

ڕۆژ باش

له پاش چاو ماچکردن ئومێد دەکەم سحەتان باش بێت.

پێش چەند ڕۆژێك نامەیەکم لە گەڵ کاك فقی حەسەن بۆ ڕەوانە کردی، بێگومان گەیشتە دەستت.

کاکە عیزەت، پێش چەند ڕۆژێك واتە پاش گەڕانەوەی وەزیری ناخۆ بڕیاری دا ئەمین ڕەواندزی بگەڕێتەوە، دوێنێ ئەمین ڕەواندزی حەرەکەی کرد.

ئەمرۆ من بروسکەیەکم پێ گەیشت دەڵێت لە بەر ئەوەی کە واجباتی ئەمین ڕەواندزی و سەید عزیز تەواو بوو حالیەن ئەمین ڕەواندزی ئیلتیحاقی وەحدەی خۆی دەکات و سەید عزیز ئیلتیحاقی دەورەی موەحەدە دەکات، لە بەر ئەوە مومکینە من ئەمرۆ یا سبەینێ بچمە مێرگەسۆر ئەشیای خۆم بێنم کە بچمە بەغدا.

من هاتبومە ڕەواندز کە لێرەوە بچمە سیدەکان و مەحمود بەگ لە گەڵ خۆم بێنم بۆ بارزان.

فەقەت دیاربوو مومکین نەبۆ من بچم چونکە زۆر بە پەلە داوای ئیلتیحاقی من بۆ دەورەی مواحدە کرایە.

نازانم ئێوە لە چ حالێکان ئینشاالله موافق دەبن.. برا زۆر تکا دەکەم ئەحواڵی خۆت زور زوو زوو بومن بنووسی، چاوی کاك مستەفا ماچ دەکەم نازانم گەڕایەوە یاخۆد نا، نامە بۆ دەورەی موەحدە ئەسلەحەی خەفیفە بنووسە.

برات سەید عزیز

ڕەواندز
٤٦/١/٢

گیانم کاکەی [illegible]

ڕۆژباش

دوای چیا و ماچ ئارەزوو ئەبە دەکەم صحەت باش بێت [illegible] ڕۆژەکان [illegible]
[illegible]
کاکە [illegible] چەند ڕۆژێکە [illegible] پاش گەڕانەوەی وەزیر [illegible] اسعد آغا
ڕەواندزی [illegible] ڕەواندزی حرکت کرد
[illegible]
[illegible] ڕەواندزی الخانقی و [illegible]
و [illegible] الخانقی [illegible] موجود دەکات [illegible]
[illegible]
[illegible] ڕەواندز [illegible] لەگەڵ [illegible]
بارزان [illegible] الخانقی
[illegible] موجود [illegible]
[illegible] بارزان [illegible]
ئیزانم [illegible] مصطفی ماچ دەکەم
احوالی [illegible] کاکە [illegible]
[illegible]

عزیز

دیکۆمێنتی ژمارە (٢)

ژمارە: ٩[٢]

ڕۆژ: ١٩٤٥/١/٢٠

جەنابی بارزانی

لە ١٩٤٥/١/١٨ دا دوو کەس لە ئەندامانی حزبمان نارده لاتان کە بریتی بوون لە (بروسکە و هەندرێن) نامەیەکی کورتیشمان پێدا ناردبوون، بەڵام بە داخەوە حکومەت بە کارەکانی زانیبوو بۆیێ لە هەولێر گەڕابوونەوە.

مەبەستمان لە پەیوەندی پێوەکردنتان ئەوەیە:

لە پاشەڕۆژا بە بایەخێکی پتر بڕواننە بەرنامەکانی هیوا، چونکە ئاشکرایە هەر بزووتنەوەیەکی نەتەوایەتی ئەگەر ڕێبازێکی ئاشکرا و بەرنامەیەکی دیاری نەبێ دووچاری تێکشکان دەبێ، وەکو دەشزانی بزووتنەوە بەهێز پێویستی بە ڕابەری ئازاد و باسکی بەهێزی سیاسی و سوپایی هەیە.

باسکی سیاسی دەبێ پێویستییەکانی پاراستن و پەیوەندی بە دۆستان و دانانی بەرنامەی سیاسیەوە هەبێ، بەڵام باسکی سۆپایی لە سەریەتی بە هێزی چەك مافەکانی گەل بپارێزێ و لە چنگی دوژمنانی بهێنێتەدەر. هەموو دونیا بەم ڕێبازەدا دەروا، بۆیێ پێشنیار دەکەین:

١- ئاگاداری هەڵسوکەوتی یەکتر بین و ئاگاداریەکانمان ئاڵوگۆڕ بکەین.

٢- بۆ یەکگرتنی ڕێکخراوەکانی (حزبی هیوا و لیژنەی ئازادی) کار بکەین و مەڵبەندی سەرکردایەتی لە بارزان بێت.

ئیمزا

سەرۆکی حزبی هیوا

(الامل)

وه‌ڵامی لیژنه‌ی ئازادی (هیوا)

ژماره. ١

ڕێکه‌وت/١٩٤٥/٢/١٥

١- نامه‌ی ژماره ٩ ڕۆژی ١٩٤٥/١/٢٠ مان وه‌رگرت و لێی تێگه‌یشتین.

٢- له‌م کاته‌دا به باشی نازانین بنکه‌ی هیوا بگوێزنه‌وه بۆ بارزان.

٣- گومان له‌وه‌دا نییه که ڕزگارکردنی کوردستان پێویستی به ئاماده‌یی و فیداکاری هه‌یه، سوپاس بۆ خوا گه‌له‌که‌مان بڕوای به ڕه‌وابوونی کێشه‌ی گه‌لی هه‌یه و ئاماده‌ی فیداکارییه له پێناویا.

٤- من خۆم و هاوڕێیه‌کانم له لیژنه‌دا بڕیارماندا گه‌شتێك به هه‌موو کوردستاندا بکه‌ین بۆ ڕوونکردنه‌وه‌ی به‌رنامه‌کانمان.

٥- داوا له لقه‌کانی کۆمه‌ڵه ده‌که‌ین که ده‌نگوباس و ئاگادارییه‌کانی مه‌ڵبه‌ندی هیوامان زو به پێرا بگه‌یه‌نن.

٦- داوا له براده‌ران ده‌که‌ین که بڕیاریان داوه بچنه ڕێزی شۆڕه‌شه‌وه هه‌رئێستا بڕۆن چونکه کاتی هاتووه.

٧- له گه‌ڵ ده‌ستپێکردنی شۆڕه‌شا به‌یاننامه و ده‌نگوباسه‌کان له گوند و شاره‌کانی کوردستان بڵاوبکه‌نه‌وه به هه‌میشه‌یی.

٨- تکایه له‌هه‌موو شاره‌کاندا یه‌کێك بکه‌ن به په‌رپرسی پیوه‌ندی له ناومانا.

٩- تکا له مه‌لبه‌ندی کۆمه‌ڵی(K.H.K)[٤] ده‌که‌ین تایپراته‌رێکمان بۆ بنێرێ داوای (D)[٥] مان کردبۆ مورێك به ناوی (ده‌سته‌ی ئازادی) مان بۆ بنێرێ، تکایه په‌له‌ی لێ بکه‌ن.

١٠- وه‌کو زانیومانه هه‌ندێك که‌س به ناوی ئێمه‌وه دێنه لاتان، تکایه هه‌رکه‌سێ جفره(ره‌مز)ی ئێمه پێ نه‌بێ وه‌ری مه‌گرن.

١١- شێوەی لەگەڵمان بەو جۆرە دەبێت:

أ- هەولێر - شەقڵاوە - ڕەواندز - مەزنە - شێتنە - بارزان - .

ب- هەولێر- شەقڵاوە - خە لیفان - سرێشمە - ڕێزان - بارزان.

ج- مووسڵ - ئاکرێ - بلە - بارزان.

د- مووسڵ - دهوك - ئامێدی - بارزان.

١٢- ئێمە باش ئاگەدارین کە حکومەت بە هەموو شێوەی فێڵ و تەلەکە دەیەوێ کێشەکەمان بێ بایەخ بکات و بارزان لە کوردستان دابڕێت، کێشەی هەموومان یەك شتە دووکێشەمان نییە، مەبەستمان ڕزگارکردنی کوردستانە و هیچی تر، بۆیی پێویستە وریای ئەم فێڵە بین.

١٣- بۆ پوچەڵ کردنەوەی ئەم نەخشەی حکومەت تکایە بنکەکانتان گورج بکەنەوە بۆ بەر پەرچ دانەوەی حکومەت، تکایە هەمیشە ڕۆژنامە و گوڤارمان بۆ بنێرن.

١٤- تکایە ڕادیویەکمان بۆ بنێرن تا ئاگامان لە هەواڵەکانی دونیا بێت.

١٥- هەواڵکانمان لە ڕێگای لقی (B)[٦] دەنێرین تکایە لەمەودوا پەیوەندی پێوەبکەن.

١٦- تکایە ئەو بەیانامەیەی بۆ پیاوە ناسراوەکانی عێراقە، بڵاوی بکەنەوە و ئەوانی تر لێ گەڕێن.

١٧- خۆتان دەزانن کە ژمارەیەکێك لە تێکۆشەران لێمان کۆبوونەوە و لیژنەی ئازادی لە سەریەتی پێداویستەکانیان دابین بکا، جابوو ئەوەی لێهاتووی گەلەکەمان بسەلێنین من داوا لە هەموو کوردێکی دڵسۆز دەکەم دەستی یارمەتیمان بۆ درێژ بکا و هیوادارم حزبی هیوا لە کۆکردنەوەی پیتاك دەوری هەبێ.

١٨- وەكو دەبینم لقی(S)[٧] سارده لـه كاتێكدا جاران وریاترین لق بـوو، هـەموو لایـەك بـە ئافەرینـەوە تەماشـایان دەكـردن، تكایـە پەیوەنـدییان پێـوە بكـەن بـا بگەڕێنەوە چالاكیەكەی جارانیان.

هیوادارم پەیوەندیمان بەردەوام بێت.

سەرۆكی لیژنەی ئازادی

مستەفا بارزانی

دیکۆمێنتی ژماره (٤)

له لایه‌ن لیژنه‌ی ئازادییه‌وه بۆ هیوا [٨]

ژماره:٤

ڕێکه‌وتی/١٩٤٥/٢/٢

١- ده‌سه‌ڵات ده‌ده‌ین به حزبی هیوا که هه‌ر به‌یانێك به باش ده‌زانێ ده‌ری بکا.

٢- ناردنی نوێنه‌ر له لقه‌کانی هیواوه بۆ بارزان مه‌ڵبه‌ندی لیژنه‌ی ڕێکخستن.

٣-په‌یوه‌ندیکردن به نوێنه‌رانی ده‌وڵه‌تانه‌وه بۆ ڕوونکردنه‌وه‌ی کێشه‌ی گه‌له‌که‌مان.

٤- تێگه‌یاندنی ئه‌وانه‌ی ده‌یانه‌وێ بێنه نێومان، بچنه لای (پڵنگ)[٩] ئه‌و به ساخی ده‌یانگه‌یه‌نێته بارزان.

٥- که شۆڕش ده‌ستی پێکرد ده‌بێ به‌یاننامه‌ی لیژنه له گشت ناوچه‌کانی عێراقدا بڵاوبکرێته‌وه.

٦- هه‌واڵی شۆڕش به هه‌موو لایه‌ك بگات به تایبه‌تی به قوتابیان.

٧- ئاماده‌کاری بۆ خۆپێشاندانی ناره‌زایی ده‌ربڕین.

٨- بڕینی هیلی ته‌له‌فون و تێکدانی ڕێگاکان.

٩- له‌و شه‌ریکانه بسره‌وێندرێ که له گه‌ڵ حکومه‌تا هاوکارن.

١٠- نه‌خشه دانان بۆ داگیرکردن و ڕێکخستنی کاره‌کان به وردی و خۆ تێ نه‌گه‌یاندنی نوێنه‌ره‌کانی ده‌ره‌وه‌ی وڵات.

دیکۆمێنتی ژمارە (٥)

بژی کورد و کوردستان[١٠]

مستەفا خۆشناو ١٩٤٥/٢/١٨

زۆر گەورەم پاشام

دەستی خودانی کوردان ماچ دەکەم عەرزی عبودیەتم لە خزمەتیا هەیە.

١- لە خزمەت شێخ عوبەیدوڵلا چوین بۆ برادۆست لای مەحمود بەگی خەلیفە.

٢- مەحمود بەگ قەولی دا کە لێرە پاش بە گەرمی هاتوچو بکەن و لە گەڵ کورانی سەید تەها و مەجالی فەسادی حکومەت نەمێنی لە بەینییان.

٣- چونی ئیمە بۆ ئەو لایە لە وەسائیلی حکومـەت دەنگی دایـەوە امریـان دابـو بـە مخفرەی سیدەك کە شرطە عائلە و شتی وهایان رەوانە بکەن بـەلام ئیمـە شتیکی وەهامان نەداوە تاحکومەت دعایەی پیوە بکات ضدمان.

٤- نـازانین اسبابی نەچوونی تەشـریفتان چی بـوە ئایـا عـزەت بـو سفری خـودی دەوامی کرد هەتا اخیری.

٥- کاغەزی گەوریتان کە صورتی کاغەزی ماجد و براکانە وەرمان گرت لە سیدەك چ من و چ مەحمود بگ بەم گوێرەیە دەستمان کرد بە تفاهم و ئیش کردن.

٦- خەبەریکم بیستووە لە دو لاوە. لایەکیان لە حسین ئاغا کە لە دیانەی بیستوە و ئەوی دی لە مولازم محەمەد کە لـە ئـەولادی سـەید تـەهای بیـستوە ئـەوجا نـازانم دەرەجەی راستی چەندە بەڵام من بە صورەتی قطعی شتیکی وەهام لـە مـەحمود بگ درك نەکرد، خەبەرەکەش ئەوەیە گویا شیخ رشید مخابرەی کردبێ لـە گـەل متصرف کە من محمود بـگ بهینـم بـو دەخالـەت ئایـا حکومـەت عـەفوی دەکات و تفەنگەکانیشی تسلیم ئەکاتـەوە موتەسـەریفیش وتویـەتی بـەڵی مومکینـە، بـەڵام دەست بکریت بە حرکات ممکن نیە.

٧- ئەو نوسراوێکی کاک یونس بە ناوی کوتك بو بەندە هاتوە بوتان ئەنیرم. دوسەد دیناری بو هناردوین ئەوە لیرە دەی گیرنەوە بۆ مصاریفاتی ئیرەمان هەر وەك بو بارزان چوار سەد دیناریان هناردوە. رجا ئەکەم ئەگەر وەرگیراوە خەبەرمان بدەنی هەتا جوابیان بدەینەوە.

٨- ئەلین گویا متصرف دەوێت باتە مەزنە بلام معلوم نیە.

٩- کاغەزی وهاب اغاش تقدیم ئەکەم.

١٠- بەیداغیکی هەیە لە سوریەوە هاتوە ئەو لامانە لیرە محافظە ی ئەکەین لە مالی شیخ صادق.

١١- ئالەتیکی تابعەی دیکەمان بو هاتوە ئەویش ئیش ناکات.

١٢- رجا ئەکەم ئەشیاگانی مولازم محەمەد بۆمان بنێرن.

١٣- ئیستا مولازم محەمەدیشم هینایەوە شیتنە، چونکە محمود بگ نارازایی لێ نیشان دا.

١٤- هەمو ئەوعە اخباریك عوبەیدیلا بوتان ئەگیریتەوە.

مصطفی عثمان
٩٤٥/٢/١٨

بۆ کۆمەڵی کوردستان.

زۆر گەورەم پاشام.

بە تی خەفە کردن ماچە ئەکەم عرض عبودیتم لە خزمەتتا ئەکەم.

ئەوە دەڵێم.

١ - لە خزمەت شێخ عبیداڵلە چریکە بۆ بارزان دەستە لەلای محمود ئاغا حاڵ

داخواڵی ئەو لێپرسینەوە. لەبەر ئەوە ئاگادار ئەکەم چریکە بەرلەوە کەوت [illegible]

٢ - محمود بەگ لە دڵی داگیرساوە ئەگەر لە تەعەجوب [illegible] گرتن کوڕ

سیدطە و مجالی فسادی حکومەت ئەبینی لەبینیایە.

٣ - چونکە ئێمە بڕیارمان لە دەستی حکومەت وەرگرتووە. ئەمرتانە ئەبێ

بە مخفی سیدطە کە شرط عاقلانە و شتی ئاگادارمان ئەکات بەڵام

هێشتا نیگەرانی کە حکومەت کەم کردنەوەی ئەو ماف و خواستانە

٤ - تاکو ئێستا ئاسایش نەبووە. ئایا عزەت بەگ

خەبەری دایە کەرد هەتا ئێستا.

٥ - کاغەزی محمود بەگ لە سەرەتای کاغەزی حاجی ئاغاوە نووسراوە

لە سەبەب ئەوەی محمود بەگ بەو گەورەیی دەستی کرد بە تەعامول

داوای کردن.

٦ - خەبەر ئەکەم بەسەر دەوڵەتەوە لەلای ئەکاتە لە حسیبە گەرەک

بە دەستی داوای لە ملا محمد کە لە دەوڵەتی سیدطە نووسیوە ئەوجا

تاکو ئێستا بە هیچ نەکراوە بە حسابی قطعی شێخ [illegible]

له محمود شێخ دڵ نه‌کرد . خه‌به‌ره‌که‌م ئه‌وه‌یه گوایا شێخ ڕه‌شید نامه‌ی بۆ ناردوه
ڕه‌گه‌ز مقصدی که من محمود بێنم بۆ ده‌ عالیات آیا حکومت حضرتی ئه‌مانات
ده‌تفه‌نگه‌ کاغه‌زی تسلیم ئه‌مانه‌ت کردوه . مقصدی شخصی ... بڵێن بلام ده‌سته
تجربه به هه‌ڵه‌تی مه‌عنی نیه .
٧ ـ ئه‌وه‌ی نووسراوه که‌ خانی مه‌ینی ... نادری کوێکه‌ بۆ ... هاتووه بۆ تاما
دستم ده‌ صه دیناری بۆ هێناوه‌ ئه‌وه لیره ده‌ ... بۆ هاتی
دیره ماڵ ... ده‌ ... برازان چوار صه دینارێ هێناوه ...
دیگر ده‌گیراوه خزمه‌تان بیه ... جاری بیاو بیه بخه ده .
٨ ـ ده‌ڵێن گوایا مقصد ده‌ دبێ پاته‌ بزانه بلام مه‌علوم نیه .
٩ ـ کاغه‌زه‌که‌ ده‌ حاب ئاغاش تقدیم ئه‌که‌م .
١٠ ـ بیانی غه‌یری هه‌دیه‌ له‌ سوریه ده‌ هاتوه ئه‌وه له‌ وه‌ته‌ن لیره محافظه‌ی
ئه‌که‌ن له‌ ماڵی شێخ صادقه .
١١ ـ ئاشتی خا ... ده‌ماند بۆ هاتووه ده‌ین ئه‌وشی نامات .
١٢ ـ ... که‌ ... شیاخانی ملا ... محمد له‌ ... بنێرن .
١٣ ـ ئه‌مما ملا ... محمد ... هێناوه ... شتێکه جه‌نگی محمود ... ناردی
له‌ شێخ ده‌دا .
١٤ ـ هه‌موو ... یه‌کێکی عه‌بید بۆ ... ئاگری ده .

[signature]

دیکۆمێنتی ژمارە (٦)

لە یاداشتەکانی سەرکونسولی یەکێتی سۆڤیەت لە ڕەزائیە[١١]

هاشومۆڤ، ن.س ١٩٤٥/٥/١

"... توانیم ئەم ئەنجامانە لە وتووێژەکانی نێوانماندا دەست بخەم:

١- شێخ سەید عەبدوللای گەیلانی ئەندامی کۆنی پارتی ژیکافەوە و درێژەپێدەری نەریتی بنەماڵەکەیانە کە بەشداری لە خەباتدا دەکات بۆ سەربەخۆیی کوردستان و لە بەر ئەوەیە کە لە لای سەرگردەکانی کورد ڕێزی لێ دەگیرێ.

٢- پارتی هیوا لە عێراق هەیە و پەیوەندی ئەم پارتە بە پارتی ژیکافەوە لە ڕێگەی پیاوە بڕواپێکراوەکان و بە تایبەتی سەیید عەزیزی کوڕی ئەوەوە کە ئێستا پلەی کاپیتانی لە ناو سوپای سوارەی عێراقدا هەیە، بەڕێوەدەچێ.

٣- دەسەلاتدارانی عێراق متمانە بە سەرباز و ئەفسەرانی کورد ناکەن. بۆیە ئەفسەرەکانیان گواستوونەتەوە بۆ سنوورەکانی ئێران و عێراق بازێری سەماوە لە باشووری عێراق. ژمارەی کوردە هەڵتوەکانی ناو سوپای عێراق بەرەو زیادبوون دەچێ، لە دەوروبەری مەلا مستەفا ڕێبەری بە ناوبانگی کوردی عێراق، کۆدەبنەوە. مەلا مستەفا ئەندامی کۆمیتەی هیوایە، لە ڕابردوودا سەرکردایەتی ڕاپەرینی چەکداری دژی دەسەلاتدارانی عێراق کردووە. ئێستا دەسەڵاتدارانی عێراق هەوڵ دەدەن مەلا مستەفا ناچاربکەن خۆ بە دەستەوە بدات، گوێرایەڵی دەوڵەت بێ. ئینگلیزەکانیش هەر ئەوەیان دەوێ، بەڵام مەلا مستەفا هیچ بڕیارێکی نەداوە. بارزانی ئێستا لە گوندی بارزان دەژی. شێخ گوتی ئەو بە تەواوەتی نازانێ بەڵام گوایە کومیتەی هیوا لە گوندی بارزانە، پەیوەندی لە نێوان شێخ و مەلا مستەفادا هەیە، بە وتەی شێخ - هیوا- باوەڕ بە ئینگلیز ناکات، لە بەر ئەوەی ئینگلیزەکان کاتێک ساڵی ١٩٢٥ کوردەکان خەباتیات بۆ سەربەخۆیی

دەکرد، بەڵێنیان پێدان، بەڵام پاشان پەیمانیان لە گەڵ تورکیادا بەست؛ بە پێی ئەو پەیمانە ناوچەیەک بە شاری مووسڵەوە کەوتە سەر عێراق. بەم جۆرە کوردەکان لەو پشتیوانییەی کە بەڵێنیان پێ دابوون بێ بەشکران. ئەرکی سەر شانی کومیتەی هیوا وەکو کومیتەی ژێکاف، لە سەردەمی ئێستادا بریتیە لە کوردستانێکی سەربەخۆ ..."

دیكۆمێنتی ژماره (٧)

نامه‌ی محه‌مه‌د مه‌حمود قودسی بۆ حه‌مه ره‌شید خان[١٣]

١٣٢٥/٢/١٣

هیزی

دیموكراتی كوردستان

فه‌رمانده‌ی به‌رزی هێزی سه‌را و بۆكان

ژماره - ١

بروار - ١٣ - ٢ - ١٣٢٥

هیزیك كه له گه‌ل جنابی ژنرال مصطفی بارزانی گه‌یشتونه جبهه (١٠٠٠) هه‌زار فیشه‌كیان كه‌مه: تكا ده‌كه‌ین امر بفرمون به صرفكردنی ئه‌و فیشه‌كانه بو ته‌واوكردنی ناته‌واوی.

محمد محمود

هێزی

دیموکراتی کوردستان

ژماره ......١......

[~~لکی بوکان~~]

بروار ١٣٢٥/٢/٢٣

—▭✡✡✡✡✡▭—

فه‌رمانده‌ی به‌رزی هێزی سه‌ربازیه‌کان.

هێزێک که له‌گه‌ل جناب ژنه‌راڵ مصطفی بارزانی گه‌ڕاونه جبهه (١٠٠٠) هه‌زار ته‌نیشته‌کیان که‌مه: تکا ده‌که‌ین امر بفه‌رموون به سه‌رف کردنی ته‌جهیزاته‌کانه بۆ ته‌واو کردنی ناته‌واوی.

محمد حسین

١٩٧ / ٢٣

١٣٢٥/٢/٢٤

دیکۆمێنتی ژمارە (٨)

دائرەی فرماندەی هیزی بوکان[١٣]

و منطقه ی لە سەرا

قلەمی ستاد

ژمارە- ١٥٧

روز -١٣-٢-٢٢٥

بو ماموری زەخیرەی جەنگی سەرا

اغای سلیمان مدنی پور

موضوع/ هزار فیشکه

بـە پـی تقریـری ژمـارە ١ روژی ٢٢٥/٢/١٣ نماینـدەی زعـیم مـلا مـصطفی پـیش مرگەکانی معیتی ملا مصطفی ضروریت یان هیە بە مقداری ١٠٠٠ فیشك رجایـە مقابل بە سند تسلیم یان بکە و نتیجەمان بو بنوسەوە.

فرماندەی هیزی بوکان و منطقه ی

لە سەرا

[illegible] هێزی بارزان
دەستەی [illegible]
قەڵەمی [illegible]
ژمارە ١٥٧
رۆژ ٢٥/٢/١٤

بۆ [illegible] جەنابی [illegible]
ئاغای [illegible] پیرۆز

موضوع / [illegible]

ژمارە ١

ئەوپێ تەقریری رۆژی ٢٥/٢/١٤ نمایندەی زعیم مەلا مصطفی
پێش هێزەکانی حسین مەلا مصطفی فەرمودیتیان هەی؟
مقداری ١٠٠٠ فشەک رجامە مقابلە [illegible]
[illegible] یان بکە وە ئیتر [illegible] بو بنوسم [illegible]

فەرماندەی هێزی [illegible]
[illegible]

دیکۆمێنتی ژمارە (٩)

بەلگەنامەی فیشەك وەرگرتن[١٤]

١٣٢٥/٢/١٢

<u>عدد فیشك</u>

١٠٠٠

تنها هەزار فیشەکە

هر وەکو لسردەوە نوسراوی مقداری هزار فیشکم لە ماموری زەخیرەی جنگی سەرا اغای میرزا سلیمانی مدنی پور وەرگرت اصولا ئەم سندە لطرفمەوە تنظیم و تقدیر کرا.

١٣٢٥/٢/١٣ وەکیلی زعیم ملا مصطفی

محمد محمود

لطرفمەوە تصدیق دکری

فرماندەی هیزی بوکان و منطقە ی

لە سەرا

مەحمود فینك

تنها هەزار فیشەکە

هەرچەکو لە کرده نوسراوی هەندێ هەزار فیشەکم لە
مأموری ذخیرەی جیشی سەرا آغای جزا سلیمانی مدنی
بوو وەرگرت اصولاً ئەم سندە لە خۆمەوە تنظیم
هەڵمەتم کرا

٢٦/٢/١٣

زکیریای زعیم ملا ملطف
محمد محمود

لە لایەن خۆمەوە تصدیق دەکرێ

فرماندەی ... خەتەی
سەرەوە

دیکۆمێنتی ژماره (١٠)

دەنگوباسی ڕادیۆی لەندەن[١٥]

لەندەن: ١٩ی حوزەیران؛ هەر چوار ئەفسەرەکە لە بەغدا لە سێدارە دراون، بەڵام مەلا مستەفا بارزانی بە شێوەیەکی سەرسوڕهێنەر لە تەڵەکە دەربازبووە بە سەلامەتی گەیشتووتە ڕوسیا.

سەرچاوە و پەراوێزەکانی بەشی نوویەم

١- د. ئەفراسیاو هەورامی، مستەفا بارزانی لە هەندێك بەڵگەنامە و دیكۆمێنتی سۆفیەتیدا (١٩٤٥-١٩٥٨)، تۆمارێکی زێڕین لە مێژووی گەلی کورد، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، چاپی یەکەم، ٢٠٠٢، ل١٣٢

٢- مەسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد، (شۆڕشی بارزان ١٩٤٥-١٩٥٨)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوك، ١٩٩٨، ل٢٢٩

٣- هـ، س، پ، ل١١٣

٤- (K.H.K) پێدەچێت ئەم پیتانە کورتکراوەی کۆمەڵەی هیوای کوردستان بێت.

٥- (D) تاکو ئێستا نەزانراوە مەبەست لە -د- ناوی خوازراوی کێیە.

٦- (B) مەبەست لێی بەغدایە.

٧- (S) مەبەست لە پیتی -س- سلێمانییە.

٨- مەسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاری خوازی کورد، (شۆڕشی بارزان ١٩٤٢-١٩٤٥)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوك، ١٩٩٨، ل١١٧

٩- (پڵنگ) ناوی خوازراوی کەسێکی باوەڕ پێکراویان بووە، ناوی تەوامان نەزانیووە.

١٠- مسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد، (شۆڕشی بارزان ١٩٤٥-١٩٥٨)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوك، ١٩٩٨، ل٢٥٠

١١- د. ئەفراسیاو هەورامی، ڕووداوەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە چەند بەڵگەنامەیەکی شورەیدا (١٩٤٥-١٩٤٧)، پێداچوونەوە و پێشەکی د. یاسین سەردەشتی، ل٢٢

١٢- مەحمود مەلا عززەت، دەوڵەتی جمهوری کوردستان، نامە و دیکۆمێنت،چاپخانەی تیشك، چاپی دووەم، سلێمانی ٢٠٠٢، ل١٠٧

١٣- هـ، س، پ ل ١٠٨

١٤- هـ، س، پ ل١١٠

١٥- مەعروف چیاوك، کارەساتی بارزانی زۆڵملێکراو، وەرگێرانی ئەبو بەکر سالح ئیسماعیل، چاپخانەی ڕۆشنبیری و لاوان، چاپی دووەم، هەولێر ٢٠٠٩، ل٢١

به‌شی ده‌یه‌م:

فه‌رمانده‌ی لکی ١ ی هێزی بارزانیان

بەشی دەیەم:

فەرماندەی لکی ١ ی هێزی بارزانیان

فەرماندەی لکی ١ ی هێزی بارزانیان لە ئەحمەد ئاوا، مستەفا خۆشناو لە چەند نامە و دیکۆمێنتێکدا، بە هەمان زمانی ئەوکات کوردی نووسراوە. بۆ ئەوەی ئێوەی خوێنەر تارادەیەکیش ئاشنابن بە نوسینی ئەو سەردەمە.

ئەو بەلگانەی خوارەوە تایبەتن بەو هێزەی کە ئەرکی پاراستن و داکوکیکردنی کۆماری مەهابادی لە بەرەی سەقز پێ سپێردرابوو ئەویش فەرماندەی هێزی بارزانیان بوو بە سەرکردایەتی مەلا مستەفای نەمر، کە لە سێ لك پێکهاتبوو لە هەندێ سەرچاوەشدا ئاماژە بۆ چوارلك دەکەن، لکی یەکەمیان بە مستەفا خۆشناو سپێردرابوو، لە ژێر فەرماندەیی حەمە ڕەشید خان. ئازایەتی و قارەمانی ئەم ئەفسەرانە و بارزانیان دەخاتە ڕوو.

سەرپۆلی ٢ مستەفا خۆشناو فەرماندەی لکی ١ ی هێزی بارزانیان.

بروار: ۲۲۵/۲/۲۹ ژماره: ۳۱

هیزی

دیموکراتی کوردستان

(لکی بوکان)

بو فرماندەی هیزی بوکان

زۆر گەورەم.

ایستا سعات پینج نیوی عربیە هیزیکی دوشمن مقداری صەد نفر هەتا صەد و پەنجا نفر هاتە سەر گردی پشت مامەشا اوە قلەو صنگر دروست دەگەن، دوری لە پوستی ایمە (۴۰۰-۵۰۰) هنگاوە، ایمە امادەین بو اسیرگردنیان تەنها چاوەنواری امری ایوین قلەی ملەی تیپی مالان صنگریان تەواو کردوە زور بە گرجی خەبەرمان بدەی. اگەر هاتو لەوە زیاتر تقدیم بکەن ایمە مجبورین لیان بدەین.

مصطفی خوشناو

فرماندەی لك (۱)

بارزان

بەرواری ۲۹/۱/۲۵ هێزی ژمارە ۳۱

دیمۆکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

—=☆☆○☆○=—

۲۹/۱/۲۵

بو فرماندەی هێزی بوکان

زور گەورەم .

ایستا سعات پێنج نیوی عربە هێزێکی دوژمن
مقداری صەد نفر تا صەد و پنجا نفر هاتە
سەرگردی پشتامەشە اوە قلەو چنگر دەست
دەکەن . دوری لە پیستی ایمە ۵۰۰ – ۵۰۰
هەنگاوە ۱۰۰ ایمە آمادەین بو اسیر کردنیان
تری چارە نواری امری ایوەین .
قلەی مەهەوی سالدن چنگریان تەواو کرد .
زور بە گرجی خەبەرمان بدەی .
اگە هاتو لەوە زیاتر تقدم بکەن ئاگادار
حبریتان لیبابەیدەین

فرماندە لک (۱)
بارزان

بروار: ١٣٢٥/٢/٢٠ ژمارە: ٣٢

هیزی

دیموکراتی کوردستان

(لکی بوکان)

بو فرماندەی هیزی بوکان مایور ژنرال

له فرماندەی لکی (١) سیداوە

دوشمن لـه گـردی مامەشا کشایەوە پاش بلام لـه دی ایچی هـەر باقیـه قسمیکی تەواویشیان بو تمرغه چووە.

اوە نفریك له دوشمن که له طرف قولیکی ایمەوە گیراوە حوالەی مقامتان ئەکەم ناوی اسیر محمود کوری عبدالله خلقی بانی لیلاغ.

اسیریکی زور کەم معلوماتە درحق بە ترتیبات و تنضیمات و هیزی موجودیـان لـه سقز

مصطفی خوشناو

فرماندەی هیزی بارزانی

لکی (١) له سیداوە

ژماره ٢٦

هێزی

بروار ١٠/١/١٣٢٥

ديموكراتى كوردستان

[لكى بوكان]

بۆ فه‌رمانده‌ی هێزی بارزان [illegible]

له فه‌رمانده‌ی لکی (١) پیاده

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

مصطفى

فه‌رمانده‌ی هێزی بارزان

لکی (١) ی پیاده

٢٦

١٣٢٥/١/٢

راپۆرتی مسته‌فا خوشناو

له گه‌ل نه‌خشه‌یه‌کی سه‌ربازیدا

١٣٢٥/٢/٢١

سری

بروار: ١٣٢٥/٢/٢١ ژماره/٢٣

مربوط

٧ صفحه و نقشه‌یه‌ك تقریر مصطفی خوشناو

هیزی

دیموکراتی کوردستان

لکی بوگان

بو فرمانده‌ی هیزی بوگان و منطقه

له فرمانده‌ی لکی (١) بارزانی

موضوع: تقریر له‌سه‌ر دوشمن

١- (نقشه‌یه‌کی مفصل که له‌کیوی جافره وه‌رگیراوه له باب دوشمن و جیگاکانی پیشکه‌ش ده‌گه‌ین و له‌م نقشه‌یه اوانه‌ی خواره‌وه ملاحظة ده‌کریت:

١. قله‌کانی دوشمن له سه‌ر تیپی مالان که‌مشرفه به‌سر نظامخانه‌و ریگای بانه و ریگای ملقرنی سقز قله‌یه‌ك و له روی ریگای بانه‌ش هه‌ر له‌سه‌ر اوتپه سنگریکی ٢٠- ٤٠ نفری هه‌یه.

٢- له‌پشت تیپی مالان گردیکی دیکه هه‌یه پی ی ده‌ڵین باغی قبله اویش قله‌یه‌کی پیوه‌یه به‌ره‌و روی ریگای ملقر نی و سقزه.

٢. قله‌یه‌کی نوی دروست گراوه له‌سه‌ر ریگای بانه نزیکی نظامخانه.

٤. برامبەر نظامخانە لەو بەری چووم گردیك هەیە قلەیەكی لەسەر بناكراوە بو پارازتنی ریگای چومە لە هەردوبەران.

٥. لەسەر جسر- پرد بنایەك موجودە پوستیكی تیدایە مەبەس پارزانتنی پردەكەیە و پارزاتنی لەو ریگایە كەبە موازاتی چووم لە هەورازەوە دین.

٦. لەبەر دەمی دی صالحەوە گردیك هەیە قلەیەكی لەسەر دروست كراوە مەبەس مدافعەی ریگای سراو قاراوەیە كە هیزی ایمە لیوە دیت دەگەل دفاع كردن برامبەر او هیزانەی كە لە كیوی حسن كاریزەو دولی حسن خدادەوە دیت.

٧. لەوبەری چومی مسافەییكی دوسی ٢ سعاتی قلەكانی بهنام دوش هەیە كە موجودیان هەتا دوازدەیەك هەیە.

ب.

خندەقەكانیان:

١. لە قەلەكەی سەرتیپی مالان هەتا دەگاتە چوومی ولی خان لەو جیگایەی كە چادریكی لی هەلدراوە همو خندقەو هلنكراوە و ایستاش دیارە كە همو روژ دوشمن ایش تیدا دەكات و ترتیپی لیدەكات مەبەس دشمن لەو خطة مدافعەكردنە برامبەر او هیزەی كەدی ملقرنی و كیوەی جافلەوە تقدیم اكات جگە لەمەش تیپی پشتی نالان خودی همو دەوران دەوری بەخندقە هەروەها گردی باغی قبلە.

٢. لە چومی ملقرنیەوە (لەو جیەی كەپی ی دەلین چوومی ولی خان) لە چادرگەوە استحكامات دەست پی دەكات هەتا دی صالحاوە (مەبەس مدافعەیە برامبەر هیزی ملقرنی و صالحاوەو هیزی التونی سەرو كەلە دولی حسن خدادو كیوی كاریزەوە دیت).

٣. لە صالحەوەش هەتا چوومی كەلە اخ كندەوە دیت و هەتا ریگاكان(مەبەس مدافعەی ریگاو برامبەر هیزی ... و لەوی وەش بەرەو چوومی سقز شوربوتەوە.

٤. له‌و جیگایه‌ی که چوومی ولی خان داخل به‌شار ابی له‌لای ده‌سته راست طرفی تبی مالان قبرستان یك هه‌یه له روخی او قبرستانه‌وه که به‌سه‌ر چووما ده‌نوری جیگای مسلسل و جیگای نفران هه‌لکنراوه (مه‌به‌س اوجیه اگه‌ر هیزی مل قرنی استحکاماتی پی شه‌وه که‌له‌ولی خان لای چادره‌که ده‌ست پی ده‌کات له‌وی ده‌چنه ژوره‌وه له‌ویه‌وه بیان وه‌ستینن.

٥. بینی ته‌پی مالان و نظامخانه‌ش هه‌موی تحکیماته مه‌به‌سیان مدافعه‌ی هیزی بانه‌یه.

ج. چك و سلاح:

١. انسان و تفنگ و مسلسل له‌و خندقانه‌ی وتمان له ماده‌کانی سه‌ره‌وه دفن کراون.

٢. طوپه‌کان- دوانیان- له‌سه‌ر بانی قلایه له ناو قوله‌ی شار ایکیکیان له صالحاوه‌یه، ایکیك یاخو دوان له‌سه‌ر تیپی مالانه بلام ایستا بووم تحقیق نه‌بوه.

٣. اشاعه وایه که پنج تانکیان بو هاتووه بلام معلوم نیه اوه‌ی ایستا من ده‌ی بینم تنها دو تانکه اویش به‌تمام به واصطه‌ی جاسوس لی تحقیق بکه‌م.

٤. سواریشیان هه‌یه بلام به مضبوطی نازانم اوش تحقیق ده‌که‌م.

٥. دو تیاره‌ش هه‌یه لیره‌وه دیاره.

د. هیزی دوشمن:

١. به‌گویره‌ی او استحکاماته‌ی که کراوه‌و جولانه‌وه‌و هاتوچوی دوشمن هیزی دوشمن تقدیم نه‌که‌م به (٥-٤) لك هه‌ر لکی (٥٠٠-٦٠٠) نفر بی یعنی (٢٠٠٠- ٢٥٠٠) نفر تیدایه به هه‌مو صنفیکه‌وه به پیاده‌و سواره‌و طوپ و تانك و هه‌مو اسلحه‌ی دیکه و له‌گه‌ل امنیه‌ش.

٢. خطه‌ی هه‌لمه‌ت بو سه‌ر دوشمن وا اقتراح ده‌که‌م له راست و چپا دوشمن زور مضایقه بکریت خاصه ابی هیزیك بچته خواره‌وه بو سه‌رگردی باغی قبله‌و گردی تیپی مالان و زور مضایقه‌یان بکات و اگر طوپمان هه‌یه قله‌کان بدرینه به‌و طوپ و تدمیر بکرین و او جیگایانه‌ی که شبهه‌ی لی ده‌کریت که مسلسلی سنگین و یا قورسی تیدایه اویش هه‌ربه طوپ له جیگای خویانا دفنیان بکه‌ن، له عینی وقتدا هیزی ملقرنی به دولی ملقرنی و دولی ولیخان بچیته خوارده‌وه بو سقز و هیزی التونی سه‌ر و به دولی حسن خدادات و دولی صالحاوه‌دا بچیته خواره‌وه به‌ره‌و صالحه‌وه او وخته که هیزی مل قرنی چوه ژوره‌وه هیزی دوشمن پشت لی ده‌ستینری و پیش و پاش لی ده‌گیری و امحای دوشمن حتمی ده‌بی.

له‌و ده‌مه‌دا که او حره‌کاته ده‌کریت هیزیکی خیاله ابی له چومی سقز پری بیته‌وه‌و دوشمن له پشته‌وه مشاغله بکات و خطی رجعییات لی ببری. مه‌به‌ستم له راست و چپا - اویه هیزیك له گرده‌کانی ریگای بانه‌وه بو سه‌ر نظامخانه‌کان و گردی تیپی مالان، هیزیکی دیکه له قاراوه‌وه به موازاتی چومی سقزو به پانای ده‌شت بی ته خواره‌وه.

ملاحظة: او هیزه‌ی که‌له چوومی مل قرنی ده‌چیته خواره‌وه ابی زور توندوتیژبی له به‌راوه پی ویسته همو استحضاراتی بو بکریت و اگه‌ر رایتان موافقه له سه‌راوه امرمان پی بفرموون همو داوایکمان تقدیم بکه‌ن بو استحضارات.

مصطفی خوشناو

فرمانده‌ی لك (١)

رجا ئه‌که‌م احتراف به‌وه‌رگرتن تقریره‌که اگه‌ر میلتان له‌سه‌ره.

سری

[illegible] نهێنییه

ژماره ٤٢ — هێزی [illegible] — ۱۳۲٥/۲/۲

دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

مرتب: ۷ — [illegible] — تقریر: [illegible]

=☆☆○☆☆=

بو فرماندهی هێزی [illegible]

له فرماندهی [illegible] لکی (ل) بانه

موضوع — تقریر [illegible]

۱ — نقشه‌یکی مفصل که [illegible] ده‌گیرده له [illegible] دوژمن [illegible]

[illegible] پێش که [illegible] نقشه [illegible]

ملاحظه ده‌کرێت

۱ — [illegible] دوژمن [illegible]

[illegible]

[illegible]

۲ — [illegible]

۳ — [illegible]

[illegible]

[illegible]

٤ — [illegible]

[illegible]

۲٥/۲/۲٤

بەرواد / / ١٣٢ هێزی — ژمارە ———

دیموکراتی کوردستان

[لکی برکان]

—==○○○○○○==—

٤ – بۆ مەبەستانی نەهاتن و بەلاچوونم گەڕێک هەموو کاتێک [illegible] بپارێزرێ

بۆ پاراستنی [illegible] هەروەها [illegible]

٥ – لە [illegible] جێگەی [illegible] بنکەیەک [illegible] مەوجوودی [illegible] تێدابێ

[illegible] بۆ پاراستنی پردەکان [illegible] دیار [illegible]

چوون [illegible]

٦ – ئەبێ [illegible] چالاکی [illegible] گەڕێک هەموو [illegible] لەسەر

دەستکراوە [illegible]

کە هێزی [illegible] کردن [illegible]

[illegible] هێزەکانی [illegible]

خوا [illegible]

٧ – لە [illegible]

[illegible] کە [illegible]

[illegible]

ب – خەندەقانیان — أ – لە [illegible] ئامادە [illegible]

[illegible] لە [illegible] چارێکی

بروار ٧/ ١٣٢ — هیچی سو — ژماره ———

دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

—==✿✿✿✿✿==—

لە ماوەدا هەر خەنەقە و هەڵکەندە، دابستانی ڕیا
کە هەر دوشمن پیشتیان ... دەستدرێژیی ...
... دوشمن لە وەختە موحافەزە کردنی برا ... و هێزەکان ...
... مەقەڕ ... تەقەی ... جگە لە ...
... خۆی ... خەنەقەی ... گرتی

باخچەیە

١ - لە چوار ... لە ...
لە چاودێری کردە ئیستیحکامات دە ...
... موحافەزە ... برامبەر ...
و هێزەکانی ... کە لە دڵ ...

دەربێت.

٢ - لە حاڵی دەستی ... چەند کە ...
میلیشیاکان ... موحافەزەی میلیشیا و برامبەر هێزی
هەر ... ڕەنگە ...

... بزتە وە ...

بروار / / ١٣٢

هێزی

ژمارە ——

دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

—=✿✿✿✿✿=—

٤- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

لەوری وە [illegible]

٥- [illegible]

[illegible]

٦- [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ژمارە ——

۱۳۲ / /

دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

—=☆☆☆☆☆=—

[illegible]

بەروار ١٠ / ١ / ١٣٢ — هەینی — ژمارە -----

دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

ح — حەقی هەلمەت بۆ سەر دوژمن — وا لەقەڵاچۆ دەکەم :

لە ڕاستی دا چیا و دوژمن زۆر سەخت و بەقەوەت بێ. خاصەتە

ئەگەر هێزیشی بچێتە خوارەوە بۆ سەنگەری باغی چێمە. دگرت

تی مالان و زۆر سەخت و بەقەوەتن بیانێت. دەگرن تا ئاوان هەر

قەلەمان بەربێتە. بە رەزای دەستە بەریەکیە بە سەر و چیا بێت

کە شبهەی لێ دەکرێت کە لە فەسلی ستانی دیار و قورسی تێیدا

ئەدیش هەر دەبێ خوای لە جیگای ضربانا ڕەفیقیان تیا بن.

لە عینی وەقتا هێزی ملەقی بە دوو ملەقی دوو دەلی

لە خانی بچێتە خوارەوە بۆ سەقز و هێزی الترد

سەروە بە دوو دڵی خۆ دا نەبێت دوو دڵی صاحیبانی

بچێتە خوارەوە بەرە و صالحاوە. ئەگەر ڕەختە کە

هێزی بێ قوربانی جارە زۆرەوە. هێزی دوژمن

پشتی لێ دەستێنن و چی پێش دیاری لێ دەگرن

ولایی دوژمن حەقی دەبێ

لەو دەمەدا کە ئەگەر جەماعەتە دەکرێت هێزمان خۆیا ل

— ٧ —

بڕواد / / ١٣٢ هێزی ژمارە ....

دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان] ....

—==☼☼◎☼☼==—

ئەمڕۆ لە چەمی سەقزەوە پەڕیوەتەوە . دوژمن لە پشتەوە دەست پێ ئەکا ،
بیعانات وخطی رجعتیان لێ بڕی .
هەرچەند لە ئاستی ئەوەدا - ئەوێ هێزێک لە گروەکانی ڕیگای بانەوە
بۆ سەر نیظامیی ئێمە هاتن وگەڕانەوەی مالانی .
و هێزێکی دیکەیە لە قاڵاوەوە بە موازاتی چەمی سەقز و بە بیابان
دەشت بە تەخواردەوە .
ملاحظە - ئەو هێزەی کە لە چەمی قرنی دەچێ تەخواردەوە
ئەم زۆر تووند وتیژی لە بە ئەوە پێ بگا دیسته هەوا ستی فضائی
بۆ کەیتیە واگر ئەگەر ئێوەش موافقە لە سەر ئەوە ئامرمان پێ بفەرموون
هەتا حضوری ئێوەمان تقدیم کەین بە براستی فضایی .

فرماندەی لەشکری ...

ڕجا ئەکەم اعتنا بە وەرگرتنی تقریرەکە ئەگەر ...

لە سەر ٥ .

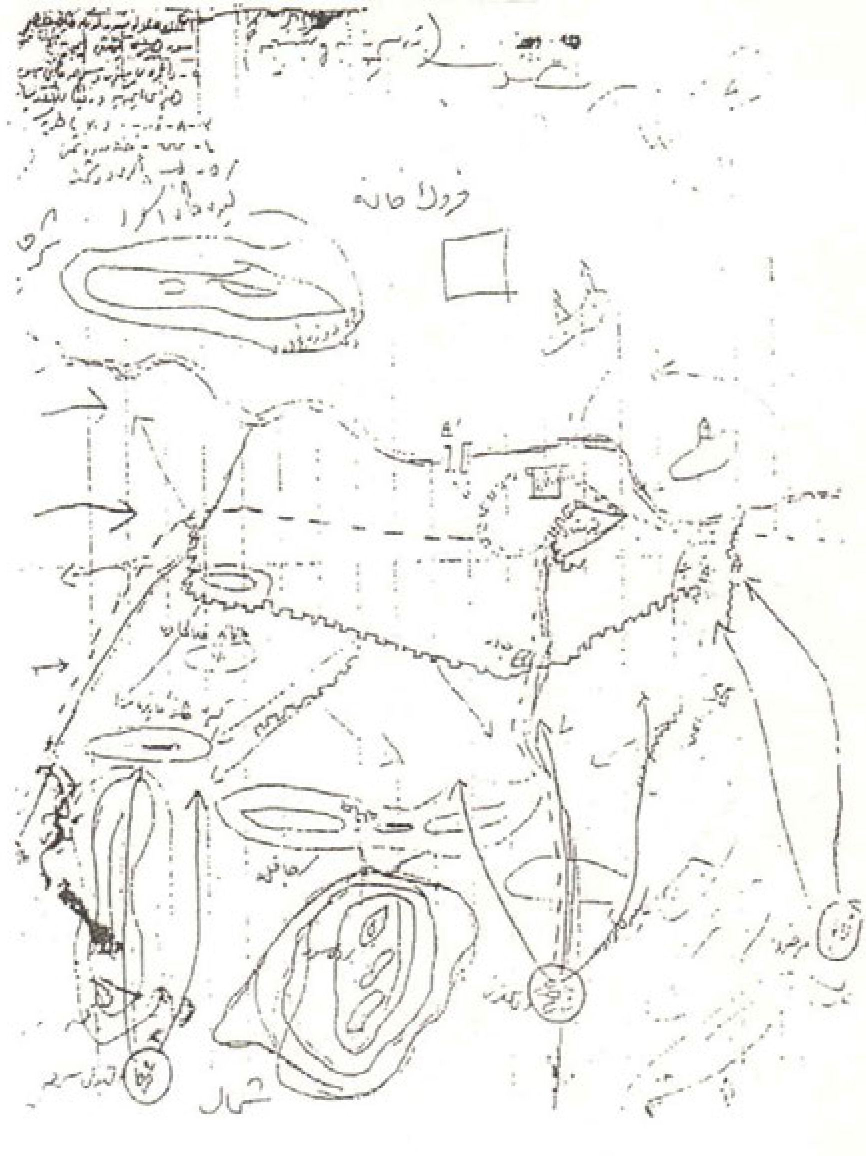
شمال

زور نهینی یه

خاوهن تقریر:

مصطفی خوشناو

تقریر رقم درحق به دوشمن و جولانهوهی دهگهل رای بهنده

بو فرماندهی هیزی بوکان و منطقه

له فهرماندهی لکی(۱) بارزانی سیداوه

۱. دوینی سهعات دوی عربی بیانی لهگهل وههاب اغا چوین بو کیوی جافل له التونی سهرهوه اوهی ملاحظهمان کرد له جهت دوشمن اومبو.

أ. دوشمن مشغولی خو قایم کردن و خهندهق لیدان بو له صالحاوهوه ههتا دهگاته (تهپی مالان).

۲. ۲۰-٤۰ چادریک کهلهو مهیدانه ههلدرابوو دهبی نراو همو نیزیک به خهندهقهکانیان بو.

۳. (تیپی مالان) له پشتهوه له روی ملقرنی، ملیهکی ههیه که دادهکشی بو او شیوهی کهلهبهینی (تیپی مالان)و گردی باغی قبله، او ملیهیه نطقه ی ضعفی دوشمن بو بوهجومی ایمهوه زورمان لامطلب بو دیتمان دوشمن به صهد نفریکهوه صنگری لی دروست دهکات بهرهو روی ایمهو بهرهو روی او جیگایانهی گهنهدیون لهتپهکه.

کردنی ئهم کاره له عقلیهتی عجم نابینم چونکه بووم اثبات بووه ههتا ایستا شتی وها یعنی(قایم کردنی جیگای وا مهم) دوره له عقلیهتی افسرانی عجم، بلام شبههیهکم لی پهیدابووه اوه بهشوین حل کردنی او شبههوه دهچم.

۲. بو ایواره سهعات(۸)عربی له پوستی سیده کوردهوه خبرم ورگرت که عجم کان ههچی چادرهکان که ههلیان دابو خستیان وا ایستا چادریک به پیوه نه وستاوه منیش خووم سرکردهکانم هلسام چووم بو کشفیاتی ئهم عملیاته واستنتاجات،

فعلا چوین وه کیوی ی جاقل که له‌همو جیگایه‌ك مشرفتره ئه‌وه‌ی ملاحظه‌م کرد واستنتاجم کرد اوه‌یه.

أ. دوشمن حسی کردوه که گویا ئیمه هجوم ده‌که‌ینه سریان خاصة که بیستویانه وه‌ك ایمه که له طهران له بینی نماینده‌ی ایمه و ئه‌وان تفاهم نبوه. له به‌ر ئه‌وه خویان ئاماده ده‌که‌ن بو دفاعیکی مسکنین له سقزا. ریما له جه‌لانه‌وه‌ی هیزی دوشمن زور زوره له همو جاریك زیاتر ارز ده‌کولن و خه‌نده‌ق لیده‌ده‌ن و صنگرانی نوی دروست ده‌که‌ن.

٢. خستنی خیمه‌کانیان – مه‌به‌سیان اوه‌یه: خیمه‌کان چادره‌کان خنده‌قه‌کانی دوشمن و ایمه کشف ده‌کات له ده‌ره‌وه چونکه او چادرانه له نزیك خنده‌قه‌کان هلدران به‌مه جیگاو ریو شوینیان لای ایمه اشکرا ده‌بی، دوه‌م به‌شه‌و اگه‌ر هاتو ایمه هجومان برده سه‌ر دوشمن او چادرانه ریگای نیشانی ایمه ده‌ده‌ن له‌ده‌ره‌وه چونکه سپین و شتی سپیش له تاریکه شه‌وا ده‌بی نری اوجا بو لابردنی او محزوره چادره‌کان ده‌خن له‌وه‌ش هه‌ر وادیاره که ترسیان هه‌یه له هجومی ایمه.

٢. له‌پی ش (گه‌یشتنی ایمه بو جیگا استلاع له جاقل پوسته‌کان دیبویان که ماشینکی زور له ریگای سنه‌وه به‌سه‌ر پردا هاتبوه ناو سقز اوه‌ش مانای اویه که دوشمن سقز به‌هیز ده‌کات بو دفاع.

٣. رای به‌نده درحق به دوشمن له بابه‌ت مدافعه‌کردنی سقزه چونکه سقز مدافعه بکات مانای اوه‌یه اگه‌ر هاتو هیزی سقز خدانه‌کا هیزی ایمه شکاند له سقزا اگه‌ر بانه‌و سردشت له ده‌ستش چوپی ئه‌توانی اعاده‌ی بکاته‌وه چونکه قاعده‌ی حره‌کاتی که سقزه به قوه‌ته‌و واسهمه‌ی له‌وی وه‌فری ادات به‌قوه‌ته، بلام که سقز چوله‌ده‌ست دوشمن بانه‌و سردشت هه‌چووه له ده‌ستی. له‌به‌ر ئه‌وه مخصدم لیره‌دا اوه‌یه که دوشمن بو مدافعه‌ی سقز له وه‌ختی لزوما که ایمه هه‌مله‌ت ابه‌ینه سری

اتوانی هیزی بانەو سردشت بە منتظمی نقل بکات بو میمنەی ایمە ولیمان بدات لەراستەوە قیدی ناکات و لەو بانەش چول بکات لای مهم نیەی بەگویرەی او نظریە ی کە وتم لەسەرەوە لە بەر اوە زور پی ویست ازانم بە گرج ترین وەقت کە ریگای بانە – و سقز قطع بکریت و ریگای هاتوچویان نەمینی بەم جورەیە راست ایمە زور امین دەبی چونکە ئەگەر ایستاوە او تدبیرە نەکریت لەوقتی فعالیەتاگە دەست دەگەین بە هەلەتیك بەزەحمەت دەگەویت.

٤. پوستی هیزی لکی (٢) سرچاوە، بەندە وا دەزانم کەپوستەکانیان بەنیسبەت پوستی هیزی ایمەو هیزی لکی (٤) زور دورە لە سقزەوە لەبەر اوە لەوختیکا کەدەگەوینە کارەوە درجەی تعاونی اوان دەگەل جولانەوەی عمومی ضعیف ابی هەروەك اسطلاع و خطەشیان ضعیف ابی، چونکە بەرای من هەر امریك متسلسلا لە ایستاوە هەتا روژی شرف ابی امرەکانی خودی شارەزا بکات لە ریگاوبانەکان و جیگای دوشمن و هیزی دوشمن و حرەکات و سکنات دوشمن وابی بە صورەتیکی نظری لە منطقانەی دوشمن تدریب بکەن هەتا نظری بکەن بەعلمی بلام او هیزە کەهیج نەچوتە پی شەوە وابزانم اویش بناء لە سەر امرەکە موجودە ایستا بەندە اوەیە افتراحم کە ابی هیزی لکی(٣) پوستەکانی خوی نیزیك بکاتەوە (کانی نیاز) پشت کیوەکانی پشت کانی نیاز بەم جورە لە مزورانەی گەوتمان نجاتمان دەبی، اوجا اوە رای بەندەیە ایکەش عائدی حسن قیادە و رای وتدبیری مقمامی عالیتانە ایتر هەربژی و بەرز بی جمهوریەتی کوردستانی گەورە دەگەل زعما بە شرەفەکانی.

مصطفی خوشناو

فرماندەی هیزی بارزانی لکی (١)

زۆر نهێنی

ژماره‌ ٨ [illegible] هێزی ١ ٥٣٦ ٢٨/٧/١

دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

خاوه‌ن تقریر

معاون مه‌شاد

—٥٢٥٢٩—

تقریر رقم ٣ ... به‌ دوکمان
و شوڵا شوودی ده‌گه‌ڵ ...
بزنه‌

بۆ فه‌رمانده‌ی هێزی بوکان و ناوچه‌.

له‌ فه‌رمانده‌ی لکی (١) بارزانی سه‌قز.

ئه‌ و ... دوو عه‌ره‌بی بیانی ... ئاغا ...

بۆ گیرانی جاش له‌ ئالتون ... ده‌وری ... موحافظه‌یان کرد

له‌ ... دوژمن ... .

١ ... دوژمن مشغول خۆ قایم کردن و ... ئه‌ماده‌ ...

... ته‌ ... (...)

٢ ... چاودێری کرد ... ئه‌ ...

ره‌ ... به‌ ... قایمیان بو

٣ ... ...

... ... شیوه‌ی که‌ ... (تپی) ماوه‌ن

... بانی ... نقطه‌ی ضعفی دوژمن

بۆ ... ئێمه‌ ... دوژمن ...

دوژمن به‌ ... ...

... به‌ ... ئێمه‌ ... ...

ئه‌وه‌ که‌ ... .

٢

زماره ١ .... میزی .... ١٣٢٠/ ١ / ١

دیموکراتی کوردستان

[الکی بوکان]

—☆☆☆☆☆☆—

...... کوردی ئه‌م ماده . له عه‌مه‌لیه‌ی عجم تا ببینم چونکه بوونم ابلاغات بوده

...... ئه‌مانه ایستا شتی دیکه یعنی (اقدام کردنی چیای وامهم) دوره

...... له عه‌مه‌لیه‌ی اغراق عجم . به‌ڵام شبهه به‌کم لی به پیدا بوده اوه

...... به‌شه‌وی حل کردنی او شبهه‌وه ده‌چم ......

٢- سبه‌ینی ساعات (٨) عربی . له پشتی سیه‌گرده‌وه خه‌به‌رم

...... وه‌رگرت که عجم مانده هه‌موو چادره‌کانی له هه‌لیان دابه‌خشیان

...... وایستا چادره‌کان به پێی نه‌ دستاده منیش خودم سرکرده‌کانم

...... هه‌ناردم بو کشفیاتی ئه‌م عملیاته داستشاجات .

...... دفعاتی چونده کیوی جاش که له هه‌رجێگایه‌ک مشرفتره اوه‌ی

...... ملاحظه‌م کرد داستشاجم کرد اوه‌یه .

...... ئه‌و دوکه‌نه هه‌والێ دوه که گویا ایجعجیم ده‌که‌ینه سریان

...... دخلصه‌که بقدیانه‌وه . دیاره که له طهران له بینی ئه‌وانه

...... یا به‌ داوانی تفاهم نبو . له‌به‌ر ئه‌وه خویان آماده

...... ده‌که‌ن بو دفاعیکی مستقلانه له سقز . دیان کرده‌وه

...... وه‌ک هه‌میشه دوژمن زور زدوه له هه‌رجاریک زیاتره .

هیزی [illegible]

ژماره ———

دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

—=☆☆☆☆☆=—

ئێران ده‌وڵه‌تی [illegible] ده‌ڵێن [illegible] داگیرکه‌رانی [illegible]
ده‌که‌ن.

٢- [illegible] مه‌ به‌سیاندا ده‌بێ: [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ئه‌وجار [illegible]
[illegible]
ئه‌وجا [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] که‌ [illegible]
[illegible]
که‌ [illegible]

ژمارە ـــــــ ٤

هێزی

دیموکراتی کوردستان

[لکی بۆکان]

٢- ئایا بە نەزەری حضرەتی دوشمن ئیحتیمالات ... مدافعە کردنی سقز

و بانە و سەردەشت ئەوە ...

دوشمن دەڵێ هەر وەکو بە مدافعە کردنی سقزە چونکە سقز

مدافعە بکات مانای ئەوەیە ئەگەر هاتو هێزی سقز حفظ نەما

هێزی ئێمە نزیکە لە سقز ئەگەر بانە و سەردەشت لە دەست

چوو بە ئاسانی ئیعادەی بکاتەوە چونکە تا عەمەلیاتی حەرکات کە

سقزە بە قووەتە ئەو دوو جێی لەوی دوو فرسەتی داوە قووەتە

بەڵام کە سقز چوو لە دەستمان دوشمن بانە و سەردەشتیش

چووە لە دەست. لە بەر ئەوە مهمترین جێ ئەوەیە لە دوشمن

بپارێزین سقزە لە وەختی لزوما کە ئیمکانی هەبێت ئەبێ

بە تەواوی هێزی بانە و سەردەشت بۆ منطقەی سقز نقل بکات

بۆ سەنگەرەکانی دیفاعی ... ئیستعدادی قەویدا

ئامادە بکات چونکە بانە و سەردەشت چوول بکات ... نییە بۆ گورینی ئەو طرحە

کە ئێمە لە سەرەوە ... لە بەر ئەوە ... بە پێویست ئەزانم

بە گرنگترین وەخت کە رێگای بانە و سقز قەڵەم کێشراوە

٥

١٣٢٤/ /   هێزی   ژمارە ------

دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

--☆☆○☆○==--

ورێگای لاتەرجومان نەمێنی بەم جۆرەیە ئیستاکەم
زۆر لە مێژە ئەوە چونکە ئەگەر لە ئیستادە او تدبیره
نەگیرێ لە وەقتی فعالیەتا کە دەست دەگرینە بەلکە تێنیک
بە زەحمەت دەکەوێتە.

٢- پۆستی هێزی تکی (٢) سرچاوە. بەئێوە دەزانم کە
پۆستەکانیان بە نسبەت پۆستی هێزی ئیمە و هێزی تکی (٤)
زۆر دوورە لە سقزەوە هاتبە ئەوە لە وەختیکا کە دەکەوێتە
کارەوە دەرجەی تعاونی ئەوان دەگەڵ چەلاندەوەی
عمومی ضعیف ئەبی هەروەها استطلاع و خطرشیان
ضعیف ئەبی، چونکە بەرای من هەر آمرێک مستقلاً لە
ئیستادەوە هەتا ڕۆژی شەرف ئەبی آمرەکانی خۆی شارەزا
بکات لە ڕێگا و بانەگا و جێگای دوژمن و هێزی دوژمن
و هەڵات و جۆگەی دوژمن ئەبی بە حضور تیان نظری لە
منطقەی ئەوی دوژمن تدریب بکەن هەتا نظری بکەن
عالی بلان ئەو هێزە کە هیچ نەچوتە پێش دە دەزانم
دوژمن بناو لە سەر ئەوە کە حضوری ئیستا نەبە نده

— ٦ —

بەروار / / ١٣٢٤ هێزی ژمارە ---------

دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

—=☆☆☆☆☆=—

ئەوە بە احترامەوە کە ئەی هێزی لکی (٢) پێویستمانی خوی
نیزیک بکاتەوە (خانی نیاز) پشتگیری خانی پشتی خانی
نیاز بەم جۆرە لە و گەزوەرانەی کە دوژمنان نیگاتان دەبێ.
ئەوجا ئەوە رای بەندەیە ئەگەر لکی عائدی حسن قیادە
دەرای دەستبەری دەعامی کتانە ابتر هەر بژی و بەرزی
جمهوریەتی کوردستانی گەورە رێگە لە زعمای سەرفەراز.

[signature]

فرماندەی هێزی بارزان لکی (١)

بروار:٢٥/٢/٢٧ ژماره:٢٧

هیز

دیموکراتی کوردستان

لکی بوکان

تقریر رقم ٢ له جهەت اسلحه

(٤)صفیحەیه

بو فرمانەی هیزی بوکان و منطقەی لسرا

له فرماندەی لکی(١) له سیداوه

موضوع - پیویستی اسلحه بولك (١)

اوه اومادانەی خوارەوه لاحتیاجی اسلحه بو مقامتان بیان دەکەم بلکه له مقامات اتانەوی داوای بکەن بو لکی ایمه.

١.حەفت بومبامان له کاك میره وەرگرت اکیکمان تەقان بو تجربەو وه دەرس فیربووین له بەر چاوی لك معنویاتیکی زور گەورەی بخشی بو پیشمەرگەکان باقی هەر سەر دەستەیەك ایکەلی درایه بەم مناسبەته اوه اقتراح دەکەم که او اقتراحه له لشکرانی دنیا موجوده اقتراح اویه. هەر امر دەستەیەك و هەر امر لیزگەیەك بومبایەکی دەستی بدریتی که مجموعی احتیاجی ایمه دەکاته ٢٤ بومبا به امر لیزگەکان (٦) بو امر دەستەکان (٦) بو معاون دەسته (١٢) احطیاط دەمینی له کانگەی لك بو گورائی دوانیش بو فرماندەی چلەکان کەدەکات به (٥) بومبا رجا نەکەم او مقدارەمان بو داوا بفرمو.

٢. شش بطل ضدی تانکمان ورگرت لەم شەشە سییان بو تجربه بەکارمان هینا ایکیان کابسولەکەی انفجار کرد دەست بەجی که خستمه ناو بطلەکه بلام بی ضرر بو دومیان فریدا انفجار نەکرد له شارەزای بو سیەم باش انفجار کرد و

تـاثیری زور بـاش لهبـهر اوه ایـستا ۲ بطـل مـاوه بـهو مناسـبه اقـتراح دهكـهم هـهر دهستهیهك ده بطلی له لابی كه دهكاته (۱۲) بطل و چوار احتیات بـی لـه گانكـهی لك لهلای فرماندهی لك.

۳.احتاجی لكی ایمه به فیشهك جگه لهوهی كههـهر نفـره صـهد فیـشهكی هلگرتـوه ابی هـهریش احطیـاط بی لـه دواوهی بـروات لـه كانگـهی لـك وابـی احطیـاطیش ههبی له كانگهی فرماندهی هیزی همو وهك لای مقامتان لهبـهر اوه ابـی ایمـه ۲۰۰ جار صهد فیشهكمان ههبی كهدهكات به ۲۰،۰۰۰ فیشهك.

٤. مسلسل هر دهستهیهك ابی مسلسلهگی ههبی بـهلای كـهمی كـه احطیاجمـان بـه شش مسلسل ابی وایكیش گانگهی لك هموی دهكات به هفت دوانمـان هـهیـه پنجی دیكــه محتــاجین. هــهر مسلــسلهك دهژاژوری پــی دهوی همــو(٥٠)ژاژور هــهر ژاروژوك(۲۰) فیشهكی تیدهچی كه هموی پربی و امادهی بوشهر ابی ۱۰۰۰ فیـشهك ههبی وتی بخری وابی (۲۰۰۰) فیشهكیش احطیاطی هـهبی كـه مجموعی فیـشهكی رشاشات دهكات به (۳۰۰۰).

٥. او مسلـسلانه كرسـی خاصـیان هـهیـه كهلـه سـری دادهمـزرینین و تـیره انـدازی تیارهیان پی دهكهین رجانهكهم امر بفرمون كه اویشمان بوبیت.

٦. او شتانهی كـه بهنـده ای نوسـم هموی مهبهسـتم اقـتراح و بیرگردنهوهیـه بـو مقامتان ئهمیدهوارم جیگای سهری یشیتان نهبی چونكه بهرهبهره ج پی ویـستیك بی ته خیالم پی ویسته عرضی مقامتانی بكهم.

گهورهم بو اوهی به ایك نوسراوه ببریتهوه اوهی خوارهوهش دهنوسم.

له وهفتی خویدا

دونفر عمر ناو ونعمان ناو جنابی جنرال مصطفی امری کرد کە بی نە لای بەندە لە حضور ایوە زور روت و قوت بوون ایوەش امرتان فرمو کەلە بوگان جلکیان بو بکرن و بی نیرن و جنابی برا سعید زادە دەگەل افسر محمد محمود ناوی اوانەی نوسی بلام هەتای ایستا او جلانە نەگەیشتن اوانەش زور محتاجن و سرمایانە رجا ئەکەم ئەگەر ممکنە امربفرمون بویان.

ایتر هەر لەبرزی دابن

اوا چووم بو جاقل بو اوەی درس بدەم

بو امر چل و دستەو لیزگەکان

فرماندەی لکی (١)بارزانی

سیداوە

ژمارە ۲۷

۱۳۲۵/۲/۷

[illegible] دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

[illegible]

(٤) صحیفە

—==☆☆○☆☆==—

۲۲۷۵
۲۵/۲/۲۲

بو خزمەتی هێزی [illegible]

لە خزمەت [illegible] لکی (١) [illegible]

(١)

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] (٦) [illegible]

[illegible] (١٧) احتیاط [illegible]

[illegible]

ژماره ... [illegible]   ... هیزی ... به‌روار ١٣٢٥/[illegible]

دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

=☆☆○☆☆=

له (٥٠) ... [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

٢ — [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

بروار ١ / ١ / ١٣٢ [illegible] زماره ...

حیزبی دیموکراتی کوردستان

[لکی بوکان]

...که ره‌کات به ... فیشه‌ک

٤ ـ ... هه‌رده‌سته‌یه‌ک ... ئه‌و مسله‌یه‌ی هه‌یه‌ بلا

که‌سی که‌ احتیاجان به‌ شش ... ئه‌و دابگیرێ

گاگه‌ [illegible] هه‌ری ره‌کات به‌ هه‌فته‌ . [illegible] هه‌ر یه‌کی

دکه‌م محتاجه‌ .

هه‌ر مسه‌له‌ ده‌ [illegible] ره‌ [illegible] (٥٠)

... [illegible] هه‌ر [illegible] (٥٠) فیشه‌کی تێدا جێ کا هه‌ری

... داماده‌ بێ [illegible] ١٠٠ فیشه‌کی [illegible] هه‌یه‌

... [illegible] (٢٠٠) فیشه‌ک کێشی احتیاطی هه‌بێ

له‌ مجموع فیشه‌کی [illegible] ره‌کات به‌ (١٠٠٠)

٥ ـ ئه‌و مسه‌لانه‌ که‌ [illegible] هه‌یه‌ [illegible]

داده‌ [illegible] و تیره‌ [illegible] تیاره‌ [illegible] ده‌کرێ

رجا ئه‌که‌م امر بفه‌رمون که‌ [illegible] بترتیب .

٦ ـ [illegible] که‌ [illegible] هه‌زی [illegible] اقدام

[illegible] بیر کردنه‌وه‌ [illegible] مقامتان [illegible] جیگای

برواری / / ١٣٢٤ — کۆمیتەی حیزبی — ژمارە ٤٧

دیموکراتی کوردستان

[لقی بوکان]

[illegible]

سه‌رچاوه و په‌راوێزه‌کانی به‌شی ده‌یه‌م

- بۆ ئه‌م به شه سوودم له کتێبی دیکۆمێنتاری، ده‌وڵه‌تی جمهوری کوردستان، نامه و دیکۆمێنت وه‌رگرتووه به هۆی گرنگی و تایبه‌تمه‌ندی به پێویستمان زانی لێره‌شدا چه‌ند به‌لگه‌یه‌ك بڵاوبکه‌ینه‌وه.
- بۆ زانیاتر زانیاری بروانه: مه‌حمود مه‌لا عززه‌ت، ده‌وڵه‌تی جمهوری کوردستان، نامه و دیکۆمێنت، چاپخانه‌ی تیشك، چاپی دووه‌م، سلێمانی ٢٠٠٢
- سودم له نامه‌کانی ژماره (١٧٦) و (١٩٩) و (٢١٣) و (٣١٥) و (٣٧٩) بینیووه.

سەرچاوەکان

کتێب:

١- ئەبولحەسەن تەفرشیان، بارزانی خۆی بە دەستی کەسەوە نادات، بیرەوەری، لە دووتۆی کتێبی بارزانی لە ماهابادەوە بۆ ئاراس، وەرگێرانی شەوکەت شێخ یەزدین، لە بلاوکراوەی دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی ئاراس، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، چاپی یەکەم، هەولێر ٢٠١١

٢- د. ئەفراسیاو هەورامی، مستەفا بارزانی لە هەندێك بەڵگەنامە و دیکۆمێنتی سۆڤیەتیدا (١٩٤٥-١٩٥٨)، تۆمارێکی زێرین لە مێژووی گەلی کورد، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی ئاراس، چاپی یەکەم، ٢٠٠٢

٣- د. ئەفراسیاو هەورامی، ڕووداوەکانی ڕۆژهەلاتی کوردستان لە چەند بەلگەنامەیەکی شورەیدا (١٩٤٥-١٩٤٧)، پێداچوونەوە و پێشەکی د. یاسین سەردەشتی.

٤- عەقید بەکر عەبدولکەریم حەوێزی، گەشتێك بە کۆماری مەهابادا، (بیرەوەریەکانم لە ڕۆژهەلاتی کوردستاندا ١٩٤٤-١٩٤٧)، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی ئاراس، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، چاپی دووەم، سالی ٢٠٠١

٥- حامید گەوهەری، کۆماری کوردستان بە سەرۆکایەتی پێشەوای نەمر قازی محەمەد و ڕۆلی بارزانیەکان لەودا، لە کتێبی (کۆنگرەی یادەوەری سەد سالەی بارزانی نەمر) ئامادەکردنی مومتاز حەیدەری، د.کوردستان موکریانی، د.دلێر ئیسماعیل حەقی شاوێس، بەشی یەکەم، هەولێر،٢٠٠٢

٦- خەلیلی فەتاحی قازی، کورتە مێژووی بنەماڵەی قازی لە ویلایەتی موکری، وەرگێران و ئامادەکردنی حەسەنی قازی، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی ئاراس، چاپی یەکەم، هەولێر، ٢٠٠٩

٧- خۆشەوی عەلی باپیر، ئاوارەیی و ژیانی کۆلەمەرگی کورد لە هەندەراندا، چابخانەی ڕۆشنبیری، چاپی یەکەم، هەولێر ٢٠١١

٨- ڕێبوار ڕەمەزان عەبدوڵڵا, ڕەهەندە کۆمەڵایەتیەکانی سیاسەتی ڕاگواستنی بارزانیەکان بۆ باشووری عێراق لە سەردەمی بەعسدا، چاپی یەکەم، چاپخانەی منارە، هەولێر، ٢٠٠٩

٩. ڕێبوار ڕەمەزان عەبدوڵڵا, بارۆقی لە ناوبردنی بارزانیەکان، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، چاپی یەکەم ، هەولێر ٢٠١٠

١٠- ڕێبوار ڕەمەزان عەبدوڵڵا، مێژووی جینۆسایدکردنی بارزانیەکان لە سەدەی بیستەمدا، بە بەراورد لە گەڵ ڕێککەوتننامە ناوخۆیی و نێودەوڵەتیەکان، چاپی یەکەم، چاپخانەی منارە، هەولێر، ٢٠١١

١١- شاخەوان شۆڕش، قادر شۆڕش، چل ساڵ خەبات و تێکۆشان، دیوی ناوەوەی هەندێ لایەنی مێژووی خەباتی نەتەوەیی کورد لە نێوان ساڵی ١٩٤٦ تا ١٩٨٣، چاپخانەی خۆیبوون، چاپی دووەم، سلێمانی ٢٠٠٢

١٢- عەلائەدین سەجادی، مێژووی ڕاپەرینی کورد، چاپخانەی ئیران - شاری کورد، چاپی دووەم، ساڵی ١٩٩٦

١٣- مستەفا جوندیانی، هەڵدانەوەی چەند لاپەرەیەک لە ڕاپەرینەکەی خەلیل خۆشەوی، لە کتێبی (کۆنگرەی یادەوەری سەد ساڵەی بارزانی نەمر) ئامادەکردنی مومتاز حەیدەری، د. کوردستان موکریانی، د.دلێر ئیسماعیل حەقی شاوێس، بەشی دووەم، هەولێر،٢٠٠٢

١٤- مەحمود مەلا عززەت، دەوڵەتی جمهوری کوردستان، نامە و دیکۆمێنت، چاپخانەی تیشك، چاپی دووەم، سلێمانی ٢٠٠٢

١٥- مەسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد، (یەکەم ڕاپەرینی بارزان ١٩٣١-١٩٣٢)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوك، ١٩٩٨

١٦- مەسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاری خوازی کورد، (شۆڕشی بارزان ١٩٤٣-١٩٤٥)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوك، ١٩٩٨

١٧- مەسعود بارزانی، بارزانی و بزوتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد، (شۆڕشی بارزان ١٩٤٥-١٩٥٨)، چاپی یەکەم، چاپخانەی خەبات، دهوك، ١٩٩٨

١٨- مەعروف چیاوك، کارەساتی بارزانی زۆڵملێکراو، وەرگێرانی ئەبو بەکر سالح ئیسماعیل، چاپخانەی ڕۆشنبیری و لاوان، چاپی دووەم، هەولێر ٢٠٠٩

١٩- د. ناسیح غەفور ڕەمەزان، کەلەپوور و ڕێبازی بارزانی نەمر لە تیۆری پراکتیکدا، لە کتێبی (کۆنگرەی یادەوەری سەد ساڵەی بارزانی نەمر) ئامادەکردنی مومتاز حەیدەری، د.کوردستان موکریانی، د.دلێر ئیسماعیل حەقی شاوێس، بەشی دووەم، هەولێر،٢٠٠٢

٢٠- نەوشیروان مستەفا ئەمین، حکومەتی کوردستان، (کورد لە گەمەی سۆڤێتی دا)، چاپی سێیەم، بڵاوکراوەی سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجی ی کوردستان، چاپخانەی تیشك، سلێمانی ٢٠٠٧

__سەرنج:__

- سەبارەت بە چەند دێریکی سەرەتای پێشەکی ئەم کتێبە ئاماژە بە سەرچاوەکەی نەکراوە، چونکە سەرچاوە سەرەکییەکەم دەست نەکەوت، ئەوەی ئێمە سوودمان لێبینیوە، یەکێك لە وانەکانی بەشی کۆمەڵناسی، وانەی هێزی کۆمەڵایەتی یە، تەنیا دەستنووسەکەم لە لا بوو، داوای لێبووردن لە نووسەرگەی دەکەم، سوپاسی دەکەم.

- سەبارەت بە چەند بەشێکی ئەم کتێبە هەر بە زمانی ئەوکات و پیتی ئەلف و بێ ئەوکات نوسراوە، کە لەوانەیە خوێندنەوەی کەمێك ئەستەم بێت و لە هەمانکاتدا تایپکردنی وشەکانیش ئەستەم بوو، وەك بابەتی ڕۆژنامەکانی ئەو سەردەمە و نامە و دەست و خەت و نوسینی بەڵگەکان... زیاتر مەبەستمان ئاشنابوونی نەوەکانی ئێستا و داهاتووە بە زمان و ڕێنوسی کوردی ئەوکات.

گۆڤار و ڕۆژنامەکان:

١- زانیار سەردار قرگەیی. لە یادی ٤٦ ساڵەی شەهیدکردنی چوار ئەفسەرە نیشتمانپەروەرەکەی کورد... ڕۆژنامەی خەبات، ژمارە (٢٨٠٢) و (٢٨٠٣) ڕێکەوتی ٢٠١١/٦/١٩ و ٢٠١١/٦/٢٠

٢- ڕۆژنامەی کوردستان، ژمارەی ٥ دا، ڕۆژی ١٣٢٤/١٠/٢٩ - ١٩٤٦/١/٢٠

٣- ڕۆژنامەی کوردستان ژمارەی ٢٨، چوارشەمۆ ٧ی خاکە لێوەی ١٣٢٥ هەتاوی (٢٧ی مارسی ١٩٤٧).

٤- ڕۆژنامەی کوردستان، ژمارە ٢٨، چوارشەممە، ١٣٢٥/١/٧ — ١٩٤٧/٣/٢٧

٥- ڕۆژنامەی کوردستان ژمارەی ٥١، چوارشەمۆ ٨ی جۆزەردانی ١٣٢٥ هەتاوی (٢٩ی مەی ١٩٤٦).

٦- ڕۆژنامەی کوردستان ژمارەی ٥٢، دووشەمۆ ١٣ای جۆزەردانی ١٣٢٥ ی هەتاوی، ٤ی ژوونی ١٩٤٦

٧- ڕۆژنامەی کوردستان لە ژمارەی ٦٢ چوارشەمۆ ٥ی پووشپەری ١٣٢٥ هەتاوی (٢٧ی ژوونی ١٩٤٧)

چاوپێکەوتنەکان:

١- چاوپێکەوتن لە گەڵ ماموستا نەزیرە محەمەد، سوودم لە ڕاپۆرتی ئامادەکراو لە لایەن نەزیرە محەمەد خۆشکەزای شەهید خەیروڵڵا عەبدولکەریم و هاوسەرەکەی نووسەر و ڕۆژنامەنووس لتفی فەتاح، لە ئامادەکردنی عەبدولوەهاب شیخانی، وەرگرتووە، هەولێر، ٢٠١١

٢- چاوپێکەوتن لە گەڵ محەمەد ئەمین سەعید عسمان دەربوتکی، بلێ ٢٠١١

٣- چاوپێکەوتن لە گەڵ کاظم شانەدەری، پیرمام ٢٠١١

توێژەر

و

پرۆژەی ناساندن و بە دیکۆمێنتکردنی جینۆسایدی بارزانیەکان

- پـرۆژەی ناسـاندن و بـە دیکـۆمێنتکردنی جینۆسـایدی بارزانیـەکان، بیروکەیەکە لە لایەن توێژەرەوە لە چوارچیوەی توێژینەوە و نووسین و کار و چالاکی لە بواری ناساندنی جینۆساید و بە دیکۆمێنتکردنی.
- هەوڵدانی توێژەر بۆ ناساندن و بە ئەکادیمیکردن و بە دیکۆمێنتکردنی تاوانـە یـەك لـە دوا یەکـەکانن کـە بـە سـەر بارزانیـەکان هـاتوون لـە (ڕاگواستن و بۆردوومانکردن و ئاوارەبوون و کۆمەلکوژی و لە سێدارەدان و سوتاندنی ژینگە و ...هتد).
- هـەموو ئـەم کتێـب و توێژینەوانـەی توێـژەر بـەخۆرایی و بـەبێ بەرامبەرن.
- ئـەم بەرهەمانـەی توێـژەر، ئەوانـەی بلاّوکراونەتـەوە و ئەوانـەی لـە داهاتوو دا ئەگەر خوا یاوەر بێت بلاّو دەکرێنـەوە، کـرین و فرۆشتنیان لە سەر نیە. پێشکەشە بە کەسوکاری قوربانیان.
- توێژەر، بە ئەرك و ماندبوون و شەونخونی و هەوڵ و تێکۆشانی خۆی، ئەم پرۆژەی پێکهێناوە و بەرێوەی دەبات و بەردەوامیش دەبێت ئەگەر خوا یاوەر بێت.
- ئەم توێژینەوەی توێژەریش (واتە کتێبی بەردەست) لایـەنیکی شاراوەی جینۆساید دەخاتە بەرچاو.

- توێــژەر خــۆی یەکێکـە لـە ڕزگـاربوانی پرۆسـەی کۆمـەڵکوژی نێرینـە بارزانیەکانی ساڵی ١٩٨٢ لە ئۆردوگایەکی زۆرەملێی لە دایکبووە و ژیانی لـەم ئۆردووگایانـە و لـە نێـو کەسـوکاری قوربانیـان بەسـەر بـردووە، ئیـستاش بەڕێوەبـەرە لـە بەڕێوەبەرایـەتی کاروبـاری شـەهیدان و ئـەنفالکراوەکانی بـــارزان، وەزارەتـــی کاروبـــاری شـــەهیدان و ئـەنفالکراوەکانی هـەرێمی کوردسـتان، ڕۆژانـە خزمـەتی کەسـوکاری شەهیدان و جینۆسایدکراون دەکات.
- دەرچووی زانکۆی سەلاحەددین کۆلیژی ئەدبیات، بەشی کۆمەڵناسی یە.

- ***به‌رهه‌مه چاپکراوه‌کانی توێژه‌ر له‌م بواره‌دا بریتین له:***

- ڕه‌هه‌نده کۆمه‌ڵایه‌تیه‌کانی سیاسه‌تی ڕاگواستنی بارزانیه‌کان بۆ باشووری عێراق له سه‌رده‌می به‌عسدا، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی مناره، هه‌ولێر، ٢٠٠٩
- بارۆڤی له ناوبردنی بارزانیه‌کان، ده‌زگای چاپ و بلاوکردنه‌وه‌ی ئاراس، چاپی یه‌که‌م ، هه‌ولێر ٢٠١٠
- مێژووی جینۆسایدکردنی بارزانیه‌کان له سه‌ده‌ی بیسته‌مدا، به به‌راورد له گه‌ڵ ڕێککه‌وتننامه ناوخۆیی و نێوده‌وڵه‌تیه‌کان، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی مناره، هه‌ولێر، ٢٠١١
- بارزانیه‌کان له ڕێڕه‌وه مێژووییه‌کاندا (کۆماری مهاباد) له ژێر چاپه.
- له شه‌هیدانی ڕێگای نیشتمانه‌وه، چوار ئه‌فسه‌ری قاره‌مان (کتێبی به‌رده‌ست)

- ***بیروکه و به‌رهه‌مه‌کانی تری نووسه‌ر (ده‌ستنووسن و هێشتان بڵاونه‌کراونه‌ته‌وه):***

- کتێبی ڕه‌ش
- بارزان ناوچه‌یه‌کی قه‌ده‌غه‌کراو!!
- منداڵه بێ تاوانه‌کان.
- بارزانیه‌کان له به‌ڵگه‌نامه‌کانی عوسمانییه‌کان، ئه‌مریکا، به‌ریتانیا، فه‌ره‌نسا، یه‌کێتی سۆڤیه‌تی پێشوو، تورکیا، ئێران و عێراق دا.
- یادگاریه‌کانی باوکم (ونبوونی یادگارییه‌کان له بیاباندا)
- بارزانیه‌کان له ڕێڕه‌وه مێژووییه‌کاندا (یه‌کێتی سۆڤیه‌تی پێشوو).
- بارزانیه ئاواره‌کان.
- کۆڕه‌و و بارزانیه‌کان.
- بۆردوومانکراوه‌کان.
- چه‌ند بیروکه و به‌رهه‌مێکی تر...